

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

BARBARA FERK

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**POTROŠNO IN VARČEVALNO OBNAŠANJE
GOSPODINJSTEV V SLOVENIJI V OBDOBJU 1995–2005**

Ljubljana, marec 2007

BARBARA FERK

IZJAVA

Študentka ___Barbara Ferk___ izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom ___prof. dr. Zarjana Fabjančiča___, in skladno s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, _____

Podpis: _____

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
1.1 Opredelitev problema in predmeta raziskave	1
1.2 Namen, cilji in osnovne trditve	3
1.2.1 Namen.....	3
1.2.2 Cilji.....	4
1.2.3 Osnovne trditve.....	5
1.3 Predpostavke in omejitve raziskave	5
1.4 Opredelitev metode raziskovanja	6
I . DEL: ZASEBNA POTROŠNJA KOT NAJVEČJA KOMPONENTA BDP	7
2 OPREDELITEV ZASEBNE POTROŠNJE V SISTEMU NACIONALNIH RAČUNOV	7
2.1 Opredelitev sektorjev gospodinjstva in NPISG.....	8
2.1.1 Gospodinjstva (sektor S.14).....	8
2.1.1.1 Gospodinjstva kot proizvajalci	9
2.1.1.2 Podsektorji sektorja gospodinjstev	10
2.1.2 NPISG (sektor S.15)	11
2.2 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev in NPISG.....	12
2.2.1 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev	12
2.2.1.1 Nekaj specifičnih obravnav izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev	14
2.2.2 Izdatki za končno potrošnjo NPISG	16
2.3 Dejanska končna potrošnja gospodinjstev	16
3 ANALIZA ZASEBNE POTROŠNJE – RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK, TROŠENJE IN KAZALNIKI, POVEZANI S POTROŠNJO	18
3.1 Razpoložljivi dohodek kot najpomembnejši dejavnik trošenja	18
3.2 Razpoložljivi dohodek v metodologiji nacionalnih računov	18
3.2.1 Bilanca razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG	20
3.2.2 Analiza razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG	26
3.3 Analiza zasebne potrošnje kot komponente izdatkovne strukture BDP	31
3.4 Struktura potrošnje gospodinjstev v Sloveniji in EU	36
3.4.1 Struktura potrošnje v Sloveniji po namenu in trajnosti oziroma tipu proizvodov	38
3.4.2 Primerjava strukture potrošnje po namenu v Sloveniji s povprečjem držav EU.....	41
3.5 Kratkoročni kazalniki trošenja in njihova povezanost z zasebno potrošnjo.....	44
3.5.1.1 Prejemki prebivalstva	44
3.5.1.2 Kazalnik zaupanja potrošnikov	47
3.5.1.3 Prihodek v trgovini na drobno	48
3.5.1.4 Obračunani DDV končnim potrošnikom.....	51
3.5.1.5 Prvič registrirana osebna vozila.....	51
3.5.1.6 Uvoz proizvodov za široko porabo.....	53
3.5.1.7 Potovanja.....	53
3.5.1.8 Posojila in varčevanje.....	55
3.5.2 Izračun koeficientov korelacije med potrošnjo in posameznimi kazalniki	56

II . DEL: VARČEVANJE IN ZADOLŽEVANJE GOSPODINJSTEV	59
4 VARČEVANJE GOSPODINJSTEV	59
4.1 Varčevanje v metodologiji nacionalnih računov – nagnjenost k varčevanju	61
4.2 Nove oblike varčevanja na finančnih trgih.....	63
4.3 Struktura varčevanja slovenskih gospodinjstev	64
4.3.1 Struktura varčevanja po finančnih računih	64
4.3.2 Bilanca varčevanja.....	66
4.3.2.1 Varčevanje v bankah	67
4.4 Nekatera vprašanja v zvezi s premoženjem gospodinjstev	70
4.4.1 Merjenje premoženja	70
4.4.2 Premoženjski učinek.....	72
5 ZADOLŽENOST GOSPODINJSTEV IN PROBLEM PREZADOLŽENOSTI.....	75
5.1 Opredelitev pojmov.....	75
5.1.1 Merjenje zadolženosti in prezadolženosti ter problemi merjenja.....	78
5.2 Makroekonomske implikacije zadolženosti prebivalstva.....	79
5.2.1 Hipoteza življenjskega cikla	80
5.2.2 Likvidnostne omejitve na izposojanje gospodinjstev in deregulacija finančnih trgov v osemdesetih letih 20. stoletja.....	81
5.3 Makroekonomski dejavniki zadolženosti	85
5.3.1 Spremembe v dohodku gospodinjstev	86
5.3.2 Spremembe v obrestnih merah	87
5.3.3 Spremembe pri cenah stanovanj	89
5.3.4 Davčni sistem – davčna obravnava nakupa stanovanja	90
5.3.5 Porazdelitev dolga med gospodinjstvi	90
5.4 Zadolženost prebivalstva in njeno merjenje v Sloveniji.....	91
5.4.1 Makroekonomsko okolje in zadolženost	92
5.4.2 Kazalniki zadolženosti in zadolževanje prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2006.....	94
5.4.2.1 Zadolženost po metodologiji nacionalnih računov.....	100
5.4.2.2 Druge oblike zadolževanja	102
5.4.3 Varstvo potrošnikov pred prezadolženostjo in predlogi za nadaljnjo obravnavo prezadolženosti v Sloveniji.....	103
6 SKLEP.....	105
SEZNAM LITERATURE IN VIROV	108

PRILOGA

Kazalo tabel

Tabela 1: Komponente razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG.....	22
Tabela 2: Neto posojanje/izposojanje.....	23
Tabela 3: Primerjava ocen razpoložljivega dohodka, UMAR in SURS, 2000–2005.....	27
Tabela 4: Posamezne komponente razpoložljivega dohodka kot delež (v %) razpoložljivega dohodka.....	28
Tabela 5: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, v % BDP.....	31
Tabela 6: Klasifikacija COICOP – izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu.....	37
Tabela 7: Deleži (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu in vrstah proizvodov, Slovenija.....	39
Tabela 8: Delež doseganja (v %) in vrednost izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na prebivalca po skupinah COICOP, Slovenija v primerjavi z EU.....	41
Tabela 9: Struktura (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po skupinah COICOP, Slovenija in EU.....	43
Tabela 10: Členitev trgovine na drobno, trgovine z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovine na drobno z motornimi gorivi.....	49
Tabela 11: Razpoložljive časovne vrste četrletnih podatkov za izračun koeficientov korelacije.....	57
Tabela 12: Koeficienti korelacije med zasebno potrošnjo in izbranimi kazalniki.....	57
Tabela 13: Struktura (v %) finančnih sredstev in obveznosti gospodinjstev in NPISG, finančni računi, 2001–2005.....	65
Tabela 14: Struktura (v %) posojil gospodinjstev in NPISG pri poslovnih bankah, metodologija ECB.....	100

Kazalo slik

Slika 1: Primerjava deležev (v %) komponent v razpoložljivem dohodku, Slovenija in EU, 2004.....	29
Slika 2: Nominalne stopnje rasti zasebne potrošnje in razpoložljivega dohodka ter nagnjenost k potrošnji, 1996–2005.....	30
Slika 3: Stopnje realne rasti razpoložljivega dohodka in zasebne potrošnje, 1996–2005.....	30
Slika 4: Stopnje realne rasti BDP in zasebne potrošnje ter prispevek zasebne potrošnje h gospodarski rasti, 1996–2006.....	32
Slika 5: Implicitni deflatorji zasebne potrošnje in BDP ter indeks cen življenjskih potrebščin, 1996–2006..	33
Slika 6: Delež (v %) zasebne potrošnje in njenih komponent v BDP, Slovenija, 1995–2006.....	33
Slika 7: Deleži (v %) zasebne potrošnje v BDP, države EU-25, 2005.....	34
Slika 8: Delež (v %) dobrin po trajnosti v razpoložljivem dohodku, 1995–2005.....	40
Slika 9: Rast vrednosti izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev na prebivalca po skupinah COICOP v obdobju 1995–2005, Slovenija in EU.....	42
Slika 10: Primerjava stopenj rasti razpoložljivega dohodka, mase neto plač in sredstev za zaposlene, 1996–2005.....	45
Slika 11: Stopnje realne rasti prejemkov prebivalstva in njihovih komponent, 1996–2006.....	46
Slika 12: Kazalnik zaupanja potrošnikov in nekatera izbrana vprašanja AMP, 1996–2006.....	48
Slika 13: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje, 1999–2006.....	50
Slika 14: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in DDV, obračunanega končnim potrošnikom, 2001–2006.....	51
Slika 15: Povezanost stopenj rasti prvič registriranih osebnih vozil in trajnih dobrin ter prihodka v trgovini z motornimi vozili, 1999–2005.....	52
Slika 16: Stopnje rasti uvoza proizvodov za končno potrošnjo, 1997–2006.....	53
Slika 17: Primerjava dinamike izdatkov za potovanja in nakupov gospodinjstev iz nacionalnih računov, 1996–2006.....	54

Slika 18: Stopnje rasti obsega posojil in varčevanja, 1996–2006.....	55
Slika 19: Povprečni delež (v %) varčevanja v razpoložljivem dohodku v državah EU v obdobju 1999–2004.....	62
Slika 20: Delež (v %) varčevanja v razpoložljivem dohodku, Slovenija, 2000–2004.....	62
Slika 21: Neto tok finančnih sredstev in nagnjenost k varčevanju, 2002–2005	63
Slika 22: Struktura finančnih sredstev (v %) gospodinjstev in NPISG, finančni računi, stanje ob koncu drugega četrletja 2006	66
Slika 23: Spremembe v strukturi (v %) premoženja gospodinjstev v obdobju 1995–2005	67
Slika 24: Obseg tolarskega in deviznega varčevanja prebivalstva v bankah, 1995–2006	69
Slika 25: Letne obrestne mere za varčevanje v bankah, 1995–2006	70
Slika 26: Potrošnja, dohodek in premoženje po hipotezi življenjskega cikla	80
Slika 27: Zadolženost kot razmerje med obveznostmi in razpoložljivim dohodkom v izbranih državah v obdobju 1982–2004	83
Slika 28: Stopnje rasti neto tokov posojil in zasebne potrošnje, 1996–2006.....	92
Slika 29: Povprečne mesečne obrestne mere bank, 1995–2006	93
Slika 30: Gibanje na trgu dela – aktivni, delovno aktivni in brezposelni, 1995–2006	93
Slika 31: Zadolženost prebivalstva v poslovnih bankah, 1995–2006.....	96
Slika 32: Obremenjenost prejemkov prebivalstva s posojili poslovnih bank, 1995–2006	96
Slika 33: Povečanje posojil prebivalstva pri poslovnih bankah glede na povečanje prejemkov, 1995–2006 ..	97
Slika 34: Vrednost novo najetih posojil pri poslovnih bankah, 2003–2005	97
Slika 35: Obrestne mere bank za nova posojila prebivalstvu, 2003–2006	98
Slika 36: Zadolženost kot razmerje (v %) med obveznostmi in (neto)finančnimi sredstvi ter obveznostmi in razpoložljivim dohodkom, 2001–2006.....	101
Slika 37: Delež (v %) obveznosti v razpoložljivem dohodku, države EU, 2004.....	101

SEZNAM KRATIC

AJPES	Agencija za javnopravne evidence in storitve
AMP	Anketa o mnenju potrošnikov
APG	Anketa o potrošnji gospodinjstev
BDP	bruto domači proizvod
BS	Banka Slovenije
COICOP	klasifikacija individualne potrošnje po namenu (angl. Classification of Individual Consumption by Purpose)
CPI	indeks cen življenjskih potrebščin (angl. Consumer Price Index)
DDV (KP)	davek na dodano vrednost (obračunan končnim potrošnikom)
ECB	Evropska centralna banka
EMU	Evropska monetarna unija
ESR	evropski sistem računov
EU	Evropska unija
Evrostat	Statistični urad Evropskih skupnosti
HEW	zavarovanje posojila s stanovanjsko nepremičnino; izvzetje dela stanovanjskega premoženja za nakup drugih dobrin
IMF	Mednarodni denarni sklad (angl. International Monetary Fund)
KGBJF	konsolidirana globalna bilanca javnega financiranja
MF	Ministrstvo za finance
NPISG	nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva
NSVS	Nacionalna stanovanjska varčevalna shema
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
PCP	prostocarinske prodajalne
PMSFP	posredno merjene storitve finančnega posredništva (angl. FISIM)
SISBON	Slovenski informacijski sistem bonitet
SIT	slovenski tolar
SKM	standard kupne moči
SNA	sistem nacionalnih računov
SURS	Statistični urad RS
SZZ	Slovensko zavarovalno združenje
TOM	temeljna obrestna mera
UMAR	Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
UNSD	United Nations Statistics Division
UVP	Urad RS za varstvo potrošnikov
ZBS	Združenje bank Slovenije
ZDA	Združene države Amerike

SEZNAM KRATIC DRŽAV EU

AT	Avstrija
BE	Belgija
CY	Ciper
CZ	Češka
DE	Nemčija
DK	Danska
EE	Estonija
ES	Španija
FI	Finska
FR	Francija
GR	Grčija
HU	Madžarska
IE	Irska
IT	Italija
LT	Litva
LU	Luksemburg
LV	Latvija
MT	Malta
NL	Nizozemska
PL	Poljska
PT	Portugalska
SE	Švedska
SI	Slovenija
SK	Slovaška
UK	Združeno kraljestvo

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema in predmeta raziskave

Ekonomisti so v svojih razpravah dokaj pozno začeli uporabljati pojem potrošnja. Prvi, ki so se začeli ukvarjati s potrošnikovim vedenjem, so bili predstavniki marginalistov konec 19. stoletja (Norčič, 1994, str. 155–173). Šele leta 1936 pa je J. M. Keynes predstavil potrošno funkcijo in opredelil dejavnike, ki vplivajo na raven potrošnje v nekem gospodarstvu (Keynes, 1936, str. 67–76). Poudaril je vlogo tekočega razpoložljivega dohodka kot glavnega dejavnika potrošnje, pozneje pa so se razvile tudi druge teorije potrošnje, ki vse večinoma temeljijo na dohodku, vendar poudarjajo tudi pomembnost drugih dejavnikov.

Danes so izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev največja kategorija izdatkovne strukture bruto domačega proizvoda (BDP). Skupaj s potrošnjo nepridobitnih institucij, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG), sestavljajo t. i. zasebno potrošnjo (SNA, 1993, 9.72). Delež zasebne potrošnje v BDP v večini držav (tudi v Sloveniji) presega 50 %, zaradi česar ima njeno gibanje velik vpliv na gospodarsko rast. To pomeni, da dejavniki, ki vplivajo na potrošnjo – predvsem razpoložljivi dohodek (na velikost in strukturo katerega vplivata tudi davčni sistem in sistem socialnih pomoči), ter drugi dejavniki, kot so na primer obrestne mere (ki vplivajo na strukturo varčevanja in zadolževanje prebivalstva) – vplivajo posredno prek nje na gospodarsko rast. Tako imamo dve povezavi med gospodarstvom in sektorjem gospodinjstev – neposredno z odločitvami gospodinjstev o potrošnji in varčevanju ter posredno z vplivom na finančne institucije, ko gospodinjstva vstopajo na obeh straneh bilance (varčevanje, zadolževanje) poslovnih bank (Hull, 2003, str. 21–22). Če želimo torej preprečiti večja nihanja v gospodarstvu¹, moramo biti pozorni tudi na spremembe v gibanju teh dejavnikov. Analiziranje dejavnikov trošenja in občutljivost potrošnje na gibanje drugih ekonomskih spremenljivk, vključno s politikami in ukrepi vlade, sta torej pomemben del analize gospodarske rasti in gibanj ekonomske aktivnosti (Hadjimatheou, 1987, str. 13).

Pri proučevanju potrošnje je pomembno pogledati tudi strukturo potrošnje po namenu proizvodov in po trajnosti. Struktura potrošnje je eden od kazalnikov razvitosti gospodarstva in tudi blaginje, saj se z njenim večanjem izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine manjšajo, povečuje pa se delež luksuznih dobrin in storitev (kultura, rekreacija, komunikacije, izobraževanje ipd.) (Turk, 1963, str. 26).

---

¹ Na eni strani bi lahko šlo za pregrevanje gospodarstva zaradi nevezdržnega trošenja, kar bi lahko vplivalo na povečanje inflacije (to je bilo aktualno med približevanjem Slovenije ERM II in EMU), ali pa bi na drugi strani na primer visoka obdavčitev dohodka in zaradi tega nižje trošenje zmanjševala gospodarsko rast.

Pri spremljanju in napovedovanju potrošnje se opiramo na nekatere kratkoročne kazalnike, saj se četrtletni podatki iz nacionalnih računov objavijo šele 70 dni po koncu četrtletja, letni pa kar 270 dni po koncu leta (Letni program statističnih raziskovanj za 2006, 2005), oboji pa pozneje doživijo še več revizij. Da bi lahko ekonomska politika morebiti ukrepala, je potrebno neprestano spremljanje gibanja kazalnikov, povezanih s potrošnjo. Kratkoročni kazalniki trošenja so: na strani virov za trošenje prejemki prebivalstva, na strani trošenja pa podatki Ankete o mnenju potrošnikov (AMP), obseg prihodka v trgovini na drobno, DDV, obračunan na končno potrošnjo (DDV KP), prvič registrirani avtomobili kot kazalnik nakupov trajnih dobrin, uvoz za široko potrošnjo in razlika med uvozom in izvozom potovanj ter obseg varčevanje in posojil v poslovnih bankah.

Če želimo proučevati potrošnjo, moramo podrobneje pogledati tudi na stran virov, ki so na voljo za trošenje. Najpomembnejši dejavnik potrošnje je razpoložljivi dohodek prebivalstva. Po metodologiji nacionalnih računov (Sistem nacionalnih računov – SNA 1993 in Evropski sistem računov – ESR 1995) lahko sestavimo tudi »bilanco« razpoložljivega dohodka – razpoložljivi dohodek je del sektorskih računov za gospodinjstva in NPISG, ki sta jih Statistični urad Evropskih skupnosti (Evrostat) in Statistični urad RS (SURS) za obdobje 2000–2004 prvič objavila sredi leta 2006 tudi za Slovenijo. Ker pa podatke o razpoložljivem dohodku stalno potrebujemo za napovedovanje in analizo potrošnje, ga ocenjujemo tudi na Uradu za makroekonomske analize in razvoj (UMAR). Ker je sestavljanje bilance obsežno delo in je trenutno ob virih, do katerih imamo dostop, ne moremo sami sestaviti za krajše obdobje od enega leta, saj bi bile napake pri ocenah komponent prevelike, kot kratkoročni kazalnik dohodka opazujemo že omenjene prejemke prebivalstva.

Ko govorimo o potrošnji, imamo po navadi v mislih tudi njen drugi pol, varčevanje. Prihranki, ki se uporabijo za investiranje, so namreč gibalo dolgoročne gospodarske rasti (Samuelson in Nordhaus, 1998, str. 419). Še posebej je proučitev varčevanja gospodinjstev pomembna v Sloveniji, saj so se v obravnavanem obdobju na tem področju dogajale številne spremembe oziroma se uvajale novosti. Tako se je ob reformi pokojninskega sistema za prebivalstvo ponudila možnost, da od leta 2001 varčuje za pokojnino v pokojninskih skladih, ob odpiranju finančnih trgov pa so se pojavile nove oblike in možnosti varčevanja oziroma akumuliranja premoženja (razmah življenjskega zavarovanja in naložb v vrednostne papirje, od leta 1997 vlaganje v vzajemne sklade ipd.). Te oblike varčevanja so lahko alternativa vlogam v bankah, kjer so sicer vloge do določenega zneska zajamčene (Sklep o sistemu zajamčenih vlog, 2000). Ob vsem naštetem ima prebivalstvo možnost, da spreminja varčevalne in s tem potrošniške navade. Težava je le, da vseh oblik varčevanja ne moremo spremljati; tako so se na primer leta 2005 v Sloveniji začeli tržiti tudi vzajemni skladi tujih upravljavcev, ki pa niso dolžni poročati posebej o vlogah rezidentov posameznih držav (Sklep o podrobnejši vsebini ..., 2004). Prve ocene finančnega premoženja gospodinjstev po metodologiji nacionalnih računov smo dobili z objavo letnih finančnih računov leta 2005, naslednje leto pa tudi s četrtletnimi finančnimi

računi, vendar so časovne vrste podatkov izjemno kratke. Še vedno pa nimamo niti poskusa ocene stanovanjskega premoženja in drugih opredmetenih sredstev gospodinjstev. V zadnjih letih so vstop v EU, odpiranje finančnih trgov ter s tem večanje medbančne konkurence in približevanje EMU ob še nekaterih drugih dejavnikih (npr. sprostitve Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme – NSVS) pospešili zadolževanje gospodinjstev (Pomladansko poročilo 2005, 2005, str. 39–41), kar tudi vpliva na potrošnjo in s tem na gospodarsko rast. Tako menimo, da je treba s tega vidika nedvomno opozoriti še na problematiko zadolženosti in prezadolženosti, ki se v Sloveniji sistematično še ne raziskuje, še več, celo opredelitve teh pojmov uradno še nimamo (gl. tudi Ferk, 2007).

1.2 Namen, cilji in osnovne trditve

1.2.1 Namen

Temeljni razlog, ki je vplival na izbiro teme magistrskega dela, je, da v Sloveniji še nimamo raziskave, ki bi sistematično prikazovala potrošnjo gospodinjstev skozi nacionalne račune. Metodologija nacionalnih računov² se nam zdi tu zelo pomembna, saj so podatki na njeni podlagi primerljivi med državami. Če so podatki na področju potrošnje in njene strukture razpoložljivi po državah EU, pa to ne velja za varčevanje in zadolževanje prebivalstva. Na področju varčevanja imamo že na voljo finančne račune od leta 2001 naprej, ki so primerljivi po državah EU (z vstopom v EMU tudi četrletne, vendar le od drugega četrletja 2005), še vedno pa nimamo dovolj dobrih podatkov za sestavo popolne bilance varčevanja po sistemu nacionalnih računov. Namen je tudi opozoriti na pomanjkanje podatkov na tem področju, predvsem pa pozvati k potrebi po raziskovanju zadolženosti in prezadolženosti prebivalstva, problema, ki se ga po našem mnenju v Sloveniji še premalo zavedamo. Razlog za izbor teme je tudi, da se s tem področjem ukvarjamo na delovnem mestu, na UMAR, kjer bi želeli izboljšati spremljanje in napovedovanje zasebne potrošnje na podlagi kratkoročnih kazalnikov (da bi lahko ekonomska politika pravilno intervenirala, je potrebno dobro poznavanje ozadja dogajanja na področju potrošnje). S tem pa je namen magistrskega dela tudi predstaviti določene koncepte, ki jih pri nas še ne uporabljamo pogosto ali so še manj znani, bodo pa sčasoma morali tudi pri nas postati veljaven standard v smislu stalnega spremljanja (kot je na primer račun finančnih tokov, merjenje premoženja gospodinjstev ipd.).

---

² V Sloveniji imamo kar nekaj analiz obnašanja gospodinjstev na podlagi Ankete o potrošnji v gospodinjstvih (APG) (Tršelič Selan, 2001, 2006a, 2006b; Ferk, 2002), vendar nam ta anketa ne poda informacije o varčevanju in zadolževanju gospodinjstev, pa tudi popolnoma primerljiva ni med državami. Poleg drugih nekosistentnosti se namreč v APG pojavljajo med državami celo razlike v podrobnostih merjenja razpoložljivih sredstev (Betti in drugi, 2001, str. 15–22).

1.2.2 Cilji

Cilj magistrske naloge je raziskati oziroma analizirati makroekonomsko okolje potrošnje ter vplive na spremembe potrošnega in varčevalnega obnašanja gospodinjstev v Sloveniji ter s tem spremembe pri zadolževanju.

Glede na to, da je delo široko zastavljeno, bomo poskušali slediti ciljem, ki bodo delo povezovali v zaokroženo celoto:

- predstaviti teoretične podlage za analizo potrošnje po metodologiji nacionalnih računov;
- analizirati gibanje zasebne potrošnje kot komponente izdatkovne strukture BDP;
- primerjati strukturo potrošnje v Sloveniji in v državah EU ter na podlagi tega sklepati o razvitosti Slovenije glede na ta kazalnik;
- analizirati vire za trošenje – razpoložljivi dohodek;
- predstaviti kratkoročne kazalnike trošenja, ki jih trenutno uporabljamo na UMAR za tekočo analizo potrošnje;
- preveriti koreliranost kratkoročnih kazalnikov z zasebno potrošnjo;
- analizirati komponente varčevanja gospodinjstev in spremembe v strukturi varčevanja;
- poskusiti sestaviti bilanco varčevanja za gospodinjstva;
- opredeliti dolg z makroekonomskega vidika ter analizirati zadolževanje gospodinjstev v proučevanem obdobju;
- opozoriti na problem prezadolženosti.

Da bi dosegli namen in cilje naše analize, bomo jedro magistrskega dela razdelili na štiri glavna poglavja, v katerih se bomo ukvarjali s samim konceptom zasebne potrošnje po metodologiji nacionalnih računov, analizo zasebne potrošnje in razpoložljivega dohodka, kratkoročnimi kazalniki trošenja (kar bomo predstavili v prvem delu), varčevanjem in zadolževanjem (združena v drugi del magistrskega dela). Posebno poglavje (drugo) bomo torej namenili predstavitvi potrošnje skozi metodologijo nacionalnih računov, saj je predstavitev tega koncepta zelo pomembna zato, da lahko napovedujemo gibanje potrošnje in analiziramo njeno gibanje ter vsebinsko razložimo ozadje podatkov. Ker pa se magistrsko delo nanaša predvsem na zasebno potrošnjo, ki zajema, kot smo že omenili, kar več kot polovico BDP, bomo temu namenili celotno poglavje, dodatno pojasnitev metodologije ter teoretične podlage za preostale komponente (razpoložljivi dohodek, varčevanje, zadolževanje) pa bomo predstavili v posameznih poglavjih, ki se nanašajo na omenjene komponente. V tretjem poglavju pa bomo prešli na konkretno analizo zasebne potrošnje v Sloveniji in opredelili tudi glavni vir trošenja – razpoložljivi dohodek, nato pa bomo analizirali pomembnost zasebne potrošnje za gospodarsko rast, primerjali strukturo potrošnje s tisto v državah EU ter ugotavljali jakost in smer povezave kratkoročnih

kazalnikov trošenja z zasebno potrošnjo in s tem njihovo uporabnost za napovedovanje. V četrtem poglavju, v katerem se bomo ukvarjali z varčevanjem, bomo pregledali nove oblike varčevanja na naših finančnih trgih ter opredelili pomembnost teh novih oblik za slovenska gospodinjstva. Poskusili bomo sestaviti bilanco varčevanja. Raziskavo bomo končali s poglavjem o zadolženosti prebivalstva, ki je nekoliko drugačen koncept kot potrošnja in varčevanje. Pri poglavju o zadolženosti je naš namen predstaviti problem, pozvati k nadaljnjemu raziskovanju tega področja v Sloveniji ter naštetih potrebne podatke, ki bi jih potrebovali za analizo zadolženosti in prezadolženosti, saj je zaradi pomanjkanja podatkov s tega področja Slovenija izključena iz večine raziskav na to temo. Na podlagi razpoložljivih podatkov, tj. predvsem posojil v poslovnih bankah, bomo analizirali zadolževanje gospodinjstev v proučevanem obdobju, kadar pa bo mogoče, bomo predstavili zadolženost v primerjavi z nekaterimi drugimi državami.

1.2.3 Osnovne trditve

Glede na kompleksnost dela bomo skušali dokazati naslednje trditve:

- struktura potrošnje slovenskih gospodinjstev se je v proučevanem obdobju približevala strukturi potrošnje v EU in je za zadnje leto, za katero so na voljo razpoložljivi podatki, že podobna strukturi v EU;
- izbrani kratkoročni kazalniki potrošnje so visoko korelirani z gibanjem zasebne potrošnje;
- z naraščanjem možnosti za varčevanje zunaj bank je tudi delež dohodka, namenjenega varčevanju, večji;
- struktura varčevanja se je spremenila v prid nebančnim oblikam nalaganja sredstev;
- z odpiranjem finančnih trgov in zmanjševanjem obrestnih mer se povečuje zadolževanje prebivalstva;
- povečanje nakupov trajnih dobrin je povezano z večjim kreditiranjem prebivalstva.

1.3 Predpostavke in omejitve raziskave

Najprej naj omenimo predpostavko *ceteris paribus* («vse drugo ostane nespremenjeno»), saj v analizi ne moremo vedno zajeti vseh dejavnikov, ki lahko vplivajo na pojav. Omejili se bomo na proučevanje potrošnje v BDP in ne bomo analizirali drugih komponent bruto domačega proizvoda. Omejili se bomo na obdobje 1995–2005, za katero imamo na voljo podatke iz nacionalnih računov, kadar pa bo mogoče, bomo vključili še razpoložljive podatke za leto 2006. Ko bomo govorili o potrošnji, se bomo navezovali na zasebno potrošnjo; če pa bomo obravnavali samo glavni del zasebne potrošnje – izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo – bomo to posebej zapisali kot potrošnjo gospodinjstev.

Ker za nekatere komponente, ki jih bomo proučevali, še nimamo objavljenih uradnih podatkov oziroma ti niso na voljo za celotno proučevano obdobje, bomo poskušali, če bo

to mogoče, za preostala leta narediti lastno oceno komponent (npr. za razpoložljivi dohodek) oziroma bomo v omejenem obsegu uporabili ocene drugih institucij (npr. pri bilanci varčevanja ipd.). Prav tako bomo predvsem proučevali problem Slovenije in je ne bomo v vseh točkah primerjali z državami EU. Tudi zadolženosti ne bomo analizirali podrobno, saj v Sloveniji nimamo razpoložljivih podatkov po posameznih instrumentih zadolževanja (potrošniških, hipotekarnih posojilih, finančnem najemu, dolgu na kreditnih karticah ipd.), ki bi se zbirali z istim statističnim raziskovanjem in na podlagi katerih bi lahko izračunali primerljivo mero zadolženosti.

Še nekaj splošnih omejitev:

- za Slovenijo smo uporabili podatke iz nacionalnih računov za BDP in zasebno potrošnjo, objavljene do vključno 8. 12. 2006 (zadnja objava četrletnih podatkov), iz sektorskih računov na dan 2. 6. 2006 ter iz Statističnega letopisa 2006 (objavljenega 15. 12. 2006 – podatki iz nacionalnih računov o strukturi potrošnje po namenu in vrstah proizvodov), za druge kazalnike pa so uporabljeni tudi podatki za določeno obdobje leta 2006; kadar primerjamo podatke Slovenije in EU, smo podatke z evropskega portala nazadnje sneli 22. 2. 2007;
- podatke bomo predstavljali v vsakokratni vodilni valuti, kar je za celotno obdobje, ki ga obravnavamo v magistrski nalogi (in vse do 1. 1. 2007), slovenski tolar (SIT) (Uvedba evra v državni statistiki, 2006); kjer bomo primerjali vrednostne podatke v Sloveniji in EU bomo uporabljali standard kupne moči (SKM);
- kadar navajamo besedilo iz sistema nacionalnih računov ESR oziroma SNA, za lažje iskanje po viru, če je možno, navajamo številko odstavka;
- če bomo v oklepaju za imenom kazalnika zapisali še institucijo, to pomeni, da ta institucija zbira oziroma objavlja podatke;
- še matematična opomba: če se je neki kazalnik povečal npr. »za 1,5-krat«, to pomeni indeks rasti 250 oziroma koeficient 2,5, stopnja rasti bi bila 150 %; če se poveča »1,5-krat«, pa je indeks rasti 150, koeficient 1,5, stopnja rasti pa bi bila 50 % (za 1,5-krat = 2,5-krat).

1.4 Opredelitev metode raziskovanja

V magistrskem delu bomo obravnavali potrošnjo, varčevanje in zadolževanja narodnega gospodarstva, kar pomeni, da bo naša raziskava makroekonomska. Ker gre za proučevanje v daljšem obdobju, bo naša raziskava dinamična (npr. analiza gibanja zasebne potrošnje v času), kadar pa bomo primerjali deleže določenih kategorij v dveh različnih obdobjih, bo raziskava primerjalno statična (npr. primerjava strukture potrošnje v Sloveniji in EU). Predvsem analiza zadolženosti v posebnem poglavju pa bo na nekaterih mestih le statična (npr. krediti pri nebančnih kreditodajalcih), saj bo ugotavljala odvisnost med pojavi v določenem trenutku.

Uporabili bomo oba pristopa k raziskovanju, tako deskriptivnega kot analitičnega. Prvega bomo uporabljali pri opisu teoretične podlage za določen pojav, drugega pa ob sami analizi pojavov, ko bomo raziskovali vzroke pojavov in ugotavljali medsebojne odvisnosti. Pri opisnem pristopu bomo v teoretičnem delu poglavij uporabili predvsem metodo kompilacije (povzeli bomo ugotovitve različnih avtorjev), v analitičnem delu pa bo šlo večinoma za samostojno analizo in sklepanje ter pojasnjevanje podatkov, zato bomo uporabili predvsem metodo deskripcije in komparativno metodo. Pri analitičnem pristopu bomo uporabili deduktivno in induktivno sklepanje. Kadar se bomo ukvarjali s korelacijo med kratkoročnimi kazalniki trošenja in potrošnjo, bomo uporabili matematično-statistične metode.

Pri raziskavi bomo uporabili številne vire podatkov, in sicer monografske publikacije, periodiko, vladno gradivo, elektronske in druge vire podatkov. Določene podatke bomo pridobili neposredno od pristojnih institucij, veliko podatkov, brez katerih analiza ne bi bila mogoča, pa smo pridobili v instituciji, v kateri smo zaposleni.

I . DEL: ZASEBNA POTROŠNJA KOT NAJVEČJA KOMPONENTA BDP

2 OPREDELITEV ZASEBNE POTROŠNJE V SISTEMU NACIONALNIH RAČUNOV

Za razumevanje zasebne potrošnje kot komponente BDP moramo dobro poznati metodologijo sistema nacionalnih računov (SNA 1993 in ESR 1995), in sicer kateri subjekti so vključeni v sektor gospodinjstev (kot bomo videli, to niso samo posamezniki, ampak tudi samostojni podjetniki in kmetje) ter kateri izdatki se sploh štejejo v potrošnjo. S tem lahko tudi dogajanja v gospodarstvu z vidika zasebne potrošnje bolje ocenimo (na primer, če vemo, da se nakup stanovanj pri gospodinjstvih šteje kot bruto investicija v osnovna sredstva, ki je prav tako del izdatkovne strukture BDP, bomo morda ob visokem zadolževanju lahko sklepali, da to ne pomeni nevarnosti za močan dvig potrošnje, t. i. »potrošniški bum«).

V nadaljevanju najprej opredeljujemo oba sektorja³, povezana v zasebno potrošnjo – gospodinjstva in nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG).

---

³ Drugi sektorji, ki se pojavljajo v gospodarstvu, so še država, nefinančne družbe in finančne družbe (ESR, 2005, odst. 1.28).

2.1 Opredelitev sektorjev gospodinjstva in NPISG

2.1.1 Gospodinjstva (sektor S.14)

SNA (1993, odst. 4.132) in ESR (2005, odst. 2.75) gospodinjstva kot potrošnike opredeljujeta kot majhne skupine skupaj nastanjenih oseb, ki vsaj deloma združujejo svoje dohodke in premoženje ter skupaj trošijo določene vrste blaga in storitev (največkrat hrano in stanovanjske storitve). Temu se lahko doda še merilo obstoja družinskih in čustvenih vezi. Na splošno je vsak član gospodinjstva upravičen do skupnih virov gospodinjstva. Vsaj nekatere odločitve glede potrošnje ali drugih ekonomskih aktivnostih se morajo sprejemati na ravni gospodinjstva kot celote. Osnovne naloge gospodinjstva so ponudba delovne sile, končna potrošnja in proizvodnja tržnih dobrin ter nefinančnih (lahko tudi finančnih) storitev (SNA, 1993, odst. 2.20, 4.133).

Sektor gospodinjstev zajema posameznike ali skupine posameznikov kot potrošnike ali podjetnike, ki proizvajajo tržno blago ter tudi finančne in nefinančne storitve, če ne gre za obliko nepravih družb. Sem pa spadajo tudi proizvajalci blaga in nefinančnih storitev izključno za lastno končno porabo. V sektor gospodinjstev spadajo:

- posamezniki in skupine posameznikov, katerih glavna naloga je potrošnja;
- osebe, ki stalno živijo v ustanovah⁴;
- posamezniki in skupine posameznikov, katerih glavna naloga je potrošnja in ki proizvajajo blago in nefinančne storitve izključno za lastno končno porabo; gre za dve kategoriji storitev, vključenih v sistem – stanovanjske storitve za lastne potrebe in gospodinjске storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni⁵;
- individualni lastniki ali partnerska podjetja, ki nimajo neodvisnega pravnega statusa, so pa tržni proizvajalci, razen tistih, ki so nepravne družbe;
- NPISG, ki nimajo neodvisnega pravnega statusa, in tiste, ki ta status imajo, vendar so manj pomembne (ESR, 2005, odst. 2.76).

Gospodinjstva se lahko ukvarjajo s katero koli ekonomsko aktivnostjo (ne samo s potrošnjo) in s tega vidika se njihovo ekonomsko vedenje zelo razlikuje od na primer vedenja pravnih oseb, katerih dejavnosti so omejene na namene, za katere so bile družbe

---

⁴ Oziroma so v instituciji zelo dolgo ali je čas njihovega bivanja nedoločen. Pri odločanju o gospodarskih zadevah imajo ustanove le malo samostojnosti ali sploh nič. Obravnavajo se kot ena institucionalna enota – kot eno gospodinjstvo (tisti pacienti v bolnišnicah, ki so tam dlje časa; zaporniki, ki prestajajo daljše zaporne kazni; negovanci, ki stalno žive v domovih za ostarele; člani verskih redov, ki živijo v samostanih) (SNA, 1993, odst. 4.136).

⁵ Služinčad in drugi plačani zaposleni, ki živijo v istem objektu kot njihov delodajalec, ne spadajo k njegovemu gospodinjstvu, tudi če imajo tam zagotovljeno nastanitev in prehrano kot povračilo v naravi. Plačani zaposleni nimajo pravice do kolektivnih dobrin gospodinjstva in njihova povračila v naravi se ne štejejo kot potrošnja delodajalca. Obravnavani morajo biti kot ločena gospodinjstva (SNA, 1993, odst. 4.135).

ustanovljene. Gospodinjstva imajo veliko vlogo pri proizvodnji, s tem da upravljajo lastno nekorporativno podjetje ali pa so ponudniki delovne sile za druga podjetja, posojajo in si izposojajo denar ipd. Če se posameznik – član nekega gospodinjstva, ukvarja z ekonomsko aktivnostjo, se šteje, da deluje v imenu gospodinjstva in ne kot samostojni subjekt; če ima član gospodinjstva v lasti podjetje (ki ni družba oziroma neprava družba), je to podjetje sestavni del samega gospodinjstva (SNA, 1993, odst. 4.138).

2.1.1.1 Gospodinjstva kot proizvajalci

Gospodinjstva lahko proizvajajo za trg ali pa za lastno končno porabo. Vsa podjetja v sektorju gospodinjstev so nekorporativna podjetja⁶; to so podjetja, ki niso registrirana kot samostojne pravne osebe in tako niso ločena od gospodinjstva. Lastniki takih podjetij imajo po navadi dvojno vlogo: so podjetniki, odgovorni za vodenje podjetja, po drugi strani pa delavci, ki prispevajo proizvodni faktor delo, ki bi ga lahko pridobili tudi od drugih zaposlenih (SNA, 1993, odst. 4.140, 4.142).

Presežek iz proizvodnje dejavnosti po navadi zajema dve različni vrsti dohodka, to je t. i. raznovrstni dohodek v primerjavi s poslovnim presežkom, ki ga poznajo v drugih podjetjih (poslovni presežek se pri gospodinjstvih, kot bomo pozneje videli, pojavlja pri proizvodnji stanovanjskih storitev za lastne potrebe). Razlika med prihodki od podjetništva in povračilom za opravljeno delo se lahko zelo razlikuje med različnimi nekorporativnimi podjetji gospodinjstev, vendar je včasih celo konceptualno ti dve kategoriji zelo težko natančno ločiti (prav tam, odst. 4.143).

Podjetja sektorja gospodinjstev so ustanovljena za proizvodnjo dobrin in storitev za prodajo ali menjavo na trgu. Ukvarjajo se lahko skoraj z vsako proizvodno dejavnostjo od kmetijstva do storitev. Lahko je v njih zaposlen samo lastnik, lahko pa ima veliko zaposlenih; mogoče je tudi, da pripadniki različnih gospodinjstev sodelujejo kot partnerji, vendar je njihova odgovornost za dolgove podjetja neomejena (prav tam, odst. 4.144–4.145).

Nekatere proizvode tržnih proizvajalcev lahko gospodinjstva, ki jim pripada lastnik nekorporativnega podjetja, zadržijo za lastno potrošnjo. Gospodinjstva torej lahko proizvajajo tudi dobrine in storitve za lastne potrebe – tako za potrošnjo kot tudi za bruto investicije v osnovna sredstva. Vrednost te proizvodnje se vrednoti na podlagi cen podobnih proizvodov na trgu. Podjetja, ki se ukvarjajo s proizvodnjo dobrin za lastno končno porabo, so:

- kmetje ali drugi, vključeni v proizvodnjo kmetijskih pridelkov za lastno končno potrošnjo;

---

⁶ To poimenovanje je sicer precej okorno, ko govorimo o manjših, visoko specializiranih proizvodnih enotah.

- gospodinjstva, ki gradijo stanovanje ali drugo zgradbo za lastno uporabo ali opravljajo večja dela na zgradbah;
- gospodinjstva, ki proizvajajo druge dobrine za lastno potrošnjo, kot so oblačila, pohištvo, druge dobrine, živila (ki niso obroki za takojšnjo porabo) ipd.

Taka podjetja lahko presežke prodajajo, vendar če redno prodajo večji del proizvodov, morajo biti obravnavana kot tržni proizvajalci (prav tam, odst. 4.146–4.148).

V proizvodno mejo v okviru SNA sta vključeni samo dve kategoriji storitev, ki smo jih že omenili in jih proizvajajo gospodinjstva za lastne potrebe:

- stanovanjske storitve lastnikov stanovanj za lastne potrebe (šteje se, da imajo lastniki nekorporativno podjetje, ki proizvaja stanovanjske storitve za lastno potrošnjo);
- gospodinske storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni (v nekorporativnih podjetjih gospodinjstva za te namene zaposlujejo služabnike, kuharje, vrtnarje, šoferje ipd., ki proizvajajo storitve za lastno potrošnjo gospodinjstev).

Proizvodnja teh storitev ne ustvarja raznovrstnega dohodka; pri proizvodnji stanovanjskih storitev ni proizvodnega faktorja delo, tako da je vsak dohodek, ki izhaja iz tega, poslovni presežek. Plačani zaposleni ne ustvarjajo nobenega dohodka, saj se po dogovoru šteje, da je proizvedena vrednost enaka vrednosti sredstev za zaposlene plačane zaposlenim, drugih proizvodnih faktorjev pa ni (prav tam, odst. 4.149–4.150).

2.1.1.2 Podsektorji sektorja gospodinjstev

Sektor gospodinjstev se lahko deli v podsektorje na podlagi vrste dohodka, ki predstavlja največji vir dohodka za gospodinjstvo (pri tem pa ni nujno, da presega polovico), ali alternativno na podlagi drugih ekonomskih, socialno-ekonomskih ali geografskih meril⁷ (SNA, 1993, odst. 4.152).

Ločimo naslednje vrste dohodkov gospodinjstev:

- raznovrstni dohodek delodajalcev (pripada lastnikom nekorporativnih podjetij s plačanimi zaposlenimi),
- raznovrstni dohodek samozaposlenih (prejemniki so lastniki nekorporativnih podjetij brez zaposlenih),
- sredstva za zaposlene,
- dohodki iz lastnine in transferni prejemki (prav tam, 4.153).

---

⁷ Priporočeno je, da se SNA na tem področju uporablja prilagodljivo. Te metode po navadi zahtevajo določitev referenčne osebe gospodinjstva, največkrat je to tista z najvišjim dohodkom, nato se gospodinjstva lahko delijo glede na poklic, dejavnost zaposlitve, izobrazbo ipd.; gospodinjstva bi lahko delili tudi glede na celotni dohodek, velikost, lokacijo ipd. (SNA, 1993, odst. 4.152– 4.153, 4.155– 4.157).

V skladu z zgornjo delitvijo dohodkov SNA sektor deli najprej na štiri skupine glede na to, katera vrsta dohodkov prevladuje, četrto skupino pa še nadalje na tri podskupine:

- delodajalci (S.141);
- samozaposleni (S.142; delodajalci in samozaposleni brez zaposlenih; najpomembnejši vir dohodka je raznovrstni dohodek nekorporativnih podjetij gospodinjstev);
- zaposleni (S.143; najpomembnejši vir dohodka so sredstva za zaposlene);
- prejemniki dohodkov od lastnine in transfernih prejemkov (S.144):
  - prejemniki dohodkov od lastnine (S.1441);
  - prejemniki pokojnin (S.1442);
  - prejemniki drugih transfernih dohodkov (S.1443; najpomembnejši vir dohodka so drugi tekoči transferji razen dohodkov od lastnine, pokojnin in dohodkov oseb, ki stalno živijo v ustanovah) (prav tam, odst. 4.153–4.154).

Našteti šest sektorjev (sicer združene sektorje S.141–S.142 in S.1441–S.1443) pozna tudi ESR, tem pa dodaja še šesti sektor, ki ga predstavljajo druga gospodinjstva (to so osebe, ki stalno živijo v ustanovah) (ESR, 2005, odst. 2.77–2.86).

2.1.2 NPISG (sektor S.15)

NPISG so pravne osebe ali socialni subjekti, ustanovljeni za proizvodnjo dobrin in storitev, katerih status ne dovoljuje, da bi bili vir dohodka, dobička ali druge finančne koristi enotam, ki so jih ustanovile, jih financirajo ali nadzorujejo (SNA, 1993, odst. 4.161).

NPISG so ločene pravne osebe in so zasebne druge netržne proizvajalke. Svojim članom in drugim gospodinjstvom zagotavljajo netržno blago in storitve – brezplačno ali po cenah, ki niso ekonomsko pomembne⁸, njihovi glavni viri prihodkov so občasne prodaje, prostovoljni prispevki gospodinjstev kot potrošnikov (v denarju ali naravi), plačila države in dohodki od lastnine.

Poznamo dve vrsti NPISG, to so:

- sindikati, stanovska in poklicna združenja, združenja potrošnikov, politične stranke (razen v enostrankarskih sistemih), cerkvene in verske skupnosti (tudi tiste, ki jih financira država), družabni, kulturni, rekreacijski in športni klubi;
- dobrodelne ustanove in organizacije za dajanje pomoči (tudi tiste, ki opravljajo storitve za nerezidenčne enote), ki jih s prostovoljnimi prispevki (v denarju ali naravi) financirajo druge institucionalne enote.

---

⁸ Ekonomsko pomembne cene so cene, ki značilno vplivajo na količino, ki so jo proizvajalci pripravljeni proizvesti, in na količino, ki jo kupci želijo kupiti.

Ta sektor ne vključuje subjektov, katerih članstvo daje pravico do vnaprej določenega blaga in storitev (prav tam, odst. 4.162; ESR, 2005, odst. 2.8, 2.87).

2.2 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev in NPISG

Izdatki za končno potrošnjo so opredeljeni kot izdatki rezidenčnih institucionalnih enot za blago in storitve (doma ali v tujini), ki se uporabljajo za neposredno zadovoljevanje potreb ali želja (ESR, 2005, odst. 3.75).

2.2.1 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev

Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo zajemajo torej izdatke rezidenčnih gospodinjstev (lahko nastanejo na domačem ozemlju ali v tujini) za blago in storitve, izključujejo pa izdatke za stanovanja in vrednostne predmete, ki se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva⁹ (SNA, 1993, odst. 9.45, 9.70).

Izdatki gospodinjstev so prikazani v kupčevih cenah¹⁰ in vključujejo nekatere mejne primere:

- stanovanjske storitve za lastne potrebe;
- dohodke v naravi:
  - blago in storitve, ki jih prejmejo zaposleni;
  - blago in storitve nekorporativnih podjetij v lasti gospodinjstev, ki jih člani gospodinjstev zadržijo za potrošnjo (hrana in drugo kmetijsko blago, že omenjene stanovanjske storitve za lastne potrebe¹¹ ter gospodinjske storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni);
- blago, ki ni vmesna potrošnja:

---

⁹ Bruto investicije v osnovna sredstva so pridobitve, zmanjšane za odtujitve osnovnih sredstev rezidenčnih proizvajalcev v nekem obdobju, povečane za določena povečanja vrednosti neproizvedenih sredstev, ki so proizvodni rezultat proizvodnih ali institucionalnih enot. Osnovna sredstva so opredmetena ali neopredmetena sredstva, proizvedena v procesih proizvodnje, ki se v drugih proizvodnih procesih uporabljajo v obdobju, daljšem od enega leta, večkrat ali nepretrgoma (ESR, 2005, odst. 3.102). Če dajo lastniki stanovanje v najem, se najemnine štejejo kot proizvod stanovanjskih storitev lastnikov in izdatki najemnikov za potrošnjo. Vrednostni predmeti so drage trajne dobrine, ki se s časom ne slabšajo, niso porabljene v potrošnji ali proizvodnji ter so pridobljene predvsem kot hranilec vrednosti (umetniška dela, dragi kamni in kovine, iz njih izdelan nakit ipd.) (SNA, 1993, odst. 9.45).

¹⁰ Cena, ki jo kupec dejansko plača za proizvod, skupaj z davki, manj subvencijami, transportnimi stroški, brez obresti in drugih storitev, ki nastanejo v okviru kreditnih pogodb in plačil, ki izhajajo iz neupoštevanja dogovorjenega plačilnega roka (ESR, 2005, odst. 3.06).

¹¹ Proizvodnja stanovanjskih storitev je enaka najemnini, ki bi bila plačana na trgu za nastanitev enake velikosti, kakovosti in vrste. Pripisane vrednosti stanovanjskih storitev se obravnavajo kot izdatki za končno potrošnjo lastnikov (SNA, 1993, odst. 9.58).

- material za majhna popravila in notranje urejanje stanovanj, ki jih po navadi opravljajo stanovalci in lastniki;
- material za popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga, vključno z vozili;
- blago, ki ni del investicij; posebej trajno potrošno blago, ki opravlja svojo funkcijo v več obračunskih obdobjih; vključen je prenos lastništva nekaterih vrst trajnega potrošnega blaga s podjetij na gospodinjstva (da se ponovno uporabijo ali predelajo);
- neposredno zaračunane finančne storitve;
- zavarovalne storitve v znesku implicitno zaračunane storitve¹²;
- plačila gospodinjstev za dovoljenja, ki se obravnavajo kot nakupi storitev¹³ (gl. tudi str. 25);
- nakupe proizvodnje po cenah, ki niso ekonomsko pomembne (npr. vstopnine za muzeje; gl. op. 8) (ESR, 2005, odst. 3.76, 3.148).

Izdatki gospodinjstev pa ne zajemajo:

- socialnih transferjev v naravi (izdatki, ki jih imajo gospodinjstva in se jim pozneje povrnejo prek socialne varnosti, npr. nekateri zdravstveni izdatki);
- izdatkov, ki se obravnavajo kot vmesna potrošnja ali bruto investicije:
  - izdatkov nekorporativnih podjetij v lastništvu gospodinjstev za poslovne namene (npr. za trajno blago – vozila, pohištvo, električni aparati – se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva ter za netrajno blago – npr. gorivo – kot vmesna potrošnja; tako se nakup avtomobila, ki ga kupi samostojni podjetnik, šteje kot bruto investicija, medtem ko se nakup, ki ga opravi gospodinjstvo, ki ni nekorporativno podjetje, šteje med izdatke gospodinjstev);
  - izdatkov gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih, za urejanje, vzdrževanje in popravila, ki jih stanovalci po navadi ne opravljajo sami (vmesna potrošnja pri proizvodnji stanovanjskih storitev);
  - nakupov stanovanj (bruto investicije v osnovna sredstva);
  - izdatkov za vrednostne predmete (bruto investicije v osnovna sredstva);

---

¹² Proizvodnja zavarovalnih storitev se meri kot: celotne dejanske premije za obdobje + celotni premijski dodatki (= dohodki od investiranja zavarovalnotehničnih rezervacij) – celotne zapadle odškodnine – spremembe matematičnih rezervacij in rezervacij za življenjsko zavarovanje s klavzulo o soudeležbi pri dobičku zavarovalnice. Proizvodnja storitev pokojninski skladov se meri kot: celotni dejanski pokojninski prispevki + celotni dodatni prispevki (= dohodki od investiranja tehničnih rezervacij pokojninskih skladov) – zapadli prejemki – spremembe matematičnih rezervacij (ESR, 2005, odst. 3.63).

¹³ Drugi tekoči davki: na kapital, glavarine, izdatke, plačila za dovoljenja za lastništvo ali uporabo vozil čolnov in letal ter za lov, ribolov ipd., davki na mednarodne transakcije se štejejo kot izdatki za potrošnjo (ESR, 2005, odst. 4.79–4.80).

- pridobitve neproizvedenih sredstev (predvsem nakupi zemljišč);
- plačil gospodinjstev, ki se obravnavajo kot davki (razen navedenih v op. 13);
- članarin, prispevkov in obveznosti, ki jih plačujejo NPISG;
- prostovoljnih transferjev gospodinjstev (v denarju ali naravi) dobrodelnim ustanovam ter organizacijam za dajanje pomoči (prav tam, odst. 3.77).

2.2.1.1 Nekaj specifičnih obravnav izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev

V nadaljevanju navajamo nekatere specifične situacije oziroma vrste dobrin in storitev, tudi kot vpogled v to, kako kompleksno je lahko proučevanje potrošnje zaradi same metodologije. Te specifične situacije se nanašajo na izdatke za poslovne namene, na dobrine in storitve, pridobljene z menjavo, izdatke za dobrine in storitve, pridobljene kot dohodek v naravi, dobrine in storitve, proizvedene za lastno porabo, ter izdatke za določene vrste dobrin in storitev.

Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev izključujejo tudi izdatke za poslovne namene, kar pa v praksi največkrat ni najlažje narediti; iste dobrine ali storitve se namreč lahko uporabljajo tako za poslovne namene kot za končno potrošnjo (npr. elektrika). Poslovni izdatki se torej ne morejo določati samo na podlagi vrste kupljenih dobrin oziroma storitev. Posebna pazljivost je potrebna pri kmetijah, posebno pri samooskrbnih kmetijah, kjer se kupljene dobrine ali pa tiste, proizvedene doma, lahko uporabijo za končno potrošnjo doma ali pa za vmesno potrošnjo (na primer kot hrana za živali ali kot semena za bodoče pridelke). Prav tako je pazljivost potrebna pri razvrščanju trajnih dobrin, kjer gre pri njihovem nakupu za poslovne namene za investicijo v osnovna sredstva, če pa isto dobrino kupi gospodinjstvo za osebno rabo, je to končna potrošnja (npr. avtomobil, ki se lahko uporablja delno v ene in delno v druge namene, tako da je v praksi tudi v tem primeru težko ločiti med poslovnimi nameni in osebno rabo oziroma med investicijami in potrošnjo). Pri nakupu trajnih dobrin za poslovne namene je treba zajeti zmanjšanje vrednosti dobrine zaradi uporabe, kar se obravnava kot potrošnja fiksnega kapitala nekorporativnih podjetij (SNA, 1993, odst. 9.47–9.48).

Vrednost dobrin in storitev, pridobljenih v menjavi, sestavlja pripisane (imputirane) izdatke. Pripisane vrednosti morajo biti enake tržnim vrednostim dobrin in storitev ali njihovim povprečnim vrednostim, če zamenjane dobrine oziroma storitve niso enake. Ko so dobrine, pridobljene z menjavo, uporabljene za potrošnjo gospodinjstev, morajo biti njihove pripisane vrednosti zavedene kot končna potrošnja gospodinjstev. Ko je dobrina, ponujena v menjavo, že obstoječa dobrina in ne na novo proizvedena, mora biti na strani enote, ki ponuja dobrino v menjavo, zaveden negativni pripisani izdatek (podobno kot se prodaja obstoječe dobrine obravnava kot negativni izdatek) (prav tam, odst. 9.49).

Dohodek v naravi, ki ga prejemajo zaposleni, je merjen z vrednostjo dobrin in storitev, ki jih zagotavljajo delodajalci zaposlenim kot nadomestilo za opravljeno delo¹⁴. Ta dohodek zaposleni hkrati porabijo; tako morajo biti vrednosti dobrin in storitev zajete kot izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev kot tudi njihov dohodek v naravi (prav tam, odst. 9.50).

Končna potrošnja gospodinjstev vsebuje tudi pripisane vrednosti dobrin in storitev, ki so bile proizvedene v nekorporativnih podjetjih v lasti gospodinjstev in so bile zadržane za lastno potrošnjo članov gospodinjstva. Proizvodnja storitev za lastno potrošnjo v gospodinjstvu pade zunaj proizvodne meje sistema, razen že večkrat omenjenih stanovanjskih storitev in storitev plačanih zaposlenih. Ker se stroški proizvodnje dobrin in storitev za lastno potrošnjo pojavljajo pri gospodinjstvih samih, je jasno, da se izdatki prav tako pojavijo pri gospodinjstvih, čeprav so njihove vrednosti pripisane. Glavne vrste proizvodov in storitev, proizvedene in porabljene v istem gospodinjstvu, so:

- hrana in drugi kmetijski pridelki, proizvedeni za lastno potrošnjo kmetov (vključno s samooskrbnimi kmetijami) ali drugih, za katere je kmetijstvo sekundarna ali celo prostočasna dejavnost;
- druge dobrine, ki so proizvedene v nekorporativnih podjetjih v lasti gospodinjstev in potrošene v istem gospodinjstvu;
- stanovanjske storitve lastnikov stanovanj za lastno končno potrošnjo;
- gospodinjske in druge storitve za lastno končno potrošnjo gospodinjstev, ki zaposlujejo plačano delovno silo za različne namene.

Vrednosti teh storitev so pripisane, in sicer na podlagi ocenjenih tekočih osnovnih cen podobnih dobrin in storitev na trgu ali na podlagi stroškov proizvodnje, razen pri storitvah plačanih zaposlenih, ki so vrednotene na podlagi sredstev za zaposlene v denarju ali naravi (prav tam, odst. 9.52).

T. i. izdatki za določene vrste dobrin in storitev se nanašajo na storitve finančnega posredništva (gl. tudi op. 12), stanovanjske storitve, popravila in vzdrževanje stanovanj, popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga ter na pristojbine in dovoljenja (gl. op. 13 in str. 25). Vrednosti finančnih storitev morajo biti imputirane za izdatke gospodinjstev za storitve, ki jih opravijo finančni posredniki in jih eksplicitno ne zaračunavajo. Storitve, ki jih posredniki zaračunavajo, pa se vrednotijo po ustaljenem postopku. Ni nujno, da finančni posredniki razen zavarovalnic in pokojninskih skladov, med katere spadajo vse družbe, ki se ukvarjajo z bančništvom, eksplicitno zaračunavajo vse storitve, ki jih opravijo za stranke. Namesto tega so nominalne obrestne mere, ki jih zaračunavajo za predujme, prekoračitve na računih, hipotekarna in druga posojila, višje, kot pa sami plačujejo za

---

¹⁴ Pri tem moramo ločiti dobrine in storitve kot nadomestilo v naravi za opravljeno delo (gospodinjstva jih uporabijo za zadovoljitev potreb v prostem času) ter dobrine in storitve, ki jih delodajalec zagotavlja, ker so potrebne pri delu samem; slednje namreč predstavljajo vmesno potrošnjo podjetja (orodje, delovna obleka ipd.) (SNA, 1993, odst. 9.51).

depozite gospodinjstev. Razlika med zaračunanimi in plačanimi obrestnimi merami pomeni posredno metodo zaračunavanja strankam za storitve. Celotna vrednost posredno merjenih storitev finančnega posredništva (PMSFP oziroma angl. FISIM) se meri kot razlika med celotnimi dohodki od lastnine finančnih posrednikov in celotnimi plačili obresti, izključujoč dohodke od investiranja lastnih sredstev. Ta celotna vrednost se beleži kot potrošnja gospodinjstev, vmesna potrošnja podjetij ali kot izvoz. Kot smo že omenili, so osebe, ki živijo v lastnih stanovanjih, obravnavane, kot da so lastniki nekorporativnih podjetij, ki proizvajajo stanovanjske storitve za lastne potrebe (potrošijo jih gospodinjstva, ki jim pripadajo). Proizvedene stanovanjske storitve so enake vrednosti najemnin, ki bi bile plačane na trgu za nastanitev enake velikosti, kakovosti in vrste in se štejejo kot izdatki za potrošnjo. Drugače se obravnavajo izdatki za vzdrževanje in popravila ter notranjo urejanje stanovanj, saj se obravnavajo kot vmesna potrošnja, nastala pri proizvodnji stanovanjskih storitev (plačilo za storitve ali za material za lastna popravila, medtem ko se nakup materiala za preprosta, rutinska popravila šteje kot izdatek za potrošnjo). Večja popravila, kot so rekonstrukcije, obnove in dograditve, se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva. Izdatki za trajne dobrine (vključno z avtomobili) so obravnavani podobno kot preprosta popravila stanovanj – če jih opravljajo lastniki ali strokovnjaki, so izdatki za potrošnjo (če popravila opravljajo prvi, se med izdatke šteje samo kupljeni material; prav tam, odst. 6.124–6.125, 9.53–9.61).

2.2.2 Izdatki za končno potrošnjo NPISG

Izdatki NPISG zajemajo dve postavki:

- vrednost blaga in storitev, ki jih proizvedejo NPISG (razen investicij iz lastne proizvodnje ter izdatkov gospodinjstev in drugih enot);
- izdatke za blago in storitve, ki jih proizvedejo tržni proizvajalci in se brez preoblikovanja dobavljajo gospodinjstvom za njihovo potrošnjo kot socialni transferji v naravi (ESR, 2005, odst. 3.78).

Izdatki NPISG se v glavnem financirajo iz članarin, prispevkov, donacij ali dohodka od lastnine. Izdatki NPISG za proizvode, ki jih proizvedejo sami, se prikažejo v trenutku proizvodnje, to je hkrati tudi čas njihove dobave (prav tam, odst. 3.92, 3.95; SNA, 1993, odst. 9.75).

2.3 Dejanska končna potrošnja gospodinjstev

Dejanska končna potrošnja zajema blago in storitve, ki jih rezidenčne institucionalne enote pridobijo za neposredno zadovoljevanje individualnih in kolektivnih človeških potreb (ESR, 2005, odst. 3.81).

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev vključuje porabo proizvodov in storitev, ki jih gospodinjstva pridobijo z izdatki ali prek socialnih transferjev v naravi od državnih enot ali NPISG (ki nimajo dejanske končne potrošnje; SNA, 1993, odst. 9.72, 9.95). Dejanska končna potrošnja gospodinjstev kaže na zadovoljevanje individualnih potreb iz omenjenih virov in naj bi bila boljši kazalnik življenjskega standarda gospodinjstev kot pa sami izdatki za končno potrošnjo. Zaradi socialne in ekonomske politike je velikost transferjev v naravi lahko tako visoka, da precej presega velikost izdatkov gospodinjstev¹⁵ (Lavrač in drugi, 1998, str. 38).

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev je sestavljena iz treh komponent:

- vrednosti izdatkov gospodinjstev za potrošnjo dobrin in storitev, vključno z izdatki za netržne dobrine in storitve, ki so bile prodane po cenah, ki niso ekonomsko pomembne;
- vrednosti izdatkov državnih enot za individualno potrošnjo dobrin in storitev, ki jih te enote zagotavljajo gospodinjstvom v obliki socialnih transferjev v naravi;
- vrednosti izdatkov NPISG za individualno potrošnjo dobrin in storitev, ki se gospodinjstvom zagotavljajo v obliki socialnih transferjev v naravi.

Vrednost zadnjih dveh kategorij je enaka pripisani vrednosti dobrin in storitev, dobavljenih gospodinjstvom, manj vrednost katerih koli izdatkov gospodinjstev, ko so zaračunane ekonomsko nepomembne cene (SNA, 1993, odst. 9.72–9.73). V objavah ocen BDP to postavko najdemo pod imenom »od tega: dejanska individualna potrošnja«, dobimo pa jo s seštevkom potrošnje gospodinjstev, potrošnje NPISG in individualne potrošnje države (gl. tabelo 5).

Včasih je sam pojem potrošnje zavajajoč, saj ne vemo, ali se nanaša na izdatke, na pridobitev potrošnih dobrin ali pa na samo fizično uporabo dobrin in storitev v smislu neposredne zadovoljitve človeških potreb in želja. Z ločitvijo med izdatki za potrošnjo in dejansko končno potrošnjo se tej dvoumnosti lahko izognemo. Če se potrošnja obravnava na podlagi izdatkov, je namen tega določiti institucionalne enote, pri katerih se izdatki pojavljajo in jih nadzirajo in financirajo. Če pa se potrošnja spremlja na podlagi pridobitve, je namen takega prikazovanja določiti enote, ki dejansko pridobijo dobrine in storitve in imajo od njihove uporabe korist takoj ali pa šele sčasoma. Vrednost celotne končne potrošnje mora biti enaka ne glede na to, na kateri podlagi se vrednoti (SNA, 1993, odst. 9.74).

Z dejansko končno potrošnjo se tu ne bomo posebej ukvarjali, saj to ni običajno ne pri nas ne v tujini. Potrošnja gospodinjstev in NPISG pa bomo imenovali zasebna potrošnja.

---

¹⁵ V Sloveniji je dejanska individualna potrošnja leta 1995 presegala zasebno potrošnjo za 21,8 %, leta 2005 pa za 24,0 %, medtem ko je njen delež v BDP upadel z 71,3 % na 66,7 % (gl. tabelo 5).

3 ANALIZA ZASEBNE POTROŠNJE – RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK, TROŠENJE IN KAZALNIKI, POVEZANI S POTROŠNJO

V tem poglavju se bomo posvetili sami zasebni potrošnji kot osrednji temi magistrskega dela. Začeli bomo z najpomembnejšim dejavnikom potrošnje – razpoložljivim dohodkom, opisali gibanje zasebne potrošnje in razloge za to, predstavili strukturo potrošnje, nato pa prešli na kazalnike, ki naj bi vplivali na gibanje zasebne potrošnje, jih opisali in preverili dejansko povezanost s potrošnjo ter prek tega kazalnike kritično ocenili.

3.1 Razpoložljivi dohodek kot najpomembnejši dejavnik trošenja

Kot najpomembnejši dejavnik trošenja je Keynes¹⁶ kot utemeljitelj potrošne funkcije leta 1936 opredelil dohodek gospodinjestev, čeprav je tudi že on med dejavniki potrošnje omenjal druge objektivne in subjektivne dejavnike (Keynes, 1987, str. 67–70). Keynesovo teorijo uvrščamo med teorije, ki potrošnjo povezujejo s tekočim oziroma absolutnim dohodkom. Nekateri avtorji pa so mnenja, da je potrošnja odvisna od dohodka v celotnem življenjskem obdobju (gl. pogl. 5), permanentnega oziroma trajnega dohodka¹⁷ ali celo od relativnega dohodka¹⁸.

3.2 Razpoložljivi dohodek v metodologiji nacionalnih računov

Razpoložljivi dohodek je v sistemu nacionalnih računov opredeljen kot izravnalna postavka računa sekundarne razdelitve dohodka (gl. tudi op. 27) v sektorskih računih¹⁹. Izveden je iz bilance primarnih dohodkov²⁰ s:

- prištetejem vseh prejetih tekočih transferjev²¹ razen socialnih transferjev v naravi;

---

¹⁶ Keynes je trdil, da je mejna nagnjenost k potrošnji nižja od ena (posameznik poveča potrošnjo, ko se poveča njegov dohodek, vendar ne za celotno povečanje dohodka). Njegovo trditev sta sicer ovrgla Kuznets in Goldsmith, ki sta ugotovila, da je razmerje med potrošnjo in dohodkom kljub povečanju dohodka ostalo enako (Evans, 1969, str. 14–15).

¹⁷ Po tej hipotezi, ki jo je razvil Friedman (1957), je potrošnja odvisna od permanentnega (trajnega) dohodka, torej dohodka v daljšem obdobju – če se dohodek poveča, posameznik ne ve, ali bo to povečanje trajno, zato se bo permanentna potrošnja (avtor prav tako potrošnjo deli na trajno in tekočo komponento) povečala za manj kot tekoči dohodek, nagnjenost k potrošnji iz tekočega dohodka pa bo manjša kot iz trajnega.

¹⁸ Hipotezo je razvil Duesenberry leta 1947. Po njej koristnost potrošnje posameznika temelji na razmerju med njegovo potrošnjo in potrošnjo drugih, s katerimi se potrošnik primerja (»keeping up with the Johnses«) (Tobin, 1987, str. 77–78). Gre za posameznikov položaj v preračunljivem dohodku; v višjem dohodkovnem razredu bo, manjši delež dohodka bo porabil za potrošnjo, če pa bo posameznik dalj časa v določenem razredu, bo potrošil enak delež dohodka, čeprav se mu bo dohodek absolutno povečal (Evans, 1969, str. 18).

¹⁹ Sektorski računi sistematično prikazujejo posamezne stopnje ekonomskega procesa po institucionalnih sektorjih; zajemajo račun proizvodnje, ustvarjanja dohodka, razdelitve dohodka, preračunljivosti dohodka, porabe dohodka ter račun finančne in nefinančne akumulacije. Zajemajo tudi bilance stanja za prikaz stanja sredstev, obveznosti in neto vrednosti ob začetku in koncu obračunskega obdobja (ESR, 2005, odst. 1.02).

²⁰ Primarni dohodek je dohodek, ki ga prejmejo rezidenčne enote na podlagi svoje neposredne udeležbe v proizvodnem procesu, ter dohodek lastnika finančnega ali opredmetenega neproizvodnega sredstva, ki ga ta dobi za opravljanje storitev ali dajanje osnovnega sredstva na razpolago drugi institucionalni enoti (ESR, 2005, odst. 8.22).

- odštetjem vseh plačanih tekočih transferjev razen socialnih transferjev v naravi (SNA, 1993, odst. 8.11).

Razpoložljivi dohodek lahko izrazimo kot bruto ali neto koncept. Pri slednjem od bruto razpoložljivega dohodka odštejemo porabo fiksnega kapitala. Skoraj nujno pa je uporabljati bruto koncept; porabo fiksnega kapitala je namreč zelo težko oceniti, čeprav je strošek proizvodnje in ni komponenta dohodka (SNA, 1993, odst. 8.12).

Opredelitev razpoložljivega dohodka v sistemu nacionalnih računov je primerljiva s splošnim razumevanjem dohodka v ekonomski teoriji – tu je dohodek pogosto opredeljen kot največja vrednost, ki jo lahko gospodinjstva potrošijo, ne da bi pri tem zmanjšala svoje realno neto premoženje. To se lahko spreminja zaradi kapitalskih transferjev, kot posledica realnih dobičkov in izgub iz lastnine ter posledic dogodkov, kot so naravne nesreče. Vendar razpoložljivi dohodek zajema samo tekoče transakcije, tako da so kapitalski transferji, realni dobički in izgube ter druge spremembe v obsegu sredstev (npr. kot posledica naravnih nesreč) iz njega, tako kot je merjen v sistemu, izključene²². Tako je bolje razpoložljiv dohodek opredeliti z ožjim konceptom, ki razpoložljivi dohodek obravnava kot največjo vrednost, ki jo lahko gospodinjstva potrošijo za dobrine in storitve v nekem obračunskem obdobju, ne da bi za to morala zmanjšati gotovino, prodati finančno ali nefinančno premoženje ali se zadolžiti (povečati obveznosti). Ta koncept je enak že omenjenemu ekonomskoteoretičnemu konceptu, če v začetku obdobja neto premoženje ni popravljeno za kapitalske transferje, realne dobičke in izgube iz lastnine ali drugih sprememb v obsegu premoženja (prav tam, odst. 8.15; ESR, 2005, odst. 8.31).

Razpoložljivi dohodek je tako dohodek, ki se lahko nadalje uporabi za končno potrošnjo in varčevanje (gl. pogl. 4). Večji del ga je po navadi v denarju, lahko pa je delno tudi v obliki dohodka v naravi (npr. sredstva za zaposlene in nadomestila v naravi, socialni transferji v naravi, proizvodnja za lastno potrošnjo, menjava dobrin ipd.) (SNA, 1993, str. 2.121). Naslednji račun v zaporedju računov – račun prerazdelitve dohodka v naravi – daje širšo sliko dohodka gospodinjstev, s tem ko vključuje tokove, ki ustrezajo porabi individualnega blaga in storitev, ki jih gospodinjstva prejmejo brezplačno, tj. socialnih prejemkov v naravi in transferjev individualnega netržnega blaga in storitev. Obe omenjeni kategoriji tokov spadata med socialne transferje v naravi (ki pomenijo za gospodinjstva vire, za NPISG in državo pa porabo). Ta vidik olajšuje časovne primerjave razlik oziroma sprememb v ekonomskih in socialnih pogojih in omogoča analizo vloge države pri prerazdelitvi dohodka. Tako dobimo prilagojeni razpoložljivi dohodek, ki je razpoložljivi dohodek, popravljen za prejete in dane socialne transferje v naravi (prav tam, odst. 2.130; ESR,

---

²¹ Kot bomo videli tudi v nadaljevanju, so glavne vrste tekočih transferjev: tekoči davki na dohodek in premoženje, socialni prispevki in prejemki ter drugi tekoči transferji (SNA, 1993, odst. 8.3).

²² Kapitalski transferji so zajeti v računu kapitala, medtem ko so druge spremembe v obsegu sredstev ter realnih dobičkov in izgub spremljane v računu drugih sprememb sredstev.

2005, odst. 8.33–8.35). Razpoložljivi dohodek torej ni ves na voljo v denarju. Gospodinjstva nimajo druge izbire, kot da trošijo nekatere vrste dobrin in storitev, za katere so vrednosti pripadajočih izdatkov iz razpoložljivega dohodka pripisane²³. Gospodinjstva dobijo tudi različne oblike dohodka od lastnine, ki ni prejet v denarju. To vključuje dohodek od investicij v zavarovalnih in pokojninskih rezervacijah, ki so pripisane zavarovancem²⁴ (SNA, 1993, odst. 8.13–8.14).

Nadalje je izravnalna postavka računa uporabe dohodka varčevanje (gl. pogl. 4), ki je enako ne glede na to, ali je na strani virov prilagojeni razpoložljivi dohodek ali razpoložljivi dohodek, saj je na strani porabe v prvem primeru dejanska končna potrošnja, v drugem pa končna potrošnja (prav tam, odst. 2.130).

3.2.1 Bilanca razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG

Razpoložljivi dohodek bomo tu predstavili kot samostojno bilanco, v kateri bomo združili tokove različnih, že omenjenih, računov (računa ustvarjanja dohodka²⁵, računa alokacije primarnega dohodka²⁶, računa sekundarne razdelitve dohodka²⁷, računa porabe razpoložljivega dohodka²⁸, računa pridobitve nefinančnih sredstev²⁹) iz sektorskih računov. Namen take predstavitve je pregled na strani virov in porab v razpoložljivem dohodku, saj moramo pri napovedovanju rasti razpoložljivega dohodka (in na njegovi podlagi zasebne potrošnje) dobro poznati gibanje njegovih komponent (razpoložljivi dohodek sestavimo od spodaj navzgor, iz komponent pridemo do agregata). Trenutno imamo na voljo sektorske račune za obdobje 2000–2004³⁰, ki ji je uradno objavil SURS, medtem ko na UMAR za napovedovanje zasebne potrošnje pripravljamo lastne letne ocene razpoložljivega dohodka (od leta 1995 naprej). Ocene naredimo na letni ravni dvakrat letno (ob pomladanski in

---

²³ Socialni transferji države in nepridobitnih institucij so zajeti posebej v računu prerazdelitve dohodka v naravi, medtem ko so drugi transferji v naravi zajeti v računu sekundarne razdelitve dohodka skupaj s transferji v denarju – obravnavani so kot pripisani izdatki za potrošnjo za določene dobrine in storitve, kot če bi bile prejete v denarju.

²⁴ Ta dohodek je v računu alokacije primarnih dohodkov prikazan, kot da ga gospodinjstvo prejme, vendar je samodejno spet plačan kot premijski dodatek zavarovalnici ali pokojninskemu skladu in ne more biti porabljen za potrošnjo (še en podoben primer so obresti na brezkuponske obveznice, ki so samodejno reinvestirane).

²⁵ Odgovori na vprašanje, kako nastane dohodek; analizira, do katere stopnje lahko dodana vrednost pokriva sredstva za zaposlene in druge davke, zmanjšane za subvencije na proizvodnjo, in meri poslovni presežek (ESR, 2005, odst. 8.18).

²⁶ Račun se nanaša na rezidenčne enote in institucionalne sektorje kot prejemnike in ne proizvajalce primarnega dohodka (gl. tudi op. 20; ESR, 2005, odst. 8.21).

²⁷ Prikazuje, kako se saldo bilance primarnih dohodkov prek prejetih in plačanih tekočih transferjev (tekoči davki na dohodek, premoženje, socialni prispevki in prejemki razen socialnih transferjev v naravi) preoblikuje v razpoložljivi dohodek (ESR, 2005, odst. 8.30; SNA, 1993, odst. 8.1).

²⁸ Prikazuje razdelitev razpoložljivega dohodka na potrošnjo in varčevanje; gl. prvi del tabele 2 do B.8n.

²⁹ Prikazuje pridobitve manj odtujitve nefinančnih sredstev; namen računa je vrnitev od koncepta spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in kapitalskih transferjev na neto posojanje in izposojanje (ESR, 2005, odst. 8.49); gl. drugi del tabele 2 od B.10.1 naprej.

³⁰ Trenutno na SURS poteka delo pri izboljšanju ocen ter pri manjkajočih transakcijah v sektorskih računih. Jeseni leta 2007 naj bi bili objavljeni podatki za obdobje 2000–2005, od takrat naprej pa vsako leto, kar bo omogočalo strukturne informacije o slovenski ekonomiji in seveda boljši vpogled v gospodarski cikel (Škrlec Šinkovec, 2006, str. 6).

jesenski napovedi). Sestavljanje bilance je obsežno delo in je trenutno ob virih, do katerih imamo dostop, ni mogoče sestaviti za krajše obdobje od enega leta³¹.

Tabela 1 prikazuje največje komponente na strani virov in rabe v dohodku ter stopnje rasti nekaterih komponent, tabela 2 pa še postopek izračuna, kako pridemo od varčevanja do neto posojanja/izposojanja, saj to iz same bilance ni jasno razvidno. V prvi tabeli prikazujemo podatke SURS za obdobje 2000–2004 (gl. tudi pogl. 3.2.2). Prikazujemo tudi del bilance od komponent B.8 (popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjestev v rezervacijah pokojninskih skladov) do B.9g (neto posojanje/izposojanje), ki ga zaradi pomanjkanja podatkov na UMAR ne ocenjujemo. Namen tega poglavja je prikazati, katere komponente zajema razpoložljivi dohodek, kljub temu pa v nadaljevanju sledi kratka analiza obdobja, za katero imamo torej uradne ocene. Vendar je treba opozoriti, da se je razpoložljivi dohodek za to obdobje že spremenil, prav tako je bila že opravljena revizija zasebne potrošnje za leto 2004, kar pomeni, da tu prikazani izračuni nagnjenosti k potrošnji in s tem k varčevanju ne držijo več (gl. tudi pogl. 3.2.2 in tabelo 3). Zaradi tega bomo v nadaljevanju, pa tudi zato ker bomo večinoma analizirali obdobje 1995–2005, uporabljali ocene UMAR. Naj še poudarimo, da je namen ocen razpoložljivega dohodka na UMAR pomoč pri ocenjevanju zasebne potrošnje, ki se je izkazala kot nenadomestljiva, zato se tudi tu ne ukvarjamo s celotnim zaporedjem sektorskih računov, ampak združujemo različne račune, ki kažejo, kako pridemo do ocene razpoložljivega dohodka.

V nadaljevanju pa na kratko opisujemo posamezne komponente razpoložljivega dohodka.

Sredstva za zaposlene pomenijo celotno nadomestilo v denarju ali naravi, ki ga delodajalec plača zaposlenemu za opravljeno delo v nekem obračunskem obdobju. Sredstva za zaposlene delimo na:

- plače (v denarju – osnovna plača in različni dodatki, povračila in drugo, v naravi – hrana, uporaba avtomobila za zasebne namene, uniforme, stanovanjske storitve ipd.);
- socialne prispevke delodajalcev (ki so lahko dejanski ali pripisani³²), s katerimi delojemalcu zagotovijo upravičenost do socialnih prejemkov (ESR, 2005, odst. 4.02–4.05); kot lahko vidimo iz bilance, se na strani porabe socialni prispevki

---

³¹ Kot kaže, tudi uradne objave, ki bi zajemala podatke za krajše obdobje od enega leta (npr. četrletje), ne bo, saj namreč SURS na podlagi Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 1161/2005 o pripravi četrletnih nefinančnih sektorskih računov, po kateri obveznost poročanja četrletnih sektorskih računov za vse sektorje velja za članice, katerih BDP presega 1 % skupnega BDP EU, ni obvezan objavljati podatkov o četrletnih sektorskih računih za gospodinjstva in NPISG.

³² Pripisani socialni prispevki so protipostavka socialnim prejemkom, financiranim brez skladov (in seveda zmanjšanim za morebitne socialne prispevke zaposlenih), ki jih delodajalci plačajo neposredno zaposlenim, nekdanjim zaposlenim ali drugim upravičencem brez posredovanja zavarovalnice, avtonomnega pokojninskega sklada in ne da bi za te namene oblikovali poseben sklad ali izločili rezerve.

(delodajalcev in zaposlenih, pri čemer se slednji ne štejejo med sredstva za zaposlene) odštejejo in tako zmanjšujejo razpoložljivi dohodek (podobno kot davki).

Tabela 1: Komponente razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG

Oznaka	Ime komponente	2000	2001	2002	2003	2004
GOSPODINJSTVA – VIRI						
D.1	sredstva za zaposlene	2.311.496	2.600.760	2.862.408	3.085.899	3.337.195
D.62	socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	732.569	817.771	915.326	991.414	1.055.124
B.2, B.3	bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	619.975	669.069	760.205	782.463	835.479
D.4	dohodek od lastnine	2319	3396	2596	2062	1119
D.7	drugi tekoči transferji	150.141	173.404	187.334	203.443	225.022
GOSPODINJSTVA – PORABA						
D.61	prispevki za socialno varnost tekoči davki na dohodek, premoženje	643.737	731.948	807.354	871.981	938.086
D.5	itd.	273.202	310.259	344.242	374.845	405.363
D.4	dohodek od lastnine	355	395	635	373	499
D.7	drugi tekoči transferji	97.957	117.397	122.869	136.179	158.859
B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK	2.801.250	3.104.401	3.452.768	3.681.903	3.951.133
	nominalna rast, v %	–	10,8	11,2	6,6	7,3
	realna rast ^a , v %	–	2,2	3,5	1,0	3,6
P.3	IZDATKI ZA KONČNO POTROŠNJO	2.467.667	2.718.270	2.973.194	3.242.175	3.461.491
	nominalna rast, v %	–	10,2	9,4	9,0	6,8
	realna rast ^b , v %	–	2,3	1,3	3,4	3,1
	nagnjenost k potrošnji, v %, brez popr.	88,1	87,6	86,1	88,1	87,6
	nagnjenost k varčevanju, v %, brez popr.	11,9	12,4	13,9	11,9	12,4
	nagnjenost k potrošnji, v %, popr.	88,1	87,4	85,8	87,6	86,8
	nagnjenost k varčevanju, v %, popr.	11,9	12,6	14,2	12,4	13,2
K.1	potrošnja stalnega kapitala	203.489	220.104	234.860	245.545	263.691
B.6n	neto razpoložljivi dohodek	2.597.761	2.884.297	3.217.908	3.436.358	3.687.442
D.8	popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov	0	4683	11.195	19.283	36.134
B.8g	varčevanje	333.583	390.815	490.769	459.011	525.776
	nominalna rast, v %	–	17,2	25,6	–6,5	14,5
	realna rast ^a , v %	–	8,1	16,8	–11,4	10,6
B.8n	neto varčevanje	130.094	170.711	255.909	213.466	262.085
D.9	transferji kapitala	1407	654	881	–1955	–3346
B.10.1	spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala	128.687	170.057	255.028	215.421	265.431
P.5	bruto investicije	262.922	279.417	301.107	297.690	354.927
B.9g	neto posojanje/neto izposojanje	69.253	110.744	188.781	163.276	174.196

Opombe: Ocene komponent kot ob prvi objavi sektorskih računov 2. 6. 2006; podatki o vrednostih v mio. SIT; brez popr. – nagnjenost k potrošnji kot razmerje med izdatki za potrošnjo (P.3) in razpoložljivim dohodkom (B.6g), pri čemer ni upoštevana postavka D.8, nagnjenost k varčevanju pa (100–nagnjenost k potrošnji) oz. razmerje med (B.8g–D.8) in B.6g. (gl. tudi op. 34); popr. – pri izračunu nagnjenosti k potrošnji je k postavki B.6g prišteta postavka D.8; ^a – deflacirano s CPI; ^b – uporabljen deflator zasebne potrošnje.

Vir podatkov: SURS, lastni preračuni.

Tabela 2: Neto posojanje/izposojanje

B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK
– P.3	IZDATKI GOSPODINJSTEV IN NPISG ZA KONČNO POTROŠNJO
+ D.8	popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojn.skladov
= B.8g	VARČEVANJE
– K.1	potrošnja stalnega kapitala
= B.8n	neto varčevanje
– D.9	transferji kapitala
= B.10.1	spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala
– P.5	bruto investicije
+ K.1	potrošnja stalnega kapitala
= B.9g	NETO POSOJANJE/NETO IZPOSOJANJE

Vir: SURS.

Socialne prejemke razen socialnih transferjev v naravi sestavljajo:

- prejemki socialne varnosti v denarju (skladi socialne varnosti jih plačujejo gospodinjstvom);
- socialni prejemki iz zasebnih shem s skladi (gospodinjstvom jih v denarju ali naravi plačujejo zavarovalnice in druge institucionalne enote, ki upravljajo zasebne sheme socialnega zavarovanja s skladi);
- socialni prejemki zaposlenih, financirani brez skladov (izplačila različnih dodatkov za nepreskrbljene družinske člane, odpravnin, izplačevanje plač med odsotnostjo z dela zaradi bolezni ipd.);
- prejemki socialnega varstva v denarju (država in NPISG jih izplačujejo za zadovoljevanje istih potreb kot prejemke socialnega zavarovanja s to razliko, da se ne izplačujejo po shemi socialnega zavarovanja, ki vključuje prejemke in prispevke socialnega zavarovanja) (ESR, 2005, odst. 4.103).

Poslovni presežek je dohodek, ki ga enote pridobijo z lastno uporabo svojih proizvodnih zmogljivosti (v našem primeru NPISG). Poslovni presežek je prav tako izravnalna postavka računa ustvarjanja dohodka pri proizvodnji stanovanjskih storitev (v našem primeru sektorja gospodinjstev, ko gre za proizvodnjo stanovanjskih storitev za lastne potrebe) (prav tam, odst. 8.18–8.20).

Raznovrstni dohodek je izravnalna postavka računa ustvarjanja dohodka pri nekorporativnih podjetjih v sektorju gospodinjstev. Njegova vrednost ustreza nadomestilu za delo, ki ga opravijo lastniki in člani njihovih družin ter ga ni mogoče ločiti od njihovih podjetniških dobičkov (prav tam, odst. 8.19).

Dohodek od lastnine je dohodek, ki ga lastnik finančnega sredstva ali opredmetenega neproizvedenega sredstva prejme v zameno za zagotavljanje sredstev ali dajanje opredmetenega neproizvedenega sredstva na razpolago drugi institucionalni enoti. Med dohodke od lastnine štejemo obresti, razdeljeni dohodek družb (dividende in dohodek,

odtegnjen od nepravih družb) ter dohodek od lastnine, pripisan zavarovancem, in najemnine (od zemljišč in podzemnih sredstev – najemnine od zgradb se ne štejejo v to skupino, ampak se tu upoštevajo samo najemnine od zemljišč ter najemnine lastnikom kopenskih plovnih poti in rek za rekreacijske in druge namen) (prav tam, odst. 4.41–4.76).

Med druge tekoče transferje štejemo:

- neto premije neživljenjskega zavarovanja (premije, plačane v zvezi z zavarovalnimi policami, ki jih sklenejo gospodinjstva na svojo pobudo in v svojo korist),
- odškodnine iz neživljenjskega zavarovanja (zapadle odškodnine na podlagi pogodb o neživljenjskem zavarovanju; to so zneski, ki jih morajo plačati zavarovalnice za poravnavo škode, ki jo utrpijo osebe ali blago) (prav tam, odst. 4.109, 4.112).

Raznovrstne tekoče transferje sestavljajo:

- tekoči transferji NPISG (prostovoljni prispevki, članarine in finančna pomoč, ki jo prejmejo od gospodinjstev, tudi nerezidenčnih; gre torej za porabo pri gospodinjstvih in za vir pri NPISG, kar bi pomenilo, da razliko v razpoložljivem dohodku pomenijo prispevki nerezidenčnih gospodinjstev NPISG);
- kazni in penali (ki jih institucionalnim sektorjem naložijo sodišča in drugi sodni organi – gre za obvezne tekoče transferje; v to skupino ne spadajo kazni in penali, ki jih naložijo davčne oblasti, in pristojbine za pridobitev dovoljenj – davki ali plačila za storitve, ki jih opravijo državne enote);
- loterije in igre na srečo (gre za dve sestavini – plačilo zaračunane storitve enoti, ki organizira loterijo, in preostali tekoči transfer, ki se izplača dobitnikom; kadar so v igre na srečo vključena nerezidenčna gospodinjstva, lahko torej pride do pomembnih neto transferjev med tujino in gospodinjstvi);
- plačila nadomestil (nadomestilo za povzročene poškodbe ljudi ali škodo na lastnini razen plačil odškodnin iz neživljenjskega zavarovanja; prisilna plačila, ki jih naloži sodišče, ali prostovoljna plačila na temelju dogovora zunaj sodišč);
- drugo (tekoči transferji NPISG državi, ki niso davki; potovalne štipendije ali nagrade, ki jih država ali NPISG plačajo rezidenčnim ali nerezidenčnim gospodinjstvom; premijska plačila države za varčevanje gospodinjstev kot nagrada za varčevanje v določenem obdobju, povračila gospodinjstev za izdatke, ki so jih v njihovem imenu imele organizacije socialnega skrbstva; tekoči transferji gospodinjstvom kot potrošnikom, če niso prikazani kot socialni prejemki) (prav tam, odst. 4.125–4.139).

Tekoči davki na dohodek, premoženje itd. so vsa obvezna nevračljiva plačila v denarju ali naravi, s katerimi država ali tujina v rednih časovnih presledkih obdavčuje dohodek in premoženje, ter nekateri periodični davki, ki niso odmerjeni niti na dohodek niti na premoženje. Med davke na dohodek štejemo davke na dohodke posameznikov ali

gospodinjstev, vključno z davki, ki jih odtegnejo že delodajalci, ter davke na dohodek lastnikov nekorporativnih podjetij, davke na dobičke iz lastnine ter davke na dobitke na loteriji ali igrah na srečo. Drugi tekoči davki pa zajemajo tekoče davke na kapital (na lastništvo in uporabo zemljišč in zgradb, tekoče davki na neto premoženje in druga sredstva), glavarine, davke na izdatke, plačljive na celotne izdatke oseb ali gospodinjstev, plačila gospodinjstev za dovoljenja za lastništvo oziroma uporabo vozil, čolnov ali letal (razen za poslovne namene), dovoljenja za lov, ribolov ipd. Tekoči davki na dohodek in premoženje pa ne zajemajo davkov na dediščino, dedno posest in na darila ter priložnostnih in izjemnih obdavčitev kapitala in premoženja (davki na kapital) ter plačil gospodinjstev za dovoljenja (vozniška dovoljenja, za strelno orožje, vstopnine in članarine v muzeje in knjižnice, takse za odstranjevanje odpadkov ipd., razen prej omenjenih za uporabo vozil, plovil ali letal in dovoljenja za lov, ribolov), ki se štejejo kot nakupi državnih storitev³³ (prav tam, odst. 4.77–4.80).

Popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov³⁴ je popravek, ki je potreben, da se pri varčevanju gospodinjstev lahko prikaže sprememba matematičnih rezervacij, do katerih imajo gospodinjstva nedvoumno terjatev (ki se znova pojavi na finančni ravni kot sredstvo v postavki F.612³⁵; gl. tudi pogl. 4) in ki izhajajo iz premij in prispevkov, prikazanih v računu sekundarne razdelitve dohodka kot socialni prispevki. Popravek zagotovi, da presežek pokojninskih prispevkov nad prejemki pokojnin (presežek »transfernih« odhodkov nad »transfornimi« prihodki) ne vpliva na varčevanje gospodinjstev, saj se gospodinjstva v finančnih računih in bilancah stanja obravnavajo kot lastniki rezervacij zasebnih shem s skladi (avtonomnih in neavtonomnih) (prav tam, odst. 4.141–4.142).

Potrošnja stalnega kapitala pomeni znesek v določenem obdobju potrošenih osnovnih sredstev zaradi normalne obrabe in predvidenega zastaranja skupaj z rezervacijami za izgube osnovnih sredstev ob morebitnih slučajnih škodah, zoper katere jih je mogoče zavarovati. Potrošnjo stalnega kapitala je treba razlikovati od amortizacije (prav tam, odst. 6.02–6.04).

---

³³ Razlika med davki in nakupi državnih storitev – če se dovoljenje podeli samodejno ob plačilu zahtevanega zneska, gre za davek, če pa država izkoristi izdajo dovoljenja za izvajanje nekaterih nadzornih funkcij, se plačila obravnavajo kot nakupi državnih storitev.

³⁴ Popravek = celotna vrednost dejanskih socialnih prispevkov v zvezi s pokojninami, ki se plačujejo v zasebne pokojninske sheme s skladi + celotna vrednost dodatnih prispevkov, plačljivih iz dohodka od lastnine, pripisanega zavarovancem – vrednost s tem povezanih zaračunanih storitev – celotna vrednost pokojnin, izplačanih kot prejemki zavarovanja iz zasebnih pokojninskih shem s skladi; ta vrednost se doda razpoložljivemu dohodku gospodinjstev v računu porabe dohodka pred izračunom varčevanja.

³⁵ Rezervacije iz pokojninskih zavarovanj; vendar podatek v finančnih računih za Slovenijo ni enak podatku v sektorskih računih.

Kapitalski transferji se od tekočih transferjev razlikujejo po tem, da tu vsaj ena stranka v transakciji pridobi oziroma odtuji sredstvo. Kapitalske transferje sestavljajo:

- davki na kapital:
  - davki na kapitalske transferje (davki na dediščino, na dedno posest, na darila);
  - dajatve na kapital (priložnostne in izjemne obdavčitve sredstev ali neto vrednosti v lasti gospodinjestev, to so davki na povečano vrednost posesti oziroma na povečano vrednost kmetijskega zemljišča, ki je posledica dovoljenja za pripravo zemljišča za poslovne ali stanovanjske namene);
- investicijske podpore (sektorju gospodinjestev zajemajo opremo in podpore za posodobitev podjetjem, ki niso družbe ali nepravne družbe, ter podpore gospodinjstvom za gradnjo, nakup in izboljšavo stanovanj) in
- drugi kapitalski transferji (ne spadajo v nobeno od naštetih skupin, njihova lastnost pa je, da se z njimi ne prerazdeljujejo dohodki, ampak se med sektorji prerazdeljujeta varčevanje in premoženje; sem spadajo npr. enkratna premijska plačila na varčevanje, ki jih država podeljuje gospodinjstvom in jih s tem nagradi za večletno varčevanje) (prav tam, odst. 4.145–4.165).

Spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala pomenijo neto varčevanje, povečano za prihodke in zmanjšano za odhodke kapitalskih transferjev (prav tam, odst. 8.48).

Bruto investicije zajemajo bruto investicije v osnovna sredstva, spremembe zalog in pridobitve manj odtujitve vrednostnih predmetov (prav tam, odst. 3.102–3.127; gl. tudi op. 9).

3.2.2 Analiza razpoložljivega dohodka gospodinjestev in NPISG

Kot smo že nakazali prej, se je razpoložljivi dohodek za gospodinjstva in NPISG za obdobje 2000–2004, za katero so bili konec maja (Evrostat) oziroma v začetku junija (SURs) 2006 prvič objavljeni letni sektorski računi, že spremenil. Z objavo revizije BDP za obdobje 2000–2005 (15. 9. 2006) ter obremenitev z davki in prispevki za socialno varnost (19. 9. 2006 in 17. 11. 2006) so se namreč spremenile nekatere komponente razpoložljivega dohodka (sredstva za zaposlene, davki na dohodek, socialni prispevki, bruto raznovrstni dohodek). Zaradi tega za celotno obdobje 1995–2005 v tem poglavju objavljamo ocene UMAR (v prejšnjem poglavju SURs).

V tabeli 3 zaradi korektnosti (ker gre le za uradno objavljene podatke SURs) prikazujemo še stopnje rasti razpoložljivega dohodka po obeh ocenah ter razmerje med junijsko oceno SURs in oceno UMAR (oziroma odstopanje med tema ocenama v odstotkih). Kot pa smo že omenili, je razpoložljivi dohodek preveč pomemben dejavnik trošenja, da bi zasebno potrošnjo napovedovali, ne da bi stalno ažurirali oziroma ocenili njegove komponente (gl.

prvi odst. pogl. 3.2.1); ker pa se podatki razmeroma pogosto spreminjajo, je potrebno kar nekaj ažuriranja bilance letno.

Kot vidimo iz tabele, so UMAR-jeve ocene razmeroma dobre, saj se vrednosti razpoložljivega dohodka razlikujejo od SURS-ove objave za največ 0,7 %. UMAR tudi nima dostopa do vseh virov za ocenjevanje razpoložljivega dohodka, saj mu noben zbiralec podatkov ni zavezan poročati, tako da pri oceni razpoložljivega dohodka uporabimo javno objavljene vire in tiste, ki nam jih uspe pridobiti neposredno od zbiralcev podatkov, vendar nekaterih komponent (na primer prejetih prispevkov za socialno varnost, danih sredstev za zaposlene ipd., ki pa so relativno majhni) kljub temu ne ocenimo, saj za to nimamo podatkov. Po že omenjeni reviziji je bila SURS-ova ocena realne rasti zasebne potrošnje za leto 2004 znižana s 3,1 % na 2,6 %. Rast razpoložljivega dohodka pa se je v tem letu povečala predvsem zaradi višje ocene bruto raznovrstnega dohodka (nova SURS-ova ocena je bila v primerjavi s prejšnjo objavo višja za 7,3 % v letu 2003, v letu 2004 pa za 9,6 %); rast razpoložljivega dohodka je po novi UMAR-jevi oceni z upoštevanjem teh podatkov za kar 1,3 odstotne točke višja od rasti zasebne potrošnje (prej 0,4 po SURS-ovi oceni in 0,6 po UMAR-jevi).

Tabela 3: Primerjava ocen razpoložljivega dohodka, UMAR in SURS, 2000–2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
YD, junij 2006, SURS, realna rast, v %	–	2,2	3,5	1,0	3,5	–
YD, junij 2006, UMAR, realna rast, v %	–	2,6	3,1	1,0	3,7	–
odstopanje ocene SURS od ocene UMAR ^a , v %	0,6	0,3	0,7	0,7	0,5	–
ZP, junij 2006, realna rast, v %	0,7	2,3	1,3	3,4	3,1	3,3
ZP, september 2006, realna rast, v %	0,7	2,3	1,3	3,4	2,6	3,4
YD, september 2006, UMAR, realna rast, v %	–	2,5	3,1	1,1	3,9	3,1

Opomba: YD – razpoložljivi dohodek; ZP – zasebna potrošnja; ^a Izračun $((YD_{SURS} / YD_{UMAR}) * 100 - 100)$, ocene iz junija 2006.
Vir: SURS, UMAR, lastni izračuni.

Tabela 4 prikazuje deleže posameznih komponent v razpoložljivem dohodku³⁶. Na strani virov razpoložljivega dohodka so v letu 2005 največjo komponento predstavljala sredstva za zaposlene, druga največja kategorija so bili socialni prejemki, sledita bruto raznovrstni dohodek in poslovni presežek. Na strani rabe pa se v skladu z največjo komponento na strani virov pojavljajo socialni prispevki, po deležu sledijo tekoči davki na dohodek in premoženje ter drugi tekoči transferji. Deleži so dokaj stabilni, v opazovanem obdobju pa se je znižal delež sredstev za zaposlene in s tem tudi prispevkov za socialno varnost (prvi se je zmanjšal za 2,5 odstotne točke, drugi pa za 1,7 odstotne točke oziroma za desetino,

³⁶ Gre za postavke tako s strani virov kot rabe (podatki pred prvo dvojno črto so prikazani kot viri manj poraba, pod njo pa poraba manj viri; npr. prejeta sredstva za zaposlene so višja od plačanih, zato jih uvrščamo na stran rabe – v zgornji del tabele), zato seštevek vseh komponent ni 100; seštevek komponent tako prikazanega razpoložljivega dohodka niti nikoli ne more biti 100, lahko bi predstavili komponente na strani virov, pri čemer bi bili viri = 100 in na strani rabe, poraba = 100.

kar je tudi logična posledica padca deleža sredstev za zaposlene, če rast prispevkov razmeroma za veliko ne presega njihove rasti). Delež socialnih prejemkov se je povečal za 1,9 odstotne točke. Povečal se je tudi delež dohodka od lastnine (za tri četrtine), kar je v skladu s tezo o razvijanju finančnih trgov in povečevanju dohodka ter s tem strukture varčevanja prebivalstva (gl. pogl. 4). Pri drugih tekočih transferjih pa je prišlo do obrata – v letu 2005 so v nasprotju s primerjanima letoma plačani transferji presegali prejete.

Tabela 4: Posamezne komponente razpoložljivega dohodka kot delež (v %) razpoložljivega dohodka

Oznaka	Komponenta	1995	2000	2005
D.1	sredstva za zaposlene	87,6	83,1	84,1
D.62	socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	24,8	26,3	26,7
B.2, B.3	bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	23,2	22,3	22,9
D.4	dohodek od lastnine	0,4	0,5	0,7
D.61	prispevki za socialno varnost	26,7	23,1	24,0
D.5	tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	9,9	9,8	9,9
D.7	drugi tekoči transferji	(-)0,3	(-)0,1	0,9
P.3	IZDATKI GOSPODINJSTEV IN NPISG ZA KONČNO POTROŠNJO	91,0	88,8	87,4
B.8g – D.8	VARČEVANJE – popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov	9,0	11,2	12,6
B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK	100,0	100,0	100,0

Opomba: (-) – plačani tekoči transferji so bili manjši od prejetih oziroma je delež prejetih v razpoložljivem dohodku presegal delež plačanih (komponente so uvrščene med vire oziroma porabo glede na leto 2005); gl. tudi besedilo in op. 36.

Vir: MF, SURS, UMAR, lastni izračuni.

Primerjajmo še deleže posameznih komponent razpoložljivega dohodka v Sloveniji z deleži v EU-15 v letu 2004 (gl. sliko 1). Delež sredstev za zaposlene je v EU nekoliko manjši kot pri nas, saj zajema dobre četrtine razpoložljivega dohodka, kar pomeni, da gospodinjstva večji delež dohodka kot v Sloveniji pridobijo z drugimi viri – predvsem je razlika opazna pri deležu dohodka od lastnine, ki v EU znaša kar 16,9 %, delež bruto poslovnega presežka in raznovrstnega dohodka je malenkost višji kot pri nas, delež drugih tekočih tranferjev pa je podoben.

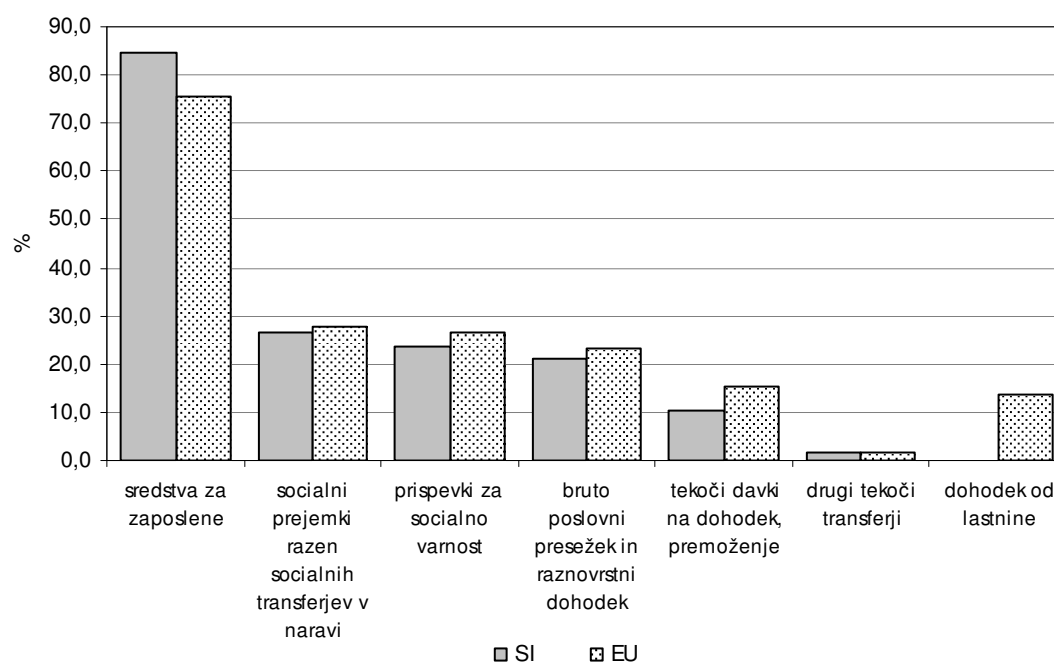
S slike 2 in slike 3 je razvidno, da je tako nominalna³⁷ kot tudi realna rast potrošnje presegla rast razpoložljivega dohodka v obdobju 1998–1999 in v letu 2003, pa tudi v letu 2005 (nominalna rast sicer le za malenkost). To pomeni, da so se morala gospodinjstva za razliko v rasti potrošnje in razpoložljivega dohodka zadolževati ali pa zmanjšati varčevanje. Rast varčevanja je bila v letu 2003 po naših ocenah res negativna (to kaže tudi

³⁷ Razpoložljivi dohodek deflacimiramo s CPI, zasebno potrošnjo pa z njenim implicitnim deflatorjem (gl. tudi sliko 5), tako da je za primerjavo bolje uporabiti nominalno rast obeh kategorij.

tabela 1; kar ne pomeni, da so gospodinjstva razvarčevala, ampak so manj dodatno privarčevala kot v letu prej), prav v tem letu pa se je začelo ponovno zadolževanje prebivalstva (gl. pogl. 5.4). Potrošnja pa sicer v nobenem letu vrednostno ni presegala razpoložljivega dohodka (nagnjenost k trošenju je vselej znašala manj kot 100).

Slika 1: Primerjava deležev (v %) komponent v razpoložljivem dohodku, Slovenija in EU, 2004

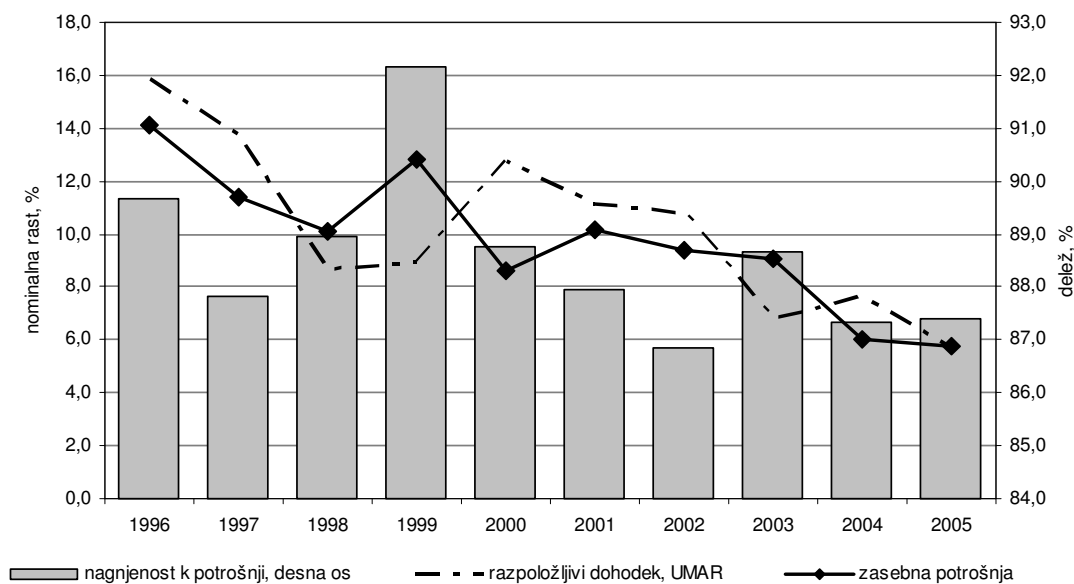

Opombe: Podatki za EU-15; deleži se nekoliko razlikujejo od tistih, predstavljenih v tabeli 1, saj moramo za primerjavo uporabiti primerljive podatke, to pa so v tem primeru podatki iz sektorskih računov.

Vir: Evrostat.

Nagnjenost k trošenju (razmerje med potrošnjo in razpoložljivim dohodkom; gl. sliko 2) se je najbolj povečala v letih, ko je rast potrošnje presegla rast razpoložljivega dohodka; predvsem pa to velja za leto 1999. V teh letih se je v nasprotni smeri gibala nagnjenost k varčevanju, saj gre pri tem za razliko med razpoložljivim dohodkom in potrošnjo, kar pa pomeni, da varčevanje, izračunano na ta način, lahko kaže (prek potrošnje) tudi zadolževanje.

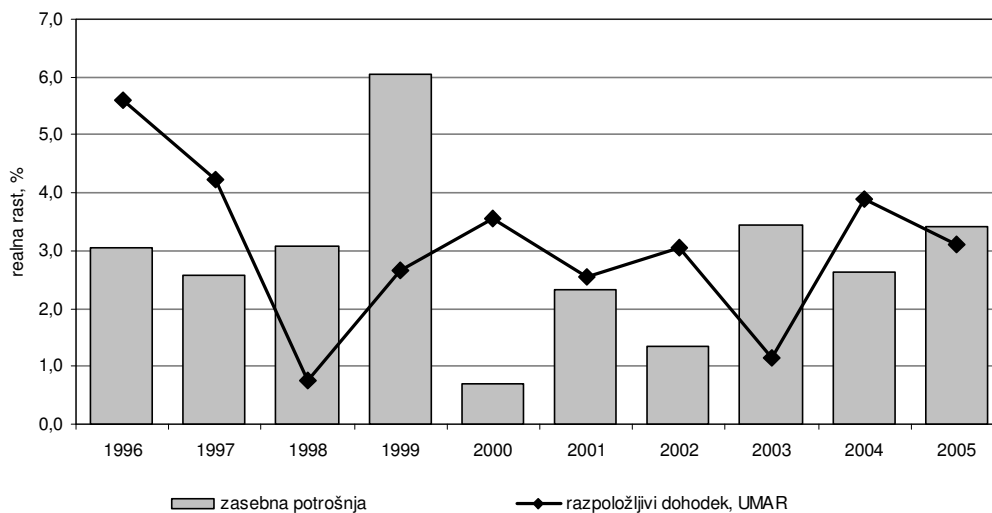
Slika 2: Nominalne stopnje rasti zasebne potrošnje in razpoložljivega dohodka ter nagnjenost k potrošnji, 1996–2005

Opombe: Razpoložljivi dohodek po zadnji oceni UMAR (september 2006); nagnjenost k potrošnji je razmerje med izdatki za potrošnjo (P.3) in razpoložljivim dohodkom (B.6g).

Vir: SURS, UMAR, lastni preračuni.

Slika 3: Stopnje realne rasti razpoložljivega dohodka in zasebne potrošnje, 1996–2005

Opomba: Razpoložljivi dohodek po zadnji oceni UMAR (september 2006).

Vir: SURS, UMAR, lastni preračuni.

3.3 Analiza zasebne potrošnje kot komponente izdatkovne strukture BDP

Poglavje je namenjeno pregledu gibanja zasebne potrošnje v proučevanem obdobju in nekaterim vsebinskim poudarkom tega gibanja. Zasebna potrošnja je torej največja komponenta BDP; skupaj z izdatki države, bruto investicijami v osnovna sredstva in saldonom menjave s tujino sestavlja BDP (gl. tabelo 5).

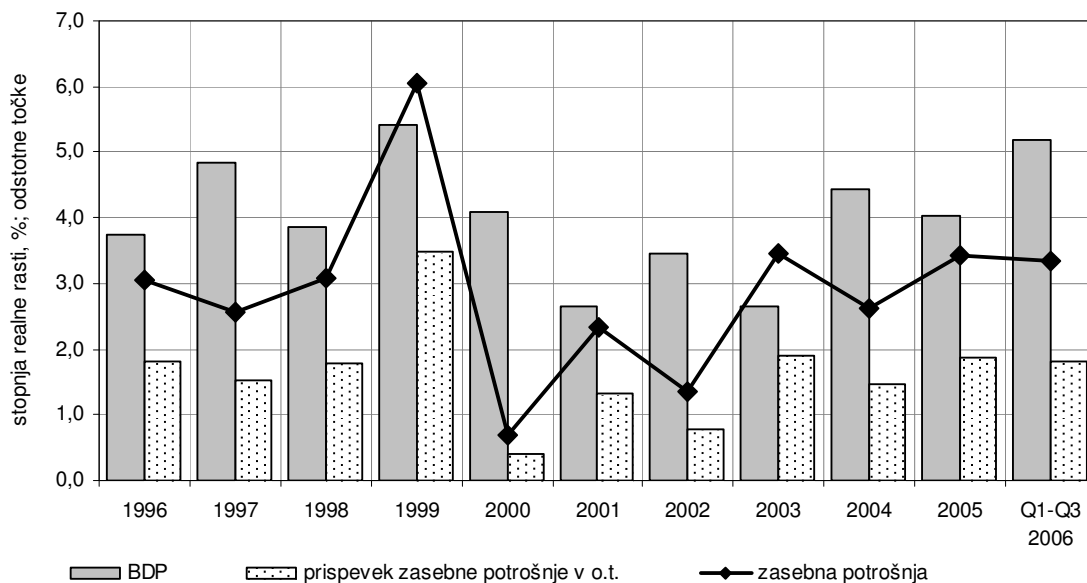
Zasebna potrošnja se je v obdobju 1995–2005 realno povečala za 32,5 % (nominalno 2,5-krat), rast BDP pa je bila nekoliko hitrejša, in sicer se je realno povečal za 46,8 % (nominalno 2,8-krat). V povprečju se je tako potrošnja na leto povečala realno za 2,9 % (nominalno za 9,7 %), BDP pa je tako realno kot tudi nominalno povečal točno za odstotno točko več (za 3,9 % oziroma 10,7 %). Najvišjo rast je zasebna potrošnja dosegla leta 1999 (gl. tudi str. 34), ko se je povečala za 6,1 %; največ glede na odstotni prispevek pa je h gospodarski rasti prispevala v letu 2003 (kar 72,2 %), ko je prehitela rast BDP (2,7 %) za 0,7 odstotne točke (za prav toliko je rast BDP prehitela tudi v letu 1999, k njegovi rasti pa je prispevala 64,4 %.) (gl. tudi sliko 4). Zaradi visoke osnove iz leta 1999 je potrošnja ob 0,7-odstotni realni rasti v letu 2000 k 4,1-odstotni rasti BDP prispevala le 0,4 odstotne točke oziroma borih 9,9 %. V zadnjih treh letih zaradi razmeroma visokih rasti BDP potrošnja h gospodarski rasti prispeva nekoliko manj kot polovico rasti, v letu 2004 je tako prispevala približno tretjino (33,0 %), v letu 2005 46,7 % in v prvih treh četrtletjih leta 2006 dobro tretjino (35,3 %).

Tabela 5: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, v % BDP

Oznaka	Komponenta	1995	2000	2005
1 = 2 + 9	domača potrošnja skupaj	101,8	103,5	100,5
2 = 3 + 4 + 5	končna potrošnja	78,9	76,7	74,5
3	gospodinjstva	58,5	56,2	53,8
4	NPISG	1,3	1,2	1,2
5 = 6 + 7	država	19,1	19,3	19,6
6	individualna potrošnja	11,4	11,4	11,8
7	kolektivna potrošnja	7,6	7,9	7,8
8 = 3 + 4 + 6	od tega: dejanska individualna potrošnja	71,3	68,8	66,7
9 = 10 + 11	bruto investicije	22,9	26,8	26,0
10	bruto investicije v osnovna sredstva	20,9	25,6	24,4
11	spremembe zalog in vrednostni predmeti	2,0	1,2	1,6
12 = 13 – 16	saldo menjave s tujino	-1,8	-3,5	-0,5
13 = 14 + 15	izvoz blaga in storitev	51,2	55,6	64,6
14	blago (fob)	41,0	45,7	52,8
15	storitve	10,2	9,9	11,7
16 = 17 + 18	minus: uvoz blaga in storitev	53,0	59,1	65,1
17	blago (fob)	45,7	51,6	56,6
18	storitve	7,3	7,5	8,6
19 = 1 + 12	bruto domači proizvod	100,0	100,0	100,0

Vir: SURS, lastni preračuni.

Slika 4: Stopnje realne rasti BDP in zasebne potrošnje ter prispevek zasebne potrošnje h gospodarski rasti, 1996–2006

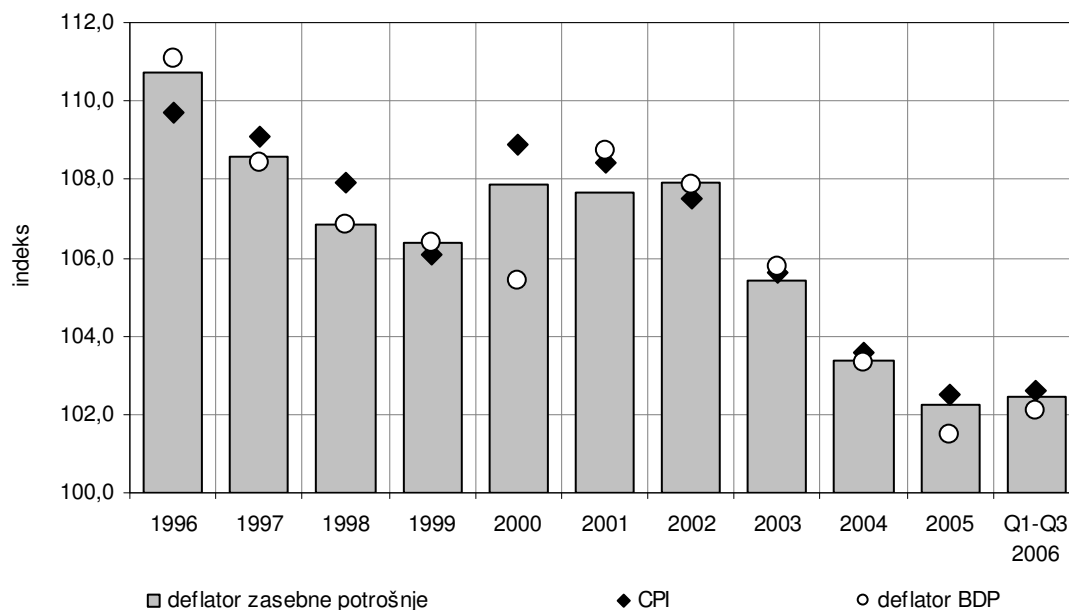

Vir: SURS, lastni izračuni.

Naj tu omenimo še implicitne deflatorje, ki merijo razliko med tekočimi in stalnimi cenami BDP in njegovih komponent. Večinoma gre za implicitne deflatorje, ki merijo tako spremembe v sestavi komponent kot tudi spremembe v cenah. Implicitni deflator zasebne potrošnje izračunamo kot razmerje med izdatki za potrošnjo v tekočih in stalnih cenah in kaže dejansko trošenje ter naj bi bil boljši kazalnik sprememb v cenah, kot je uporaba kazalnika povprečne košarice izdatkov za potrošne dobrine (deflator zasebne potrošnje je manj podvržen »manipuliranju« kot indeks CPI). S tem se izognemo na primer vprašanju, katere dobrine vključiti v košarico, prav tako se cene življenjskih potrebščin zbirajo enkrat mesečno, medtem ko se deflator nanaša na povprečje nekega obdobja (po navadi je to četrletje). Deflatorji v primerjavi s CPI vključujejo tudi pripisane stanovanjske najemnine. Problemi, ki se pojavljajo pri deflatorjih, se nanašajo na razpoložljivost podatkov, saj niso dostopni tako hitro kot CPI, prav tako so večkrat revidirani (kar se seveda dogaja tudi v Sloveniji – deflator, ki je bil v nekem letu nižji od CPI, je lahko po reviziji višji; npr. za leto 2001 je deflator po podatkih iz Statističnega letopisa 2003 znašal 108,8, ob reviziji podatkov leta 2005 pa le 107,6, CPI je v tem letu znašal 108,4). Gibanja deflatorjev izražajo spremembe v sestavi izdatkov in prav tako spremembe v cenah (tega problema ni pri deflatorjih s fiksnimi utežmi). Če ne drugega, so ti deflatorji koristni kot kontrola signalov drugih indeksov cen (The Economist ..., 1998, str. 206–209).

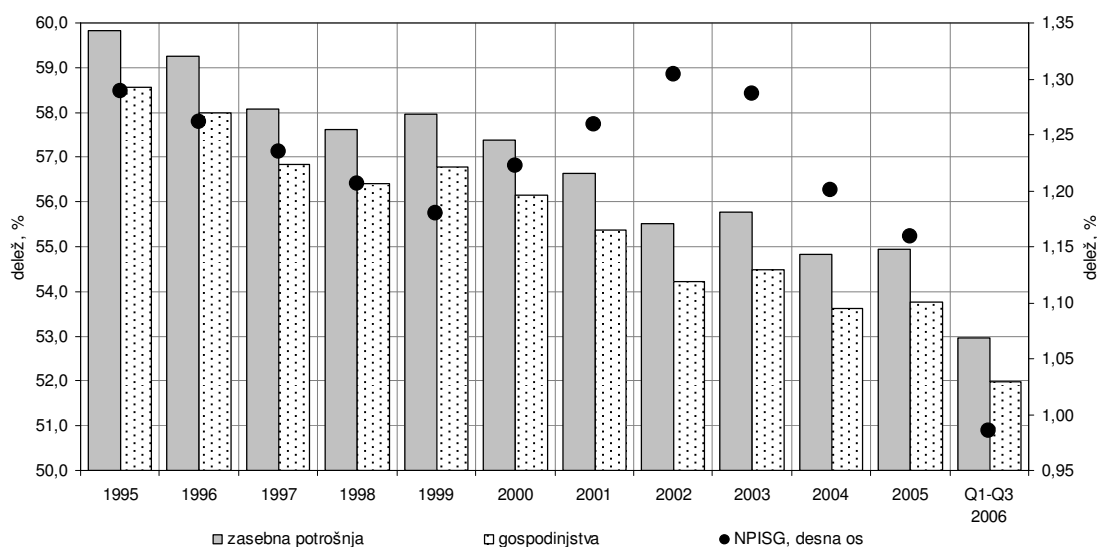
Slika 5 prikazuje implicitne deflatorje za zasebno potrošnjo in BDP ter gibanje indeksa cen življenjskih potrebščin. V obdobju desetih let je deflator glede na CPI beležil razmeroma visoka nihanja, vendar se v zadnjih letih giblje bližje CPI (od leta 2004 je sicer pod tem indeksom).

Slika 5: Implicitni deflatorji zasebne potrošnje in BDP ter indeks cen življenjskih potrebščin, 1996–2006

Vir: SURS, lastni izračuni.

Slika 6: Delež (v %) zasebne potrošnje in njenih komponent v BDP, Slovenija, 1995–2006

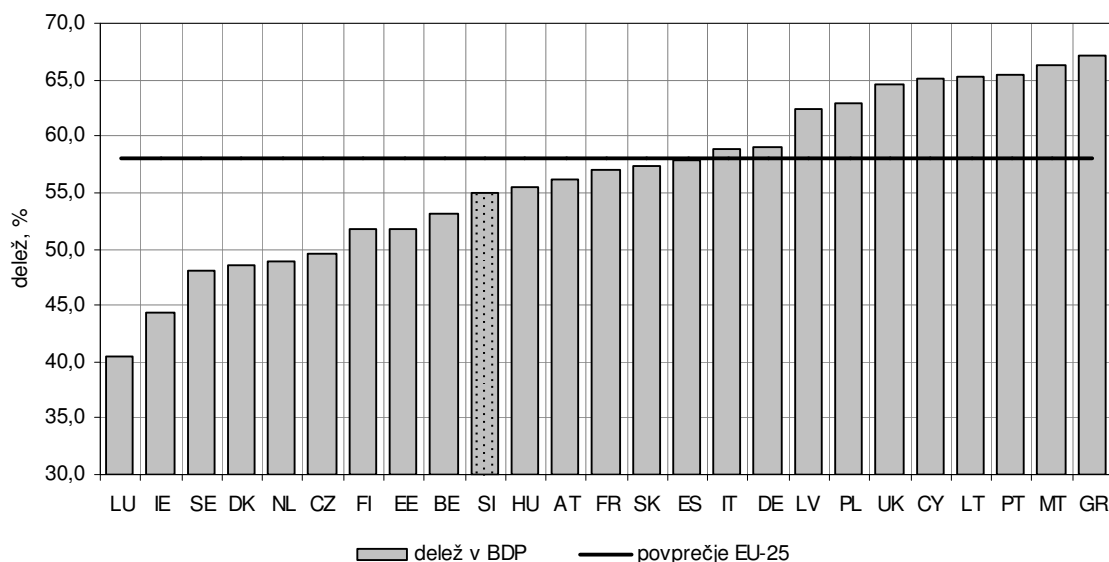

Vir: SURS.

Delež zasebne potrošnje v BDP se zmanjšuje (gl. sliko 6); v opazovanem obdobju 1995–2005 se je zmanjšal za 4,9 odstotne točke (z 59,8 % na 54,9 %). Padanje je predvsem posledica padanja deleža potrošnje gospodinjstev (z 58,5 % na 53,8 %), delež potrošnje NPISG pa je nihal med 1,2 in 1,3 % BDP (zaokroženo na eno decimalno mesto). V prvih treh četrtletjih leta 2006 se je ta delež zmanjšal pod 1 odstotek, prav tako je delež gospodinjstev nadalje upadel. Vzroke za nihanje oziroma trendno zmanjševanje deleža lahko iščemo v povečevanju deleža drugih komponent v BDP – zaradi višje povprečne

letne stopnje rasti od zasebne potrošnje v obdobju 1995–2005 se je delež bruto investicij povečal kar za 3,1 odstotne točke, povečal pa se je tudi delež državne potrošnje, katere stopnja realne rasti je prav tako nekoliko presejala rast zasebne potrošnje, povečal se je tudi prispevek salda menjave s tujino (gl. tudi tabelo 5).

Slika 7: Deleži (v %) zasebne potrošnje v BDP, države EU-25, 2005

Opomba: Preračunano iz podatkov v evrih; za Romunijo in Bolgarijo za prikazano leto podatki o potrošnji niso na voljo.
Vir: Evrostat, lastni preračuni.

V povprečju EU-25 (gl. sliko 7) je v letu 2005 zasebna potrošnja zajemala nekoliko višji delež v BDP (58,1 %) kot v Sloveniji. Razlika med najvišjim in najnižjim deležem v EU je kar 25 odstotnih točk; tri članice z najnižjimi deleži so Luksemburg (40,4 %), Irska (44,4 %) in Švedska (48,1 %), najvišje deleže pa imajo Grčija (67,1 %), Malta (66,3 %) in Portugalska (65,4 %).

V nadaljevanju želimo izpostaviti rast potrošnje v letu 1999 in gibanje v zadnjih letih, tj. od leta 2003 naprej. V letu 1999 je na potrošnjo vplivala predvsem uvedba DDV v juliju tega leta, ki je zamenjal prejšnji davek na promet proizvodov in povzročil strah pred zvišanjem cen po njegovi uvedbi ter s tem višje trošenje pred uvedbo. Potrošnja se je v tem letu realno povečala kar za 6,1 % (potrošnja gospodinjstev za 6,0 %, potrošnja NPISG pa za 7,3 %, kar je najvišja rast te komponente sploh). Potrošnja gospodinjstev na domačem trgu (za opredelitev gl. tudi tabelo 7) se je povečala za 4,9 %, od tega so se za več kot v povprečju povečali izdatki v skupinah (gl. opredelitev v tabeli 6) komunikacije (realno za 18,4 %), pohištvo (12,4 %), raznovrstni proizvodi (9,9 %), zdravstvo (7,2 %), rekreacija (6,7 %) in transport (5,8 %). Pri dobrinah razdeljenih po trajnosti so se najbolj povečali nakupi trajnih dobrin, in sicer realno za 12,1 %. K visoki rasti potrošnje rezidenčnih gospodinjstev (6,0 %) je bolj kot povečanje trošenja v tujini prispevalo realno znižanje vrednosti nakupov nerezidentov v Sloveniji (zaradi tega se je od potrošnje po domačem konceptu odštel manjši znesek), saj so se zmanjšali za kar 8,5 %; nakupi rezidentov v

tujini, ki se prištevajo k potrošnji na domačem trgu, so se povečali le za 1,5 % (če se potrošnja rezidenčnih gospodinjstev poveča bolj kot potrošnja na domačem trgu, gre pri tem lahko za visoko rast trošenja rezidentov v tujini ali nizko rast trošenja tujcev pri nas). Sledila so tri leta nizke oziroma zmerne rasti zasebne potrošnje (0,7 %; 2,3 %; 1,3 %), nato pa se je leta 2003 rast potrošnje ponovno okrepila (realno za 3,4 %) in odtelej ostaja na podobni ravni. K temu pa je prispevala tudi splošna konjunktura.

Glavna značilnost obnašanja gospodinjstev po letu 2003 je bila povečano zadolževanje (gl. pogl. 5.4). To je izhajalo predvsem iz treh virov – zniževanja obrestnih mer, sprostitve sredstev prve NSVS in povečanih nakupov trajnih dobrin. Zadolževanja prebivalstva je nekako sovpadalo z novim zagonom v ciklu povečevanja nakupov trajnih dobrin v letu 2003 kot posledici razdolževanja prebivalstva po zadnjem večjem zadolževanju leta 1999, ki ga je po navadi mogoče zaznati s kazalnikom prvih registracij avtomobilov in se pojavlja na približno štiri leta (gl. tudi pogl. 3.5.1.5). Toda rast prvih registracij osebnih avtomobilov se je umirila že v drugem četrtletju 2004 po enem letu pospešene rasti, v zadnjem četrtletju 2004 pa je bila že negativna, medtem ko se je zadolževanje nadaljevalo. V letu 2004³⁸ je bilo kar nekaj razlogov za mogoče pregrevanje gospodarstva preko zasebne potrošnje. Eno od tveganj za večje trošenje v letu 2004 je bilo mogoče trošenje, ki bi izhajalo iz sredstev tistih 65 odstotkov varčevalcev prve NSVS, ki naj ne bi prihranili dovolj za nakup stanovanja in bi tako ta privarčevani denar potrošili za druge dobrine. Vendar večjega prelivanja teh sredstev v potrošnjo ni bilo zaznati. Del sredstev naj bi se prelił tudi v nadaljnje varčevanje (stanovanjsko, rentno ipd.) oziroma naložbe (v življenjska zavarovanja, vrednostne papirje, vzajemne sklade ipd.), del pa naj bi se porabil tudi za poplačilo starih posojil. V prid manjšemu tveganju za povečano trošenje pa je bilo tudi dejstvo, da varčevalci varčujejo samo za obnovo stanovanja ali hiše oziroma njeno gradnjo, to pa lahko financirajo tudi postopoma. Poleg tega so nekateri varčevalci že imeli stanovanje, ki so ga želeli zamenjati za večjega, kar bi pomenilo, da se med investicije šteje samo razlika med vrednostjo starega in novega stanovanja (Pomladansko poročilo 2005, 2005, str. 39–41). Sprostitev NSVS je sovpadala z letom vstopa v EU, ki naj bi povečal optimizem potrošnikov; kazalnik zaupanja potrošnikov (gl. pogl. 3.5.1.2) se je res povečal, vendar predvsem v drugi polovici leta, najvišjo vrednost sploh pa je dosegel v oktobru omenjenega leta, kar nakazuje na vpliv volitev na potrošniški optimizem. V skladu s približevanjem EMU in ob vstopu v ERM II se je začelo zniževanje (kot posledica konvergence) obrestnih mer, ki je pomenilo posledično cenejše zadolževanje za prebivalstvo (gl. tudi pogl. 5.4 – slika 29 in slika 35).

---

³⁸ Rast zasebne potrošnje je v letu 2004 pred revidiranimi podatki o BDP (15. 9. 2006) res dosegla drugo najvišjo rast v zadnjih devetih letih; drugo omenjamo zato, ker menimo, da je bilo leto 1999 »izredno« leto, zaradi uvedbe DDV so pred tem potrošniki močno odzvali s povečanim trošenjem, medtem ko je v letu 2004 šlo za več dogodkov hkrati, ki bi lahko povzročili potrošniški bum, na kar so opozarjale tudi mednarodne institucije (npr. IMF) – optimizem potrošnikov ob vstopu v EU, povečano zadolževanje zaradi konvergence obrestnih mer, povečani nakupi trajnih dobrin ipd). Toda po reviziji je realna rast potrošnje gospodinjstev znašala le 2,8 % (za 0,5 odstotne točke manj kot ob prejšnji objavi).

Tudi v letu 2006 se pričakuje nadaljevanje podobne rasti zasebne potrošnje (3,3 %). Pri tem naj bi šlo za nekoliko močnejše trošenje v zadnjem četrtletju predvsem zaradi nizke osnove iz prejšnjega leta in nekoliko povečanega trošenja ob koncu leta zaradi uvedbe evra. V letu 2007 naj bi na rast zasebne potrošnje (3,6 %) na eni strani pozitivno vplival učinek znižanih davčnih stopenj, omejevalno pa učinek rastočih obrestnih mer. Zaradi nižjih dohodninskih stopenj (Zakon o dohodnini, 2006), ki so breme davkov znižale predvsem za osebe v višjih dohodkovnih razredih, torej tistih z višjo nagnjenostjo k varčevanju, se potrošnja naj ne bi povečala za celotno rast razpoložljivega dohodka (katerega rast naj bi se realno povečala za 3,8 %). Zaradi spremembe stopnje DDV z nižje (8,5 %) na splošno (20 %) za nakup novih stanovanj (če ne bo sprememb predpisov v zvezi s podaljšanjem prehodnega obdobja za uporabo nižje stopnje; Zakon o davku na dodano vrednost, 2003 in 2006) z začetkom leta 2008 ocenjujemo, da se bodo v tem letu povečali nakupi stanovanj ter s tem zadolževanje in nakupi trajnih in poltrajnih dobrin. Zanje lahko predvidevamo, da bodo segali še v naslednje leto³⁹. Leta 2008 naj bi rast potrošnje ponovno dosegla 3,6 %, rast razpoložljivega dohodka pa za 0,1 odstotne točke več, kar je tudi vzrok za ohranjanje nekoliko višje rasti zasebne potrošnje (znižanje dohodnine pa naj ne bi več vplivalo na potrošnjo). Odplačevanje posojil, najetih v prejšnjih letih (predvsem stanovanjskih z razmeroma visokimi anuitetami), pa bo tudi v tem letu lahko nekoliko zmanjševalo prosta sredstva gospodinjstev za potrošnjo (Pomladansko poročilo 2006, 2006, str. 55; Jesensko poročilo 2006, 2006, str. 28–29).

3.4 Struktura potrošnje gospodinjstev v Sloveniji in EU

Struktura potrošnje je eden od kazalnikov razvitosti gospodarstva in blaginje prebivalstva, saj se z večanjem slednje izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine manjšajo, večja pa se delež za storitve, torej za kulturo, rekreacijo, izobraževanje ipd. Te povezave so znane tudi kot Engelovi zakoni, imenovani po nemškem ekonomistu iz 19. stoletja, ki je proučeval razpoložljiva in porabljena sredstva družin ter strukturo potrošnje in je iz dobljenih rezultatov sestavil štiri zakone (Turk, 1963, str. 26):

- ko dohodki rastejo, delež izdatkov za hrano pada;
- delež izdatkov za obleko in obutev je neodvisen od višine dohodkov;
- delež izdatkov za stanovanje, kurjavo in razsvetlavo je neodvisen od višine dohodkov;
- delež izdatkov za različne namene (razvedrilo, higieno, osebne storitve ipd.) se povečuje, če se večajo dohodki.

---

³⁹ Povečano povpraševanje po stanovanjih poveča njihove cene in potrošnjo trajnih dobrin, ki so potrebne za vzpostavitev gospodinjstva (Hull, 2003, str. 11).

Tabela 6: Klasifikacija COICOP – izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu

Št.	Klasifikacija COICOP	Uporabljeno skrajšano ime	Vsebina na drugi ravni
01	hrana in brezalkoholne pijače	hrana	hrana, brezalkoholne pijače
02	alkoholne pijače, tobak in mamila	alkohol	alkoholne pijače, tobak, mamila
03	obleka in obutev	obleka	obleka, obutev
04	stanovanjske najemnine, voda, energija	stanovanje	dejanske najemnine, pripisane najemnine, tekoče vzdrževanje in popravila, vodarina in druge stanovanjske storitve, elektrika, plin in drugo kurivo
05	pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje	pohištvo	pohištvo, preproge, popravila, tekstil za gospodinjstvo, štedilniki, hladilniki, pralni stroji itd., steklenina, jedilni pribor in posoda, orodje in pribor za hišo in vrt, blago in storitve za čiščenje stanovanja
06	zdravstvo	zdravstvo	farmaceutski proizvodi in terapevtska oprema, nebolnišnične storitve, bolnišnične storitve
07	transport	transport	nakup vozil, blago in storitve za vozila, transportne storitve
08	komunikacije	komunikacije	poštne storitve, telefonska in telefaks oprema, telefonske, telegrafske in teleks storitve
09	rekreacija in kultura	rekreacija	avdioviz., fotooprema in računalniška oprema, popravila, drugo trajno rekreacijsko in kulturno blago, drugi rekreac. proizvodi, vrtnarjenje in male živali, rekreacijske in kulturne storitve, časopisi, knjige in pisalne potrebščine, počitniški paketi
10	izobraževanje	izobraževanje	predšolsko in osnovnošolsko, srednješolsko, fakultetno in breznivojsko izobraževanje
11	hoteli, kavarne, restavracije	hoteli	gostinstvo, nastanitvene storitve
12	raznovrstni proizvodi in storitve	raznovrstni proizvodi	osebna nega, drugi osebni proizvodi, socialno varstvo, zavarovanje, finančne storitve, druge storitve

Vir: UNSD, SURS.

S tega vidika želimo predstaviti strukturo potrošnje. Strukturo potrošnje po namenu najprej analiziramo za Slovenijo, nato pa jo predstavljamo v primerjavi s povprečno strukturo

potrošnje EU-25⁴⁰ v izbranih letih, medtem ko potrošnje po trajnosti (oziroma po vrstah proizvodov) Evrostat ne objavlja, zato analiziramo samo podatke za Slovenijo.

Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo se glede na namen delijo po klasifikaciji COICOP (ki jo bomo uporabljali v nadaljevanju), kar prikazujemo v tabeli 6, in po vrstah, ki temeljijo na trajnosti proizvodov (gl. tabelo 7 spodaj). Tako izdatke za dobrine in storitve delimo na trajne, poltrajne in netrajne proizvode, posebna skupina pa so storitve (SURS, 1998, str. 7). Pri tem so trajni proizvodi tisti, ki imajo predvideno trajanje precej daljše od enega leta, njihova vrednost pa je sorazmerno velika; za poltrajne proizvode je predvidena doba trajanja leto ali nekaj več, njihova vrednost ni prav velika, medtem pa je za netrajne proizvode predvidena doba trajanja krajša od enega leta, storitve pa so dobrine, ki se porabijo v trenutku nabave (prav tam, str. 7; Dernburg in Duncan, 1963, str. 31). Netrajne dobrine so pretežno nujne življenjske potrebščine, po katerih je povpraševanje razmeroma neelastično, njihova nabava pa ne more biti odložena. V nasprotju s tem pa je trošenje za trajne dobrine bolj spremenljivo, saj imajo pomembno vlogo pri gospodarskem ciklu. Ker so trajne in imajo visoko ceno ter lastnosti premoženja, se njihov nakup lahko odloži na primernejši čas, ko gospodarstvo okrevi ali je visoko v ciklu; takrat bodo trajne dobrine prve, ki bodo nadomestile prejšnji izpad potrošnje, in naj bi bile močna sila, ki gospodarstvu pomaga iz recesije (Su, 1996, str. 107).

3.4.1 Struktura potrošnje v Sloveniji po namenu in trajnosti oziroma tipu proizvodov

Struktura potrošnje po namenu in trajnosti proizvodov je narejena na podlagi izdatkov na potrošnjo na domačem trgu (gl. spodnji del tabele 7).

V strukturi po namenu, ki jo prikazuje tabela 7, se je v opazovanem obdobju (1995–2005) absolutno najbolj zmanjšal delež izdatkov za hrano (za 3,1 odstotne točke), sledita pa skupini transport (za 1,5 odstotne točke) in alkoholne pijače (1,3 odstotne točke). Najbolj se je povečal delež v skupinah rekreacija (za 1,6 odstotne točke) in komunikacije (za 1,5 odstotne točke). To nam pri tako različnih deležih skupin ne daje najbolj relevantne informacije, zato moramo pogledati relativne spremembe deležev. Relativno se je najbolj znižal delež skupin alkoholne pijače (za dobro petino na 4,5 %) in hrana (za 17,5 % na 14,9 %). Kar za več kot tri četrtine se je povečal delež izdatkov za skupino komunikacije, visok porast deleža (porasel je skoraj za polovico – 47 %) pa je bilo zaznati tudi v skupini zdravstvo (ki zajema 3,3 %), za dobro petino pa se je povečal delež skupine izobraževanje (na 1,1 %) ter skupine rekreacija in kultura (na 9,6 %).

V opazovanih desetih letih so gospodinjstva realno (gre za spremembo obsega) najbolj povečala izdatke za komunikacije (2,6-krat) in zdravstvo (ki so jih podvojila).

---

⁴⁰ Podatki za EU-27 so objavljeni samo za leto 2000 in jih v nadaljevanju tudi predstavljamo (gl. tabelo 9 in tudi pogl. 1.3).

Nadpovprečno rast (potrošnja gospodinjstev na domačem trgu se je v tem obdobju realno povečala za 32,8 %) so dosegli tudi izdatki v skupinah rekreacija (realno so se povečali za 69,3 %), pohištvo (65,9 %), raznovrstni proizvodi (59,2 %), obleka in obutev (55,2 %) ter izobraževanje (38,9 %). Edina skupina, v kateri se je vrednost izdatkov realno zmanjšala, je skupina alkoholne pijače in tobak (za 11,9 %).

Tabela 7: Deleži (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu in vrstah proizvodov, Slovenija

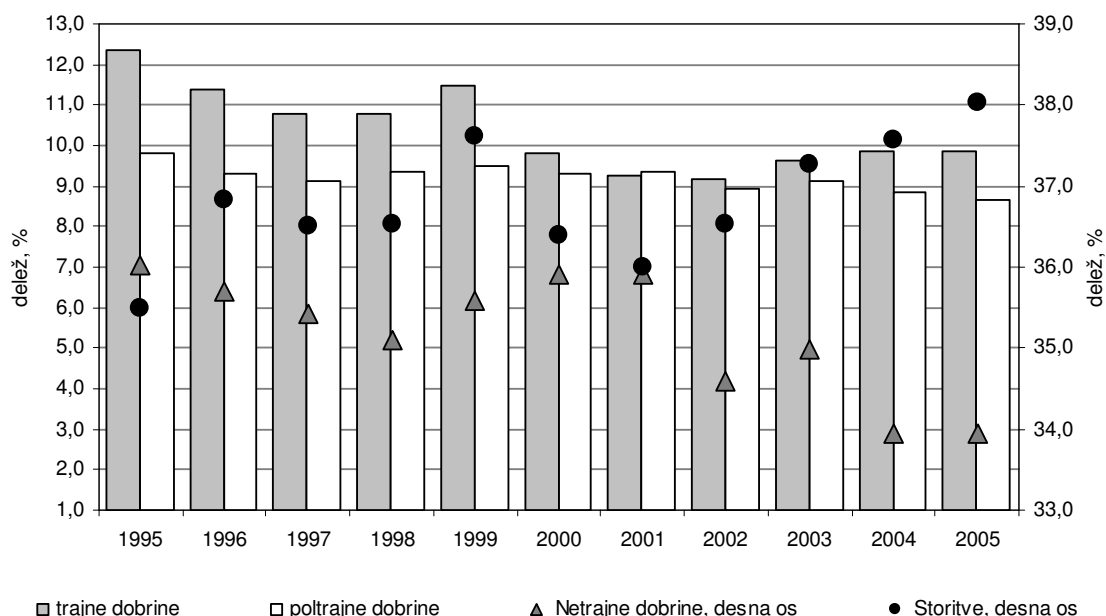
Skupina	1995	2000	2005
hrana in brezalkoholne pijače	18,0	17,0	14,9
alkoholne pijače in tobak	5,8	4,9	4,5
obleka in obutev	6,3	6,2	5,9
stanarina, voda, energija	18,8	20,0	19,6
pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje	5,8	5,9	6,0
zdravstvo	2,2	3,0	3,3
promet	17,4	15,8	15,9
komunikacije	1,8	2,3	3,3
rekreacija in kultura	8,0	9,3	9,6
izobraževanje	0,9	0,9	1,1
hoteli in restavracije	7,1	6,5	6,9
raznovrstni proizvodi in storitve	8,0	8,3	9,1
izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu	100,0	100,0	100,0
trajno blago	13,2	10,7	10,9
poltrajno blago	10,5	10,2	9,6
netrajno blago	38,4	39,3	37,5
storitve	37,9	39,8	42,0
plus: neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini	3,7	3,4	3,7
minus: neposredni nakupi nerezidenčnih gospodinjstev na domačem trgu	8,6	8,4	9,2
izdatki rezidenčnih gospodinjstev za končno potrošnjo	95,1	95,0	94,5

Opomba: Deleži prikazani v odstotku izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu v SIT v tekočih cenah.
Vir: SURS, lastni preračuni.

V strukturi po vrstah proizvodov oziroma razumljiveje po trajnosti dobrin se je povečal samo delež storitev (za 4,1 odstotne točke oziroma za dobro desetino); najbolj pa se je zmanjšal delež trajnih dobrin (za 2,3 odstotne točke). Če pogledamo realno rast izdatkov, so se realno najbolj povečali izdatki za poltrajne dobrine (za 46,9 %), najmanj pa za netrajne dobrine (22,4 %). Po letih najbolj niha rast izdatkov za trajne dobrine, ki so dosegli najvišjo rast leta 1999 (12,1 % ob že večkrat omenjeni uvedbi DDV), nato je naslednje leto sledil podobno visok padec (-12,7 %), leta 2002 pa so začeli spet naraščati in so se do leta 2005 povečali za 34,8 %. V povprečju so se tako izdatki za trajne dobrine v obdobju 2002–2005 na leto povečali za 7,8 %, pri čemer pa zadnja tri leta realne stopnje rasti presegajo 8,5 %, kar se sklada z visoko rastjo zadolževanja gospodinjstev, ki je po navadi potrebno za nakup trajnih dobrin (gl. tudi pogl. 5.4).

Na sliki 8 prikazujemo deleže posameznih vrst dobrin po trajnosti v razpoložljivem dohodku. Najopaznejše je gibanje deleža storitev in netrajnih dobrin, kjer se delež razpoložljivega dohodka, namenjen za prve, od leta 2001 veča, za zadnje pa gospodinjstva namenjajo manj (v obeh primerih razlika za obdobje 2001–2005 znaša okoli 2 odstotni točki). Delež poltrajnih dobrin je razmeroma stabilen, česar pa ne moremo trditi za delež trajnih dobrin v razpoložljivem dohodku. Delež se je po letu 1999 v primerjavi s predhodnim obdobjem zmanjšal in ni več dosegel prejšnje ravni. Verjetno gre razlog iskati v povečevanju deleža storitev in ne toliko v sami vsebini.

Slika 8: Delež (v %) dobrin po trajnosti v razpoložljivem dohodku, 1995–2005

Vir: SURS, UMAR, lastni preračuni.

Posledično se je zaradi povečanja deleža nakupov tujcev pri nas (z 8,6 % na 9,2 %) delež izdatkov rezidenčnih gospodinjstev v izdatkih na domačem trgu zmanjšal (v letu 2005 je tako znašal 0,6 odstotne točke manj kot pred desetletjem).

Kuzmin (2002) je, sicer na podatkih APG, proučeval, v kolikšni meri spremembe v strukturi osebne potrošnje v Sloveniji vplivajo na gospodarsko aktivnost oziroma konjunktorna gibanja (na povečanje proizvodnje, dodane vrednosti, zaposlenosti), pri čemer je izhajal iz input-output analize. Ugotovil je, da spremembe v strukturi potrošnje v obdobju 1995–2000 v smislu zmanjšanja izdatkov za osnovne življenjske potrebščine (mednje je štel hrano, pijačo in tobak) in povečanje deleža drugih (luksuznih) dobrin v Sloveniji niso prispevale k povečanju gospodarske aktivnosti, prej nasprotno; razlog bi lahko iskali v tem, da se je potrošnja prestrukturirala v smeri proizvodov, ki imajo razmeroma nižje multiplikativne učinke na povečanje proizvodnje kot pa življenjske potrebščine.

3.4.2 Primerjava strukture potrošnje po namenu v Sloveniji s povprečjem držav EU

Namen primerjave z EU je primerjava podobnosti strukture EU⁴¹ in Slovenije. Tudi to primerjavo lahko naredimo za obdobje 1995–2005, in sicer smo pri izračunu uporabili podatke v tekočih cenah v standardu kupne moči (SKM). Najprej bomo primerjali izdatke za potrošnjo po opazovanih skupinah na prebivalca, nato pa še agregatne podatke.

Tabela 8 prikazuje, kolikšen delež izdatkov na prebivalca EU-25 dosegamo v Sloveniji. V letu 2005 je vrednost izdatkov prebivalca Slovenije dosegla 81,3 % vrednosti izdatkov povprečnega evropskega prebivalca, pred petimi leti dobre tri četrtine, pred desetimi leti pa le nekoliko manj. V celotnem obdobju so naši izdatki na prebivalca za namene izobraževanja enaki evropskim, po letu 2000 pa tudi izdatki v skupini alkohol, pri čemer smo našo raven izdatkov zmanjšali. Tudi izdatki za hrano so v letu 2000 že dosegli evropsko raven, vendar pa so v letu 2005 spet bili nižji. Do leta 2005 smo dohiteli evropsko raven tudi v skupini komunikacije, medtem ko smo leta 1995 v tej skupini dosegali le polovico izdatkov evropskega potrošnika.

Tabela 8: Delež doseganja (v %) in vrednost izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na prebivalca po skupinah COICOP, Slovenija v primerjavi z EU

Skupina	1995	2000	2005		
			delež doseganja	vrednost EU-25	vrednost Slovenija
skupaj	73,0	75,7	81,3	13.400	10.900
01	92,3	100,0	94,1	1.700	1.600
02	133,3	100,0	100,0	500	500
03	66,7	71,4	75,0	800	600
04	66,7	70,8	72,4	2.900	2.100
05	66,7	62,5	87,5	800	600
06	33,3	75,0	80,0	500	400
07	91,7	87,5	94,4	1.800	1.700
08	50,0	66,7	100,0	400	400
09	62,5	72,7	84,6	1.300	1.000
10	100,0	100,0	100,0	100	100
11	71,4	60,0	58,3	1.100	700
12	50,0	58,3	71,4	1.500	1.000

Opomba: Skupine COICOP - gl. tabelo 6; deleži za Slovenijo v odstotkih evropskih izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu; vrednosti v SKM v tekočih cenah.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

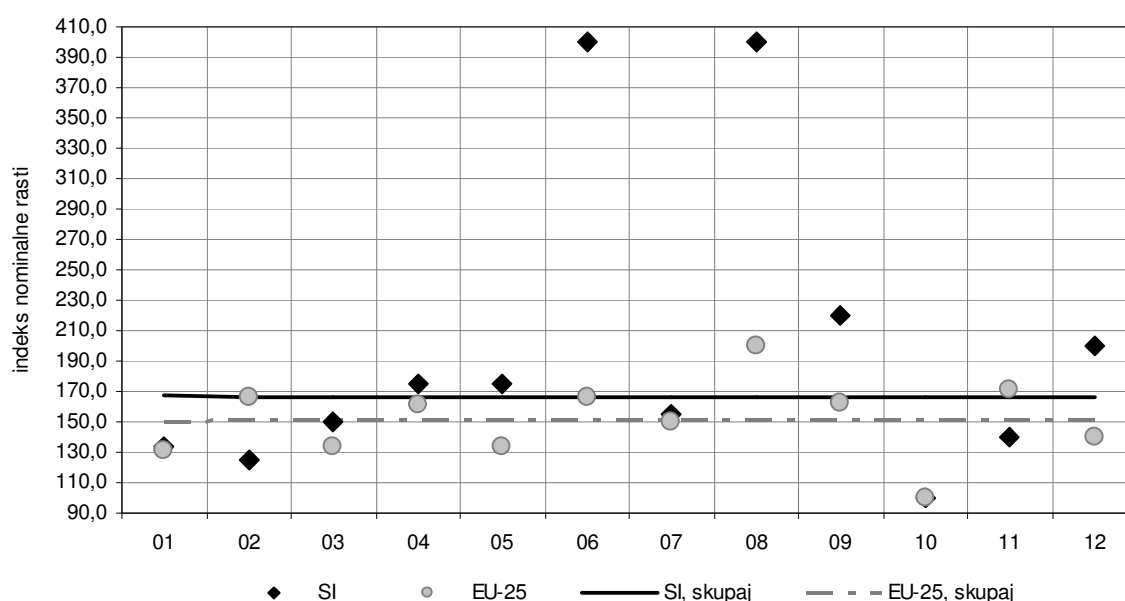
Najbolj se je povečal delež doseganja izdatkov za zdravstvo, ki trenutno dosegajo 80 % evropske ravni, pred desetimi leti pa so znašali le tretjino. Tudi deleža skupin rekreacija in

⁴¹ V objavljenih podatkih za EU-25 je seveda vključena tudi Slovenija. Menimo pa, da to ne otežuje analize, saj delež izdatkov v Sloveniji tako v opazovanem obdobju predstavlja le 0,3 % celotnih izdatkov EU-25, zato smo se odločili, da ni treba narediti seštevka za vseh 24 držav posebej, saj bi jih morali za vsako državo narediti tudi po vseh 12 skupinah, kar bi bil zelo dolgotrajen postopek.

pohištvo sta se povečala razmeroma veliko (za okoli tretjino) in nekoliko presežata skupni delež doseganja izdatkov povprečnega potrošnika EU.

Kot vidimo na sliki 9, se je v EU in tudi Sloveniji v opazovanem obdobju najbolj nominalno povečala (2-krat oziroma 4-krat) vrednost potrošnje na prebivalca v skupini komunikacije (višja rast v Sloveniji je omogočila hitrejše približevanje te skupine izdatkov evropski ravni). Enako rast kot izdatki za komunikacije so v Sloveniji dosegli izdatki za zdravstvo, poleg tega pa se je v dveh skupinah – rekreacija in raznovrstni proizvodi – vrednost podvojila.

Slika 9: Rast vrednosti izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev na prebivalca po skupinah COICOP v obdobju 1995–2005, Slovenija in EU

Opomba: Skupine COICOP - gl. tabelo 6; preračun iz vrednosti v SKM v tekočih cenah.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

Primerjajmo še strukturo izdatkov po namenu med Slovenijo in EU na agregatni ravni, ki jo prikazujemo v tabeli 9. V Sloveniji in državah petindvajseterice je bilo v obdobju 1995–2005 zaznati tendenco zniževanja deleža izdatkov v skupinah hrana in obleka pa tudi alkohol, v nasprotju s tem gibanjem pa se je delež izdatkov v skupinah zdravstvo, komunikacije, pa tudi rekreacija, zvišal. Na ravni EU se je najbolj znižal delež izdatkov za obleko in hrano (za 14,4 % oziroma 12,7 %) ter pohištvo (za dobro desetino). V Sloveniji pa je bilo največje znižanje deleža v strukturi zaznati v skupini alkohol (kjer se je delež zmanjšal za dobro petino), prav tako sledijo hrana s 17,5-odstotnim znižanjem deleža ter izdatki za transport (delež se je zmanjšal za 8,5 %). V Sloveniji in EU se je najbolj povečal delež za komunikacije (za 78,6 % oziroma za 44,1 %), ki mu v Sloveniji sledi delež izdatkov za zdravstvo (za 47,0 %) in izobraževanje ter rekreacijo (oba deleža sta se povečala za dobro petino). V letu 2005 je v EU le delež izdatkov za izobraževanje (0,9 %) ostal na enaki ravni kot v začetku opazovanega obdobja. Nasprotno kot v državah EU-25 pa sta se v Sloveniji gibala deleža izdatkov za skupini pohištvo in transport, pa tudi za

skupino hoteli; prvi se je rahlo zvišal, slednja pa sta se znižala (če statično opazujemo leti 1995 in 2005).

Tabela 9: Struktura (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po skupinah COICOP, Slovenija in EU

Skupina	1995		2000			2005	
	Slovenija	EU-25	Slovenija	EU-25	EU-27	Slovenija	EU-25
01	18,0	14,4	17,0	12,9	13,8	14,9	12,5
02	5,8	3,7	4,9	3,7	3,8	4,5	3,6
03	6,3	6,8	6,2	6,4	6,3	5,9	5,8
04	18,8	20,8	20,0	20,5	20,3	19,6	21,7
05	5,8	7,1	5,9	6,8	6,7	6,0	6,3
06	2,2	3,2	3,0	3,2	3,3	3,3	3,5
07	17,4	13,2	15,8	13,9	13,7	15,9	13,6
08	1,8	1,9	2,3	2,5	2,5	3,3	2,8
09	8,0	9,1	9,3	9,7	9,4	9,6	9,6
10	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	0,9
11	7,1	8,2	6,5	8,8	8,7	6,9	9,0
12	8,0	10,8	8,3	10,7	10,4	9,1	10,7

Opomba: Skupine COICOP - gl. tabelo 6; deleži prikazani v odstotku izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu v SKM v tekočih cenah; gl. še op. 40.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

V primerjavi z državami EU-25 so gospodinjstva v Sloveniji v letu 2005 porabila večji delež izdatkov za hrano, alkohol, komunikacije, transport ter izobraževanje. Absolutno gledano, Slovenija najbolj presega delež EU pri hrani (za 2,4 odstotne točke oziroma za slabo petino), v relativnem smislu pa se največja razlika v deležu potrošnje pojavi pri skupini alkohol, saj ta delež presega evropskega kar za dobro četrtno. Tudi delež pri transportu presegamo za relativno veliko (za 17,3 %). Zanimivo je, da Slovenija presega delež EU tudi v skupini komunikacije (kar za petino, vendar pa to ni posledica manj razvitih novih članic EU-10, saj smo presegali tudi delež, ki ga namenjajo EU-15, in ki je celo za 0,1 odstotne točke nižji od deleža EU-25). Največja razlika pri skupinah, kjer v Sloveniji namenjamo nižji delež izdatkov kot v EU, se pojavlja v skupini hoteli (kjer namenjamo skoraj četrtno manjši delež), raznovrstne storitve (za 15,2 % manjši delež) ter stanovanje (delež je manjši za desetino). Nekoliko manjši delež namenjamo tudi za zdravstvo ter pohištvo. Delež izdatkov, ki ga gospodinjstva namenjajo za obleko in rekreacijo, je v Sloveniji na podobni ravni kot v državah EU.

Struktura EU-27 kaže, da v tej sestavi gospodinjstva v EU porabijo (za 0,9 odstotne točke) večji delež za hrano, nekoliko manjši (za 0,3 odstotne točke) pa za raznovrstne dobrine in rekreacijo, kar je logična posledica manj razvitih novih članic.

3.5 Kratkoročni kazalniki trošenja in njihova povezanost z zasebno potrošnjo

Ker se četrtletni podatki iz nacionalnih računov objavijo šele 70 dni po koncu četrtletja, letni pa 270 dni po koncu leta (Letni program statističnih raziskovanj za 2006, 2005), se pri spremljanju potrošnje opiramo na nekatere kratkoročne kazalnike. Da smo na področju trošenja prebivalstva stalno v stiku z dogajanjem in da bi lahko ekonomska politika morebiti ukrepala, je treba neprestano spremljati gibanje kazalnikov, povezanih s potrošnjo.⁴²

Kratkoročni kazalniki trošenja, ki jih spremlja UMAR⁴³, so:

- na strani virov za trošenje prejemki prebivalstva (podatek AJPES),
- na strani trošenja pa:
  - podatki Ankete o mnenju potrošnikov (SURS),
  - obseg prihodka v trgovini na drobno (SURS),
  - DDV, obračunan na končno potrošnjo (DURS),
  - prve registracije osebnih avtomobilov (DUNZ),
  - uvoz za široko potrošnjo (SURS) ter
  - uvoz in izvoz potovanj (BS).

Žal pa nimamo kazalnika, s katerim bi lahko spremljali izdatke za storitve.

V nadaljevanju bomo navedene kazalnike opisali, opredelili njihovo povezanost s potrošnjo, nato pa predstavili izračune korelacij med kazalniki in potrošnjo.

3.5.1.1 Prejemki prebivalstva

Ker bilance razpoložljivega dohodka, ki je najbolj relevanten vir za ocenjevanje potrošnje, zaradi njene kompleksnosti ne sestavljamo v kratkih časovnih intervalih (npr. četrtletno, mesečno), kot kratkoročni kazalnik dohodka opazujemo že omenjene prejemke prebivalstva. Na sliki 10 prikazujemo primerjavo med stopnjami rasti razpoložljivega dohodka, sredstev za zaposlene (ki zajemajo več kot 80 % razpoložljivega dohodka, gl. tabelo 4) in prejemkov prebivalstva. Opazimo lahko, da je dinamika gibanja vseh treh komponent od leta 2002 naprej precej podobna.

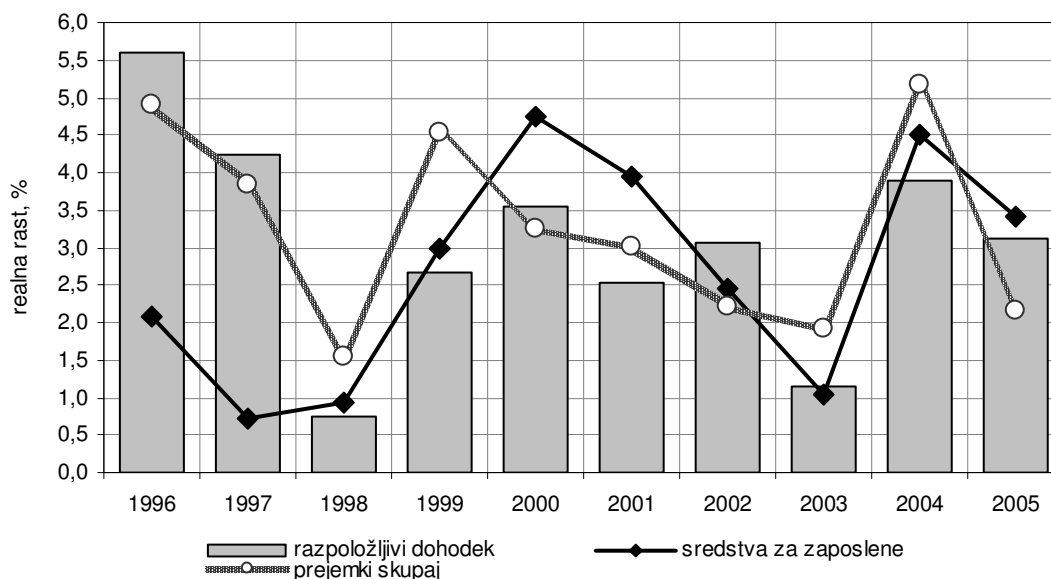
---

⁴² Za neposredno spremljanje potrošnje NPISG nimamo kratkoročnih kazalnikov. Kot vir za oceno potrošnje NPISG SURS (Viri in metode ocenjevanja ..., 2006, str. 22) uporablja dva podatkovna vira – prvi je za pravne osebe zasebnega prava, ki se razdelijo na tržne enote in enote, ki zagotavljajo gospodinjstvom netržne storitve; iz računovodskih izkazov za društva pa se v ocene nacionalnih računov vključijo samo enote z vsaj minimalno zaposlenostjo.

⁴³ Gl. tudi publikacije UMAR: Ekonomsko ogledalo, Pomladansko poročilo, Jesensko poročilo.

Slika 10: Primerjava stopenj rasti razpoložljivega dohodka, mase neto plač in sredstev za zaposlene, 1996–2005

Opombe: Prejemke prebivalstva sestavljajo neto plače, drugi prejemki iz delovnega razmerja (prejemki po pogodbah o delu in po avtorskih pogodbah, povračila stroškov v zvezi z delom, drugi osebni prejemki) in transferji posameznikom in gospodinjstvom. Vir: AJPES, SURS, UMAR, lastni preračuni.

Tako poimenovani prejemki prebivalstva zajemajo maso čistih plač in drugih prejemkov iz delovnega razmerja (po podatkih AJPES-a⁴⁴) ter transferje posameznikom in gospodinjstvom po podatkih konsolidirane globalne bilance javnega financiranja MF.

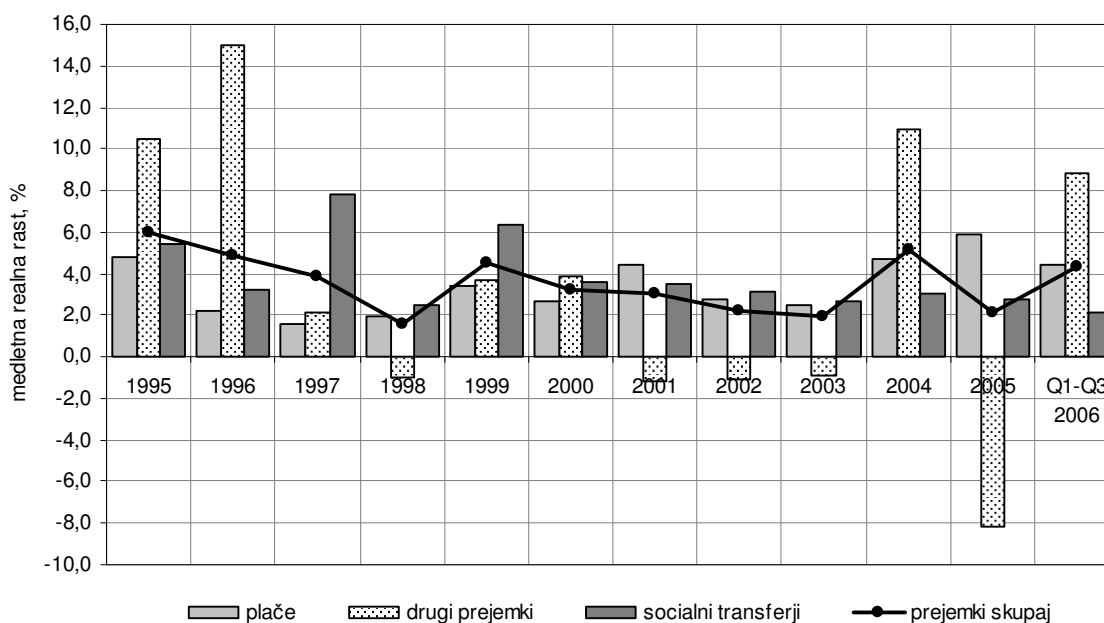
Masa neto plač je verjetno veliko boljši kazalnik potrošnje kot pa bi bil na primer kazalnik dohodka, ki bi ga izračunali na podlagi povprečij (maso plač bi namreč lahko izračunali tudi z množenjem povprečne mesečne plače s povprečnim številom zaposlenih), saj sama masa plač že zajema tudi gibanje zaposlenosti, neto princip pa pomeni dejanske dohodke, ki so na voljo za potrošnjo.

Z istim statističnim raziskovanjem dobimo tudi podatke o prejemkih po pogodbah o delu in avtorskih honorarjih ter povračilih stroškov v zvezi z delom in drugih prejemkih; slednji zajemajo prejemke za prehrano med delom, prevoz na delo in z dela, prejemke za službena potovanja, regres za letni dopust, odpravnine ob upokojitvi in jubilejne nagrade itd. ter tudi plačila za študentsko delo.

⁴⁴ Mesečno statistično raziskovanje o izplačanih plačah in regresu za letni dopust temelji na podatkih iz posebnih obrazcev, ki jih AJPES-u predlagajo pravne osebe ob izplačilu plač in regresa za letni dopust (Predstavitev raziskovalne dejavnosti, 2006).

AJPES objavlja tudi podatke o socialnih transferjih⁴⁵, vendar bomo tu med prejemke šteli transferje posameznikom in gospodinjstvom iz KGBJF, torej kar dobijo gospodinjstva iz državnega proračuna. Podatki MF so bili v letu 2005 za 6,9 % višji od podatkov AJPES, pri tem pa ne gre za iste podatke. Transferji MF zajemajo: transferje brezposelnim, družinske prejemke in starševska nadomestila, transferje za zagotavljanje socialne varnosti, transferje vojnim invalidom, veteranom in žrtvam vojnega nasilja, pokojnine, nadomestila plač, boleznine, štipendije ter drugo.

Slika 11: Stopnje realne rasti prejemkov prebivalstva in njihovih komponent, 1996–2006

Opombe: Plače – neto plače; drugi prejemki – drugi prejemki iz delovnega razmerja (prejemki po pogodbah o delu in po avtorskih pogodbah, povračila stroškov v zvezi z delom, drugi osebni prejemki); socialni transferji – transferji posameznikom in gospodinjstvom. Vir: AJPES, MF, SURS, lastni preračuni.

Največji delež prejemkov prebivalstva zajemajo plače (v letu 2005 nekaj manj kot polovico, 46,7 %), sledijo socialni prejemki (36,8 %), najmanjši delež zajemajo drugi prejemki iz delovnega razmerja (16,5 %, od tega avtorski honorarji 1,9 % vseh prejemkov). Vendar slednji najbolj nihajo in tako imajo v nekaterih letih (npr. v obdobju 2004–2006) tudi določen vpliv na gibanje celotnih prejemkov (gl. sliko 11). V omenjenem obdobju gibanje prejemkov narekuje sprememba davčne zakonodaje, saj se je verjetno zaradi znižanja normiranih stroškov s spremembo zakona o dohodnini (Zakon o dohodnini, 2004), ki je začel veljati leta 2005, izplačilo avtorskih honorarjev za prve mesece leta 2005

⁴⁵ Transferji AJPES pa zajemajo transferje v gotovini, odtegljaje od samoprispevkov in nakazila dajatev in kazni iz prisilnih poravn na račune javnofinančnih prihodkov, odtegljaje od pokojnin za vračila potrošniških posojil, vključno z obrestmi, za članarine, odtegljaje za plačila vseh vrst zavarovanj itd., za plačila kupnine za odkup stanovanj po stanovanjskem zakonu, za vračila posojil razen potrošniških posojil, vključno z obrestmi (npr. vračila stanovanjskih kreditov), izplačila za socialno varnost, ki ne bremenijo delodajalcev, na račune pri izvajalcih plačilnega prometa, izplačila upravičencem iz tujine itd. (Navodilo o načinu ..., 2006).

zgodilo že v decembru 2004. V letu 2005 so se drugi prejemki realno zmanjšali, k čemur sta prispevala visoka osnova iz prejšnjega leta in verjetno tudi to, da so prejšnji prejemniki avtorskih honorarjev poiskali druge načine za zaslužek (zaposlitev, status samostojnega podjetnika itd.); v letu 2006 je spet višja stopnja rasti posledica nizke osnove iz prejšnjega leta.

3.5.1.2 Kazalnik zaupanja potrošnikov

Kazalnik zaupanja potrošnikov kaže, kako potrošniki zaznavajo blaginjo. Določa kratkoročno načrtovano potrošnjo, varčevanje in zadolževanje. Na splošno velja, da bolj so potrošniki optimistični, več denarja zapravijo (gl. tudi pogl. 5); s tem se povečujeta potrošnja in gospodarsko rast. Še več, zaupanje potrošnikov pomeni večjo priljubljenost vlade in ji pomaga k zmagi na volitvah, kar pomeni, da ta kazalnik predstavlja implicitni cilj vladne politike. Rezultati teh anket so prikazani v indeksih ali kot odstotno ravnotežje – gre za delež potrošnikov, ki se počuti bolj optimistične, manj delež, ki se počuti manj optimistične. Trendi teh indeksov se uporabljajo kot vodilo za prihodnji gospodarski razvoj in politike (The Economist ..., 1997, str. 89).

V Sloveniji z Anketo o mnenju potrošnikov (AMP) od marca 1996 ugotavljamo mnenje ljudi o zmožnosti za nakupe, pripravljenosti zanje, varčevanju, gospodarskem položaju v Sloveniji, gibanju cen ipd. Kazalnik zaupanja potrošnikov je povprečje ravnotežij odgovorov na vprašanja o:

- pričakovanem finančnem položaju v gospodinjstvu,
- pričakovanem ekonomskem položaju v državi,
- pričakovani stopnji brezposelnosti in
- varčevanju

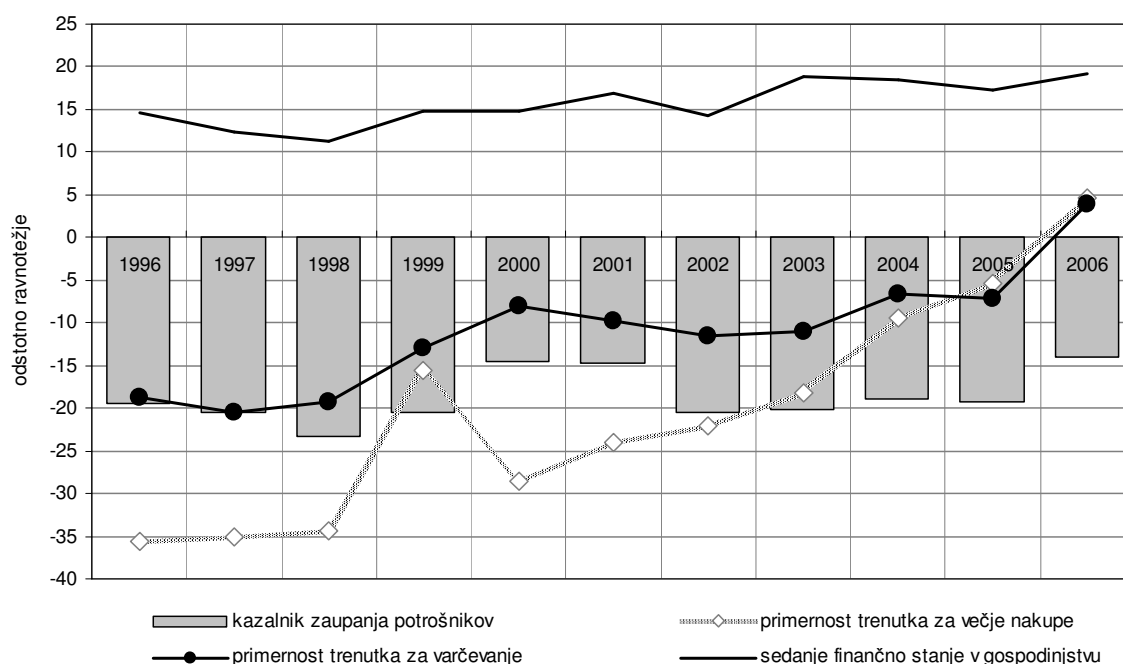
v prihodnjih 12 mesecih (Metodologije, 2006). Primernost trenutka za večje nakupe se meri četrtno od tretjega četrtnega leta 2000 naprej. Pri večini ravnotežij velja, da višji kazalnik pomeni večji potrošniški optimizem, izjema so vprašanja o gibanjih cen in brezposelnosti.

Analize kažejo, da kazalnik zaupanja potrošnikov odseva razpoloženje ljudi; nanj vplivajo številni dejavniki, predvsem dogodki v gospodarstvu v Sloveniji in po svetu. Kljub nihanjem izstopa nekaj povezav, ki temeljijo na socialnodemografski značilnosti oseb, ki sodelujejo v anketi: mlajši so anketiranci, tem bolj so optimistični, podobno velja za zaposlitveni status, izobrazbo in dohodek (10 let Ankete o mnenju potrošnikov, 2006).

Kazalnik je vidno porasel novembra 2002 ob volitvah predsednika države in oktobra 2004 ob državnozbornih volitvah (gl. sliko 12). To je bilo tudi leto vstopa Slovenije v EU in povečan optimizem potrošnikov je bilo pričakovati. Maja je originalna vrednost kazalnika porasla s povprečne vrednosti (–24) v prvem četrtnem letu na (–20), pri tem so bili potrošniki

zelo optimistični glede svojega finančnega položaja v prihodnjih 12 mesecih (-8) in prihodnjega gospodarskega položaja (-7), večjih nakupov, ki naj bi jih opravili v enem letu (-2), ter varčevanja v istem obdobju (-4), vendar pa ta optimizem ni trajal dolgo, saj povprečje drugega četrtertletja znaša (-22), pri tem pa je v primerjavi s predhodnim četrtertletjem na vidno višji ravni ostalo mnenje potrošnikov o prihodnjem gospodarskem položaju in načrtovanih večjih nakupih. Skupna vrednost kazalnika zaupanja potrošnikov se je v oktobru povzpela na najvišjo raven do zdaj (na -8, kar je bilo 11 odstotnih točk nad dolgoletnim povprečjem); prvič sploh se je povzpela nad vrednost -9 (vrednost v avgustu 2000 in januarju 2001). V letu 2006 (-14) se je potrošniški optimizem ponovno povečal, dosegel je najvišjo raven (-14), ki je bila sicer dosežena že leta 2000 (-14), podobno raven je kazalnik dosegel tudi leto pozneje (-15). Vsem tem letom je skupno to, da so gospodinjstva zelo pozitivno ocenjevala sedanjí finančni položaj v gospodinjstvu, v letu 2006 pa so menila, da je zdaj primeren trenutek tudi za večje nakupe (+5) in varčevanje (+4).

Slika 12: Kazalnik zaupanja potrošnikov in nekatera izbrana vprašanja AMP, 1996–2006

Opomba: Originalna vrednost odstotnega ravnotežja.

Vir: SURS.

3.5.1.3 Prihodek v trgovini na drobno

Trgovina na drobno je nakupovanje blaga in nadaljnja prodaja tega blaga končnim potrošnikom predvsem za osebno porabo in potrebe gospodinjstev (Vodič po statistiki, 2006). Prihodek od prodaje v trgovini na drobno, trgovini z motornimi vozili in njihovem vzdrževanju ter trgovini na drobno z motornimi gorivi (za razdelitev trgovine gl. tabelo 10) je skupni znesek, ki ga podjetje obračuna za opravljene storitve ali za prodano blago

oziroma proizvode v enem mesecu; prodaja na posojilo se šteje v mesec fakturiranja. Vsebuje vse stroške in druge obremenitve, vezane na kupca (transport, embalaža, ...), ne zajema pa DDV, prihodkov od financiranja, morebitne prodaje osnovnih sredstev in drugih izrednih prihodkov. Prodaja na posojilo se šteje v mesec fakturiranja (Metodologija, 2006). Mesečni podatki so objavljeni od leta 1998 naprej; objavljeni podatki za tekoči mesec so začasni in so v naslednjih mesecih za nazaj še spreminjajo.

Tabela 10: Členitev trgovine na drobno, trgovine z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovine na drobno z motornimi gorivi

52.1 + 52.2 + 52.3 + 52.4 + 52.5 + 52.6 Trgovina na drobno	52.11 + 52.2 Trgovina z živili, pijačami, tobakom	52.110 Nespecializirane prodajalne, pretežno z živili	52.2 Živila, pijače, tobak v specializiranih prodajalnah
52.12 + 52.3 + 52.4 + 52.5 + 52.6 Trgovina z neživili	52.120 Nespecializirane prodajalne, pretežno z neživili	52.3 Farmacevtski, medicinski, kozmetični in toaletni izdelki (specializirane prodajalne)	52.41 + 52.42 + 52.43 Tekstil, oblačila, usnjeni izdelki (specializirane prodajalne)
52.44 + 52.45 + 52.46 Pohištvo, gospodinjski aparati, gradbeni material (specializirane prodajalne)	52.47 + 52.48 Knjige, časopisi in trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah	52.610 Trgovina na drobno po pošti	50 Trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi
50.1 + 50.3 + 50.4 Motorna vozila, motorna kolesa, rezervni deli in oprema	50.200 Vzdrževanje in popravilo motornih vozil	50.501 Motorna goriva	50 + 52 Skupaj trgovina na drobno, trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi

Vir: SURS.

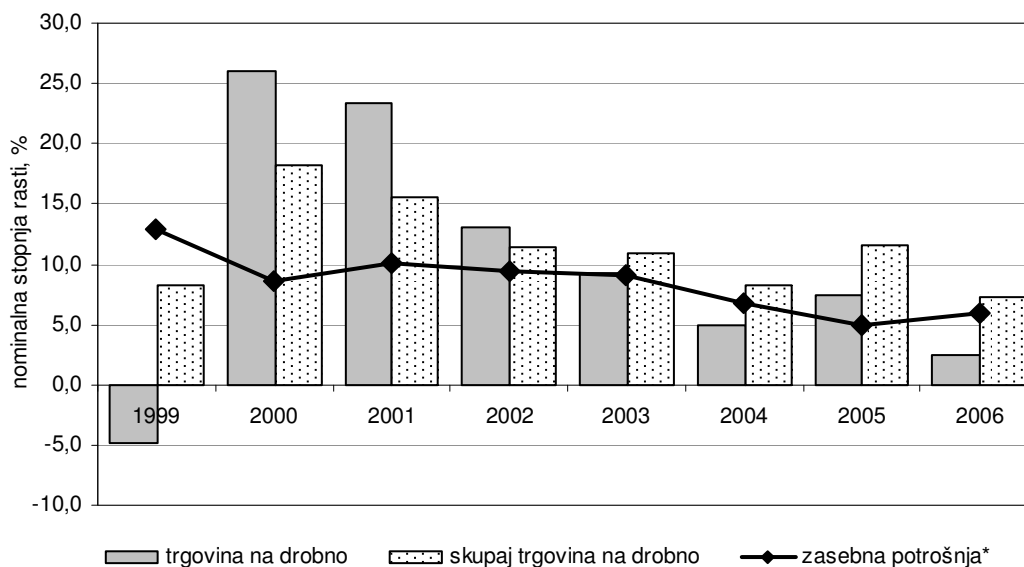
Podatek o trgovini na drobno je torej kazalnik dejanskega trošenja (nakupov) gospodinjstev v nekem obdobju in bi dejansko moral biti najpomembnejši podatek o kratkoročnem trošenju gospodinjstev. Ker so v podatkih o prihodku v trgovini z motornimi vozili in vzdrževanju le-teh ter trgovini na drobno z motornimi gorivi zajeti tudi nakupi podjetij, po navadi pri ocenjevanju gibanja zasebne potrošnje spremljamo samo podatek o trgovini na drobno, za del z vozili pa ocenimo prve registracije osebnih avtomobilov v določenem mesecu (gl. tudi 3.5.1.5).

Podatki o trgovini so tudi edini vir, ki ga lahko spremljamo sproti in ga SURS uporablja pri ocenjevanju potrošnje.⁴⁶ Toda kot prikazuje slika 13, podatek ni najbolj zanesljiv, saj se

⁴⁶ Ocena potrošnje gospodinjstev namreč temelji na podatkih APG, raziskave trgovine na drobno, drugih storitvenih raziskav in drugih statističnih virov, podatkih iz Poročil o davku na dodano vrednost in drugih administrativnih virov (zaključnih računov gospodarskih družb in drugih organizacij, letnih podatkov davčnih služb o poslovanju fizičnih oseb, [nadaljevanje op. na nasl. str.]

nasprotno od naših pričakovanj giblje s potrošnjo zelo različno (razen v letih 2003 in 2004) tako po dinamiki kot po stopnjah rasti. Skoraj enako rast kot potrošnja je trgovina na drobno dosegala v letih 2003 in 2004 (gl. tudi pogl. 3.5.2).

Slika 13: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje, 1999–2006

Opombe: Preračuni na podlagi indeksov 2000 = 100; realne stopnje rasti prihodka v trgovini, izračunane iz originalnih indeksov obsega; skupaj trgovina na drobno – 50 + 52 Skupaj trgovina na drobno, trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi; * – nominalna medletna stopnja rasti zasebne potrošnje v prvih devetih mesecih leta 2006.

Vir: SURS, lastni preračuni.

Zanimivo je gibanje prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje v letu 1999. Vrednost prihodka, ki je opredeljen kot vsa vrednost, ki jo prodajalec dobi, je bila močno negativna, saj je v primerjavi z letom prej upadla kar za 15,2 %. Najvišjo rast je dosegla skupina tekstil, oblačila in usnjeni izdelki (20,1 %), najbolj pa je upadel prihodek v trgovini z živili (v obeh skupinah, gl. tabelo 10, za okoli 24 %). Če pa pogledamo trgovino na drobno skupaj z motornimi vozili, gorivi in popravili, je bila rast pozitivna (2,0 %). Prihodek v skupini motorna vozila (celotna skupina 50) se je povečal za 21,3 % (podobno rast je dosegla podskupina motorna goriva), prihodek v podskupini motorna vozila pa se je prihodek glede na predhodno leto povečal za tretjino. To je verjetno posledica nakupov avtomobilov pred uvedbo DDV; v prvem polletju 1999 je bilo namreč prvič registriranih kar za 44,5 % več osebnih vozil kot v istem obdobju leto prej (gl. tudi pogl. 3.5.1.5), vendar pa ni popolnoma jasno, od kod visoka rast zasebne potrošnje v tem letu (na domačem trgu 4,9 %, po nacionalnem konceptu 6,1 %), če je samo del trgovine (motorna vozila) dosegel pozitivno rast, rast tako nominalnega kot realnega prihodka v celotni trgovini na drobno pa negativno rast. Tudi v letu 2006 beležimo relativno visoko razliko v

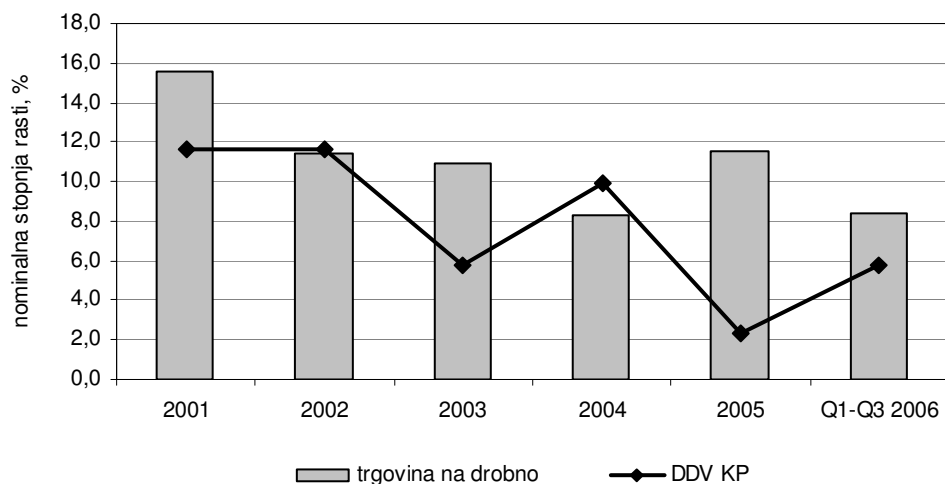
podatkih o pobranih trošarinah) in na analizi ponudbe in porabe (Škrlec Šinkovec, 2003). Prva dva našeta vira sta pri ocenjevanju potrošnje najpomembnejša (Viri in metode ocenjevanja ..., 2006, str. 7, 21).

rasti potrošnje (3,3 %) in prihodka v trgovini na drobno (1,4 %). Gre tudi za precejšnjo razliko v rasti slednjega in skupnem prihodu v trgovini na drobno (6,3 %), ki je posledica visoke rasti prihodka v trgovini z motornimi vozili in njihovem vzdrževanju ter trgovini z motornimi gorivi (skupina 50; 11,7 %; gl. še sliko 13).

3.5.1.4 Obračunani DDV končnim potrošnikom

V skladu s trgovino na drobno bi se moral gibati tudi kazalnik obračunanega DDV končnim potrošnikom⁴⁷ (gl. sliko 14, ki kaže, da večinoma to ni tako), čeprav ta lahko zajema tudi državo kot končnega potrošnika. Podatek pridobivamo mesečno, na razpolago je od uvedbe DDV julija leta 1999, vrednosti pa se za nazaj tudi popravljajo. Več metodoloških podatkov o DDV KP nam od dajalcev podatkov ni uspelo pridobiti.

Slika 14: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in DDV, obračunanega končnim potrošnikom, 2001–2006

Vir: DURS, SURS, lastni preračuni.

3.5.1.5 Prvič registrirana osebna vozila

Prve registracije osebnih avtomobilov so kazalnik potrošniškega povpraševanja, še posebej povpraševanja po trajnih dobrinah, ki je občutljivo za ekonomski cikel (The Economist ..., 1997, str. 111).

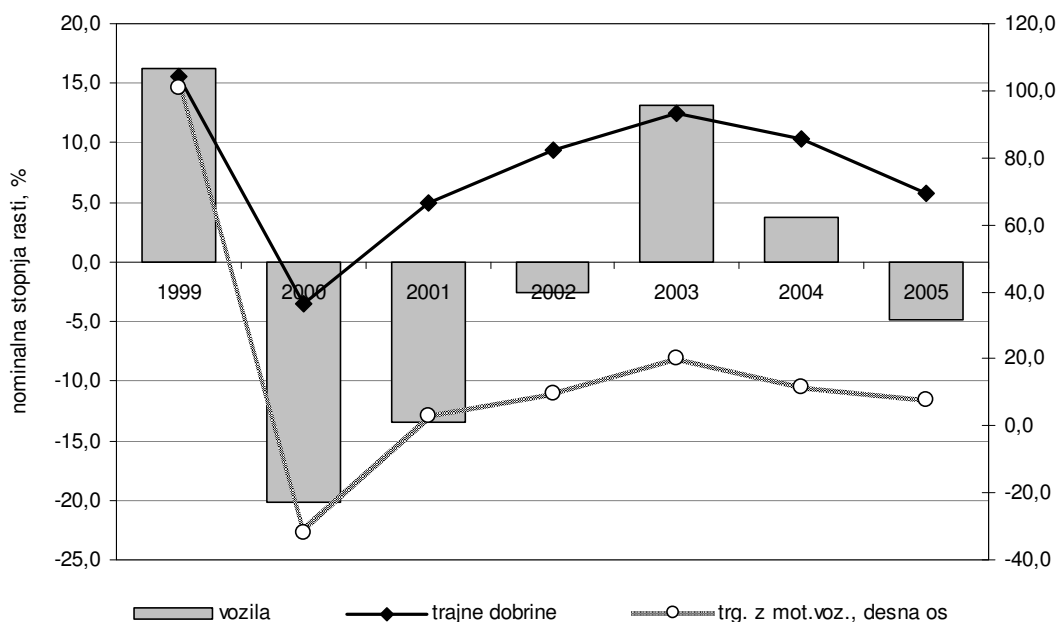
Tudi na UMAR jih spremljamo ravno zaradi zgoraj zapisanega; merimo povpraševanje po trajnih dobrinah, ki so skupaj s posojili kazalnik povezave med potrošnjo in zadolževanjem. Podoben kazalnik bi potrebovali tudi za nakupe stanovanj. Podatke

⁴⁷ Če ne gre za spreminjanje stopenj DDV; v Sloveniji se je to sicer zgodilo leta 2002, ko se je osnovna stopnja DDV povečala z 19 % na 20 % in z 8,0 % na 8,5 %.

objavlja DUNZ od januarja 1998, s tem da kot kazalnik uporabljamo samo prve registracije osebnih avtomobilov (registracije v določenem mesecu z letnico tekočega leta; do vključno septembra tekočega leta pa zajamemo tudi število registracij z letom izdelave v predhodnem letu). V podatkih so torej zajeti avtomobili fizičnih in pravnih oseb, pri tem med fizične osebe spadajo tudi samostojni podjetniki, katerih nakup avtomobila se ne šteje v potrošnjo gospodinjstev, kot se šteje nakup avtomobila, če ga kupi gospodinjstvo, ki ni nekorporativno podjetje, ampak v investicije (gl. tudi str. 13). Od marca 2006, ko so na DUNZ začeli uporabljati vsebinsko prenovljeno evidenco registriranih vozil, pa lahko izračunamo število prvih registracij tudi samo za vozila, katerih lastnik je fizična oseba. Pri tem približno polovico osebnih vozil prvič registrirajo fizične osebe (delež se v devetih opazovanih giblje med 44 % in 54 %). Ko bomo imeli primerno dolgo časovno vrsto, bomo lahko spremljali tudi cikle v nakupih avtomobilov fizičnih oseb.

Slika 15 prikazuje povezavo med stopnjami rasti prvič registriranih osebnih avtomobilov in trajnih dobrin. Sama dinamika gibanja je podobna, vendar stopnje rasti v večini let zelo odstopajo.

Slika 15: Povezanost stopenj rasti prvič registriranih osebnih vozil in trajnih dobrin ter prihodka v trgovini z motornimi vozili, 1999–2005

Opombe: Vozila – število prvič registriranih osebnih vozil, trg. z mot. voz. – prihodek v trgovini v skupini 50.1 + 50.3 + 50.4 Motorna vozila, motorna kolesa, rezervni deli in oprema.
Vir: DUNZ, SURS, lastni izračuni.

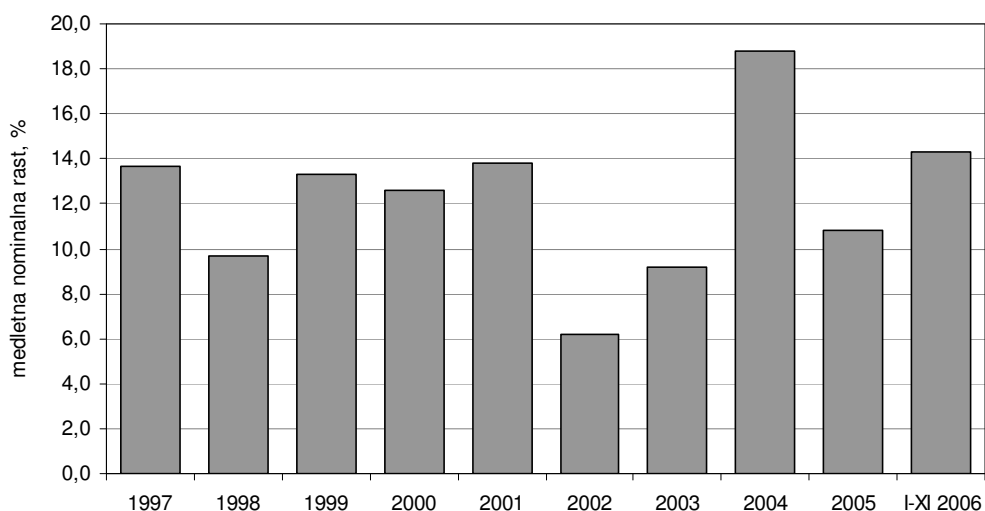

3.5.1.6 Uvoz proizvodov za široko porabo

Uvoz proizvodov za široko potrošnjo⁴⁸ (stopnje rasti prikazuje slika 16) je skupaj s trgovino na drobno kazalnik tekoče potrošnje; je pa manj natančen kot trgovina, saj nam podatek o trgovini pove, kolikšna je bila vrednost prodaje, uvoz pa nam o samih nakupih potrošnikov ne pove ničesar, je samo podatek o »potencialu« potrošnje, ki bo nekoč v prihodnosti potrošena. Če je rast tega kazalnika visoka, lahko sklepamo, da uvozniki pričakujejo visoko povpraševanje po blagu za široko potrošnjo in zato nabavljajo, s tem pa pričakujemo, da bo tudi potrošnja razmeroma visoka, če so drugi kazalniki tudi obrnjeni v to smer. Ostaja pa vprašanje, kako dolgo se to blago zadrži na zalogi. Prav tako gledamo ta kazalnik skupaj z omenjenim kazalnikom uvoza potovanj.

Težava pri spremljanju tega kazalnika je, da se ne objavljajo mesečni podatki, ampak samo kumulativne v tekočem letu, kar ne bi bilo sporno, če se podatki za nazaj ne bi spreminjali. Ker pa se dogaja ravno to, imamo težave, da ob vsakokratni objavi podatkov ne razpolagamo s podatki na mesečni ravni.

Slika 16: Stopnje rasti uvoza proizvodov za končno potrošnjo, 1997–2006

Opomba: Za preračun uporabljeni podatki v SIT.
Vir: SURS, lastni preračuni.

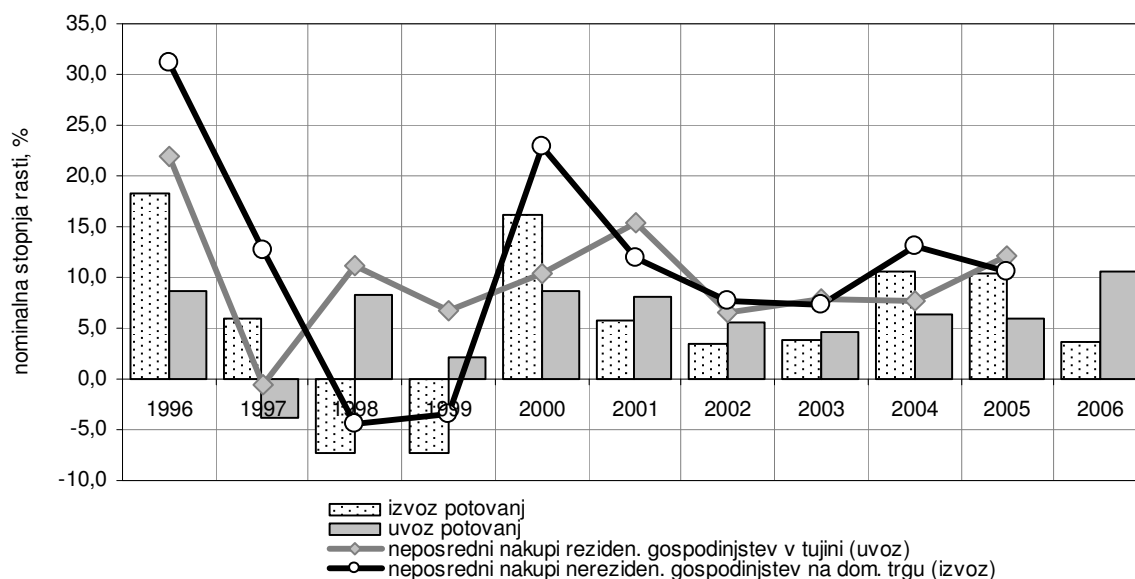
3.5.1.7 Potovanja

Kazalnik potovanj (vrednosti v evrih, kazalnik je objavljen mesečno) nam kaže razliko med rastjo trošenja rezidentov v tujini in tujcev pri nas; na podlagi te razlike sklepamo o potrošnji rezidentov, ki je del izdatkovne strukture BDP (gl. tabelo 5). Namreč od

⁴⁸ V statističnih podatkih je razdeljen na: hrano, pijače in tobak, obleko in obutev, pohištvo, tekstilne izdelke, medicinske in farmacevtske izdelke ter druge izdelke. Vrednosti so objavljene v SIT, EUR in USD.

potrošnje na domačem trgu (rezidentov in nerezidentov, za kar bi lahko kot kratkoročni kazalnik uporabljali kar trgovino na drobno) se odšteje trošenje tujcev pri nas in prišteje trošenje rezidentov v tujini, tako dobimo potrošnjo rezidentov, ki je del izdatkovne strukture BDP (gl. pogl. 3.3). Potovanja gospodinjstev so v nacionalnih računih ocenjena, in sicer najdemo izvoz potovanj pod imenom neposredni nakupi nerezidenčnih gospodinjstev na domačem trgu in uvoz potovanj kot neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini.

Slika 17: Primerjava dinamike izdatkov za potovanja in nakupov gospodinjstev iz nacionalnih računov, 1996–2006

Vir: BS, SURS, lastni preračuni.

Potovanja (imenovano tudi, potovanja v izvoz/uvoz ali izvoz/uvoz potovanj) oziroma izdatki za turizem so na izvozni strani razdeljeni na (uvoz ni razdeljen):

- izdatke za zdravljenje (zdravstvene storitve turistom, zdravilišča, stroški zdravniške oskrbe);
- izobraževanje (stroški šolanja, vključno štipendije in šolnine, stroški specializacije);
- ostalo:
  - turistična podjetja (storitve turističnih agencij, hotelov in drugih nastanitvenih objektov – prejeta plačila v tuji valuti),
  - prodaja blaga v PCP in v mejnih prodajalnah (prodajna vrednost blaga, prodanega nerezidentom za tujo valuto),
  - igralnice (neto odkup tuje gotovine in čekov od iger na srečo),
  - drugo (prodaja drugega blaga in drugih storitev turistom za tujo valuto), druga plačila s karticami (ki se štejejo v turizem), ocena plačil s tolarsko gotovino (prodaja tolarjev nerezidentom, neto izplačila tolarjev z deviznih računov nerezidentov in neto nakup domače valute v tujini).

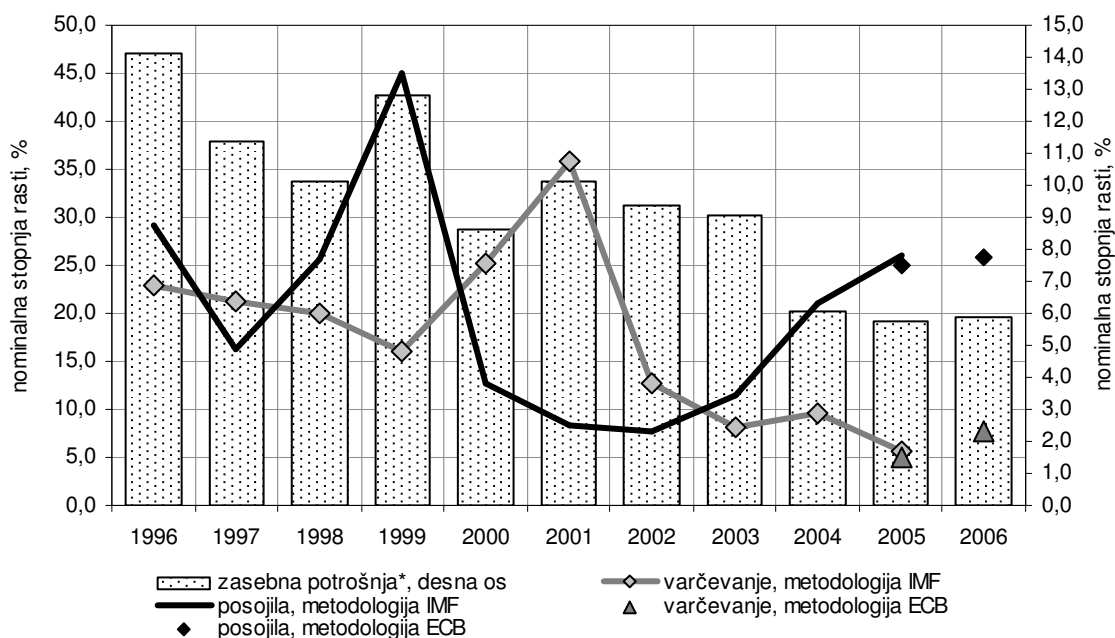
Kazalnik se sicer ne nanaša samo na potovanja gospodinjstev, ampak vključuje tudi poslovna potovanja.

Slika 17 prikazuje primerjavo med rastjo izvoza potovanj in neposrednih nakupov nerezidentov na domačem trgu (naš izvoz) ter med rastjo uvoza potovanj in neposrednih nakupov rezidentov v tujini (naš uvoz). Ugotovimo, da je sama dinamika, ne pa tudi stopnje rasti, razmeroma usklajena. Za leto 2006 lahko na podlagi teh gibanj pričakujemo, da bo rast potrošnje na domačem trgu zaradi razmeroma visoke razlike med rastjo uvoza in izvoza potovanj nižja od rasti potrošnje rezidentov, ta razlika bo tako pozitivno vplivala na gospodarsko rast.

3.5.1.8 Posojila in varčevanje

Neto na novo najeta posojila gospodinjstev financirajo nakupe stanovanj in potrošnih dobrin ter storitev. Izposojanje je občutljivo za gibanje obrestnih mer in zaupanje potrošnikov. Neposredno se prenese v višje trošenje, uvoz oziroma gospodarsko rast. Izposojanje gospodinjstev je po navadi dober znak v času slabšega povpraševanja, lahko pa deluje inflatorno, če je povpraševanje že razmeroma močno. Prav tako je skrb vzbujajoče visoko zadolževanje za pridobitev drugega finančnega premoženja, saj lahko poveča cene delnic, gospodinjstva pa imajo s tem občutek, da so bogatejša, kar spet pospeši (inflatorno) povpraševanje (The Economist ..., 1997, str. 166–167).

Slika 18: Stopnje rasti obsega posojil in varčevanja, 1996–2006

Opombe: Obseg posojil oziroma varčevanja pomeni stanje ob koncu določenega obdobja; * – nominalna medletna stopnja rasti zasebne potrošnje v prvih devetih mesecih leta 2006.

Vir: BS, SURS, lastni izračuni.

Na voljo imamo podatke o mesečnem stanju posojil in varčevanja v bankah, in sicer od zadnjega meseca leta 1991 do marca 2006. V letu 2006 se je spremenila metodologija pri spremljanju teh dveh kazalnikov, tako imamo na voljo podatke o stanju bančnih posojil in varčevanja gospodinjstev in NPISG po metodologiji ECB le za obdobje od decembra 2004 naprej (gl. sliko 18). O varčevanju in zadolževanju gospodinjstev bomo več govorili v poglavjih, posebej namenjenih tem temam (v pogl. 4 in 5).

3.5.2 Izračun koeficientov korelacije med potrošnjo in posameznimi kazalniki

Korelacijski koeficient opredeljuje linearno povezanost med dvema spremenljivkama; meri smer in jakost povezanosti (Gujarati, 1995, str. 78–80). Zavedamo se seveda omejitve koeficienta korelacije, ki meri samo linearno povezanost, prav tako pri vrednosti koeficienta 0 to še ne pomeni, da sta spremenljivki resnično neodvisni, korelacija pa ne pomeni nujno tudi vzročne povezanosti.

Namen izračuna koeficientov korelacije je zgolj preverjanje, kako dobri so kratkoročni kazalniki za sprotno spremljanje potrošnje, niti slučajno pa taka analiza ne more nadomestiti potrošne funkcije, katere ocena bi za Slovenijo tudi bila dobrodošla (trenutno imamo za to razmeroma slabe podatke; za spremenljivke, vključene v novejšo oceno potrošnih funkcij gl. op. 49) in ima še druge namene.

Korelacijo smo preverjali za obdobje, za katero imamo podatke (gl. tabela 11). Preverjali smo jo tako na nominalnih kot na realnih četrtnih stopnjah rasti, to pa zato, ker ima zasebna potrošnja zelo različen deflator od CPI (gl. sliko 5), s katerim deflaciramo druge kazalnike, razen za prihodek v trgovini, pri katerem upoštevamo uradni podatek o obsegu. Varčevanje in posojila pa so poleg CPI v delu, kjer se nanašajo na devizna posojila oziroma varčevanje, deflacirana še z nominalnim efektivnim deviznim tečajem. Iz tega lahko sklepamo, da so izračuni, narejeni na nominalnih rasteh, relevantnejši. Izračunali smo še posebej korelacije za obdobje od leta 2000 naprej – kot smo že večkrat omenili, je bilo leto 1999 zaradi uvedbe DDV precej posebno (posebej pri podatkih o trgovini, posojilih, pa tudi sami potrošnji), zato sklepamo, da zaradi tega in kratke časovne vrste izkrivlja izračun.

Najprej smo izračunali koeficiente korelacije (prikazuje jih tabela 12) med stopnjami rasti za agregate iz nacionalnih računov: med potrošnjo gospodinjstev in zasebno potrošnjo ter med le-to in BDP. Zasebna potrošnja je razmeroma visoko korelirana z rastjo BDP, zanimivo odstopanje pa se pokaže pri realni rasti od leta 2000 naprej, saj je korelacija le 0,3, kar pa bi lahko pripisali razlikam v deflatorju (predvsem v letu 2000; gl. sliko 5). Skladno z zasebno potrošnjo se seveda giblje potrošnja gospodinjstev, saj predstavlja skoraj 99,0 % zasebne potrošnje. Nominalne rasti NPISG so po letu 2000 razmeroma visoko povezane z zasebno potrošnjo, saj koeficient korelacije znaša 0,7.

Tabela 11: Razpoložljive časovne vrste četrletnih podatkov za izračun koeficientov korelacije

	Q1 1995 – Q3 2006	Q1 1995 – Q1 2006	Q1 1997 – Q2 2006	Q1 1999 – Q3 2006	Q1 2001 – Q3 2006	Q3 2000 – Q3 2006
gospodinjstva	+					
NPISG	+					
BDP	+					
DDV KP						+
trgovina na drobno				+		
trgovina skupaj				+		
osebna vozila				+		
prejemki, skupaj					+	
prejemki, AJPES	+					
posojila, stanje		+				
posojila, tokovi		+				
varčevanje, stanje		+				
varčevanje, tokovi		+				
uvoz za široko potrošnjo, sit			+			

Opombe: Gre za obdobja, za katera smo lahko izračunali korelacijske koeficiente; gospodinjstva – izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo; DDV KP – DDV obračunan na končno potrošnjo; trgovina skupaj – trgovina na drobno, trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina z motornimi gorivi; vozila – prvič registrirana osebna vozila; prejemki, skupaj – kot po definiciji v pogl. 3.5.1.5; prejemki, AJPES – masa neto plač in drugih prejemkov iz delovnega razmerja; posojila in varčevanje po metodologiji IMF.

Vir: AJPES, BS, DUNZ, SURS.

Tabela 12: Koeficienti korelacije med zasebno potrošnjo in izbranimi kazalniki

Kazalniki	Nominalna rast	Realna rast	Nominalna rast, 2000 –	realna rast, 2000 –
gospodinjstva	1,000	1,000	0,999	0,999
BDP	0,744	0,633	0,754	0,290
prejemki, skupaj*	0,643	0,092	–	–
varčevanje, obseg	0,613	-0,035	0,714	-0,274
posojila, obseg	0,527	0,536	-0,489	0,341
prejemki, AJPES	0,481	0,137	0,423	0,210
NPISG	0,461	0,198	0,674	-0,354
osebna vozila	0,445	0,777	0,062	0,639
DDV KP*	0,408	-0,059	–	–
trgovina skupaj	0,240	0,244	0,547	0,468
posojila, tokovi	0,171	0,533	-0,266	0,592
uvoz za široko potrošnjo, sit	0,168	–	0,013	–
varčevanje, tokovi	0,044	-0,012	0,217	0,095
trgovina na drobno	0,037	-0,505	0,645	-0,320

Opombe: Razvrščeno od najvišjega do najnižjega koeficienta korelacije, izračunanega iz nominalne stopnje rasti za celotno obdobje razpoložljivosti podatkov; 2000 – izračun na podlagi podatkov od leta 2000 naprej gl. tudi op. pod tabelo 11; * – podatek že v osnovi zajema le obdobje po letu 2000.

Vir podatkov: AJPES, BS, DUNZ, DURS, SURS, lastni izračuni.

Od preostalih kazalnikov se v skladu s potrošnjo gibljejo prejemki prebivalstva (korelacijski koeficient med nominalnimi rastmi naša 0,6; nekoliko manjši je koeficient pri

nominalnih rasteh prejemkov brez socialnih transferjev) ter stanje posojil in varčevanja (koeficient 0,5 oziroma 0,6). Povezava z nominalno rastjo varčevanja po letu 2000 znaša kar 0,7; povezava na podlagi izračuna z realnimi rastmi pa je negativna, kar naj bi bila tudi pričakovana povezava varčevanja v bankah z zasebno potrošnjo – če se poveča varčevanje, se potrošnja zmanjša in obratno, ob višjem trošenju se varčevanje zmanjšuje (čeprav to ni nujno vedno tako zaradi premoženjskega učinka – torej ob upoštevanju celotnega premoženja, ne samo finančnih sredstev, kot v našem primeru – saj se lahko zaradi višjih cen premoženja to poveča, kar omogoča višjo vrednost poročstva in s tem višje zneske najetih posojil, zaradi česar se poveča zasebna potrošnja; gl. pogl. 4.4.2 in 5.3.3). Povezava z nominalnimi rastmi obsega posojil je po letu 2000 negativna; predvidevamo, da zaradi tega, ker je s tem letom stopnja nominalne rasti v primerjavi z letom 1999 začela padati, vendar počasneje kot realna stopnja rasti, v letu 2003 pa je začela naraščati in je naraščala hitreje kot realna stopnja rasti. Koeficient na podlagi izračuna realnih rasti za celotno obdobje je podoben koeficientu korelacije med nominalnimi rastmi (0,5). Po pričakovanjih je s potrošnjo še bolj povezana realna rast neto tokov posojil (0,5 oziroma 0,6 od leta 2000), medtem ko je povezava z nominalnimi rastmi nizka oziroma negativna.

Tudi korelacija rasti prvih registracij osebnih vozil in potrošnje je razmeroma visoka, koeficient je višji od 0,4, koeficient pri realni rasti potrošnje pa znaša skoraj 0,8. Prav tako se tu pri povezavi z nominalnimi rastmi potrošnje pojavi učinek leta 1999, saj znaša korelacija po letu 2000 manj kot 0,1, medtem ko je za to obdobje povezanost z realnimi stopnjami rasti potrošnje visoka (0,6).

Če gledamo celotno časovno obdobje, bi lahko trdili, da se je rast prihodka v trgovini na drobno skupaj z motornimi gorivi in vozili izkazala kot ne tako dober napovedovalec zasebne potrošnje, kot bi pričakovali, saj znaša korelacija med nominalnimi stopnjami rasti le dobrih 0,2, potrošnja pa naj s trgovino na drobno sploh ne bi bila povezana. Kot smo že omenili, sliko očitno popolnoma skazijo rasti iz leta 1999. Če namreč pogledamo korelacije, izračunane na podlagi nominalnih rasti po letu 2000, ugotovimo, da je stopnja rasti prihodka v trgovini kar precej povezana z gibanjem potrošnje (povezava znaša 0,5 za skupno trgovino in 0,6 za trgovino na drobno). To pa navaja k sklepu, da je trgovina kljub vsemu dober kazalnik trošenja. Očitno ima visoka neskladnost med stopnjami rasti v letu 1999 zelo velik vpliv. Koeficient korelacije med rastjo potrošnje in DDV KP znaša 0,4 (korelacija med rastjo trgovine in DDV KP je, kot tudi izhaja s slike 14, po pričakovanjih nizka – 0,3).

Sklenemo lahko, da so kazalniki zelo koristna pomoč pri napovedovanju zasebne potrošnje. Pojavljajo se sicer težave s podatki, saj imamo na voljo razmeroma kratke časovne vrste, poleg tega se je v Sloveniji v opazovanem obdobju dogajalo zelo veliko, tako da so pri napovedovanju vsekakor potrebni tudi poznavanje ozadja podatkov, metodologije, spremljanje dogajanja na gospodarskem področju, ocena vedenja gospodinjstev, kar lahko vse združimo v t. i. ekspertni oceni zasebne potrošnje, ki se je do

zdaj izkazala za zelo dobro. Kot pa smo že omenili na začetku, bi nadaljnji korak moral biti priprava na ekonometrično oceno potrošne funkcije.

II . DEL: VARČEVANJE IN ZADOLŽEVANJE GOSPODINJSTEV

4 VARČEVANJE GOSPODINJSTEV

Keynes se v svoji razpravi o nagnjenosti k potrošnji ni sistematično ukvarjal s pomembnostjo premoženja in njegovim vplivom na potrošnjo – predvideval je, da lahko premoženje, ki se spreminja v odvisnosti od obrestne mere, za krajše obdobje povzroči spremembo nagnjenosti k potrošnji. Ena od razlag za to bi lahko bila, da je načrtovano akumulacijo premoženja imel za posledico in ne za vzrok potrošnih in varčevalnih odločitev posameznika oziroma gospodinjstva. Tako bi lahko samo nepričakovane spremembe v premoženju vplivale na potrošnjo. S pojavom teorije življenjskega cikla in trajnega dohodka pa je tudi premoženje postalo ključni dejavnik v analizi potrošnikovega obnašanja. Prav tako so z vključitvijo teorije racionalnih pričakovanj v teorijo življenjskega cikla (npr. Hall – gl. pogl. 5.2.2 in Sargent) postale spet nepričakovane spremembe v premoženju tiste, ki vplivajo na potrošnjo (Hadjimatheou, 1987, str. 33–35, 50).

Poleg dohodka je torej tudi premoženje pomemben dejavnik, ki vpliva na potrošnjo (Samuelson in Nordhaus, 1998, str. 107). Tudi v razpoložljivi dohodek so vključeni nekateri donosi iz premoženja (npr. dohodek od lastnine), prav tako pa se lahko iz premoženja uporabi za izravnavanje načrtovanih in nenačrtovanih sprememb v dohodku od dela (Evans, 1969, str. 34). V tem primeru gospodinjstva gladijo potrošnjo v življenjskem obdobju, lahko pa varčujejo tudi zaradi zapuščine (Tobin, 1987, str. 82).

Podobno kot v teoriji je tudi po metodologiji nacionalnih računov varčevanje razpoložljivi dohodek (gl. pogl. 3.1), ki ni bil porabljen za potrošnjo in se zaradi tega lahko uporabi za pridobivanje finančnih in nefinančnih sredstev in/ali za zmanjšanje obveznosti (SNA, 1993, odst. 1.10, 9.19). Če potrošnja presega razpoložljivi dohodek, je varčevanje negativno (gre za t. i. razvarčevanje), kar pomeni, da mora biti ta presežek potrošnje financiran s prodajo premoženja ali zadolževanjem (gl. pogl. 5). Hull (2003, str. 3) pa opozarja, da je varčevanje, izračunano po tem postopku (kot razlika med dvema relativno velikima agregatoma – potrošnjo in izdatki), podvrženo potencialno širokemu prostoru za napako. Poleg tega se nekateri izdatki, ki imajo bolj naravo investicij – npr. trajne dobrine in izdatki za izobraževanje – štejejo med izdatke za potrošnjo, kar spet lahko znižuje izmerjeno varčevanje. V statistiki nacionalnih računov se trajne dobrine razen stanovanj večinoma štejejo med izdatke za potrošnjo, čeprav imajo bolj naravo investicij (gl. tudi pogl. 4.4). Čeprav se strokovnjaki zavedajo, da bi morala potrošna funkcija vključevati tudi

tok storitev iz trajnih dobrin, pa to zaradi pomanjkanja zanesljivih podatkov vedno ni mogoče (Hadjimatheou, 1987, str. 15–16). Novejše empirične študije pa v potrošno funkcijo vključujejo že različne oblike premoženja in tudi tok storitev iz trajnih dobrin⁴⁹.

Ta metoda nam ne daje vpogleda v to, kam gospodinjstva nalagajo svoja finančna sredstva in katere finančne instrumente uporabljajo, zato moramo pri analizi strukture varčevanja nujno upoštevati še nekatere druge vire⁵⁰, npr. finančne račune, ki prav tako temeljijo na metodologiji nacionalnih računov ali bilančnega pristopa (pri čemer pa ne gre za bilanco stanja, omenjeno v op. 50).

Finančni računi so pomembno analitsko orodje za analizo finančnih tokov med institucionalnimi sektorji ter njihovih medsebojnih finančnih razmerij, saj prikazujejo stanja, transakcije in vrednostne spremembe v posameznih finančnih instrumentih in postajajo vse pomembnejša makroekonomska statistika (Repovž, 2003). Finančni račun spremlja neto pridobitve in odtujitve finančnih sredstev ter obveznosti po institucionalnih sektorjih in vrstah finančnih sredstev. Za vsak sektor finančni račun prikazuje finančne obveznosti, ki jih sektor prevzame, in finančna sredstva, ki jih sektor pridobi. Ta informacija je zelo pomembna pri določanju finančnih sredstev, ki jih sektorji – neto izposojevalci uporabljajo za financiranje svojih primanjkljajev, in sredstev, ki jih uporabljajo sektorji – neto posojevalci, s katerimi alocirajo presežne vire. Čeprav lahko gibanje finančnih tokov opazujemo tudi na tej ravni, pa vprašanje, kateri sektor zagotavlja sredstva sektorju, ki se zadolžuje, in obratno, kam gredo presežna sredstva določenega sektorja, ostaja neodgovorjeno⁵¹ (SNA, 1993, odst. 11.103). Izravnalna postavka

---

⁴⁹ V novejših študijah potrošne funkcije je premoženje večinoma vključeno v model kot spremenljivka, pri nekaterih pa tudi trajne dobrine, medtem ko nekatere raziskave posebej opozarjajo, da jih zanima tok storitev iz teh trajnih dobrin v času, saj je za trajne dobrine značilno, da se porabljajo v daljšem obdobju. Za Švedsko sta Johnsson in Kaplan (1999) vključila v potrošno funkcijo komponento premoženja, ki je zajemala finančno premoženje, in pa stanovanja, Takala (2001) je v funkcijo vključil porabo trajnih dobrin, premoženje pa razdelil na finančno in nefinančno premoženje, vendar se je izkazalo, da je najbolje v model vključiti širši koncept neto premoženja. Tudi Dreger in Reimers (2003) sta svoj model potrošnje na evrskem območju razširila s stanjem finančnega premoženja. Evropska komisija (Consumption, Investment and Saving ..., 2005) je sestavila model za izbrane države (ZDA, Veliko Britanijo, Nemčijo in Francijo), ki temelji na četrtletnih podatkih in vključuje tako finančno v obliki delnic (angl. »stock market wealth«) kot nefinančno premoženje (v obliki spremenljivke cen stanovanj – angl. »residential house prices«).

⁵⁰ SNA (1993, str. 305–311) in ESR (2005, str. 177) vsebujeta tudi bilance stanja, ki na strani sredstev vključujejo stanovanja, zemljišča ipd., vendar v Sloveniji za te kategorije nimamo narejenih ocen, tako tudi nimamo ocene stanovanjskega premoženja, prav tako nimamo ocene toka storitev iz trajnih dobrin. Postavke iz finančnih računov in postavke iz bilance stanja zaradi načel ESR 1995 niso vrednostno enake (Metodologija in proces sestave finančnih računov, 2006).

⁵¹ Na to nam daje odgovor račun finančnih tokov (ESR 1995 uporablja izraz »finančni račun (sektorja ali tujine), prikazan po dolžnikih/upnikih«), ki so nekoliko podrobnejši oziroma razširjeni finančni računi. Za popolno razumevanje finančnih tokov in vloge, ki jo imajo v gospodarstvu, je po navadi treba poznati podrobnejše finančne povezave med sektorji in finančnim premoženjem, na podlagi katerega so ta razmerja določena. To nam pove, kako poteka financiranje in kako se v času spreminja. Ta podrobnejši pristop je posebno pomemben pri določanju vloge finančnih posrednikov v finančnih transakcijah. SNA pozna dve tabeli finančnih tokov – s pomočjo prve spremljamo transakcije s sredstvi, razdeljenimi po tipih sredstev in sektorjih dolžnikov; druga tabela pa spremlja transakcije z obveznostmi prav tako po tipu obveznosti in sektorju upnika (horizontalno so prikazani sektorji, vertikalno pa tip sredstev oziroma obveznosti glede na sektor [nadaljevanje op. na nasl. str.]

finančnega računa, ki praviloma na levi strani prikazuje pridobitve manj odtujitve sredstev, na desni pa prevzeme finančnih sredstev manj njihova odplačila, je neto posojanje (+) / neto izposojanje (-). Uporabljali bomo konsolidirane finančne račune za gospodinjstva, kar pomeni, da so transakcije med samimi gospodinjstvi izločene (ESR, 2005, odst. 5.11–5.10).

Varčevanje pa lahko prikažemo tudi bilančno, pri čemer ocenimo posamezne kategorije finančnega premoženja gospodinjstev. Varčevanje po vseh treh metodah predstavljamo v nadaljevanju.

4.1 Varčevanje v metodologiji nacionalnih računov – nagnjenost k varčevanju

Delež varčevanja v razpoložljivem dohodku nam pove, kakšna je nagnjenost gospodinjstev k varčevanju (izračunamo ga lahko tudi tako, da od 100 odštejemo nagnjenost k potrošnji⁵², gibanje tega kazalnika pa je tako obratno kot nagnjenost k trošenju; gl. tudi sliko 2).

Samo bruto varčevanje je po navadi nekoliko višje kot razlika med vrednostjo razpoložljivega dohodka in izdatki za potrošnjo, saj vsebuje tudi postavko »popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov« (gl. str. 25), ki predstavlja matematične rezervacije gospodinjstev v pokojninskih skladih.

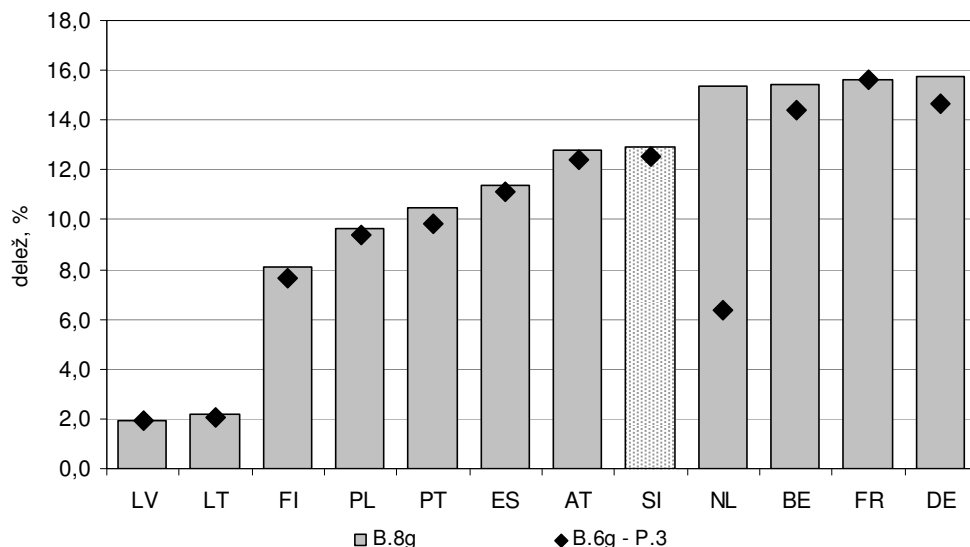
Primerjajmo najprej nagnjenost k varčevanju v EU in Sloveniji, ki jo prikazuje slika 19. Od držav EU, za katere imamo na voljo podatke, so največji delež dohodka v danem obdobju privarčevali Nemci (15,8 % razpoložljivega dohodka), najmanj pa Latviji (ostalo jim je le 1,9 % dohodka). Slovenija je po deležu varčevanja v zgornji polovici, v povprečju smo v obdobju 2000–2004 privarčevali 12,9 % razpoložljivega dohodka, podobno kot Avstriji.

---

dolžnika oziroma upnika). Te podrobnejše tabele finančnih tokov se lahko uporabljajo na treh pomembnih področjih, povezanih z ekonomsko politiko – pri določanju tekoče ekonomske aktivnosti in trendov, kot pomoč pri napovedovanju ali za ocenjevanje učinkov trenutnih ekonomskih politik (SNA, 1993, odst. 11.104, 11.107). Račun tokov torej meri finančne tokove po sektorjih gospodarstva, pri tem pa spremlja, kako se viri premikajo od sektorjev, ki so vir kapitala, posrednikov (kot so banke, vzajemni in pokojninski skladi) do sektorjev, ki ta kapital uporabljajo za pridobitev fizičnega in finančnega premoženja. Račun tokov pokaže zadolževanje posameznega sektorja, spremembe v virih zadolževanja, kaže pa tudi na razvoj novih finančnih instrumentov. Uporabljamo jih tudi pri proučevanju premoženja, pri gospodinjstvih predvsem za analizo učinkov premoženja, tj. vpliva sprememb v neto vrednosti premoženja na odločitve gospodinjstev o potrošnji in varčevanju (gl. pogl. 4.4.2). Računi dajo informacijo o obsegu premoženja, njegovi strukturi in dejavnostih, ki vplivajo nanj. Uporabljamo pa jih tudi za proučevanje varčevanja, kako je to razdeljeno med finančna in opredmetena sredstva. Zelo podrobno jih sestavljajo v ZDA. Medtem ko ESR in SNA opisujeta samo račun finančnih tokov, pa gre v ZDA za račun toka sredstev, saj se v omenjenih računih prikazujejo tako opredmetena kot finančna sredstva. Med prvo spadajo stanovanja, v katerih živijo lastniki, trajne dobrine in avtomobili (Teplin, 2001, str. 431–433, 436).

⁵² Ker bruto varčevanje vsebuje tudi popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov, bi v tem primeru ta popravek morali prišteti k razpoložljivemu dohodku (op. 34 in tabelo 1) in tako izračunati nagnjenost k potrošnji (bila bi nižja kot če popravka ne bi upoštevali) in posredno preko nje nagnjenost k varčevanju.

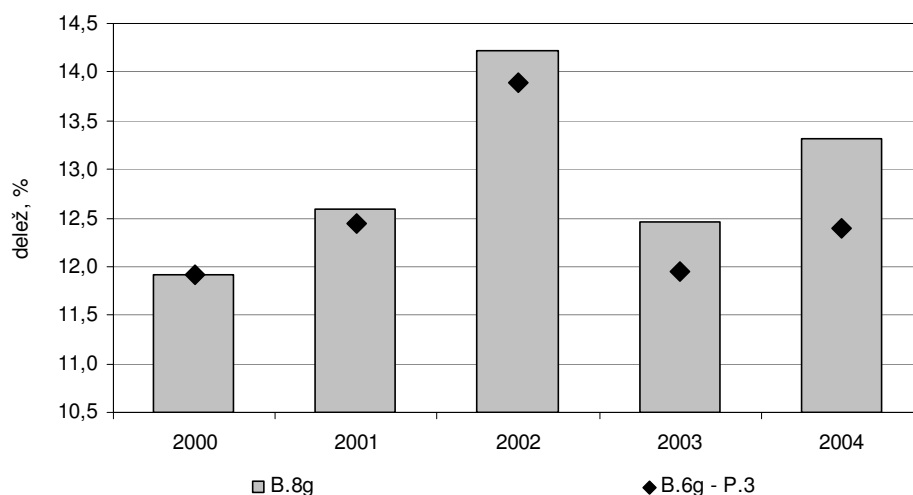
Slika 19: Povprečni delež (v %) varčevanja v razpoložljivem dohodku v državah EU v obdobju 1999–2004

Opombe: Povprečje deležev držav (za katere so na voljo podatki) v obdobju 1999–2004, razen za Portugalsko (2000–2003), Latvijo, Litvo, Slovenijo (2000–2004) in Nizozemsko (2001–2003); B.8g – bruto varčevanje (vsebuje tudi postavko D.8 – popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov); (B.9g – P.3) – (bruto razpoložljivi dohodek – izdatki gospodinjstev in NPISG za končno potrošnjo). Države so razvrščene po velikosti deležev bruto varčevanja (B.8g) v razpoložljivem dohodku, od najmanjšega do največjega.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

Slika 20: Delež (v %) varčevanja v razpoložljivem dohodku, Slovenija, 2000–2004

Opombe: B.8g – bruto varčevanje (vsebuje tudi postavko D.8 – popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov); (B.9g – P.3) – (bruto razpoložljivi dohodek – izdatki gospodinjstev in NPISG za končno potrošnjo).

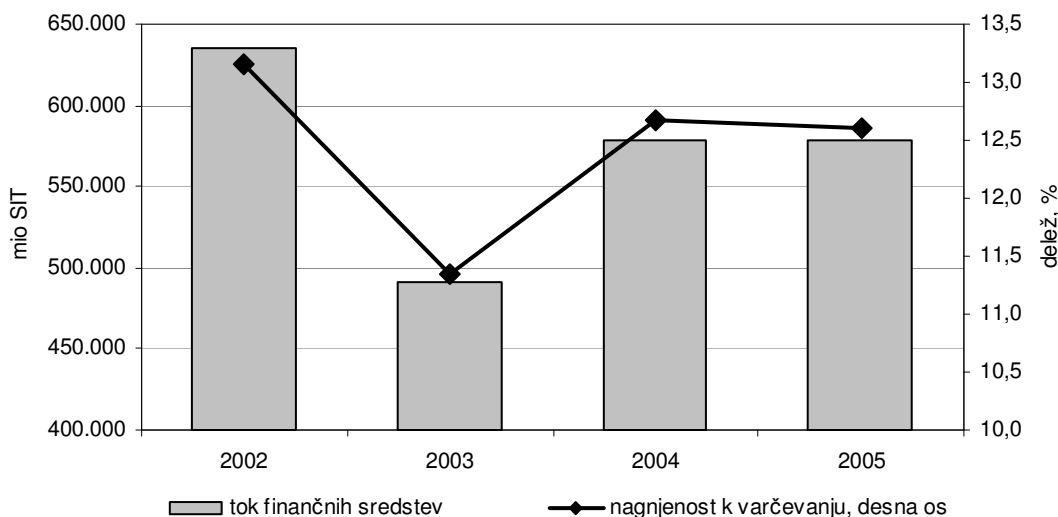
Vir: SURS (ocene komponent kot ob prvi objavi sektorskih računov 2. 6. 2006), lastni preračuni.

Na sliki 20 pa prikazujemo varčevanje kot razliko med razpoložljivim dohodkom in potrošnjo ter komponento bruto varčevanje (B.8g) iz sektorskih računov. S tem lahko ugotovimo, koliko prispeva k varčevanju popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov (prišteje se k razliki med razpoložljivim

dohodkom in potrošnjo). V Sloveniji sta tako bruto varčevanje kot varčevanje izračunano kot razlika med razpoložljivim dohodkom in potrošnjo, v letu 2000 zajemala enak delež v razpoložljivem dohodku, v naslednjih letih pa se pojavlja razlika, ki izhaja iz že omenjenega popravka. Pri nas so namreč pokojninski skladi začeli delovati leta 2001 (ko je bilo uvedeno tudi obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje; Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999). Tako je v letu 2001 popravek zajemal le 1,2 % bruto varčevanja, do leta 2004 pa je narasel že na 6,8 %. Med državami EU ta popravek zajema največji delež varčevanja na Nizozemskem.

Na sliki 21 prikazujemo neto tok sredstev, izračunan na podlagi stanja sredstev gospodinjstev in NPISG v finančnih računih v primerjavi z nagnjenostjo k varčevanju. Ta slika nakazuje, da je bilo gibanje nagnjenosti k trošenju v navedenih letih skladno z gibanjem dodatnih privarčevanih sredstev prebivalstva.

Slika 21: Neto tok finančnih sredstev in nagnjenost k varčevanju, 2002–2005

Opomba: Neto tok finančnih sredstev izračunan iz podatkov v finančnih računih (gl. tudi pogl. 4.3.1).

Vir: BS, UMAR, lastni izračuni.

4.2 Nove oblike varčevanja na finančnih trgih

Z vse hitrejšim razvojem (poglobljanjem) finančnih trgov so tudi ti verjetno začeli igrati vse večjo vlogo tudi pri določanju gibanja potrošnje gospodinjstev, varčevanja, zadolževanja in oblikovanja premoženja samega. Ob tem se pokažejo tudi spremembe pri vedenju posameznikov, ki izhajajo iz spreminjanja odnosa do varčevanja (tj. vse večje zavedanje pomena upravljanja lastnega premoženja) in zadolževanja ter večje odgovornosti posameznikov za lastno socialno varnost oziroma prihodnost.

Med t. i. nove oblike varčevanja slovenskih gospodinjstev lahko štejemo varčevanje v vzajemnih skladih, v obliki življenjskega zavarovanja, pokojninsko varčevanje ter

povečano zanimanje za varčevanje v obliki vrednostnih papirjev. Leta 1997 so se pojavili prvi vzajemni skladi, rast varčevanja v tej obliki se je pospešila leta 2002. Leta 2001 so gospodinjstva lahko začela varčevati za pokojnino. Slednje in vse več sredstev gospodinjstev, namenjenih za zdravstveno in življenjsko zavarovanje, kar je poleg varčevanja v okviru NSVS pomenilo določen premik v strukturi porabe razpoložljivega dohodka, je tudi posledica spreminjanja sistemov socialne varnosti, ki zahtevajo krepitev navedenih oblik varčevanja gospodinjstev (Jesensko poročilo 2001, 2001, str. 56).

Po raziskavah Bančni monitor in Investicijski monitor (Nove varčevalne navade ..., 2005) so bili bančni depoziti jeseni 2004 še vedno najpomembnejši finančni instrument pri investiranju osebnega premoženja za skoraj četrtno anketirancev, ki so investirali, življenjska zavarovanja pa so jim tesno sledila (z 19,0 %). Naložbe v delnice in obveznice so dosegle desetino, v pokojninske sklade 6,0 %, naložbe v investicijske in vzajemne sklade pa so bile po pomembnosti presenetljivo šele na petem mestu (4,0 %). Odstotku anketiranih so največ pomenile druge oblike naložb, 36,0 % anketirancev pa ni investiralo. Raziskava je tako pokazala na vse manjši pomen varčevanja v bankah in zanimanje varčevalcev za življenjska zavarovanja. Prav tako pa banke, investicijske družbe in zavarovalnice že nekaj časa pospešeno tržijo naložbene in druge oblike življenjskih zavarovanj ter preostale oblike varčevanja.

4.3 Struktura varčevanja slovenskih gospodinjstev

Strukturo varčevanja bomo najprej analizirali na podlagi podatkov iz finančnih računov, potem pa še s pomočjo bilance varčevanja.

4.3.1 Struktura varčevanja po finančnih računih

Letne podatke finančnih računov imamo na voljo od leta 2001 do 2005, četrletne pa od drugega četrletja 2005 do drugega četrletja 2006, kar je razmeroma kratka časovna vrsta za analizo sprememb v strukturi. Toda kljub temu lahko opazimo, da sta se tudi v razmeroma kratkem obdobju spremenili tako struktura finančnih sredstev kot tudi obveznosti (te sicer uporabljamo za izračun kazalnikov zadolženosti v pogl. 5, vendar so sredstva in obveznosti del finančnih računov, zato tu ne moremo mimo omembe obveznosti, pri katerih imamo sicer na prvi ravni samo dve večji skupini).

Pri finančnih sredstvih (gl. tabelo 13), katerih vrednost je ob koncu leta 2005 znašala 6298 mrd. SIT, so bile gotovina in vloge še vedno največja postavka. Njihov delež se je sicer od leta 2001 zmanjšal za 5,6 odstotne točke in tako so gotovina in vloge leta 2005 zajemale manj kot polovico vseh sredstev; sledijo pa sredstva v obliki delnic in drugega lastniškega kapitala, ki zajemajo tretjino vseh sredstev (in so v obravnavanem obdobju pričakovano pridobila pri deležu; delež se je povečal za 4,9 odstotne točke). Pri omenjeni postavki se je delež enot investicijskih skladov v opazovanem obdobju več kot podvojil in je ob koncu

leta 2005 znašal 7,2 % vseh finančnih sredstev. V relativnem smislu se je najbolj povečal delež zavarovalnotehničnih rezervacij (povečal se je kar za več kot polovico, absolutno pa za 3,0 odstotne točke), ki predstavljajo naložbe gospodinjstev v življenjska zavarovanja in pokojninske sklade, delež danih posojil se je povečal za nekaj več kot četrtno oziroma za 0,8 odstotne točke, delež vrednostnih papirjev pa je – statično gledano – ostal enak, čeprav se je v vmesnem obdobju že povečal, nato pa zmanjšal. Delež drugih terjatev⁵³ se je zmanjšal skoraj za tretjino. Čeprav gre, kot smo že omenili, za razmeroma kratko obdobje, pa so se v njem pojavili pomembni finančni produkti, zaradi katerih je prišlo do spreminjanja strukture; pri tem lahko na prvem mestu omenimo pokojninske sklade ter varčevanje v okviru življenjskih zavarovanj. Povečala so se tudi dana posojila gospodinjstev, kar bi lahko pripisali ureditvi trga potrošniških posojil (v letu 2004 sta bila spreta nov Zakon o potrošniških kreditih in Pravilnik o poročanju dajalcev kreditov ..., ki predvidevata registracijo nebančnih kreditodajalcev pri UVP, gl. tudi pogl. 5.4.3), saj se je delež povečal ravno v naslednjem letu – 2005 (v sektor gospodinjstev namreč spadajo tudi samostojni podjetniki, ki so lahko tudi kreditodajalci). Poglejmo še na kratko na stran obveznosti – tu so se posojila v prikazanem obdobju povečala za 3,4 odstotne točke (od tega zajemajo dolgoročna posojila kar 69,0 % vrednosti obveznosti).

Tabela 13: Struktura (v %) finančnih sredstev in obveznosti gospodinjstev in NPISG, finančni računi, 2001–2005

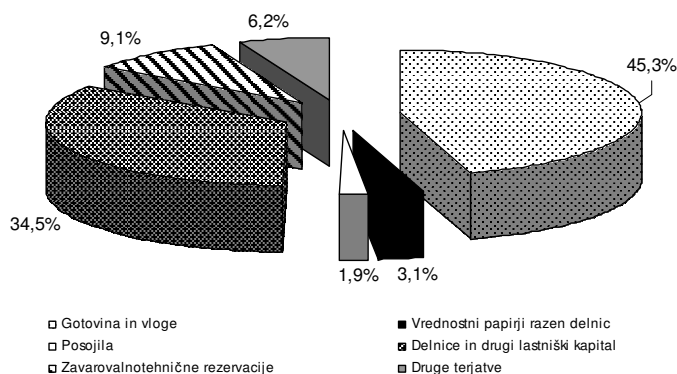
Oznaka	Komponenta	2001	2002	2003	2004	2005
F_AS	finančna sredstva	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
F.2	gotovina in vloge	51,8	49,7	48,6	47,0	46,2
F.3	vrednostni papirji razen delnic	2,0	3,1	2,8	3,1	2,0
F.4	posojila	2,6	2,8	2,9	2,6	3,4
F.5	delnice in drugi lastniški kapital	28,7	30,6	31,3	33,7	33,6
F.6	zavarovalnotehnične rezervacije	5,4	5,8	6,7	7,3	8,4
F.7	druge terjatve	9,4	8,0	7,8	6,3	6,4
F_LI	obveznosti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
F.4	posojila	76,2	76,4	75,6	77,4	79,6
F.7	druge terjatve	23,8	23,6	24,4	22,6	20,4

Vir: BS, lastni preračuni.

Tudi ob koncu prvega polletja 2006 (gl. sliko 22) se je struktura nekoliko spremenila (vendar gre za prvič objavljene četrtnete podatke, ki bodo po vsej verjetnosti še nekoliko popravljeni). Nadaljevala sta se zmanjševanje deleža gotovine in vlog ter rast zavarovalnotehničnih rezervacij in delnic, povečal se je tudi delež vrednostnih papirjev in drugih terjatev, zanimivo pa je, da se je zmanjšal delež posojil.

⁵³ Druge terjatve se delijo na komercialne kredite in predujme ter druge terjatve in obveznosti razen komercialnih kreditov in predujmov (to so finančne terjatve, ki nastanejo zaradi časovne razlike med obračunanimi transakcijami in plačili v zvezi z davki, socialnimi prispevki, plačami, najemninami za zemljišča in podzemna sredstva, dividendami, obrestmi, transakcijami s finančnimi sredstvi na sekundarnem trgu ipd.) (Finančni računi Slovenije ..., 2005, str. 199).

Slika 22: Struktura finančnih sredstev (v %) gospodinjstev in NPISG, finančni računi, stanje ob koncu drugega četrtrletja 2006

Vir: BS, lastni preračuni.

4.3.2 Bilanca varčevanja

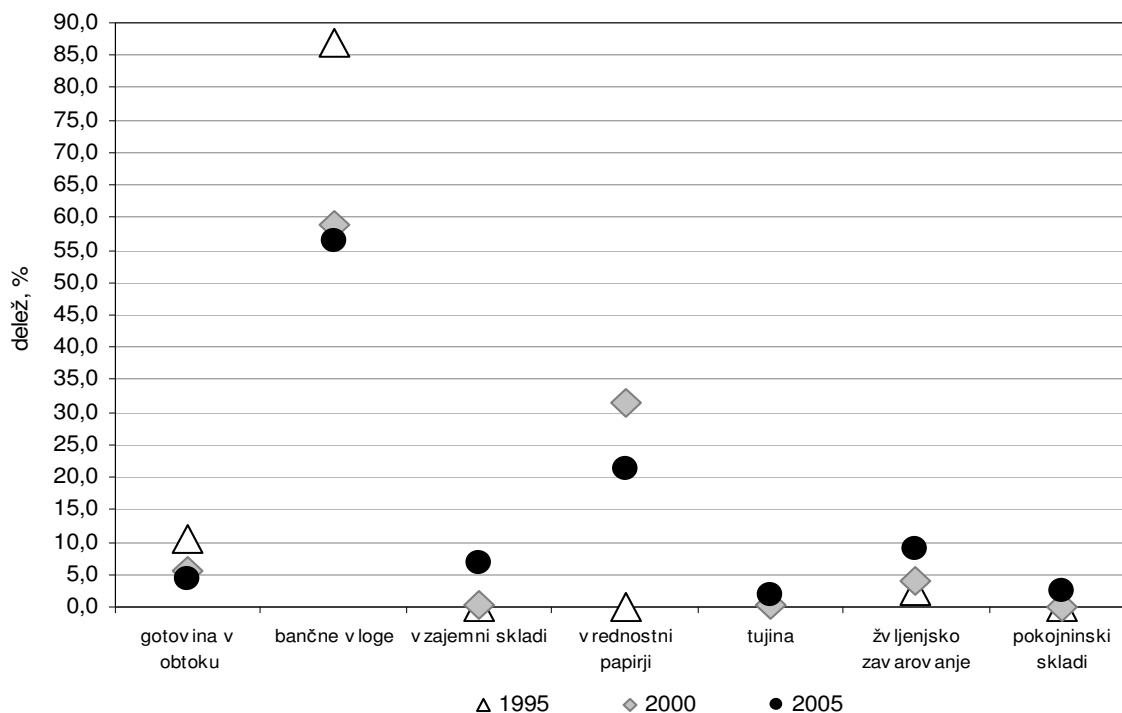
Oceno varčevanja po bilančnem pristopu smo naredili za obdobje 1995–2005. Po omenjenem pristopu lahko varčevanje gospodinjstev razdelimo na:

- gotovino v obtoku (podatki iz Biltena BS);
- varčevanje prebivalstva v obliki prihrankov pri poslovnih bankah (Bilten BS);
- varčevanje v vzajemnih skladih (www.vzajemci.com; ocenili smo, da približno 90 % sredstev v vzajemnih skladih pripada fizičnim osebam); pri tem se od leta 2005, ko so se začeli tržiti tudi vzajemni skladi tujih upravljavcev in postali zelo priljubljeni, pojavljajo težave pri ocenjevanju sredstev prebivalstva v teh skladih, saj jim ni treba poročati o rezidentstvu sredstev (Sklep o podrobnejši vsebini ..., 2004), tako podatki zajemajo samo sredstva v domačih skladih;
- varčevanje v vrednostnih papirjih (podatki iz publikacije Finančni trgi, BS);
- vlaganja na tuje trge (podatki iz publikacije Poročilo o finančni stabilnosti, BS);
- naložbe v obliki življenjskega zavarovanja (SZZ; gre za čiste zavarovalnotehnične rezervacije, obračunane na zadnji dan leta);
- varčevanje v pokojninskih skladih (SZZ; gre za stanje sredstev, sklepamo, da je večina sredstev dolgoročna, da ustrezajo približno znesku rezervacij, za katere nismo pridobili podatkov).

Na sliki 23 prikazujemo strukturo varčevanja v letih 1995, 2000 in 2005. Opazimo, da se je delež gotovine v obtoku v obdobju desetih let zmanjšal za 6,2 odstotne točke, v letu 2005 so tako imela slovenska gospodinjstva 4,3 % svojega premoženja v obliki gotovine, delež sredstev, ki jih nalagajo v banke, pa se je v tem obdobju zmanjšal kar za slabo tretjino. Varčevanje v bankah sicer predstavlja še vedno večino (56,3 %) sredstev gospodinjstev. Varčevanje v vrednostnih papirjih zajema dobro petino, varčevanje v obliki življenjskega

zavarovanja pa slabo desetino sredstev. Delež sredstev v pokojninskih skladih znaša 2,4 %, ocena deleža sredstev, naloženih v tujino⁵⁴, pa 1,9 %. Tudi po teh podatkih se potrjuje predvidevanje, da se varčevanje v bankah zmanjšuje na račun krepitve drugih oblik varčevanja (na drugem mestu so po deležu vrednostni papirji, nato sledijo življenjska zavarovanja in vzajemni skladi).

Slika 23: Spremembe v strukturi (v %) premoženja gospodinjestev v obdobju 1995–2005

Opombe : Seštevek postavk v določenem letu = 100; za postavko »tujina« v letu 1995 ni podatka.
Vir: BS, SZZ, vzajemci.com.

4.3.2.1 Varčevanje v bankah

Ker je varčevanje v bankah v opazovanem obdobju še vedno zajemalo velik del varčevanja prebivalstva, v nadaljevanju nekoliko opisujemo vzroke za dogajanje pri tej vrsti

⁵⁴ Neposrednih virov o naložbah fizičnih oseb v tujini nimamo (na voljo so samo podatki o naložbah vseh rezidentov do prvega polletja 2005), zato smo kot vir uporabili podatke/ocene BS iz Poročila o finančni stabilnosti 2005. Rezidentom je naložbe v vrednostne papirje v tujini omogočilo sprejetje Zakona o deviznem poslovanju (1999). Naložbe v tujini omogočajo večjo razpršitev tveganja in večjo likvidnost vrednostnih papirjev kot le naložbe na domači trg vrednostnih papirjev. Rezidenti lahko kupujejo in prodajajo vrednostne papirje v tujini le po pooblaščenem udeležencu, ki je borzoposredniška družba ali banka ali njena podružnica, ki je pridobila dovoljenje za opravljanje dejavnosti skladno z zakonom, ki ureja trg vrednostnih papirjev. Rezident torej ne more investirati neposredno na tuji trg ali samo prek tuje borzoposredniške družbe ali banke, ki ima tako dovoljenje v tujini, nima pa dovoljenja tudi v Republiki Sloveniji. Kapitalski dobički, ki jih rezidenti RS dosegajo v tujini, po Zakonu o dohodnini niso obdavčeni v Sloveniji, temveč investitor plača davek v državi, kjer je obdavčljivi vir dohodka nastal. Glede na to, da so se naložbe vseh rezidentov precej povečale (nominalno 3,6-krat, podatki iz publikacije BS Finančni trgi), lahko sklepamo, da je tudi prebivalstvo povečalo naložbe v tujino (to nakazujejo tudi podatki BS o naložbah prebivalstva v tujino, saj so se povečale 11,6-krat).

varčevanja, zanj imamo tudi največ razpoložljivih podatkov. Še vedno je to varčevanje najvarnejše, omogoča različno likvidnost naložb in je tudi ena od najlikvidnejših naložb, sicer za ceno nižjega donosa.

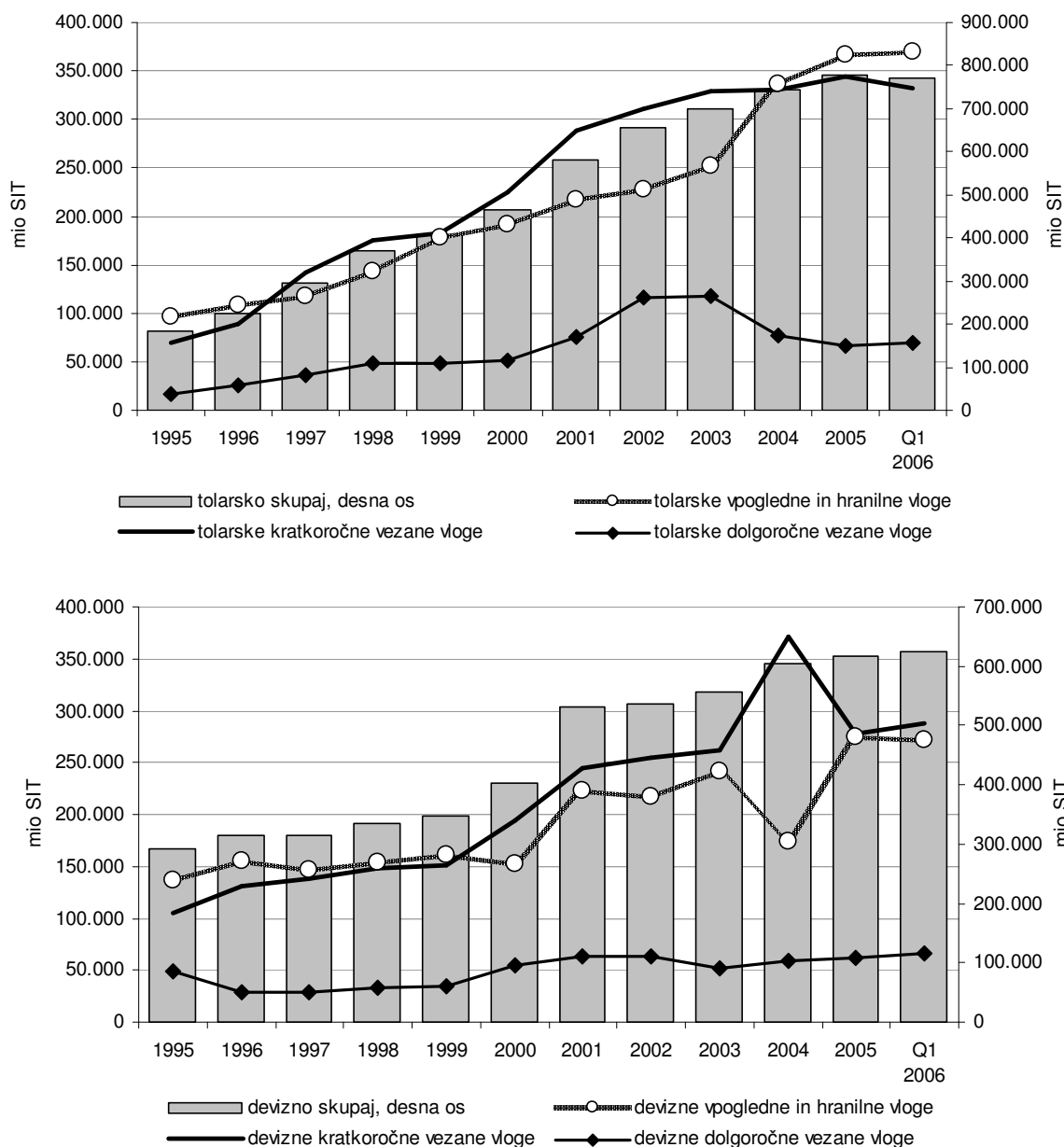
Realna stopnja rasti obsega varčevanja v bankah je v obdobju 1996–1998 znašala v povprečju okoli 14 %, v letu 1999 pa se je zmanjšala (na 7,5 %) iz istih razlogov, iz katerih sta se v tem letu povečala zadolževanje in potrošnja (gl. tudi pogl. 3.3) (delno je k temu prispevalo tudi znižanje obrestnih mer, gl. tudi sliko 25) (Pomladansko poročilo 2000, 2000, str. 104). V naslednjem letu se je varčevanje spet okrepilo (14,8 %), k čemur pa so poleg cikličnega umirjanja potrošnje prispevale tudi višje realne pasivne obrestne mere, razmeroma visok TOM in dinamika rasti deviznih tečajev (Pomladansko poročilo 2001, 2001, str. 107). V letu 2001 pa smo beležili največje rasti obsega varčevanja v opazovanem obdobju, in sicer se je obseg prihrankov prebivalstva v bankah povečal realno kar za 28,1 %. Vzrok za tako rast lahko najdemo v TOM, ki je bil v prvi polovici leta na razmeroma visoki ravni, v drugi polovici leta pa je k rasti prispeval priliv gotovine dvanajstih valut držav EU v banke zaradi menjave v evre, kar je močno spodbudilo rast deviznih prihrankov prebivalstva in je razvidno tudi s slike 24 (Pomladansko poročilo 2002, 2002, str. 103–104).

Na razmeroma skromno rast varčevanja sta v naslednjih letih vplivala nizka osnova preteklih let (gre za obseg varčevanja) in zniževanje obrestnih mer za toolarske vezane vloge, zaradi česar se je verjetno del sredstev preusmeril na sekundarni kapitalski trg (Pomladansko poročilo 2003, 2003, str. 123). V zadnjih letih so se stopnje rasti varčevanja prebivalstva v bankah še znižale, kar je poleg okrepljene rasti zasebne potrošnje tudi posledica spremenjenih varčevalnih navad prebivalstva, k čemur pa je nekaj prispevalo zmanjševanje obrestnih mer; del prihrankov pa se je preselil iz dolgoročnih v kratkoročne vloge (kar je nazorno vidno tudi s slike, ki prikazuje tolarško varčevanje). Bančni depoziti so tako začeli izgubljati pomen, banke in drugi finančni posredniki pa se na te razmere odzivajo s povečano ponudbo drugih oblik varčevanja (Jesensko poročilo 2004, 2004, str. 121). Na varčevanje pa vpliva tudi davčna zakonodaja. Tako so decembrski visoki prilivi v letu 2004 povzročili 7,5-odstotno realno rast obsega varčevanja (v novembru je medletna rast znašala le 4,2 %). Povezani so bili s spremembo davčne zakonodaje, ki je predvidela trajno obdavčenje kapitalskih dobičkov pretežnih deležev v podjetjih, ki presegajo 60 mio. SIT v družbah z več kot 200 mio. SIT kapitala, tako so fizične osebe, ki so presegle to mejo, svoje deleže prodale in denar naložile v banko. V letu 2004 so bila sproščena tudi sredstva iz prve petletne NSVS, ki so precej vplivala na ročnostno strukturo tolarškega varčevanja prebivalstva (Pomladansko poročilo 2005, 2005, str. 88). Tudi tokrat so se podobno kot leto prej najbolj krepile vpogledne tolarške vloge, kar je posledica zniževanja obrestnih mer za vezane vloge (predvsem zaradi zniževanja inflacije), ki so dosegle najnižje ravni do zdaj in v nekaterih primerih niti niso ohranila realne vrednosti prihrankov. Tolarške vezane vloge od 31 do 90 dni so se realno povečale za več kot 40 %, kar lahko povežemo s sprostivitvijo sredstev iz NSVS (gl. tudi pogl. 3.3; celoten znesek

privarčevanih sredstev v okviru NSVS je presegel 43 mrd. SIT, tovrstni vezani depoziti pa so samo julija dosegli neto priliv v višini 30,9 mrd. SIT, kar je predstavljalo približno tretjino letnih neto prilivov).

Slika 24: Obseg tolarskega in deviznega varčevanja prebivalstva v bankah, 1995–2006

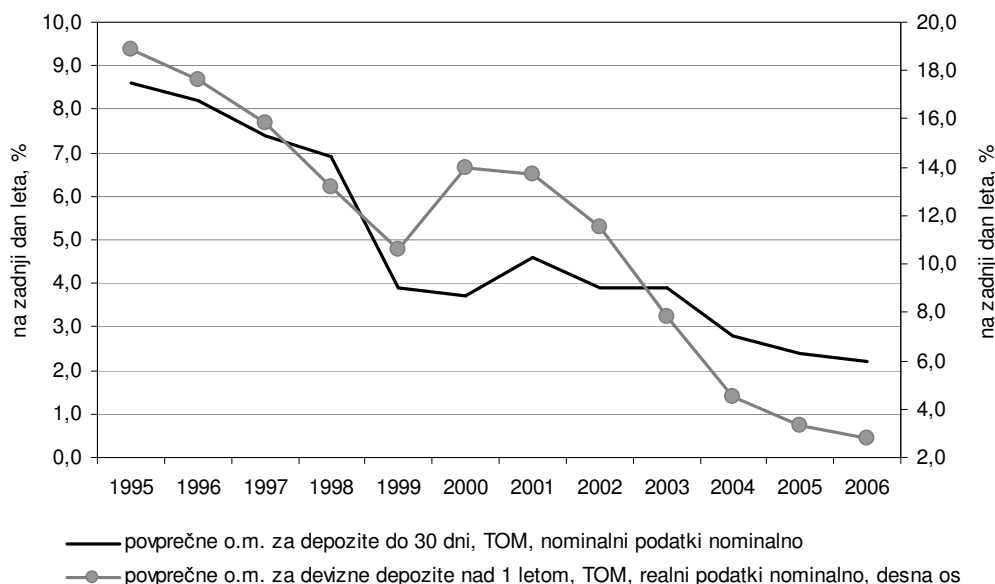
Opombe: Metodologija IMF; v cenah 1995; deflacirano s CPI in nominalnim efektivnim deviznim tečajem; hranilne vloge so obstajale samo do 30. 4. 2002.

Vir: BS, lastni izračuni.

Realna rast obsega varčevanja je bila v letu 2005 najnižja v opazovanem obdobju (3,4 %), v tem letu sprostitev druge NSVS ni imela večjega vpliva na varčevanje, saj so bila sredstva v njej precej manjša (Pomladansko poročilo 2006, 2006, str. 102). V letu 2006 se je spremenila metodologija (prehod z metodologije IMF na metodologijo ECB; gl. pogl. 3.5.1.8). Medletna realna rast bančnih vlog se je nekoliko povečala – 6,2 % (po isti

metodologiji je v letu 2005 znašala polovico manj), pri čemer smo največjo mesečno rast dosegli decembra zaradi sezonskih dejavnikov in priliva gotovine zaradi menjave v evro, obrestne mere pa so se še naprej zniževale.

Slika 25: Letne obrestne mere za varčevanje v bankah, 1995–2006

Vir: BS.

Ugotovimo lahko, da so na varčevanje v bankah v tem obdobju vplivali predvsem gibanje obrestnih mer, potrošno obnašanje, in davčna politika.

4.4 Nekatera vprašanja v zvezi s premoženjem gospodinjstev

Glede na to, da v Sloveniji še nimamo uradne ocene celotnega premoženja gospodinjstev (vključno s stanovanjskim premoženjem), bomo tu opozorili na dve temi, ki se pojavljata pri proučevanju varčevanja – na težave, s katerimi se srečujejo države, ki želijo oceniti premoženje gospodinjstev in na t. i. premoženjski učinek, tj. vpliv premoženja na potrošnje gospodinjstev.

4.4.1 Merjenje premoženja

Ker ob besedi varčevanje najprej pomislimo na denarna sredstva, medtem ko premoženje gospodinjstev zajema tudi opredmetena sredstva, naj omenimo tudi slednja. Pri tem je mišljeno predvsem premoženje v stanovanjih, ki v razvitih državah zajema največji del premoženja gospodinjstev in je tudi njihov največji izdatek. Ker v Sloveniji nimamo ocene

stanovanjskega sklada⁵⁵, ne moremo narediti celovite analize premoženja gospodinjstev in učinkov sprememb v njegovi vrednosti na potrošnjo in zadolževanje.

Ne samo v Sloveniji, tudi v mnogih (razvitih) državah imajo z merjenjem premoženja še vedno težave, čeprav večina držav le razpolaga z določeno oceno tako finančnega kot tudi fizičnega premoženja. Ponekod države naredijo vsaj enkratno analizo, vendar ostaja vprašanje, kako se neto vrednost premoženja spreminja v času in kateri dejavniki povzročajo te spremembe (Ramsay, 2006, str. 2). Zdi pa se, da so tudi na tem področju najdlje ZDA (gl. npr. Flow of Funds Accounts).

Tržna vrednost komponent varčevanja gospodinjstev je tudi pomembna pojasnjevalna spremenljivka izdatkov gospodinjstev in njihovega dolga v makroekonometričnih modelih (gl. op. 49). Brez tega je težko razumeti razvoj potrošniškega povpraševanja po posojilih v državah z razvitimi finančnimi trgi. Transmisijski mehanizem se z razvojem posojilnih trgov, borznih trgov in finančnih institucij spreminja, nihanja v vrednosti premoženja pa postanejo pomembnejša (Aron in Muellbauer, 2006, str. 285–286). Treba je torej upoštevati spremembe v vedenju gospodinjstev. Če nimamo podatkov o likvidnem in nelikvidnem premoženju gospodinjstev, bomo težko ocenili domače premoženje in kreditne kanale transmisijskega mehanizma monetarne politike.

Vzemimo primer ocenjevanja premoženja na Finskem, ki bi bil morda lahko podlaga, da bi se tudi v Sloveniji lotili te ocene. Finski statistični urad ugotavlja vrednost stanovanjskega premoženja z dvema makrometodama – po nacionalnih računih in finančnih računih (oboji temeljijo na sistemu ESR 1995) in z mikrometodo – raziskava o premoženju gospodinjstev (HWS – Household Wealth Survey); vsaka ima svoj vidik in metodologijo in zato poda različno oceno premoženja (Niemeläinen in drugi, 2006). V okviru metodologije nacionalnih računov bi lahko stanovanjsko premoženje dobili z druživitvijo postavk AN.1111 (stanovanja) in AN.2111 (zemljišča pod zgradbami in objekti) iz bilance stanja (gl. op. 50; ESR, 2005, str. 176). Uporabljen je pristop neto pridobitev (pridobitve manj odtujitve). Vidik stanovanjskega premoženja, ki ga pokrivajo finančni računi, je drug, saj ne nazadnje ti računi prikazujejo finančna sredstva in obveznosti. Zanimanje za stanovanjsko premoženje je tu drugotnega pomena, uporablja se v smislu kontrole finančnih obveznosti. Tako so finančni računi osredotočeni na stanovanja oziroma deleže v stanovanjskih podjetjih, saj je stanovanjsko premoženje gospodinjstev za nacionalne namene popravljeno tako, da vključuje tudi ta del stanovanjskega premoženja (vrednost stanovanj in zemljišč se izračuna kot površina, pomnožena s tržno ceno). Z mikroraziskavo (lahko bi rekli tudi anketno raziskavo) pa lahko dobimo podatke o porazdelitvi sredstev in obveznosti po različnih skupinah prebivalstva ipd. ter tudi o transakcijah v istem sektorju, kar makrostatistik ne zanima (Niemeläinen in drugi, 2006). Pri ocenjevanju premoženja

---

⁵⁵ Mogoče je, da bi čez čas tudi v Sloveniji dobili prepotrebno oceno stanovanjskega sklada na podlagi izvajanja Zakona o množičnem vrednotenju nepremičnin (2006).

gospodinjstev se pojavljajo številna vprašanja (gl. tudi 4.4.2) – ali se spreminjajo cene stanovanj ali samo zemljišč, na katerih stojijo, ali stanovanja samo zadovoljujejo potrebe stanovalcev ali gre za namenske investicije (lahko kupimo večje stanovanje, kot ga potrebujemo; lahko kupimo za oddajanje v najem), vprašanje življenjske dobe in vzdrževanja (hiša ima lahko neskončno dolgo življenjsko dobo, saj lahko na njej vseskozi opravljamo popravila in jo povsem spremenimo) ali so pokojnine sredstva pokojninskih skladov ali obveznosti do upokojujencev itd. (Harrison, 2006).

4.4.2 Premoženjski učinek

Poleg tekočega razpoložljivega dohodka in permanentnega dohodka na potrošnjo vpliva tudi vrednost premoženja gospodinjstev. Dejstvo, da višja vrednost premoženja vodi do višje potrošnje, imenujemo premoženjski učinek. Toda premoženje naj se v enem samem letu ne bi bistveno spreminjalo, zato naj bi le redko povzročilo nenadne visoke spremembe v trošenju (Samuelson in Nordhaus, str. 107).

V smislu standardnih načel računovodstva pa je varčevanje enako neto povečanju vrednosti gospodinjstva. Če predpostavljamo, da v danem trenutku potrošnja gospodinjstev odraža tudi to, kako gospodinjstva dojemajo premoženjski učinek, je potem tisto, kar šteje za gospodinjstva, njihovo neto premoženje (sredstva manj obveznosti). Nizek delež varčevanja v razpoložljivem dohodku je znak, da so gospodinjstva zadovoljna z gibanjem svojega neto premoženja in da imajo malo razlogov za zmanjšanje potrošnje, ki bi bila uporabljena kot sredstvo, s katerim bi še povečala neto premoženje. V zadnjih letih je vpliv povečanih cen premoženja (rast cen stanovanj, kapitalski dobički iz delnic) verjetno prispeval večji del k zmanjšanju varčevanja v nekaterih državah⁵⁶ in visoki ravni dolga. Vse to, združeno s padanjem inflacije, je omogočilo gospodinjstvom, da so si pridobila neko raven premoženja z manj varčevanja kot pa v preteklosti (Prinsloo, 2002, str. 73–74, 77).

Spremembe v premoženju lahko vplivajo na vzorce potrošnje in varčevanja skozi kreditni (gl. pogl. 5.3.3) ali pa premoženjski kanal. V prvem primeru povečane cene premoženja povečajo vrednost poročstva (tj. stanovanjskega premoženja, ki je bistveno drugačno od finančnega, saj proizvaja stanovanjske storitve, hkrati pa je hranilec vrednosti). V zadnjem pa iz modela potrošnje v življenjskem ciklu (gl. pogl. 5.2.1) izhaja, da se nepričakovano povečanje premoženja kaže v povečanju permanentnega dohodka in s tem v potrošnji. Povečanje potrošnje, ki izhaja iz višjih cen nepremičnin, bo zmanjševalo tok varčevanja, nasproti temu pa bo ceteris paribus povečalo varčevanje, ki bo merjeno s spremembo neto premoženja. Nepričakovano povečanje premoženja bo po tej hipotezi povečalo potrošnjo

---

⁵⁶ V ZDA se je delež varčevanja zmanjšal zaradi kapitalskih dobičkov že po letu 1984 (Artus in Lefevre, 2006, Juster in drugi, 2004).

za manj, kot se je povečalo premoženje, saj bodo preostanek gospodinjstva razdelila na potrošnjo v preostalih obdobjih življenja (Hull, 2003, str. 9–10).

Premoženjski učinki (ki izhajajo iz sprememb pri cenah stanovanj in delnic) imajo (predvsem v ZDA in Združenem Kraljestvu) pri pojasnjevanju potrošnega vedenja gospodinjstev pomembno vlogo. Sam pojem zajema mnogo dejavnosti in vedenjskih vzorcev. Na primer, pri povečanju cen sredstev ob danem razpoložljivem dohodku lahko dodatna potrošnja gospodinjstev⁵⁷ izhaja iz:

- dodatnega zadolževanja (pri povečanju cen premoženja se zadolževanje poveča zaradi subjektivno dojete večje sposobnosti zadolževanja, ki je povezana s potencialnim premoženjem, saj bo večja vrednost premoženja gospodinjstvu omogočala odplačilo višjega dolga, ali pa zaradi samih finančnih produktov, ki so neposredno povezani s povečanjem cen premoženja – HEW, hipotekarna posojila ipd.);
- zmanjšanja finančnih naložb (če gre za povečanje premoženja s povečanjem vrednosti že akumuliranega premoženja, bo povečanje cen pomenilo višjo vrednost premoženja, zato gospodinjstvom ne bo treba investirati, kar pomeni, da njihov prihodnji dohodkovni učinek presega učinek dobička na premoženje);
- realiziranih kapitalskih dobičkov (nasproti drugim gospodarski subjektom; če gre za nakup premoženja s kapitalskim dobičkom od drugega gospodinjstva, to ne spremeni agregatnega položaja gospodinjstev) s prodajo sredstev, kar za gospodinjstvo predstavlja sredstva za potrošnjo (Artus in Lefeuve, 2006).

Sam razpoložljivi dohodek se lahko ob povečanih cenah premoženja prav tako poveča, če gre za manjše prispevke v pokojninske sklade z zagotovljenimi prejemki (prispevki se zmanjšajo, če se je vrednost sredstev v skladu povečala in omogočila izplačilo pokojnin v obljubljeni višini).

Ker so dobički in izgube na delniških trgih postali vse pomembnejši za razumevanje gospodarstva, so se uporabniki podatkov začeli spraševati o primernosti rešitev za merjenje varčevanja in premoženja gospodinjstev iz nacionalnih računov (Moulton, 2001, str. 2). Tako sta Perozek in Reinsdorf (2001) proučila tri od vrste vprašanj, ki se pojavljajo pri merjenju in analizi varčevanja – obravnavanje pokojninskih shem⁵⁸, trajnih dobrin, učinek

---

⁵⁷ Povezavo med premoženjem in povpraševanjem lahko zapišemo kot: 1) Investicije v stanovanja + finančno varčevanje = varčevanje + sprememba zadolženosti + kapitalski dobički nasproti drugih gospodarskih subjektov ali 2) Investicije v stanovanja + potrošnja + finančno varčevanje = razpoložljivi dohodek + sprememba zadolženosti + kapitalski dobički nasproti drugih gospodarskih subjektov.

⁵⁸ Alternativna mera bi sredstva iz pokojninskih shem štela v varčevanje gospodinjstev šele, ko bi bila ta dejansko izplačana upravičencem, ne pa takrat, ko jih vplačajo delodajalci.

inflacije⁵⁹ in obravnavanje kapitalskih dobičkov in davkov na kapitalske dobičke. Nekoliko več prostora bomo namenili problemu trajnih dobrin.

Po metodologiji nacionalnih računov (gl. pogl. 2.2) se nakupi trajnih dobrin (avtomobili, pralni stroji ipd. razen stanovanj) štejejo med izdatke za potrošnjo, čeprav jih lahko lastniki dojemajo kot premoženje oziroma sredstvo, ki se bo porabljal skozi daljše obdobje. Tako sta že omenjena avtorja ugotovila, da je 2-odstotni padec deleža varčevanja v razpoložljivem dohodku v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v ZDA v bistvu pomenil povečanje neto akumulacije trajnih dobrin. Jalava in Kavonius (2006) pa sta ocenjevala vpliv kapitalizacije trajnih potrošnih dobrin na varčevanje in razpoložljivi dohodek za države evrskega območja in na sam agregat za evrsko območje. Vzrok za kapitalizacijo je, da se trajne dobrine ne porabijo takoj, ampak iz njih daljše obdobje izhaja tok storitev (medtem ko za druge dobrine čas med porabo in potrošnjo ni tako zelo dolg). Izdatke za trajne dobrine naj bi tako prenesli v bruto investicije v osnovna sredstva, lastniki trajnih dobrin pa bi trošili njihove storitve. Seveda pa tak predlog vzbuja mnoga nadaljnja vprašanja (o faktorju deprecijacije, stopnji donosa ipd.). Avtorja sta ugotovila, da je delež varčevanja v razpoložljivem dohodku podcenjen za okoli 7 odstotnih točk, če trajne dobrine obravnavamo po sedanji metodologiji (SNA). Učinek kapitalizacije je po državah zelo različen, ponekod znaša vpliv na višino razmerja kar 11 odstotnih točk. Povprečno je bila raven razpoložljivega dohodka po kapitalizaciji višja za 2,3 %, rast pa za 0,5 odstotne točke na leto. V ZDA varčevanje že ocenjujejo po obeh metodah. Tako se v računu toka sredstev v ZDA trajne dobrine obravnavajo kot naložbe (Developments in Private Sector ..., 2004, str. 62–63). V Sloveniji se s tem problemom še ne ukvarjamo, vzrok za to pa je po našem mnenju še ne dovolj razvita metodologija. Oceno izdatkov za trajne dobrine SURS namreč objavi le enkrat letno v okviru izdatkov po namenu in vrstah dobrin (gl. pogl. 3.4). Prav tako nimamo objavljene bilance stanja, katere del je postavka trajno potrošno blago⁶⁰.

Tudi Prinsloo (2002, str. 74) opozarja, da je učinek povečanja vrednosti (revalvacije) določenega dela premoženja težko opredeliti; nanj gleda z vidika varčevanja. Poglejmo en primer. Spremembe pri ceni premoženja imajo lahko močan učinek na potrošnjo skozi premoženjski učinek. Tako bi lahko lastniki stanovanj višje cene dojemali kot povečanje svojega premoženja in zmanjšali tekoče varčevanje iz tekočega dohodka. Na drugi strani pa lahko tisti, ki nameravajo kupiti stanovanje, zaradi višjih cen zmanjšajo potrošnjo in več varčujejo zaradi višjega potrebnega pologa ob nakupu ter višjih odplačil posojila. S tega

---

⁵⁹ Vpliv inflacije na varčevanje se kaže skozi vpliv na obrestne mere, ki vplivajo na prejete obresti na sredstva in plačane obresti na obveznosti.

⁶⁰ Trajno potrošno blago (AN.m) je v to bilanco vključeno samo kot pojasnjevalna postavka, saj bi bila njena vključitev v bilanco smiselna, če bi sistem domneval, da se trajne dobrine postopno trošijo v proizvodnih procesih, katerih rezultat so storitve. V bilanci stanja se torej prikaže trajno blago, ki ga gospodinjstva pridobijo za končno potrošnjo (ki ni uporabljeno kot hranilec vrednosti, ne korporativna podjetja v lasti gospodinjstev pa ga ne porabijo za proizvodne namene) (SNA, 1993, odst. 13.85, str. 314).

vidika je premoženjski učinek negotov. Še več, spremembe cene stanovanj lahko povečajo posojilno sposobnost gospodinjstev – lastnikov stanovanj, saj je ta odvisna od tega, v kolikšni meri lahko gospodinjstva zagotovijo poroštvo za posojila, nepremičnine pa so najbolj razširjeno sredstvo za zavarovanje posojil. Potrošniki lahko izvzamejo del zdaj povečanega stanovanjskega premoženja s tem, da za ta del povečajo izposojanje, ki je zavarovano s tem rastočim premoženjem, in ga uporabijo za financiranje dodatne potrošnje. Tako imamo torej pri lastnikih stanovanj premoženjski učinek, pri najemnikih pa cenovni učinek višjih cen stanovanj. Neto učinek bo odvisen od porazdelitve lastništva in najemništva med gospodinjstvi ter od nagnjenosti posamezne skupine k potrošnji (po navadi je ta višja pri lastnikih stanovanj). Zaradi višjih stroškov stanovanjskih storitev pa se bo obema skupinama dohodek relativno zmanjšal, saj bosta zdaj več dohodka namenjali za stanovanjske storitve.

5 ZADOLŽENOST GOSPODINJSTEV IN PROBLEM PREZADOLŽENOSTI

V tem poglavju se bomo posvetili problematiki zadolženosti prebivalstva, ki je v Sloveniji dokaj slabo proučena. Raziskave se je lotila Ferk (2007), ki je med drugim opozorila na težave, s katerimi se v Sloveniji srečujemo pri merjenju zadolženosti. Na tej raziskavi temelji tudi večji del tega poglavja, medtem ko bodo nekateri podatki tu objavljeni prvič.

Zadolženost bo tudi z metodološkega vidika predstavljena nekoliko drugače kot prej potrošnja in varčevanje, saj sama zadolženost kot pojav ni opredeljena in obravnavana v okviru sistema nacionalnih računov, razen v obliki postavke obveznosti v finančnih računih. Najprej bomo opredelili pojma zadolženost in prezadolženost, nato pa nekoliko več prostora namenili sami teoriji zadolženosti in makroekonomskim vplivom in posledicam zadolženosti, ki so zelo pomemben dejavnik pri analizi zadolženosti, na koncu pa bomo predstaviti še stanje na tem področju v Sloveniji.

5.1 Opredelitev pojmov

Dolg je pogosto uporabljan instrument za vzdrževanje potrošnje gospodinjstev skozi čas. Glede na vire dohodkov se v posameznih življenjskih obdobjih gospodinjstva ne zadolžujejo v enakem obsegu. Zadolževanje je normalno potrošniško obnašanje in določena raven dolga je za večino gospodinjstev predvsem v zgodnjih obdobjih življenjskega cikla neizogibna. Tako mnogi potrošniki zelo uspešno uporabljajo dolg za porabljanje prihodnjega dohodka v sedanjosti in glajenje potrošnje iz enega življenjskega obdobja v drugo (Betti, 2001, str. 1; gl. tudi pogl. 5.2.1). Vendar pa se lahko zaradi slabšega makroekonomskega okolja ali različnih dogodkov v okviru gospodinjstva poveča tveganje, da gospodinjstvo ne bo moglo izpolniti svojih obveznosti iz odplačil dolga in zato nekatera postanejo prezadolžena (Ferk, 2007, str. 9).

Na splošno bi lahko dolg opredelili kot obveznost, ki izhaja iz izposojanja denarja ali nakupa dobrin in storitev »na kredit«, tj. za obveznost poznejšega plačila. Posojilna pogodba kot del dogovora med upnikom in dolžnikom po navadi zajema pogoje iz/posojanja, določa obrestno mero, način plačila in odplačilno obdobje ter (in če) kako mora posojilojemalec zavarovati⁶¹ posojilo (na primer kakšno poroštvo mora zagotoviti ipd.) (Prinsloo, 2002, str. 63–64).

Dolg zajema najrazličnejše oblike izposojanja. V splošnem lahko posojila delimo na potrošniška in stanovanjska posojila. Tako posojila gospodinjev in NPISG deli tudi ECB, ki tema dvema oblikama dodaja še druga posojila (ta predstavljajo večino dolga gospodinjev v razvitih državah, vendar v Sloveniji še vedno prevladujejo potrošniška in druga posojila; gl. tabelo 14). Posojila zajemajo še prekoračitve na tekočih računih, dolg na kreditnih karticah in druga revolving posojila, plačila blaga in storitev na obroke ipd. Dolg pa seveda niso samo posojila, ampak tudi druge oblike, kot so zaostanki s plačilom računov za javne storitve (elektrika, voda, plin ipd.), dolg do države in pravosodnih organov (npr. neplačilo davkov, sodnih stroškov ipd.) in ne nazadnje tudi do drugih fizičnih oseb (sorodnikov, prijateljev idr.) (Bertola in Hochguertel, 2005; Prinsloo, 2002; San José, 2003).

Obstajajo gospodinjstva oziroma posamezniki, katerih obveznosti iz dolga postanejo nevzdržne ali pa so v položaju, ko lahko neki dogodek (šok) povzroči finančno krizo. Dolg torej lahko postane za nekatera gospodinjstva preveliko breme in tako se jih del lahko znajde v položaju, ko ga ne morejo več odplačevati – postanejo prezadolžena.

Enotne definicije prezadolženosti ni. Tudi na ravni EU še vedno nimamo splošno sprejete definicije prezadolženosti.⁶² Avtorji študije *Are UK Households Overintebted* (2004, str. 11) so mnenja, da striktna ekonomska definicija sposobnosti odplačati dolgove⁶³ pri opredeljevanju prezadolženosti ne vzdrži oziroma v praksi ni uporabna. Posojilojemalci morajo namreč določen del dolga (obresti in del glavnice) odplačati v kratko- do srednjeročnem obdobju (predvsem nezavarovan dolg ima krajšo ročnost ali zahteva plačilo določenega zneska na mesec, npr. dolg na kreditnih karticah). Iz tega izhajajo avtorji pri

---

⁶¹ Dolg tako lahko razdelimo na zavarovan in nezavarovan dolg. Prvi pomeni, da mora posojilojemalec za ta dolg zagotoviti poroštvo, do katerega bo posojilodajalec upravičen, če dolžnik dolga ne vrne. Tako je hipotekarno posojilo, zavarovano s stanovanjem, hišo, zemljiščem ali drugo nepremičnino. Pri nezavarovanem dolgu (tak je npr. dolg na kreditnih karticah) pa posojilodajalec ni upravičen do dela premoženja posojilojemalca, če dolžnik dolga ne odplača.

⁶² Evropska komisija je 28. 4. 2006 objavila razpis za študijo o skupni delovni definiciji prezadolženosti na ravni EU, katere glavni namen je, kot že samo ime pove, postaviti temelje za skupno definicijo prezadolženosti v EU na primerljivi metodologiji (Common operational ..., 2006).

⁶³ Posameznik bo zmožen odplačevati dolgove tako dolgo, dokler bo vsota njegovega premoženja in sedanje vrednosti pričakovanih prihodnjih dohodkov večja od izdatkov in dolga; tak posameznik ne bo prezadolžen. V nasprotju pa bodo posamezniki prezadolženi oziroma bodo bankrotirali. Lahko rečemo, da prezadolženosti ne moremo razlagati s hipotezo življenjskega cikla, saj ta govori o glajenju potrošnje v življenjskem ciklu in ne upošteva, da je treba dolgove odplačati tudi v kratko- do srednjeročnem obdobju.

definiranju prezadolženosti, saj naj bi bila verjetnost za njen pojav največja pri ljudeh, katerih dolgovi niso le prehodni in zaradi tega niso sposobni poplačati obveznosti iz posojil v kratko- oz. srednjeročnem obdobju. Betti in drugi (2001, str. 2) predlagajo naslednjo definicijo prezadolženosti, ki se trenutno zdi najmanj sporna (Ferk, 2007, str. 9) – posameznik ali gospodinjstvo je prezadolženo, če meni, da ima težave z odplačilom dolga. To pomeni, da je glede na pričakovan dohodek in drugo likvidno premoženje dolg prevelik, da bi ga gospodinjstvo lahko odplačalo brez zmanjšanja drugih izdatkov pod minimalno raven. Prezadolženost tako pomeni, da gospodinjstvu po odbitku življenjskih stroškov ostane premalo dohodka, da bi iz njega poplačalo obveznosti, ki jih ima do upnikov.

Vzrok prezadolženosti so največkrat negativni šoki oziroma nepričakovani dogodki, ki jih potrošnik ni predvidel ob načrtovanju potrošnje (Betti in drugi, 2001, str. 1). Ti finančni šoki lahko izhajajo iz makro- ali mikrookolja posameznika (Ferk, 2007, str. 29). Na makroravni je to lahko sprememba obrestnih mer ali brezposelnost kot posledica recesije. Na mikroravni pa prezadolženost po navadi sproži določeni življenjski dogodek ali nepričakovana sprememba v posameznikovem življenju⁶⁴ (Tackling Overindebtedness, 2004, str. 25). Šoke na mikroravni v nekem gospodarstvu je težko določiti, medtem ko lahko posledice šokov na makroravni precej dobro ocenimo, če le imamo razpoložljive podatke (Ferk, 2007, str. 29).

Posledice prezadolženosti se kažejo na fizičnem in psihičnem počutju. Gre tudi za različne vrste izključenosti posameznika (npr. izključenost iz socialnega življenja in iz sodelovanja v finančnih poslih) (Edwards, 2004; Korczak, 2004; Kempson, 2002, str. 36). Za preprečevanje in odpravljanje prezadolženosti sta glavna mehanizma potrošniško svetovanje⁶⁵ in osebni stečaj⁶⁶.

Pojmov zadolženost in prezadolženost ne smemo zamenjevati, čeprav v različnih virih najdemo tudi hkratno obravnavanje obeh pojmov ali pa površno zapisan pojem

---

⁶⁴ Kot so na primer bolezen, ločitev, rojstvo otroka ipd., poleg tega pa še drugi vzroki, kot so nagnjenost k tveganju, igre na srečo, kompulzivno in impulzivno trošenje ipd. (Tackling Overindebtedness, 2004; Korczak, 2001, str. XVII; Edwards, 2004; Kempson, 2002).

⁶⁵ Nekaterе države stare EU-15 imajo dolgo tradicijo potrošniškega oziroma dolžniškega svetovanja. Svetovanje so opravljali potrošniški svetovalci, socialni delavci (Švedska), različne potrošniške in socialne organizacije in celo sindikati ter cerkve (Nemčija), pa tudi lokalne banke (Nizozemska). Če je svetovanje povezano z osebnim stečajem, svetovalci prevzamejo nalogo priprave na prijavo osebnega stečaja. Večina držav ima svetovanje določeno z zakonom (razen Portugalske, Španije, Velike Britanije, Irske, Grčije in Danske) (Reifner in drugi, 2003, str. 196–216).

⁶⁶ Podobno kot stečaj velja za podjetja, v nekaterih državah omogočajo stečaj tudi fizičnim osebam, s katerim prenehajo finančne obveznosti dolžnika. Že sprejete zakone o postopkih za oprostitev prezadolženih fizičnih oseb oziroma poskuse, da se ti postopki zakonsko uredijo, je v letu 2003 poznalo deset od petnajstih takratnih držav EU (Reifner in drugi, 2003, str. 162); zakone o osebnem stečaju pa poznajo tudi v ZDA in Kanadi. Razlogi za sprejetje zakona so približno povsod enaki: omogočiti posameznikom, da se rešijo dolgov, ki jih ne morejo plačati, sočasno pa zagotoviti določeno stopnjo socialne varnosti fizičnih oseb pred upniki, ki so tudi pripomogli k temu, da je prišlo do prezadolženosti dolžnika (Ivanjko, 2005).

prezadolženost kot zadolženost. Ob povezavi zadolženosti s potrošnjo in s tem gospodarsko rastjo je zadolženost le še ena sestavina zdravega gospodarstva, medtem ko prezadolženost nakazuje finančno krizo gospodinjstev, ki neposredno ali posredno vpliva na celotno gospodarstvo (Ferk, 2007, str. 9).

5.1.1 Merjenje zadolženosti in prezadolženosti ter problemi merjenja

Kazalniki zadolženosti nam morajo dati podatek o sposobnosti gospodinjstev odplačati dolg (Debelle, 2004b, str. 9). Mere zadolženosti se večinoma nanašajo na agregatni dolg gospodinjstev v nekem gospodarstvu; omogočati bi morale primerjavo v času in po državah. Vendar pa v večini držav (za zdaj) dolga ne merijo po enotni metodologiji (Ferk, 2007, str. 17).

Najpogostejša mera zadolženosti je primerjava dolga z razpoložljivih dohodkom, vendar pri izračunu te mere primerjamo stanja (dolg) in tokove (razpoložljivi dohodek), kar ni najbolj zaželeno⁶⁷ (na to opozarjajo Debelle, 2004b, ter Mote in Nolle, 2005). Zaradi te težave so nekateri avtorji mnenja, da so boljše mere zadolženosti tiste, ki med sabo primerjajo posebej stanja in posebej tokove, kot na primer:

- razmerje med dolgom in vrednostjo neto premoženja⁶⁸ in
- razmerje med odplačili dolga v določenem obdobju (gre za odplačila glavnice in obresti) in razpoložljivim dohodkom v istem obdobju; ta kazalnik se imenuje koeficient odplačevanja (servisiranja) dolga, ki kaže na preostala potrebna plačila dolga iz razpoložljivega dohodka v določenem trenutku plačila ter nam pove, koliko virom se morajo gospodinjstva v določenem časovnem obdobju (na mesec, leto) odpovedati zaradi odplačevanja dolga (Debelle, 2004b, str. 9–10).

Prezadolženost je težje meriti. Splošnega soglasja o primernem konceptu zadolženosti in kako jo meriti oziroma kje določiti mejo med »normalnim« in »čezmernim« dolgom (prezadolženostjo) namreč ni (Ferk, 2007, str. 26). To neskladje izhaja delno iz tega, da je zelo težko izmeriti prezadolženost, delno pa je tudi posledica različnih socialnih pogledov na to, kakšen naj bi bil primeren odziv na dolg oziroma na možni izostanek s plačili. Poleg tega so vzrok temu še različna kakovost in raven razpoložljivosti podatkov po državah ter splošno pomanjkanje podrobnih podatkov o dolgu in premoženju, kar prav tako omejuje način merjenja (pre)zadolženosti v praksi. Težko je določiti tudi raven dolga, pri kateri

---

⁶⁷ Pri merjenju zadolženosti se srečujemo še z nekaterimi drugimi težavami. Ena od teh je vprašanje, ali analizirati neto ali bruto raven dolga, druga težava pa je nepoznavanje metodologije oziroma poznavanja ozadja podatkov (Ferk, 2007, str. 18), kar predstavlja nevarnost, da bi bila analiza zadolženosti manj kakovostna.

⁶⁸ Neto premoženje gospodinjstev je del računa toka sredstev; izračunamo ga kot razliko med premoženjem gospodinjstev (vključuje finančno premoženje in opredmetena osnovna sredstva – nepremičnine, v nekaterih državah tudi trajne dobrine) in njihovimi obveznostmi (katerih največja komponenta so hipotekarna posojila) (Mote in Nolle, 2005, str. 42). Ta mera torej vključuje tudi opredmeteno premoženje in je ni mogoče izračunati za Slovenijo (gl. str. 70 in pogl. 5.4.2).

lahko gospodinjstvo opredelimo kot prezadolženo, saj je to odvisno od mnogih »mehkejših« dejavnikov – velikosti in strukture dolga, premoženja gospodinjstev, načina odplačevanja dolga, osebnih in ekonomskih značilnosti posameznika, pa tudi od zunanjih dejavnikov, kot je trenutni gospodarski položaj. Ni absolutnega razmerja med neto dolgom in dohodkom niti razmerja med potrošnjo in dohodkom, ki bi veljalo v vseh okoliščinah in vseh fazah življenjskega cikla (prav tam, 2001, str. 1, 59). Iz tega izhaja, da objektivne mere (ekonomske mere) za merjenje prezadolženosti niso primerne (Ferk, 2007, str. 26).

V praksi pa države za merjenje prezadolženosti uporabljajo različne kazalnike. Tako v Nemčiji spremljajo število pisnih izjav pod prisego o plačilni nesposobnosti, dolgove zaradi neplačevanja najemnine in energije ter število rubežev osebnih dohodkov, v Združenem kraljestvu pa na primer zamude pri plačilu za več kot 3 mesece, dohodek in vrsto dolgov, število obveznosti gospodinjstva (štiri ali več kreditne obveznosti) ter tudi subjektivne ocene posameznega gospodinjstva o bremenu dolga (Korczak, 2001, str. XV; Tackling Overindebtedness, 2004, str. 11).

5.2 Makroekonomske implikacije zadolženosti prebivalstva⁶⁹

Glede na visok delež zasebne potrošnje v BDP (gl. sliko 7) ima tudi zadolževanje, ki vpliva na potrošnjo, pomembne makroekonomske posledice, hkrati pa velja tudi obratno, makroekonomsko okolje vpliva (z obrestnimi merami, cenami stanovanj, problemom brezposelnosti, če omenimo le nekatere) na raven zadolženosti. Zaradi omenjenih razlogov bi na primer znižanje potrošnje kot posledice odplačevanja visokega dolga in s tem zmanjšane možnosti gospodinjstev za trošenje dobrin in storitev zmanjševalo gospodarsko rast. Če pa bi bilo gospodarstvo že v recesiji, bi lahko velik dolg tudi zadušil okrevanje.

Zaradi tega je z makroekonomskega vidika proučevanje zadolženosti gospodinjstev zelo pomembno. Podatki o zadolženosti so namreč pomembno analitično orodje, ki omogoča oceno finančnega položaja gospodinjstev, s tem pa oceno njihove potrošnje. Porast zadolževanja gospodinjstev je kaže njihovo željo, da bi že v sedanosti trošila dobrine in storitve, ki bi jih brez posojila lahko kupila šele v prihodnosti. Sposobnost gospodinjstev, da že v sedanosti trošijo svoj prihodnji dohodek, vpliva torej na njihovo potrošno in varčevalno obnašanje.⁷⁰ Veliko vlogo pri zadolževanju prebivalstva ima tudi razvitost finančnih trgov – dostop do posojil (zaupanja vrednih) finančnih institucij lahko pomaga usmerjati vire v njihovo najproduktivnejšo rabo, s tem pa prispeva k razcvetu gospodarstva (Prinsloo, 2002, str. 63).

---

⁶⁹ Kadar ni drugače navedeno, poglavje povzemamo po Debelle (2004a) in Debelle (2004b).

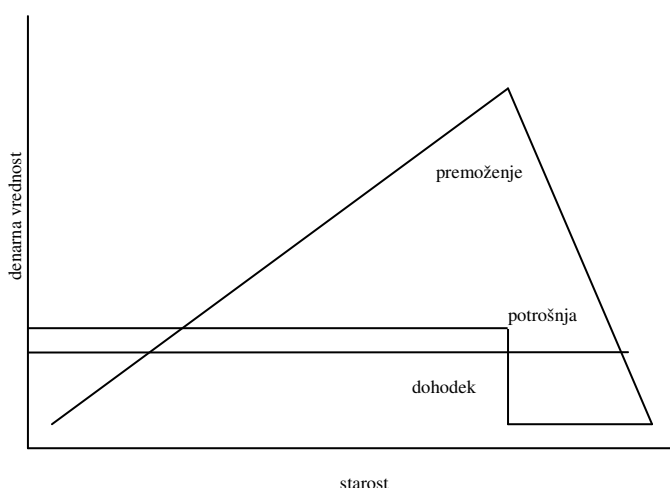
⁷⁰ Poleg tega pa sta seveda potrošnja in varčevanje gospodinjstev predvsem odvisna od razpoložljivega dohodka, nadalje od predvidenih sprememb v prihodnjem dohodku, pa tudi od »mehkejših dejavnikov«, kot so socialne in materialne potrebe gospodinjstva, navade, tradicija in želen življenjski standard (Prinsloo, 2002, str. 63).

V zadnjih dveh do treh desetletjih smo bili v razvitih državah priča večjemu zadolževanju prebivalstva kot posledici deregulacije finančnih trgov, padanja obrestnih mer ter razvoja finančnih storitev, ki so sprostile likvidnostne omejitve za gospodinjstva (Ferk, 2007, str. 9).

5.2.1 Hipoteza življenjskega cikla

Kot izhodišče za teoretično obravnavo zadolževanja gospodinjstev na makroekonomski ravni lahko uporabimo hipotezo (v nekaterih virih imenovana tudi teorija) življenjskega cikla (gl. sliko 26), ki smo jo že na kratko omenili v pogl. 3.1. Ker je pomembna tako z vidika razlage potrošnje, varčevanja in zadolževanja, jo bomo tu na kratko opisali. Hipotezo je razvil Modigliani skupaj z Brumbergom (1954) in Andom (1963). V koncept zadolženosti gospodinjstev lahko vključimo tudi Friedmanovo hipotezo trajnega dohodka (1957). V razlago zadolženosti lahko vključimo tudi delo Halla (1978), ki je v potrošno funkcijo vključil koncept racionalnih pričakovanj in trdil, da je potrošnja slučajna spremenljivka, saj sledi naključnim in nepričakovanim spremembam v dohodku.

Slika 26: Potrošnja, dohodek in premoženje po hipotezi življenjskega cikla

Vir. Deaton, 1992, str. 46.

Hipoteza življenjskega cikla pravi, da gospodinjstvo izbere potrošnjo tako, da maksimira koristnost v življenjskem obdobju glede na medčasovno proračunsko omejitev, ki zahteva, da gospodinjstvo ne more potrošiti več, kot znaša vsota diskontiranih vrednosti njegovega dohodka in trenutnega neto premoženja (tj. terjatve manj obveznosti). V obdobjih, ko je dohodek gospodinjstva (glede na povprečni dohodek v življenjskem obdobju) nizek, bodo gospodinjstva razvarčevala oziroma se zadolževala, da bodo lahko financirala tekočo potrošnjo. To bo veljalo predvsem v začetnem obdobju njihove zaposlitve. Ko se gospodinjstvo stara in dohodek narašča, se tudi zadolženost gospodinjstva zmanjšuje, in ko so dolgovi odplačani, gospodinjstvo začne akumulirati premoženje. Pozneje, ko gospodinjstvo ni več v delovnem procesu, spet razvarčuje, s tem ko porablja predhodne

zaslužke in zmanjšuje premoženje. V skladu s tem pojmovanjem potrošnje je zadolženost posameznega gospodinjstva po t. i. Eulerjevi enačbi določena z gibanjem prihodnjega dohodka in obrestno mero (relativno glede na diskontni faktor). Rešitev te enačbe pa nakazuje, da gospodinjstva maksimirajo koristnost tako, da gladijo potrošnjo⁷¹ v življenjskem obdobju. Z vidika življenjskega cikla to pomeni, da gospodinjstvo povprašuje po posojilih v obdobju, ko sta tekoči dohodek in likvidno premoženje premajhna, da bi zadostila željam po trošenju. To velja (tudi) za nakupe trajnih dobrin, ko se izdatek za potrošnjo in potrošnja dobrine same ne zgodita hkrati (Bertola in Hochguertel, 2005, str. 2). V obdobju razmeroma visokega dohodka pa bodo gospodinjstva posojilo odplačala (oziroma povečevala svoje premoženje).

Ta model predvideva, da si gospodinjstva lahko izposodijo, kolikor želijo, v skladu s svojo proračunsko omejitvijo v celotnem življenjskem obdobju, kar pa v praksi velikokrat ni mogoče.

5.2.2 Likvidnostne omejitve na izposojanje gospodinjstev in deregulacija finančnih trgov v osemdesetih letih 20. stoletja

V okviru hipoteze življenjskega cikla in trajnega dohodka ni prostora za likvidnost kot neodvisno spremenljivko, kar je bil ob propadlih empiričnih preizkusih pogost očitak tej teoriji (Deaton, 1992, str. 194); edina omejitev je življenjska proračunska omejitev. Konec šestdesetih in v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pa so različni avtorji (Leijonhufvud, Flemming, Pissarides) začeli vključevati likvidnostne omejitve. Njihovo glavno sporočilo je bilo, da je povezava med potrošnjo in tekočim dohodkom pomembnejša, kot izhaja iz omenjenih hipotez, in sicer iz naslednjih razlogov: velik del prebivalstva ima zelo malo takega premoženja, na katero bi se lahko uprlo med zmanjšanjem svojega tekočega dohodka in optimalne potrošnje, prav tako imajo nekateri težave z izposojanjem zaradi premajhnega dohodka ali predragih posojil. Če pa imajo trajno dobrino, jo lahko uporabijo, vendar so po navadi transakcijski stroški za to zelo visoki (Hadjimatheou, 1987, str. 54). To pomeni, da na zadolženost poleg dejavnikov na strani povpraševanje (dohodek, obrestne mere ipd., ki jih bomo omenjali pozneje) vplivajo tudi značilnosti institucionalnega okolja na strani posojilodajalcev, še zlasti tisti dejavniki, ki se nanašajo na (ne)možnost gospodinjstev, da si izposodijo toliko, kot je optimalno glede na teorijo življenjskega cikla – gospodinjstva so torej likvidnostno omejena.

Hall je v svoji modifikaciji teorije življenjskega cikla (Debelle, 2004b, str. 4; povzeto po: Hall, 1978) predpostavil, da je del gospodinjstev pri zadolževanju na podlagi njihovih

---

⁷¹ Glajenje potrošnje ne pomeni vzdrževanja potrošnje na konstantni ravni, ampak poskus gospodinjstev ohraniti mejno koristnost denarja konstantno v času, zaradi česar so lahko njihovi izdatki zelo različni. Potrošnjo lahko gospodinjstva gladijo v različnih časovnih frekvencah – v enem letu (visoka frekvenca), med posameznimi leti (srednja) in glede na svojo delovno obdobje (nizka frekvenca) (Browning in Crossley, 2001, str. 4).

prihodnjih dohodkov in premoženja omejen ter je zaradi tega prisiljen trošiti iz tekočega dohodka. To so t. i. »rule of thumb« potrošniki. Nekatera gospodinjstva uporabljajo pravilo palca in trošijo skladno s tekočim dohodkom (ne akumulirajo ne premoženja ne dolga), medtem ko so druga usmerjena v prihodnost in na podlagi tega izbirajo optimalno potrošnjo (Murphy, 1999, str. 2; povzeto po: Campbell in Mankiw, 1990). Delež likvidnostno omejenih gospodinjstev naj bi bil večji v gospodarstvih, v katerih obstaja večja razlika med obrestnimi merami za posojila in depozite ter se lahko s posojilom financira manjši delež nakupa in imajo manjši delež lastnikov stanovanj med mlajšim prebivalstvom (Debelle, 2004b, str. 4; povzeto po: Japelli in Pagano, 1989).

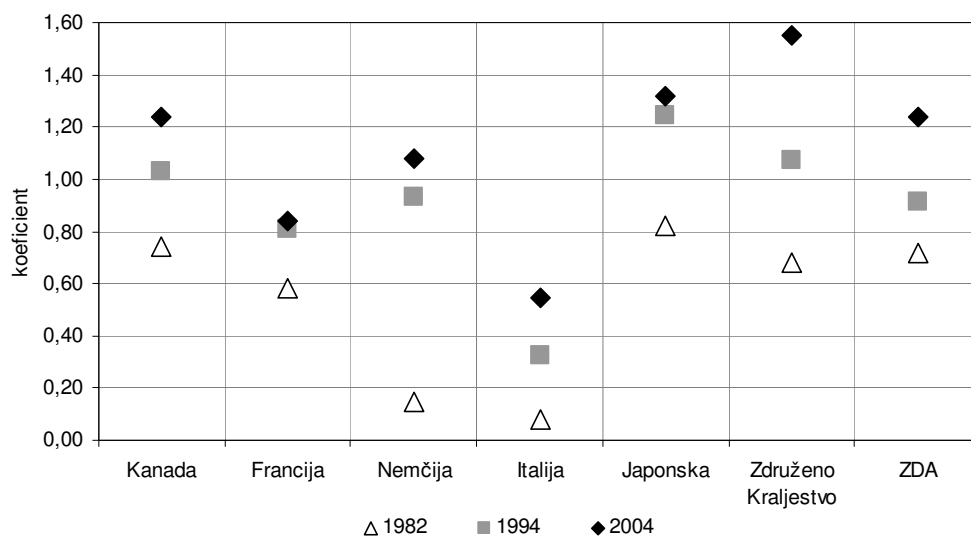
Večje finančne in institucionalne spremembe v razvitih državah v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so skupaj z liberalizacijo finančnih trgov ustvarile mnoge nove možnosti posojanja za finančni sektor. Finančne institucije so lahko svoja sredstva začele posojati z veliko manj omejitvami kot prej (Prinsloo, 2002, str. 74). S tem so se sprostile likvidnostne omejitve za gospodinjstva, kar je omogočilo večjo akumulacijo dolga glede na njihov dohodek (gl. sliko 27). Spremembe so prav tako spodbudile finančne institucije k posojanju gospodinjstvom. Pred liberalizacijo je bilo namreč posojanje gospodinjstvom pod velikim nadzorom; pod nadzorom sta bila tako obseg posojanja finančnih institucij kot alokacija tega posojanja, poleg tega so na trgu posojil lahko sodelovale le nekatere finančne institucije. Hkrati z odpravo teh omejitev so se v mnogih državah sprostile tudi omejitve na vstop nerezidenčnih finančnih institucij na trg in omejitve glede dejavnosti, ki jih lahko opravljajo domače finančne institucije. To je pripomoglo k povečanju konkurence na trgu posojil, saj so finančne institucije iskale načine, kako si zagotoviti ali obdržati tržni delež.

Povečano zadolževanje pa bi lahko pripisali tudi spreminjanju odnosa do izposojanja oziroma dolga kot takega in finančnim inovacijam. Dolgo je prevladovalo prepričanje, da izposojanje za potrošnjo ni pametno in vodi do negativnih posledic tako za posojilojemalca kot za posojilodajalca. Na sprostitev te omejitve, ki je prav tako preprečevala finančnim institucijam, da bi imele pri zadolževanju prebivalstva večjo vlogo, sta vplivala dva dejavnika: koncept časovne preference in precejšnje povečanje dohodka na prebivalca. Koncept časovne preference se nanaša na povečano željo potrošnikov, da bi v sedanosti potrošili več, kot znaša njihov dohodek. Gre za željo po alokaciji potrošnje v življenjskem obdobju tako, da bo prinašala posamezniku največje zadovoljstvo (oziroma korist). Potrošniki si želijo dokaj enakomerne potrošnje v času, medtem ko se njihov dohodek spreminja, zaradi česar si izposojajo. To pa si lahko privoščijo, če vedo, da bosta dohodek in akumulirano premoženje zadoščala za poplačilo dolga, s katerim so si povečali kupno moč v prejšnjih obdobjih. Tako je povečanje dohodka drugi ključni dejavnik rasti zadolževanja gospodinjstev. Razlog za rast dolga gospodinjstev naj bi bile tudi finančne novosti (med nizkotehnološke finančne novosti lahko štejemo plačila na obroke, posojilne pisarne in standardizacijo pogojev izposojanja, med visokotehnološke pa preverjanje

posojilne sposobnosti posojilojemalcev, avtomatizirano odobravanje posojil in listninjenje) (Mote in Nolle, 2005, str. 52–53).

Upoštevanje vključitve likvidnostnih omejitev v teorijo življenjskega cikla lahko pojasni, zakaj so spremembe v strukturi trga posojil imele tako velike posledice na zadolževanje gospodinjstev. Ob deregulaciji finančnih trgov v razvitih državah v osemdesetih letih prejšnjega stoletja sta bili sicer časovna pojavnost in velikost sprememb po državah različni, vendar pa so te spremembe, združene z zniževanjem obrestnih mer, sprostile likvidnostne omejitve na izposojanje gospodinjstev. Velik del rasti v zadolževanju gospodinjstev lahko pripišemo premiku iz prej podoptimalne ravni zadolženosti v obdobju pred finančno deregulacijo na novo ravnotežje na višji ravni, na kateri so gospodinjstva manj likvidnostno omejena.⁷² Tako lahko boljše načrtujejo potrošnjo skozi življenjski cikel in lažje pridobijo potrebno posojilo, da si to omogočijo.

Slika 27: Zadolženost kot razmerje med obveznostmi in razpoložljivim dohodkom v izbranih državah v obdobju 1982–2004

Opombe: Razmerje med obveznostmi (konec obdobja) in razpoložljivim dohodkom gospodinjstev in NPISG (za leto 1982 pa samo za gospodinjstva in zasebna nekorporativna podjetja); za Nemčijo med obveznostmi za leto 1982 niso upoštevane hipoteke (po oceni bi se koeficient ob upoštevanju hipotek povečal za okoli 0,007 točke); glede na razmeroma dolgo obdobje opazovanja je v tem času prihajalo tudi do nekaterih metodoloških sprememb, vrednosti od leta 1994 naprej pa so večinoma že usklajene z metodologijo SNA 1993. Vir: Economic Outlook (1995, 2006).

Slika 27 prikazuje, kako se je delež dolga v razpoložljivem dohodku (gre za primerjavo stanj in tokov, za kar smo že povedali, da ni najustreznejša – gl. str. 78) povečeval od osemdesetih let 20. stoletja. Največjo spremembo je opaziti pri Nemčiji, saj je dolg leta 1982 znašal le 15 % razpoložljivega dohodka, leta 2004 pa je presegel vrednost razpoložljivega dohodka za več kot 8 %. Manjši dolg od razpoložljivega dohodka so leta

⁷² V nobeni novejši krizi sektor gospodinjstev ni povzročitelj krize, je pa pomemben pri poznejšem okrevanju. Dolg je trenutno na taki ravni, da bi bil lahko v določenih razmerah destabilizacijski dejavnik (Hull, 2003, str. 22).

2004 imela le gospodinjstva v Franciji in Italiji, sploh slednja so razmeroma malo zadolžena (gl. tudi sliko 37).

Kljub deregulaciji finančnih trgov pa še vedno obstajajo nekateri institucionalni dejavniki trga posojil, zaradi katerih se nekatera gospodinjstva srečujejo z likvidnostnimi omejitvami. Finančne institucije v mnogih državah namreč omejujejo gospodinjstva pri izposojanju, s tem da določijo najvišji delež razpoložljivega dohodka, ki ga gospodinjstvo lahko nameni za odplačevanje dolga. Poleg tega pa lahko določijo še najvišjo vrednost nakupa, ki se lahko financira s posojilom. Tako lahko tekoča raven dohodka in akumulirano varčevanje še vedno omejujeta gospodinjstva pri zadolževanju.

Naj omenimo še to, da se nesposobnost za izposojanje ne prenese simetrično na nesposobnost za varčevanje; tudi likvidnostno omejena gospodinjstva namreč želijo akumulirati premoženje. Previdnostni motiv za varčevanje (gl. tudi str. 88) je sicer močnejši ob obstoju likvidnostnih omejitev. Zmožnost izposojanja v slabših časih je varovalni mehanizem vsaj za nekatere potrošnike; če pa temu ni tako, so v takih okoliščinah potrebni dodatni ukrepi – varčevanje. Premoženje je lahko blažilec v času, ko gospodinjstva ne želijo ali ne morejo uporabiti posojil (Deaton, 1992, str. 197, 201, 215).

Na eni strani gospodinjstva pri sposojanju omejujejo likvidnostne omejitve, na drugi strani pa je njihovo zadolževanje odvisno tudi od stroškov izposojanja, na katere lahko vplivajo trije različni dejavniki:

- gibanje realnih obrestnih mer;
- spremembe v razliki med obrestno mero za izposojanje in stroški financiranja finančnih institucij, ki je lahko posledica povečane konkurence na trgu posojil za prebivalstvo;
- spremembe v inflacijski premiji.

Na zadolženost torej pomembno vpliva tudi inflacija, saj je vsaj posredno vključena v vse tri omenjene dejavnike stroškov izposojanja. Vzemimo primer zmanjševanja inflacije (ki je ob visokem zadolževanju v zadnjih letih – tudi zaradi znižanja obrestnih mer – morda aktualen tudi za Slovenijo; gl. pogl. 5.4), pri čemer se zadolženost poveča zaradi dveh razlogov:

- Povezava omejitve za servisiranje dolga z nižjimi nominalnimi obrestnimi merami omogoči gospodinjstvom, da si izposodijo več, saj znižanje inflacije sprosti likvidnostne omejitve. Gre tudi za znižanje stroškov izposojanja, s tem pa je izposojanje omogočeno več gospodinjstvom in/ali se poveča dolg posameznega gospodinjstva.
- Ker nižja inflacija pomeni nižjo nominalno rast dohodka, nominalna vrednost dolga pa se v življenjskem obdobju posojila zmanjšuje počasneje, kot bi se ob višji inflaciji, se agregatno razmerje med dolgom in dohodkom večja. To razmerje in

koeficient servisiranja dolga ne bosta padala tako hitro kot prej ob visoki inflaciji (realna vrednost dolga, fiksirana v nominalnih vrednostih, se ne bo zmanjševala tako hitro kot pri višji inflaciji) in gospodinjstva bodo morda v poznejših letih odplačevanja posojila presenečena, koliko dohodka še morajo zmeraj nameniti za odplačevanje dolga, s tem pa obstaja tudi možnost, da bodo morala trošiti manj, kot pa bi želela.

Višje razmerje med dolgom in dohodkom pomeni večjo občutljivost sektorja gospodinjstev za šoke. Ne le da so gospodinjstva bolj izpostavljena tveganjem (izhajajočim iz sprememb dejavnikov, ki vplivajo na njihovo zadolženost), kot so bila v preteklosti (v okolju z višjo inflacijo in reguliranimi finančnimi trgi), ampak so jim izpostavljena tudi dlje časa (tudi zaradi večjih možnosti dolgoročnega zadolževanja). Sprostitev likvidnostnih omejitev in povečana zadolženost pomenita, da je potrošnja gospodinjstev (z njo pa celotno gospodarstvo) občutljivejša za pričakovanja gospodinjstev o prihodnjem dohodku, cenah stanovanj in obrestnih merah. Na občutljivost gospodinjstev bo pomembno vplivala tudi porazdelitev dolga. O tem bomo govorili v naslednjem poglavju, ki ga sicer začnemo s povezavo med potrošnjo in zadolževanjem gospodinjstev, saj so zadolževanje, zadolženost ter tudi sama sposobnost gospodinjstev odplačevati dolg povezani z njihovo potrošnjo.

5.3 Makroekonomski dejavniki zadolženosti

Odvisnost med potrošnjo in zadolženostjo ni povsem enopomenska. Nekateri avtorji menijo, da kratkoročno visoka zadolženost ne bo zmanjševala potrošnje⁷³, drugi pa, da bo visoka potrošnja v enem obdobju v naslednjem povečala zadolževanje. Ni nujno, da bodo zadolžena gospodinjstva zaradi odplačevanja dolga trošila manj. Pomembno vlogo imata pri tem porazdelitev dolga med gospodinjstvi in ročnost dolga. To pomeni, da bo višji (dolgoročni) dolg na gospodinjstvo, ki izhaja pretežno iz trošenja za trajne dobrine, bolj vplival na zmanjšanje potrošnje.

---

⁷³ Malo je empiričnih študij, ki bi dokazovale, da visoko breme dolga na kratek rok vpliva na zmanjšanje potrošnje, lahko pa visoko breme odplačevanja dolga povzroči, da je potrošnja bolj občutljiva za spremembe v dohodku. Visoka zadolženost kot taka še ne pomeni zmanjšanja potrošnje. Ko gospodinjstva ugotovijo, da so bila njihova pričakovanja glede prihodnjega dohodka, na katerem je temeljilo izposojanje, prevelika in se jim dolg zdi previsok, pa lahko pride do zmanjšanja potrošnje (Maki, 2000). Podobno hipotezo je postavil tudi McCarthy (1997). Gospodinjstva, ki so se preveč zadolževala in so postala občutljivejša za različna tveganja, se bodo odločila, da to tveganje zmanjšajo z odplačilom dolga in bodo zaradi tega zmanjšala potrošnjo. Vendar pa njegova alternativna hipoteza govori o tem, da se bodo gospodinjstva zadolževala, ker pričakujejo višje dohodke. Tudi če dohodki kratkoročno začnejo padati, se še naprej zadolžujejo, da vzdržujejo potrošnjo. Njegov model je pokazal, da je malo možnosti, da bo dolg sprožil zmanjšanje potrošnje. Ugotovil je tudi, da nepričakovano povečanje dolga (šok; simulacije so znane pod imenom impulzivne odzivne funkcije, uporabljene spremenljivke pa so premoženje, dolg, izdatki za netrajne dobrine in storitve ter izdatki za trajne dobrine) v nekem obdobju pomeni povečano trošenje za trajne dobrine in obratno, večje nepričakovano trošenje v nekem obdobju bo v naslednjih povzročilo povečanje dolga. Prav tako meni, da je vzrok za morebitno nižjo rast trošenja prej šibka rast dohodka kot pa visok dolg gospodinjstev.

Znižanje potrošnje kot posledice odplačevanja visokega dolga in s tem zmanjšane možnosti gospodinjstev za potrošnjo dobrin in storitev lahko zmanjšuje gospodarsko rast. Če pa je gospodarstvo že v recesiji, lahko velik dolg zaduši njegovo okrevanje. Ob učinkoviti ekonomski politiki ima lahko upočasnitev gospodarske rasti manjše negativne posledice. Potrošnja gospodinjstev in dobro razvit trg posojil imata lahko pomembno vlogo pri oživljanju gospodarstva (Tackling Overindebtedness, 2004, str. 23–24) in tudi pri preprečevanju tveganja za prezadolženost gospodinjstev.

V nadaljevanju navajamo nekaj pomembnih dejavnikov, ki vplivajo tako na zadolževanje kot tudi na zadolženost gospodinjstev.

5.3.1 Spremembe v dohodku gospodinjstev

Pri obravnavi vpliva dohodka na zadolževanje gospodinjstev obravnavamo dva dejavnika, in sicer brezposelnost kot negativni šok, ki povzroči zmanjšanje dohodka in poslabšuje sposobnost gospodinjstev za odplačevanje dolga, ter na drugi strani pričakovanja gospodinjstev o povečanju prihodnjega dohodka, ki lahko spodbudi njihovo zadolževanje na podlagi dohodka, ki ga še nimajo. Če ta pričakovanja niso izpolnjena, ima lahko gospodinjstvo pri odplačevanju dolga težave.

Brezposelnost je največji in najvidnejši negativni šok, ki vpliva na dohodek gospodinjstev. Je vzrok za znižanje dohodka v sedanosti in (pogosto) tudi v prihodnosti. Večja zadolženost in s tem višje potrebno odplačevanje dolga bosta povečala občutljivost gospodinjstev za povečanje brezposelnosti in okrepila vplive negativnega šoka, ki je privedel do brezposelnosti. Gospodinjstva bodo težje plačevala svoje mesečne obveznosti iz posojila in večja verjetnost je, da bodo z odplačili tudi zamujala. To lahko privede do prodaje premoženja v stiski (kar poveča verjetnost za zniževanje cen stanovanj), s tem pa se pojavi tudi možnost za pojav negativnega premoženja (ko obveznosti gospodinjstva presežejo premoženje). Tak razvoj dogodkov bo še manj zaželen, če je že sam šok, ki je povzročil povečanje brezposelnosti, povzročil pritisk na zniževanje cen stanovanj (gl. pogl. 5.3.3). Finančne težave gospodinjstva bodo še večje, če bo povečanje brezposelnosti združeno s pojavom višjih obrestnih mer. Posledice tega negativnega šoka pa zmanjšuje sprostitev likvidnostnih omejitev (kot smo že omenili, se je to zgodilo zaradi deregulacije finančnih trgov in znižanja obrestnih mer), saj so gospodinjstva zdaj bolj sposobna gladiti potrošnjo tudi v obdobjih začasno nižjega dohodka. Vendar pa je na drugi strani zmožnost glajenja potrošnje pretežno omejena na tista zadolžena gospodinjstva, ki imajo na voljo še prosta sredstva za poroštvo v obliki svojega stanovanja in imajo že obstoječo kreditno linijo za stanovniško posojilo. Dostopnost do teh finančnih produktov se povečuje, vendar njihova uporaba še vedno ni zelo razširjena. Na splošno še vedno velja, da si mnoga gospodinjstva med brezposelnostjo ne morejo izposoditi sredstev za prilagajanje (glajenje) potrošnje.

Sprostitev likvidnostnih omejitev pa predstavlja tudi večjo zmožnost izposojanja gospodinjestev za financiranje višje ravni potrošnje v obdobju povečanih pričakovanj glede prihodnjega dohodka. Ta pričakovanja lahko povečajo cene stanovanj (gl. pogl. 5.3.3), kar bi za lastnike stanovanj pomenilo, da bi si lahko zaradi povečanega premoženja izposodili več in s tem financirali dodatno potrošnjo. Pri preveč optimističnih pričakovanjih gospodinjestev glede prihodnjega dohodka lahko gospodinjstva najamejo več dolga, kot so ga v prihodnosti zmožna odplačati, kar lahko zmanjšuje potrošnjo, s tem pa tudi gospodarsko rast oziroma se upočasnjevanje gospodarske rasti še pospeši.

5.3.2 Spremembe v obrestnih merah

Učinek spremembe obrestnih mer na zadolženost ni povsem jasen⁷⁴, saj je odvisen od relativne velikosti dohodkovnega in substitucijskega učinka, ki ju sprememba povzroči. Vpliv obrestnih mer na zadolženost gospodinjestev je odvisen tudi od tega, v kateri fazi življenjskega cikla so (ali so neto posojevalci – starejša gospodinjstva ali neto izposojevalci – mlajša gospodinjstva, na katera bo bolj vplivala možnost cenejšega zadolževanja). Tako na primer znižanje realnih obrestnih mer zmanjšuje donos na premoženje, vendar hkrati zmanjšuje stroške izposojanja in zvišuje sedanjo vrednost prihodnjih dohodkov.

Spremembe v obrestnih merah prizadenejo veliko večji delež gospodinjestev kot brezposelnost. Občutljivost gospodinjestev na spremembo obrestnih mer pa je odvisna od dveh dejavnikov:

- od tega, ali so obrestne mere za posojila fiksne ali spremenljive (večinoma se na dolg na kreditnih karticah plačujejo obresti po spremenljivi obrestni meri, medtem ko se obrestna mera za hipotekarna posojila po državah določa različno), in
- pričakovanih (anticipiranih) sprememb obrestnih mer ob najetju posojila.

Prvi dejavnik vpliva na lokacijo obrestnega tveganja v gospodarstvu – določa, kateri subjekti so najbolj izpostavljeni spremembam v obrestnih merah (ali so to gospodinjstva ali pa finančni posredniki). Gospodinjstva, ki imajo najeta posojila s spremenljivo obrestno mero, so bolj izpostavljeni tveganju spremembe obrestnih mer⁷⁵ kot tista s posojili s fiksno obrestno mero. Posledice višje zadolženosti gospodinjestev so lahko pri spreminjanju spremenljivih obrestnih mer mnogo večje, saj so gospodinjstva neposredno izpostavljeni tveganju spremembe obrestnih mer, medtem pa lahko finančne institucije posledično

---

⁷⁴ Na splošno velja, če se povečajo obrestne mere, morajo gospodinjstva vedno več razpoložljivega dohodka nameniti za odplačevanje dolga, s tem pa lahko začnejo zamujati z odplačili posojil, kar ima lahko škodljive posledice za bančni sektor; oziroma namenjajo manjši delež za varčevanje oziroma potrošnjo (Hull, 2003, str. 1).

⁷⁵ Posledično pa lahko (zaradi finančne nediscipline gospodinjestev) finančne institucije nosijo še večje breme in so tako lahko bolj, čeprav posredno, izpostavljene tveganju.

nosijo večje kreditno tveganje⁷⁶ (ker gospodinjstva ne odplačujejo posojil). Spremenljive obrestne mere so bolj povezane z referenčno obrestno mero in se pogosto spreminjajo v skladu z njo v razmerju 1 : 1, s tem pa ima sama denarna politika zaradi izpostavljenosti gospodinjstev obrestnemu tveganju večji vpliv na gospodinjstva. Gospodinjstva so za gibanje obrestnih mer občutljiva v obeh smereh, za padanje in rast obrestnim mer. Vplivnost monetarne politike se bo zmanjševala odvisno od tega, koliko bodo gospodinjstva spremenljivo obrestno mero štela za fiksno in koliko bodo obrestne mere ostale v predvidenih okvirih ob najetju posojila. Medtem pa so v državah s fiksnimi obrestnimi merami tveganju bolj izpostavljene finančne institucije oziroma končni upniki (imetniki sekuritiziranega hipotekarnega posojila). V teh državah bi morale imeti spremembe v referenčni obrestni meri teoretično majhen vpliv na hipotekarna posojila.⁷⁷

Posledice večje izpostavljenosti tveganju povečanja obrestnih mer bodo odvisne tudi od tega, koliko je bila ta sprememba ob najetju posojila pričakovana, ali so gospodinjstva spremembo obrestnih mer dojela kot gibanje, usklajeno z normalnim gospodarskim ciklom, ali pa se je medtem spremenil obrestni režim, vključno s spremembo nominalne terminske strukture obrestnih mer (na primer prehod iz visokega v nizko obrestno okolje).

Spremembe obrestnih mer bodo vplivale na gospodinjstva v delu, v katerem bodo obrestno mero v obdobju odplačevanja posojila štela za fiksno, in kadar sprememba ni bila pričakovana. Pri vnaprej predvidenih spremembah pa bi na primer gospodinjstva, ko bi bila obrestna mera v ciklu na svojem minimumu, racionalno varčevala del začasno zmanjšanih odplačil posojila. S tem sprememba obrestnih mer ne bi vplivala na njihovo potrošnjo. Tako bi gospodinjstva s t. i. previdnostnim varčevanjem ublažila posledice poznejših višjih obrestnih mer. Kadar pa je mogoče tako oblikovati posojilno pogodbo, bi se gospodinjstva lahko odločila, da obdržijo mesečna odplačila posojil na nespremenljivi ravni, tako da bi odplačevala glavnico hitreje, kot bi to bilo potrebno. Taka predplačila posojil, ki bi nastala ob nižjih ravneh obrestnih mer, bi omogočila gospodinjstvom enaka odplačila posojil tudi ob povečanju obrestnih mer, kar bi spet zmanjševalo vpliv spremembe obrestnih mer na potrošnjo. Če bi pri tem prišlo do znižanja obrestnih mer, ki bi ga gospodinjstva dojemala kot stalno, bi lahko povečala izposojanje in/ali potrošnjo. Če bi se obrestne mere zvišale, bi to vplivalo samo na tiste posojilojemalce, katerih odplačila posojil so na ravni minimalnih zahtevanih odplačil. Brez previdnostnega varčevanja oziroma predplačil bi se povečanje

---

⁷⁶ Glede na delež terjatev gospodinjstev v bilanci bank se sklepa, kako občutljiv je bančni sektor za zadolženost gospodinjstev. Tako nelikvidnost oziroma plačilna nesposobnost gospodinjstev vpliva na slaba sredstva bank, kar vodi k povečanim stroškom kapitala za banke in zmanjšanju ponudbe posojil, saj banke zmanjšajo posojanje, ko projekti postanejo zanje preveč tvegani. Ker gospodinjstva zajemajo velik delež terjatev bank, lahko njihova finančna kriza vodi k nestabilnosti finančnega sistema (Hull, 2003, str. 24–25). V Sloveniji je ob koncu leta 2005 delež terjatev gospodinjstev v vseh terjatvah poslovnih bank znašal 16,8 %, kar verjetno še ni dovolj visoka številka, da bi gospodinjstva sama lahko ogrozila stabilnost finančnega sistema.

⁷⁷ Obrestna mera za izposojanje naj bi bila močno povezana z gibanjem dolgoročnih obrestnih mer in zaradi tega se pričakuje, naj bi med odplačevanjem hipotekarnega posojila prevladovala povprečna referenčna obrestna mera.

obrestnih mer neposredno prelilo v višja odplačila posojil in zmanjšalo trošenje⁷⁸ teh gospodinjstev verjetno za vso vrednost dodatnih odplačil posojila. Ob nadaljnjem naraščanju obrestnih mer se učinek predplačil za vedno več tistih gospodinjstev, ki so previdnostno varčevala oziroma plačevala višje zneske obrokov za posojila od zahtevanih, izničuje, kar se spet lahko kaže na zmanjšanje potrošnje (ali pa je gospodinjstvo enostavno bolj zadolženo).

Naj še omenimo, da bodo učinki na gospodinjstva, ki so neto posojilodajalci, nasprotni – rast obrestnih mer bo povečala donose na njihovo premoženje. Agregatni učinek bo torej odvisen od porazdelitve neto dolžnikov in neto upnikov med gospodinjstvi v gospodarstvu in od tega, kako se med skupinami gospodinjstev z različnimi neto položaji spreminjajo mejne nagnjenosti k potrošnji.

5.3.3 Spremembe pri cenah stanovanj

Ko govorimo o vplivu cen stanovanj na povečano zadolževanje, ne moremo mimo vpliva spremembe vrednosti premoženja gospodinjstev na zadolževanje in tudi potrošnjo. V razvitih državah je stanovanjsko premoženje največja kategorija premoženja gospodinjstev, zato vpliv sprememb pri cenah stanovanj na zadolženost nikakor ni zanemarljiv. Večja zadolženost gospodinjstev in višji delež lastnikov stanovanj v gospodarstvu pomenita, da je sektor gospodinjstev bolj izpostavljen spremembam pri cenah stanovanj.

Učinek zmanjšanja cen stanovanj je težko opredeliti, saj je odvisen od okolja, v katerem se pojavi znižanje cen. Višja raven dolga gospodinjstev je lahko velik makroekonomski in finančni problem predvsem v delu, v katerem padec cen stanovanj povzroči zmanjšanje premoženja oziroma negativno premoženje. Ker stanovanjsko premoženje zajema največji del premoženja gospodinjstev, se z zniževanjem cen precej znižuje tudi celotno premoženje gospodinjstev, hkrati pa tudi vrednost (in možnost) poročstva za posojilo. Kljub temu ni nujno, da se bo finančni položaj gospodinjstev ob zmanjšanju cen stanovanj poslabšal, saj je to predvsem odvisno od sposobnosti gospodinjstva odplačevati posojilo. To pa je nadalje odvisno od obrestne mere in dohodka, ne pa toliko od vrednosti stanovanja samega. Zdi se, da bi bili ob nižjih obrestnih merah nizko zaupanje potrošnikov in zmanjšano trošenje glavna posledica zmanjšanja cen stanovanj, položaj pa bi lahko poslabšal obratni proces v izvzetju stanovanjskega premoženja (oziroma t. i. dodajanje premoženja – ko trošenje za stanovanjske namene presega izposojanje; več o tem v Ferk, 2007, str. 50–51).

---

⁷⁸ Alternativno bi gospodinjstva posojilo lahko odplačevala tudi iz premoženja ali z zmanjšanjem varčevanja in tako gladila potrošnjo.

Pri povečanju cen stanovanj pa gre za vprašanje, ali povečanje cen povzroča višje zadolževanje in s tem višjo potrošnjo ali pa na drugi strani gospodinjstva zaradi povečanih cen stanovanj in cen stanovanjskih storitev zmanjšujejo tekočo potrošnjo. Empirično je potrjena pozitivna zveza med potrošnjo in naraščajočimi cenami stanovanj, teoretično pa je ta povezava mnogo manj jasna, saj imajo cene stanovanj dva učinka – na premoženje in relativne cene (gl. tudi 4.4.2; Prinsloo, 2002, str. 74).

Povečanje vrednosti premoženja pri gospodinjstvih z nižjimi dohodki bo najverjetneje zmanjšalo njihove likvidnostne omejitve na izposojanje (Norman in drugi, 2002).

5.3.4 Davčni sistem – davčna obravnava nakupa stanovanja

Prav tako lahko na zadolženost prebivalstva pomembno vpliva tudi davčni sistem, posebej davčna obravnava nakupa stanovanja. Če so plačila obresti za hipotekarno posojilo oproščena plačila davka, lahko taka davčna obravnava vpliva na večjo privlačnost lastništva stanovanja v nasprotju z najemništvom. Na odločitev gospodinjstev, ali bodo stanovanje obravnavala kot naložbo, bo vplivala tudi davčna obravnava nakupa stanovanja v primerjavi z nakupom drugega premoženja (na primer, če so obrestne mere za hipotekarno posojilo oproščene davka, plačila obresti na posojilo za nakup drugega premoženja pa ne, si bodo gospodinjstva izposojala nasproti njihovem stanovanju – stanovanje bodo uporabila kot poroštvo – in s tem financirala nakup drugega premoženja). Vpliv davčnega sistema se lahko zelo spreminja tudi z inflacijo. Povezava visokih mejnih davčnih stopenj in razmeroma visokih nominalnih obrestnih mer ter davčna oprostitvev plačil obresti za hipotekarno posojilo lahko povečata privlačnost financiranja nakupa stanovanja s posojilom. Ta povezava v bistvu pomeni negativni realni strošek izposojanja. Če so plačila obresti za hipotekarno posojilo oproščena plačila davka, to prav tako povečuje razpoložljivi dohodek gospodinjstev (po izposojanju). Tako bi si gospodinjstvo lahko izposodilo še več, kar pomeni, da tudi davčni sistem vpliva na sprostitev likvidnostnih omejitev za gospodinjstva.

5.3.5 Porazdelitev dolga med gospodinjstvi

Na občutljivost gospodarstva na šoke v dohodku, obrestnih merah in cenah stanovanj pomembno vpliva porazdelitev dolga med gospodinjstvi. Značilnosti zadolženih gospodinjstev se lahko razlikujejo od značilnosti celotne populacije gospodinjstev. Zadolžena gospodinjstva z razmeroma višjimi dohodki bodo manj izpostavljena negativnim vplivom povečanja brezposelnosti ali obrestnih mer, kot pa bi to izhajalo iz agregatne mere zadolženosti, lahko pa so bolj podvržena spremembam v premoženju, ki bi jih na primer povzročile spremembe cen delnic. Podobno velja, če je povečanje agregatne ravni zadolženosti povezano s povečanim zadolževanjem gospodinjstev v višjih dohodkovnih razredih ali tistih z več premoženja. V nasprotju s tem pa bo občutljivost gospodarstva večja, če se bodo zadolževala gospodinjstva z nižjimi dohodki ali če se bo

povečeval nezavarovan dolg (npr. dolg na kreditnih karticah). Občutljivost gospodarstva pa bo seveda odvisna tudi od razsežnosti zadolževanja, ali bo torej zadolžen le majhen del gospodinjstev ali pa bo zadolženost porazdeljena na večji del gospodinjstev.

Agregatna zadolženost gospodinjstev je odvisna tudi od demografske porazdelitve gospodinjstev – relativno mlada demografska porazdelitev je povezana z višjimi ravnmi zadolženosti. Podatki o porazdelitvi dolga kažejo, da ima porazdelitev dolga glede na starost gospodinjstva obliko narobe obrnjene črke U, kar je v skladu z modelom življenjskega cikla z vključenimi likvidnostnimi omejitvami.

Vprašanje porazdelitve dolga se pojavlja tudi v povezavi brezposelnosti z dolgom. Pomembna je namreč stopnja prekrivanja gospodinjstev z večjim tveganjem za pojav brezposelnost in tistih z visoko ravno dolga. Brezposelnost je po navadi višja med mladimi, ki šele vstopajo na trg dela, ter med gospodinjstvi v nižjih dohodkovnih razredih. Toda ta gospodinjstva imajo tudi nižje ravni dolga, saj je med njimi manj lastnikov stanovanj, tako da je stopnja prekrivanja gospodinjstev z višjim tveganjem za brezposelnost in tistih z visokimi ravnmi dolga verjetno nizka. Najbolj so tveganju izpostavljeni novi lastniki stanovanj, saj ima ta skupina razmeroma visoke koeficiente (glede na agregatne vrednosti koeficientov) med dolgom in dohodkom ter tudi visok koeficient odplačevanja dolga, čeprav novi lastniki stanovanj zajemajo majhen delež v agregatnem dolgu. Značilno za današnje razmere je tudi, da so gospodinjstva dlje časa na visokih ravneh odplačevanja dolga, zaradi česar je večja verjetnost, da bodo izkusili brezposelnost takrat, ko bodo za odplačevanje dolga namenjali visok delež razpoložljivega dohodka.

5.4 Zadolženost prebivalstva in njeno merjenje v Sloveniji

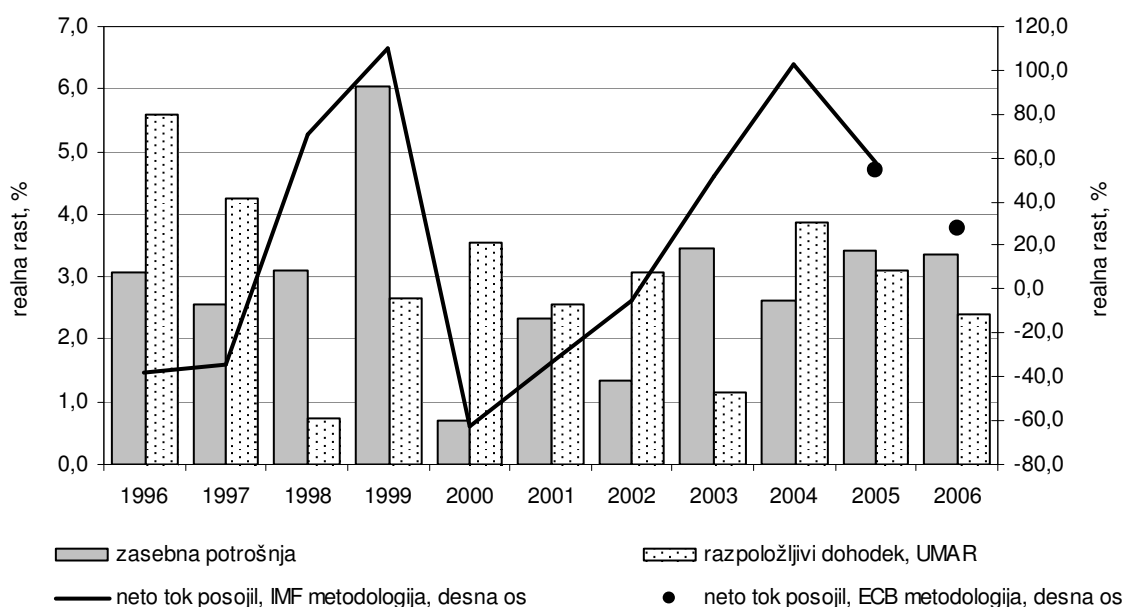
V Sloveniji problematike zadolženosti in prezadolženosti ne spremljamo sistematično. Še vedno nimamo uradne definicije prezadolženosti, težave se pojavljajo tudi pri razpoložljivosti podatkov (zaradi redkih objav nekaterih podatkov in zamudnega pridobivanja drugih podatkov zadolženost tako lahko izmerimo le na podlagi podatkov o posojilih in varčevanju v bankah, kar zaradi razvoja finančnih trgov na strani ponudbe posojil in novih možnosti za akumuliranje premoženja ne kaže več najbolj objektivne slike). Nimamo objavljenih podatkov o dolgu na kreditnih karticah, zavarovanem in nezavarovanem dolgu ter deležu slabih posojil (tj. tistih, ki se ne odplačujejo) ali zamud pri plačilih, če omenimo zgolj tiste, ki jih lahko zasledimo v različnih raziskavah za več držav. Kljub temu je Slovenija že sprejela nekaj ukrepov za zagotavljanje večjega pravnega varstva potrošnikov, s čimer se znižuje možnosti za prezadolženost prebivalcev, čeprav je ne moremo izmeriti (Ferk, 2007, str. 9–10).

V nadaljevanju bomo predstavili nekatere podatke o zadolženosti in zadolževanju gospodinjstev v Sloveniji, in kadar bo mogoče, primerjali zadolženost v Sloveniji še z nekaterimi drugimi državami.

5.4.1 Makroekonomsko okolje in zadolženost

V povezavi zadolženosti in razmer v makroekonomskem okolju se po navadi omenja gibanje obrestnih mer in brezposelnosti ter potrošnje (npr. gl. Over-indebtedness Monitoring Paper). O tem smo sicer že precej povedali, tu pa bomo k rasti potrošnje umestili še neto tokove posojil ter na kratko povzeli dogajanje na področju obrestnih mer in trga dela.

Slika 28: Stopnje rasti neto tokov posojil in zasebne potrošnje, 1996–2006

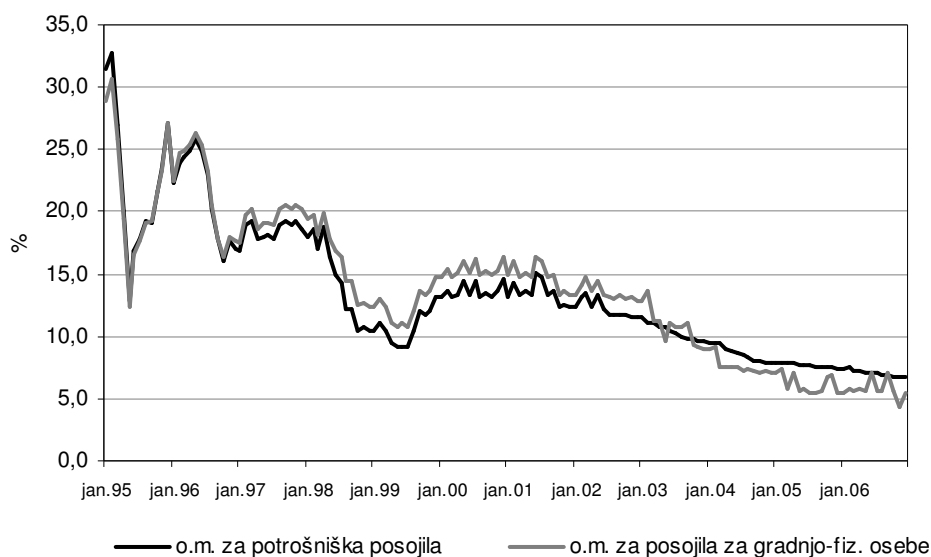
Opombe: Za zasebno potrošnjo in razpoložljivi dohodek v letu 2006 prikazana ocena rasti (september 2006); s podatki o neto tokovih posojil razpolagamo od februarja 2004, tako je dejanska rast neto tokov v letu 2005 (ob predpostavki pozitivnih neto tokov v januarju 2004) verjetno nekoliko nižja.

Vir: BS, SURS, UMAR, lastni preračuni.

S slike 28 lahko vidimo, da je bila v letih (1998, 1999, 2003 in 2005), ko je realna rast potrošnje presegala realno rast razpoložljivega dohodka, tudi realna rast neto tokov posojil visoka. Izjema je le leto 2004, v katerem je rast razpoložljivega dohodka (po reviziji 2005, gl. str. 27) presegla rast potrošnje, neto tokovi posojil pa so se prav tako kot leta 1999 v primerjavi z letom prej več kot podvojili. Razlog za visoke rasti neto tokov posojil ob manjših razlikah med rastjo dohodka in potrošnje bi lahko iskali v povečanem zadolževanju za nakup novih stanovanj, ki se po metodologiji nacionalnih računov ne štejejo v zasebno potrošnjo, ampak se, kot smo že omenili, štejejo med bruto investicije v osnovna sredstva. V letu 2006 pa neto tokovi posojil nakazujejo še nekoliko počasnejšo dinamiko zadolževanja prebivalstva.

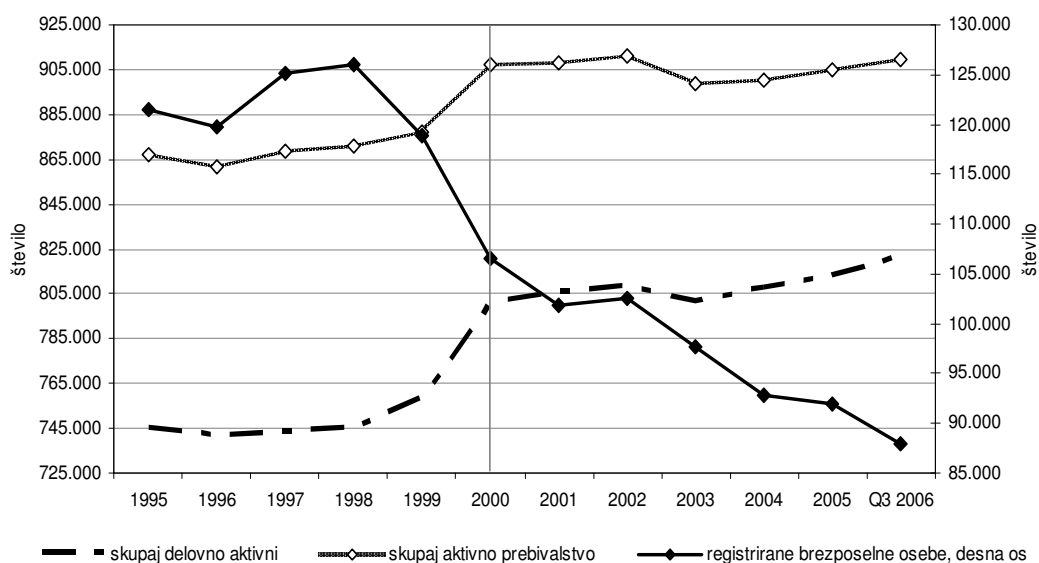

Slika 29: Povprečne mesečne obrestne mere bank, 1995–2006

Opomba: Povprečne obrestne mere so izračunane na podlagi poročil bank o najnižjih in najvišjih deklariranih obrestnih merah in so ponderirana aritmetična sredina sporočenih obrestnih mer; realni podatki nominalno; tolarska revalorizacijska klavzula (TOM).
Vir: BS.

Slika 30: Gibanje na trgu dela – aktivni, delovno aktivni in brezposelni, 1995–2006

Opomba: Podatki od leta 2000 po novi metodologiji.
Vir: SURS, lastni preračuni.

V obravnavanem obdobju se je tveganje za povečanje zadolženosti iz naslova obrestnih mer za posojila prebivalstva (te so se zniževale) ter gibanj na trgu dela zmanjševalo (gl. sliko 30). Slika 29 prikazuje gibanje ene od obrestnih mer za potrošniška posojila, kjer je vidno visoko zmanjšanje med letoma 1996 in 1999, nato smo bili priča rahlemu dvigu obrestnih mer, po letu 2001 pa so se obrestne mere spet zniževale. V letu 2006 se je sicer tveganje iz naslova obrestnih mer nekoliko povečalo (predvsem zaradi višjih obrestnih mer

na dolgoročna potrošniška posojila in stanovanjska posojila, vezana na devizno klavzulo), saj se je povečevala referenčna obrestna mera ECB (in s tem BS) (gl. sliko 35). Število brezposelnih se je zmanjšalo za skoraj četrtno. Razmerje (v %) med delovno aktivnim in aktivnim prebivalstvom se po letu 1999 povečuje – leta 1995 je znašalo 86,0, do leta 2004 se je povečalo za 3,4 odstotne točke, po novi metodologiji⁷⁹ pa se je od leta 2000 do tretjega četrletja 2006 povečalo za 2,1 odstotne točke na 90,3.

5.4.2 Kazalniki zadolženosti in zadolževanje prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2006

UMAR zadolženost v Sloveniji izračunava na podlagi treh mer (gl. tudi publikacije Ekonomsko ogledalo, Pomladansko poročilo, Jesensko poročilo), ki se nanašajo na zadolženost prebivalstva pri poslovnih bankah in namesto razpoložljivega dohodka vključujejo prejeme prebivalstva (gl. pogl. 3.5.1.1), saj le tako lahko spremljamo gibanje kazalnikov na mesečni oziroma četrletni ravni. Ti kazalniki so dokaj uporabni pri spremljanju zadolženosti v Sloveniji v času, ne pa tudi za primerjavo med državami:

- Obremenjenost prebivalstva s posojili poslovnih bank (izračunana kot razmerje med povprečnim stanjem obsega posojil in povprečnimi prejemki) primerja obseg bančnih posojil s prejemki prebivalstva (primerja torej stanja in tokove, kar ni najbolj zaželeno; gl. str. 78).
- Prirast posojil glede na prirast prejemkov (izračunan kot razmerje med razliko v povprečnem stanju bančni posojil in razliko v povprečnih prejemkih v nekem obdobju); kazalnik pove, koliko enot posojil je bilo najetih na enoto povečanja prejemkov istem časovnem obdobju, po navadi je to eno leto. Višji kot je kazalnik, večji je prirast posojil glede na spremembo prejemkov, ki sčasoma zaradi tega postanejo bolj obremenjeni z odplačili posojil. Naj poudarimo, da je pri tem kazalniku pomembna razlika med posojili in prejemki med dvema časovnima obdobjema, kazalnik ni neposredno povezan z rastmi.
- Zadolženost (razmerje med povprečnim stanjem posojil in povprečnim stanjem varčevanja v bankah); s tem kazalnikom pa primerjamo posojila glede na del premoženja prebivalstva, tj. varčevanje v bankah (Ferk, 2007, str. 58–59).

Težava pri teh merah je, da vključujejo samo bančna posojila (ne pa tudi drugih oblik zadolževanja, kot je npr. finančni najem, posojila nebančnih posojilodajalcev ipd.). Najbolj problematična se zdi zadnja mera, saj so se z razvojem finančnih trgov pojavile še druge oblike varčevanja (gl. pogl. 4.2).

---

⁷⁹ Leta 2005 se je spremenila metodologija pri pridobivanju podatkov o delovno aktivnem prebivalstvu, tako da so podatki, preračunani na novo metodologijo, na voljo le od leta 2000.

Gibanje vseh treh navedenih kazalnikov zadolženosti⁸⁰ prikazujemo na slikah 31, 32 in 33. Medtem ko podatki kažejo, da obremenjenost prejemkov s posojili lahko v času rahlo narašča, pa je imel kazalnik zadolženosti najvišje vrednosti v letih 1999 in 2000 (0,40). V prvi polovici leta 1999 se je namreč zaradi že tolikokrat omenjene uvedbe DDV trošenje prebivalstva povečalo. Pričakovanja pred uvedbo davka so gospodinjstva spodbudila k večjim nakupom trajnih dobrin (predvsem avtomobilov) v prvi polovici leta, ki bi jih v normalnih razmerah gospodinjstva najverjetneje prerazporedila skozi naslednja leta (Pomladansko poročilo 2000, 2000, str. 69–70). Ti nakupi pa so se večinoma financirali s posojili – med tolarskimi posojili so konec leta najvišjo realno rast obsega (povečali so se za 2,1-krat) in neto tokov (za 10,6-krat) dosegla kratkoročna posojila (okvirna so se povečala za 14,2 %; dolgoročna za 31,3 %), absolutno pa so se najbolj (za 103,6 mrđ. SIT) povečala dolgoročna posojila (kratkoročna za 18,7 mrđ. SIT; okvirna pa za 10,9 mrđ. SIT). V tem letu je sicer v medletni primerjavi najvišjo rast dosegel obseg deviznih posojil (kar 22-krat), vendar so v strukturi ob koncu leta (preračun iz nominalnih podatkov) predstavljala še vedno le 0,67 % (leto prej 0,04 %).

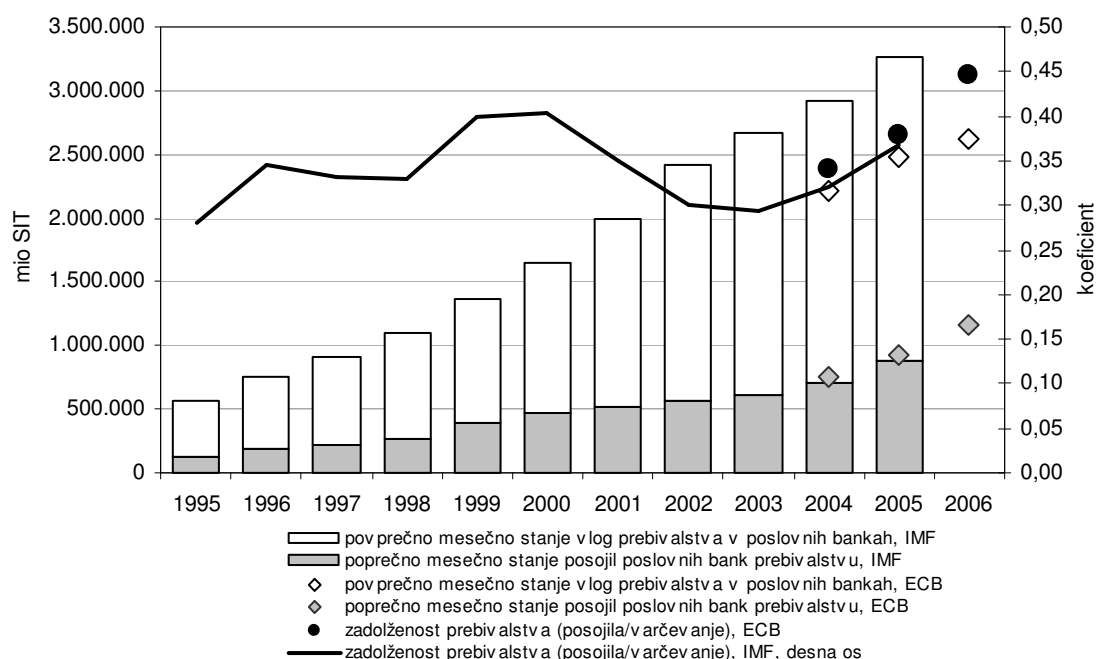
Po letu 2000 je zadolženost prebivalstva (menimo, da pretežno zaradi obremenjenosti z najetimi posojili) tri leta upadala, nato pa je v letu 2004 spet začela naraščati. Čeprav se pojavljajo nove oblike varčevanja in je zato varčevanja v bankah vse manj, pa kazalnik po podatkih metodologije IMF (gl. tudi 3.5.1.8) še v letu 2005 (vrednost 0,37) ni dosegel vrednosti iz leta 2000; je pa zato vrednost kazalnika, izračunana na podlagi metodologije ECB v letu 2006 preseгла vrednost iz leta 1999 (za 0,05; podatki sicer niso popolnoma primerljivi). Medtem ko sta druga dva kazalnika vrednosti iz let 1999 oziroma 2000 preseгла v letu 2004 (obremenjenost prejemkov prebivalstva s posojili poslovnih bank je znašala 3,0, kar je 0,2 točke več kot leta 2000) in 2005 (kazalnik povečanje posojil glede na povečanje, gl. str. 96).

V letu 2004, ko se je zadolževanje spet začelo povečevati, so najvišjo realno rast obsega v nasprotju s petimi leti prej med tolarskimi posojili dosegla dolgoročna posojila (18,0 %), njihovi neto tokovi so se realno povečali za več kot 90 odstotkov. Pri tem so najvišjo rast obsega med vsemi posojili dosegla tudi tokrat devizna posojila (povečala so se za 2,6-krat), vendar so v strukturi zajemala še vedno razmeroma majhen delež (le 2,9 %). Do konca leta 2005 so se povečala za nadaljnjih 2,9-krat, v strukturi pa so predstavljala že več kot desetino (11,7 %).

---

⁸⁰ Pri tem pri izračunih kazalnikov uporabljamo posojila in varčevanje po prejšnji metodologiji IMF. Zaradi prehoda Banke Slovenije pri spremljanju posojil in varčevanja z metodologije IMF (podatki na voljo do marca 2006) na metodologijo ECB imamo namreč na voljo mesečne podatke o stanju bančnih posojil in varčevanja gospodinjstev in NPISG po novi metodologiji le od decembra 2004; kadar so to podatki omogočali, smo prikazali vrednost kazalnikov tudi po sedanji metodologiji.

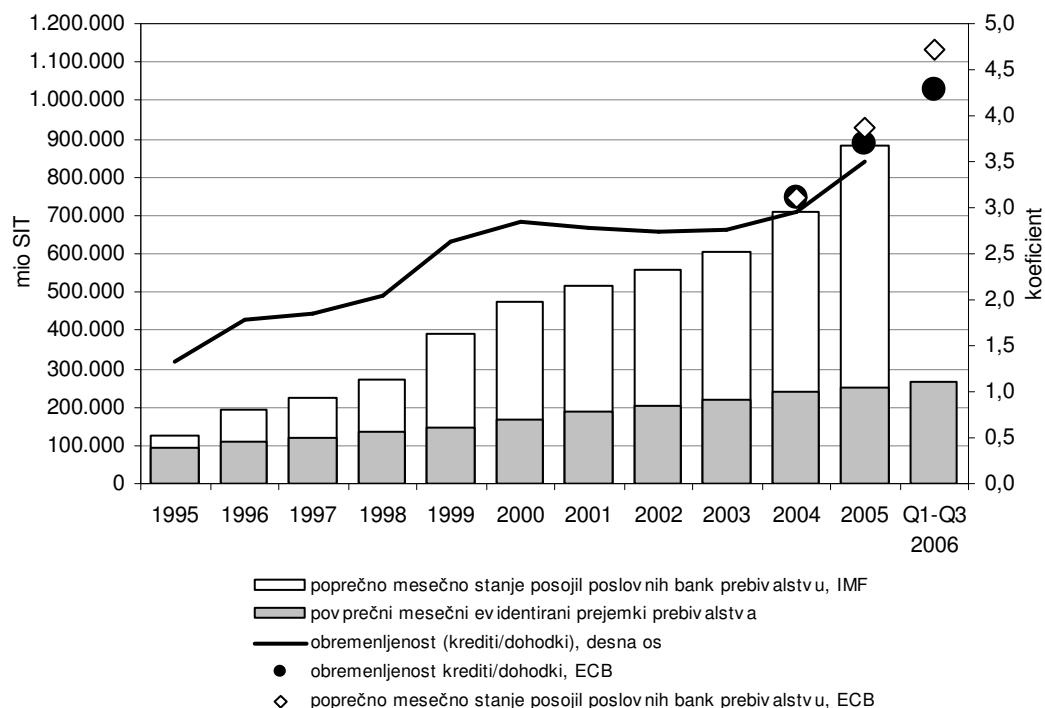
Slika 31: Zadolženost prebivalstva v poslovnih bankah, 1995–2006

Opombe: IMF – metodologija IMF; ECB – metodologija ECB.

Vir: BS, lastni izračuni.

Slika 32: Obremenjenost prejemkov prebivalstva s posojili poslovnih bank, 1995–2006

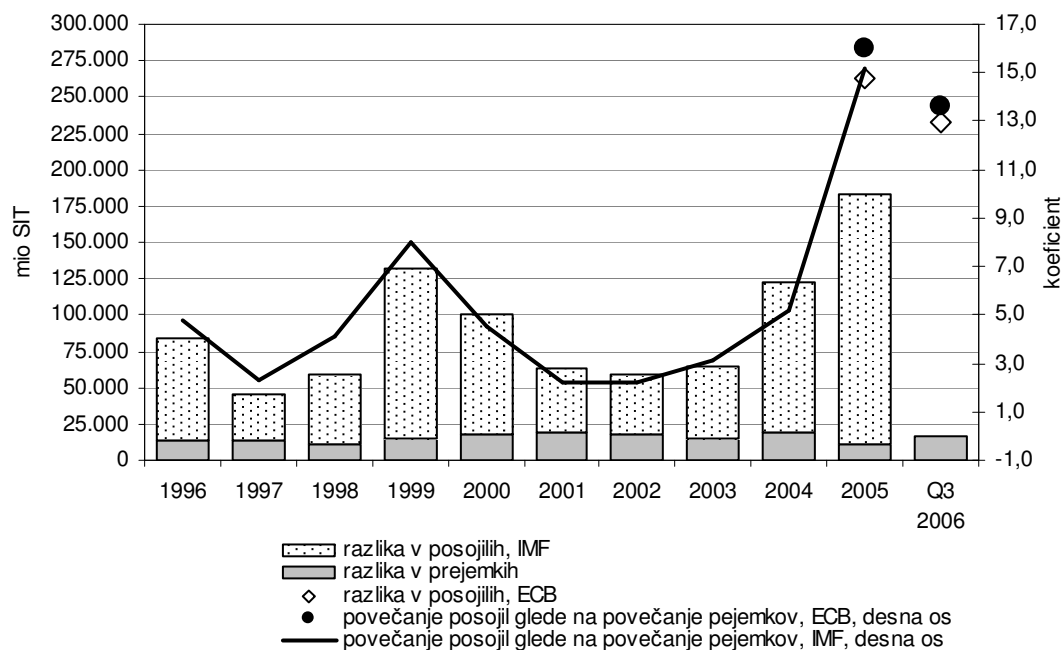
Opombe: IMF – metodologija IMF, ECB – metodologija ECB.

Vir: BS, AJPES, lastni izračuni.

Na sliki 33 je prikazan kazalnik povečanje posojil glede na povečanje prejemkov. Leta 1993 so se na enoto povečanja prejemkov tudi posojila povečala za enoto; leta 1999 so se

povečala že za 8 enot, leta 2005 pa so se posojila ob povečanju prejemkov za enoto (glede na prejšnje leto) povečala kar za 15,1 enote oziroma po metodologiji ECB za 16 enot. Kazalnik pa se je v prvih devetih mesecih znižal, in sicer je bilo na dodatni tolar prejemkov najetih »le« 13,6 tolarja posojil.

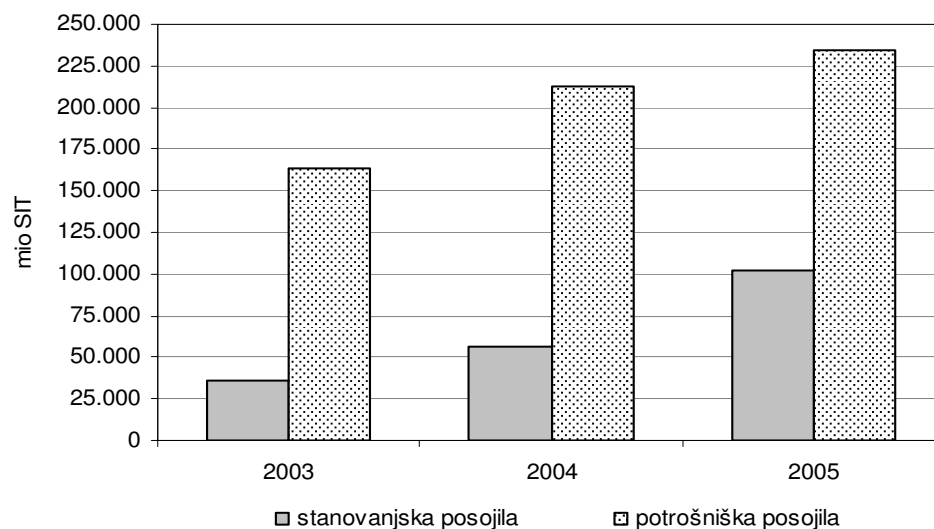
Slika 33: Povečanje posojil prebivalstva pri poslovnih bankah glede na povečanje prejemkov, 1995–2006

Opomba: IMF – metodologija IMF, ECB – metodologija ECB.

Vir: BS, AJPES, lastni izračuni.

Slika 34: Vrednost novo najetih posojil pri poslovnih bankah, 2003–2005

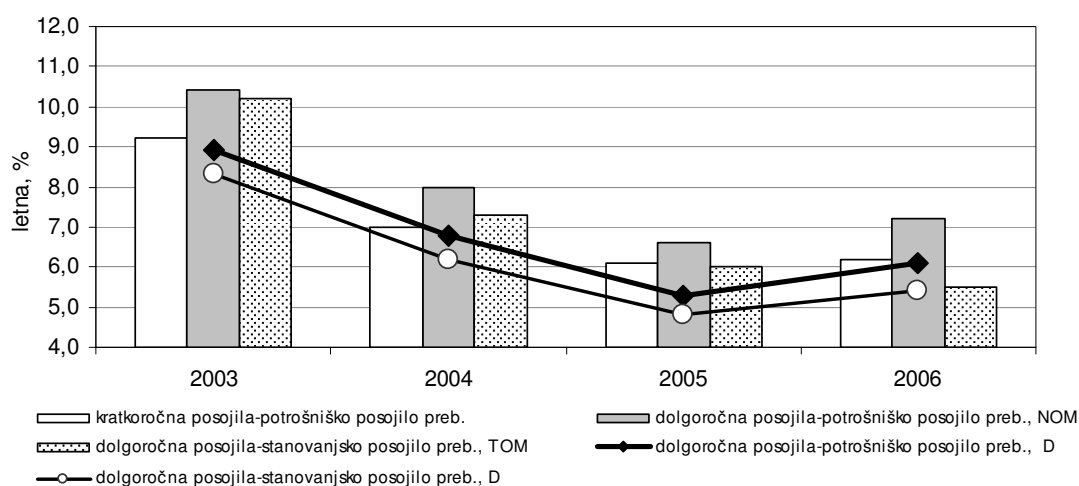

Opomba: Gl. tudi op. 81 in 82.

Vir: BS.

Spremljanje posojil po namenu je bilo (pred uvedbo metodologije ECB) omogočeno le z objavo podatkov o na novo najetih posojilih⁸¹, ki pa so na voljo le za obdobje 2003–2005 (in jih prikazujemo na sliki 34; gl. tudi sliko 35). Novo najeta posojila so se v tem obdobju realno povečala za več kot polovico (59,3 %; za 31,1 % so se povečala v letu 2004 in za 21,5 % v letu 2005), pri tem pa so stanovanjska rasla hitreje (povečala so se za 1,6-krat) kot potrošniška (35,3 %). Ti podatki potrjujejo našo oceno, da je šlo pretežno za zadolževanje za nakup stanovanja. Vzrok za rast stanovanjskih posojil je poleg vse večje ponudbe posojil, medbančne konkurence in konvergence obrestih mer lahko tudi iztek dveh (v letu 2004 in 2005) petletnih varčevalnih obdobj NSVS. V letih 2003 in 2004 je delež stanovanjskih posojil znašal okoli petino vseh na novo najetih posojil (18,0 oz. 21,0 %), v letu 2005 pa je bila za nakup stanovanja namenjena že slaba tretjina novih posojil (30,4 %). Znotraj tistih potrošniških posojil, ki so obravnavana tudi glede na ročnost⁸², je bilo največje povečanje doseženo pri posojilih z ročnostjo nad pet let, pri stanovanjskih posojilih pa z ročnostjo nad deset let. Tako sklepamo, da je velik delež novih posojil porabljen za investicije in ne za potrošnjo (Jesensko poročilo 2005, 2005, str. 42–43; Pomladansko poročilo 2006, 2006, str. 54).

Slika 35: Obrestne mere bank za nova posojila prebivalstvu, 2003–2006

Opomba: V ključno z letom 2005 podatki osmih bank (gl. tudi op. 81 in 82), v letu 2006 pa so zajete obrestne mere pri vseh monetarnih in finančnih institucijah, avtomatske spremembe obrestne mere na podlagi predhodno pogodbeno dogovorjene variabilne obrestne mere ne predstavljajo novih posojilnih poslov; NOM – nominalna obrestna mera; TOM – tolarska revalorizacijska klavzula; D – devizna revalorizacijska klavzula.

Vir: BS.

⁸¹ Podatki BS (publikacija Krediti in obrestne mere); gre za podatke osmih bank, izbranih po merilu bilančne vsote.

⁸² Pri potrošniških posojilih je poročanje o posameznih elementih pogodb (ročnost, obrestna mera itd.) omejeno po merilih zneska posameznega posojila in/ali po številu pogodb, o katerih se poroča; tako je bila v letu 2005 v to poročanje zajeta le slaba tretjina potrošniških posojil. Stanovanjska posojila so zajeta v celoti. Gl. tudi prejšnjo opombo.

Medtem ko smo torej v letu 1999 lahko identificirali en sam vzrok za povečano zadolževanje prebivalstva, pa lahko v zadnjem obdobju povečanja najemanja posojil navedemo več (vsaj štiri) vzrokov:

- zagon v ciklu trajnih dobrin zaradi razdolževanja dohodkov po zadnjem večjem zadolževanju leta 1999, ki se po navadi kaže v povečanih nakupih avtomobilov (rast prvih registracij se je začela večati že v letu 2003 in se umirila v drugi polovici leta 2004); od leta 2003 (do 2005) se vrednost nakupov trajnih dobrin po nacionalnih računih povečuje po povprečni letni stopnji 8,7 %;
- sprostitev sredstev NSVS, kar je po naši oceni pospešilo rast stanovanjskih posojil ter s tem večanje nakupov trajnih in poltrajnih dobrin (predvsem stanovanjske opreme – pohištva, gospodinjskih aparatov, video- in avdionaprav ipd.) zaradi pospešene stanovanjske gradnje ter tudi ugodnih možnosti za financiranje nakupov (vse pogostejša možnost za plačilo na obroke pri trgovcih) (gl. pogl. 3.3 in 3.4);
- nominalna konvergenca obrestnih mer zaradi vstopa v ERM II in s tem padanje stroškov izposojanja za prebivalstvo (gl. sliko 29 in sliko 35) (med novimi posojili so se tako absolutno kot relativno najbolj zmanjšale obrestne mere za dolgoročna stanovanjska posojila, vezana na TOM);
- optimizem potrošnikov ob vstopu v EU (Ferk, 2007, str. 63).

Našteti vzroki so prisotni dlje časa in zato tudi pojav povečanega zadolževanja traja več let in ne gre le za enkratni dogodek kot leta 1999, ko se je zadolženost povečala naenkrat in počasi upadla. Z razvojem finančnih in tudi drugih trgov se verjetno tudi pri nas sproščajo likvidnostne omejitve za gospodinjstva, kar jim omogoča, da si izposodijo več kot v preteklosti, s tem pa preidejo na novo optimalno raven zadolženosti (prav tam, str. 64; gl. str. 83).

Na kratko še opišimo gibanje obsega posojil v obdobju 2005–2006 ter primerjajmo rast obsega po obeh metodologijah⁸³ (gl. tudi op. 80). Po metodologiji ECB (gl. tudi tabelo 14) se je obseg posojil konec decembra 2005 v primerjavi z decembrom 2004 realno povečal za 22,5 % (po metodologiji IMF za 25,9 %). Pri tem se je v okviru valutne strukture posojil njihov obseg v domači valuti zmanjšal za 1,4 % (po metodologiji IMF pa povečal za 12,0 %), obseg deviznih posojil pa se je podvojil (po metodologiji IMF se je povečal za 3,9-krat). Pri posojilih po namenu se je obseg potrošniških posojil povečal za 8,1 %, stanovanjskih za 59,3 % in drugih za 17,0 %. Proti koncu leta je medletna rast obsega deviznih in stanovanjskih posojil naraščala, posojil v domači valuti pa padala. Do konca

---

⁸³ Po metodologiji IMF so bila posojila prebivalstva pri poslovnih bankah razdeljena na tolarska okvirna, kratkoročna in dolgoročna ter devizna posojila, s podatki pa razpolagamo za obdobje december 1991–marec 2006. Po metodologiji ECB so posojila gospodinjstev in NPISG razdeljena po valuti (tolarska in devizna) ter po namenu (potrošniška, stanovanjska in druga), in sicer imamo časovno vrsto od decembra 2004 naprej. Podatki so na voljo po enotni metodologiji za države evrskega območja in so objavljeni v mesečnem biltenu ECB.

decembra 2006 pa se je obseg posojil v medletni primerjavi povečal za 24,3 %, kar je le 1,8 odstotne točke več kot leta 2005; najhitreje rastoča vrsta posojil med valutno strukturo – posojila v tuji valuti – so naraščala počasneje (porasla so za 41,5 %, leto prej so se več kot podvojila), rast posojil v domači valuti pa se je zaradi ugodnejših obrestnih mer (gl. sliko 35) povečala za 14,0 % (v letu 2005 se je zmanjšala za 1,4 %). V okviru strukture posojil po namenu še vedno najhitreje raste obseg stanovanjskih posojil, ki se je povečal za 43,2% (v letu 2005 za 6,1 odstotne točke več), nekoliko bolj kot pred letom pa sta porasli tudi drugi dve skupini (potrošniška posojila za 9,2 % in druga za 21,9 %, kar je pri prvih za 1,1 pri drugih pa za 4,9 odstotne točke hitrejša rast kot v letu prej). Realna rast neto tokov posojil se je v letu 2006 (27,9 %) v primerjavi z letom prej (okoli 50 %; gl. op. pod sliko 28) skoraj prepolovila.

V dokaj kratkem obdobju, se je struktura razmeroma veliko spremenila. V valutni strukturi se je delež posojil v tuji valuti ob koncu decembra 2006 v primerjavi s koncem leta 2004 skoraj podvojil. V strukturi po namenu je delež stanovanjskih posojil konec decembra 2006 znašal 35,6 %, kar je 12,3 odstotne točke več kot pred dvema letoma. Delež potrošniških in drugih posojil se je posledično zmanjšal (prvih za 11,3 odstotne točke na 42,4 %, drugih pa za 1,1 odstotne točke na 22,0 %).

Tabela 14: Struktura (v %) posojil gospodinjstev in NPISG pri poslovnih bankah, metodologija ECB

	Po valutni		Po namenu		
	v domači valuti	v tuji valuti	potrošniška	stanovanjska	Drugo
31. 12. 2004	77,5	22,5	53,7	23,3	23,1
31. 12. 2005	62,6	37,4	47,5	30,4	22,1
30. 12. 2006	58,3	41,7	42,4	35,6	22,0

Vir: BS, lastni preračuni.

5.4.2.1 Zadolženost po metodologiji nacionalnih računov

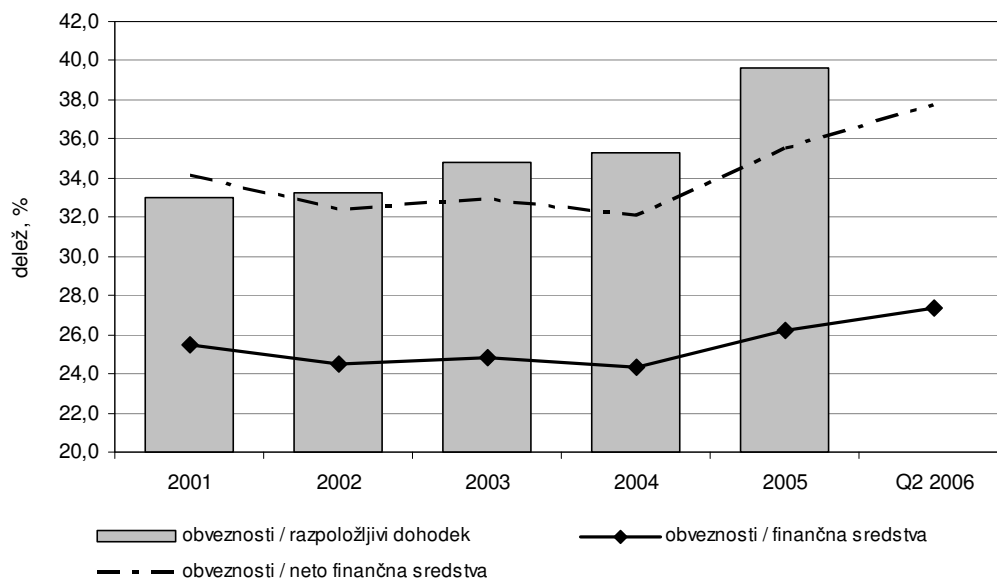
Če združimo finančne in sektorske račune (gl. sliko 36 in sliko 37) ter iz njih izračunamo tri kazalnike zadolženosti (delež obveznosti v razpoložljivem dohodku, v vseh finančnih sredstvih in v neto finančnih sredstvih), vidimo, da obveznosti gospodinjstev in NPISG zajemajo več kot četrtino vseh finančnih sredstev teh dveh sektorjev in več kot tretjino neto finančnih sredstev ter da predstavljajo obveznosti skoraj 40 % razpoložljivega dohodka.

Delež obveznosti v neto finančnih in finančnih sredstvih se je v letih 2002 in 2004 v primerjavi s predhodnim letom rahlo zmanjšal, v letu 2005 pa se je delež vidno povečal (v finančnih sredstvih za 1,9 odstotne točke, v neto finančnih sredstvih pa kar za 3,4 odstotne točke). Obveznosti se kot delež v razpoložljivem dohodku stalno povečujejo, najvidnejše

pa je povečanje v letu 2005 (kar za 4,3 odstotne točke v primerjavi s predhodnim letom, od leta 2001 pa se je delež povečal za 6,6 odstotne točke).

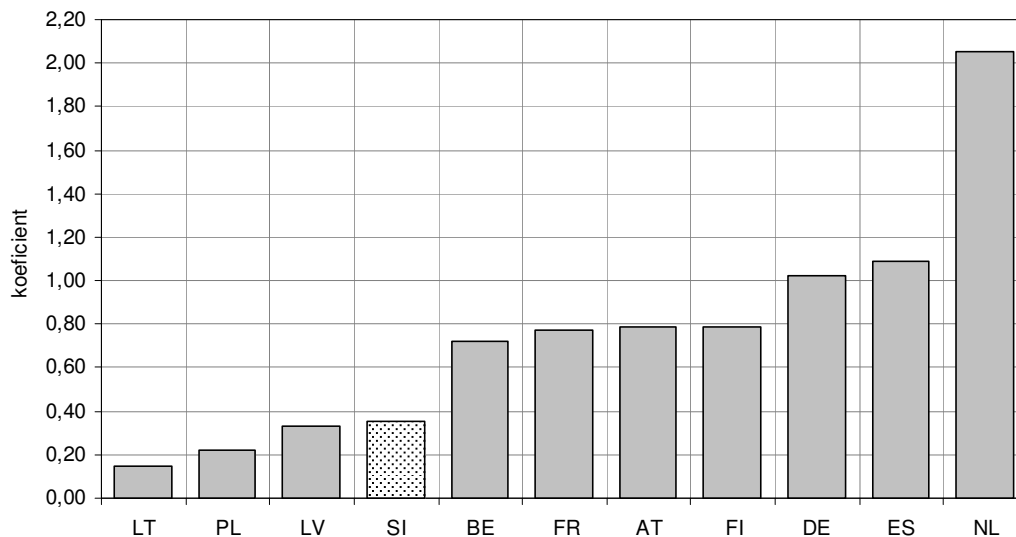
Slika 36: Zadolženost kot razmerje (v %) med obveznostmi in (neto)finančnimi sredstvi ter obveznostmi in razpoložljivim dohodkom, 2001–2006

Opomba: Podatki o obveznostih in finančnih sredstvih iz finančnih računov; razpoložljivi dohodek – ocena UMAR, september 2006; neto finančna sredstva = obveznosti – finančna sredstva.

Vir: BS, UMAR, lastni preračuni.

Slika 37: Delež (v %) obveznosti v razpoložljivem dohodku, države EU, 2004

Opomba: Države, za katere so na voljo podatki; podatki finančnih računov.

Vir: Evrostat.

Podatki za države EU pa kažejo, da so glede na razmerje med obveznostmi in razpoložljivim dohodkom najbolj zadolženi Nizozemci (kjer dolg presega 2-kratnik

dohodka), najmanj pa Litvanci, ki so zadolženi samo za 15 % svojega dohodka; Slovenija še vedno spada med manj zadolžene države⁸⁴.

5.4.2.2 Druge oblike zadolževanja

Kot smo že omenili, za merjenje zadolženosti prebivalstva nekaterih podatkov nimamo na voljo podatkov (npr. dolg na kreditnih karticah), se sistematično ne objavljajo (npr. krediti pri nebančnih posojilodajalcih) ali pa nimamo poenotene metodologije njihovega zbiranja (npr. med podatki o lizingu so najverjetneje zajeti tudi lizingi pri drugih kreditodajalcih). V nadaljevanju kljub temu predstavljamo nekaj podatkov o zadolževanju iz drugih virov (do sedaj smo omenjali samo različne vrste posojil najetih pri poslovnih bankah).

Ferk (2007, str. 67) navaja, da je bilo pri drugih kreditodajalcih v prvem polletju 2005 (ni namreč elektronskega obrazca za poročanje, tako da je zajemanje podatkov precej dolgotrajno) pri drugih posojilodajalcih najetih za 63 mrd. SIT posojil, kar je dve tretjini najetih posojil (neto tok) v bankah oziroma 40 % vseh najetih posojil (tistih pri bankah in pri drugih kreditodajalcih skupaj). Povprečno gospodinjstvo je tako v prvem polletju 2005 pri drugih kreditodajalcih najelo okoli 100.000 SIT posojila. Vrednost finančnega najema gospodinjstev pa je v letu 2005 znašala 68 mrd. SIT (kot smo že omenili, se v tej vrednosti verjetno skriva tudi del posojil pri drugih posojilodajalcih).

Število veljavnih plačilnih kartic in vrednost plačil z njimi se iz leta v leto povečujeta. Ob koncu leta 2006 je bilo veljavnih 1.043.121 kartic, kar je kartica in pol kartice na gospodinjstvo⁸⁵, desetletje prej, leta 1996, pa je eno gospodinjstvo⁸⁶ imelo 0,6 kartice, kar je približno 1 kartica na gospodinjstvo in pol. Vrednost vseh plačil s karticami je v letu 1996 znašala 161 mrd. SIT, leta 2005 pa skoraj 394 mrd. SIT (oboje v cenah 2006). Leta 2006 je vrednost plačil gospodinjstva s kartico/karticami znašala 575.131 SIT (v cenah 2006), medtem ko je še leta 1996 gospodinjstvo s karticami opravilo 2,3-krat manj nakupov dobrin in storitev (za 245.533 SIT v cenah 2006).

Menimo, da je verjetno največja težava nerazpoložljivost podatkov o dolgu na kreditnih karticah, še posebej, ko bomo v Sloveniji začeli uporabljati t. i. prave kreditne kartice⁸⁷, saj je dolg te vrste nezavarovan, v razvitih državah pa se vse pogosteje dogaja, da ponudniki kreditnih kartic znižujejo najnižje potrebno mesečno odplačilo dolga (za večino kartic znaša najnižji znesek odplačila 5 % celotnega dolga, vse več pa je tudi takih ponudnikov,

---

⁸⁴ Nekateri avtorji (npr. Hull, 2003) opozarjajo, da je za pojav problemov, ki jih povzročata zadolževanje pomembno, kako hitro gospodinjstva akumulirajo dolg in ne toliko sama raven zadolženosti.

⁸⁵ Število gospodinjstev iz Popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002 (Statistični letopis 2004, 2004).

⁸⁶ Število gospodinjstev iz popisa prebivalstva 1991 (Statistični letopis 2004, 2004).

⁸⁷ Pri »pravih« kreditnih karticah gre v bistvu za revolving kredit, odobren v določeni višini. Vsak mesec (oziroma v dogovorjenih rokih) lahko imetnik take kreditne kartice poravnava tudi samo del dolga (pri eni od bank v Sloveniji ta del znaša 20 %); za neodplačan dolg se plačujejo obresti.

ki zahtevajo odplačilo v vrednosti 3 % ali celo 2 % celotnega dolga). Vse to upravičeno navdaja s skrbjo, da bodo nekatera gospodinjstva ob minimalnih odplačilih potrebovala zelo veliko časa, da bodo odplačala celoten dolg (Kempson, 2002, str. 43). S tem pa dolg na kreditnih karticah v razvitih državah pomeni eno od največjih tveganj prezadolženosti gospodinjstev.

5.4.3 Varstvo potrošnikov pred prezadolženostjo in predlogi za nadaljnjo obravnavo prezadolženosti v Sloveniji

Ferk (2007) ugotavlja, da so slovenski potrošniki razmeroma dobro zakonsko zavarovani pred prezadolženostjo. Na to je vplivalo sprejetje predvsem treh zakonov:

- Zakon o potrošniških kreditih (2004) predvideva pridobitev dovoljenja za opravljanje storitev potrošniškega kreditiranja dajalcev kreditov⁸⁸ pri UVP. Ti kreditodajalci, ki jih je bilo na dan 12. 10. 2006 149, morajo dvakrat letno poročati o sklenjenih kreditnih pogodbah – datumu, ročnosti, znesku in dogovorjeni efektivni obrestni meri (Pravilnik o poročanju ..., 2004);
- Zakon o izvršbi in zavarovanju (2004) v določeni meri ščiti posojilojemalce, saj določa, da so socialni transferji in podobni prejemki izvzeti iz izvršbe na denarno terjatev dolžnika;
- Zakon o varstvu kupcev stanovanj in enostanovanjskih stavb (2004) ščiti končne kupce pred tveganjem neizpolnitve obveznosti investitorja oziroma vmesnega kupca kot prodajalca po prodajni pogodbi. Težava je namreč bila, da je kupec ostal brez svoje nepremičnine, če je investitor bankrotiral, tako da zakon zdaj ščiti kupce pred tveganjem, kadar prodajalec ne izpolni svojih obveznosti.

Na tem področju se v Sloveniji pripravljata še dve novosti – priprava zakona o osebnem stečaju (gl. tudi op. 66) in vzpostavitev posojilnega biroja⁸⁹ (ki obstaja že v vseh državah sestave EU-15).

Po Ferk (2007, str. 71–72) bi morali v Sloveniji najprej vzpostaviti definicijo prezadolženosti ter opredeliti mere zadolženosti in prezadolženosti. Če ne prej, bomo definicijo dobili s predlogom skupne definicije na ravni EU predvidoma konec leta 2007. Za celovit vpogled v stanje na področju zadolženosti prebivalstva bi bilo seveda treba

---

⁸⁸ Gre za nebančne kreditodajalce. Kredit ima lahko obliko odloženega plačila (plačilo na obroke), posojila ali prekoračitve na tekočem računu ali drugega podobnega finančnega dogovora, ki ima z ekonomskega vidika enak namen kot kredit (Zakon o potrošniških kreditih, 2004).

⁸⁹ Kreditni biro za fizične osebe SISBON (Slovenski informacijski sistem bonitet), ki ga pripravlja ZBS od leta 2000, naj bi začel delovati predvidoma leta 2007. Svojim članicam bo zagotavljal izmenjavo in obdelavo osebnih podatkov o zadolženosti in korektnosti izpolnjevanja pogodbenih obveznosti fizičnih oseb in tako izboljšal postopek ugotavljanja kreditne sposobnosti ter preprečeval preveliko zadolževanje in zlorabe posameznika. Sistem bo združeval in obdeloval osebne podatke o komitentih, njihovih poslih in poslovnih dogodkih, ki vplivajo na potek posla v pozitivnem in negativnem pogledu (njihovo pisno privolitvijo, kot to določa Zakon o varstvu osebnih podatkov) (Veronik, 2003).

zbrati in pridobiti naslednje podatke (v ustrezni časovni vrsti) oziroma pripraviti njihovo oceno:

- obseg dolga na kreditnih karticah (ker gre za nezavarovan dolg in hkrati najlažjo obliko zadolževanja, predstavlja dolg te vrste tudi eno od največjih tveganj za prezadolženost);
- delež neodplačanih posojil pri bankah (t. i. slaba posojila; Ferk (2007) navaja nekaj podatkov za Slovenijo);
- delež zavarovanega in nezavarovanega dolga;
- servisiranje dolga slovenskih gospodinjstev (podatki o odplačilih obresti in glavnice k čemur je pozval tudi IMF (Slovenia: 2006 Article IV ..., 2006));
- struktura premoženja (kar smo že delno dobili s finančnimi računi); ker pa največji del premoženja gospodinjstva zajema stanovanjsko premoženje, bi bilo treba končno oceniti tudi stanovanjski sklad v Sloveniji.

To bi nam omogočalo pridobiti podatke o strukturi dolga in odplačevanju dolga (koliki delež razpoložljivega dohodka predstavljajo obresti in glavnica). Pri raziskovanju zadolženosti bi bilo nedvomno zelo dobrodošlo vzpostaviti centralno institucijo, ki bi usklajevala raziskovanje tega področja, ter tudi uradno sprejeti določene pravne akte, ki bi zavezovali pristojne institucije k dajanju podatkov oziroma objavljanju določenih kazalnikov zadolženosti.

Spremljanje zadolženosti je pomembno z gospodarskega in socialnega vidika. Ravno toliko kot samo spremljanje pa je pomembna tudi kakovost mere zadolženosti. Menimo, da bi bilo treba za agregatno mero zadolženosti izbrati tisto, ki bi temeljila na podatkih po metodologiji nacionalnih računov, saj bi mera morala biti enotna in omogočati razmeroma dobre primerjave po času in med državami. Toda ti agregatni podatki nam po navadi ne povedo, kako je porazdeljen dolg med posameznimi skupinami gospodinjstev, zato bi te podatke verjetno morali pridobiti iz anketnih virov.

Vsekakor pa bi bilo treba razmisliti tudi o možnosti opravljanja svetovalnih storitev za ljudi, ki so se znašli v finančni stiski⁹⁰. Ko se namreč problem prezadolženosti enkrat pojavi, stroškov, povezanih s tem, ne krije samo prezadolženi posameznik, ampak tudi finančne institucije in drugi posojilodajalci, vlada, gospodarstvo in posredno celotna družba.

---

⁹⁰ Ferk in Stiković (2004) za začetek predlagata vzpostavitev svetovalnih služb pri centrih za socialno delo.

6 SKLEP

Namen magistrskega dela je bil predstaviti in analizirati potrošnjo gospodinjstev v Sloveniji. Ker pa ima potrošnja še svoj drugi pol – varčevanje, smo nekaj prostora namenili tudi temu. Dohodki včasih ne zadoščajo gospodinjstvom, da bi izpolnila svoje želje po dobrinah ali pa gre za večje nakupe, zato se morajo poslužiti tudi posojil. Vse tri pojave smo želeli združiti v celoto. V obdobju, za katero imamo razpoložljive podatke, se je dogajalo tudi precej za gospodinjstva pomembnih stvari, zaradi katerih so spremenila svoje potrošniško obnašanje. Tako so lahko zaradi odpiranja finančnih trgov na eni strani razpršila svoje varčevanje v različne oblike, začela varčevati za starost oziroma si omogočila nakup določenih dobrin zaradi večjih možnosti za zadolževanje in cenejših posojil. Vse to se kaže tudi na njihovi potrošnji. Nato so tu še enkratni dejavniki, ki vplivajo na spremembo v trošenju (npr. uvedba DDV ali davčna reforma), s tem pa tudi v varčevanju in zadolževanju ter strukturi teh komponent.

Magistrsko delo smo razdelili na dva dela – na del, ki se ukvarja s samo potrošnjo, in na del, v katerem se posvečamo varčevanju in zadolževanju prebivalstva. V poglavju, ki sledi uvodu, smo predstavili, kako je potrošnja opredeljena v sistemu nacionalnih računov. To je pomembno tako z vidika razumevanja same ocene agregata kot tudi analize potrošnje ter iskanja njenih dejavnikov. V tretjem poglavju, ki je nekako osrednji del magistrskega dela, saj analizira zasebno potrošnjo kot tako, smo najprej predstavili razpoložljivi dohodek gospodinjstev, ki se v teoriji pojavlja kot najpomembnejši dejavnik trošenja. Lani smo prvič dobili uradne letne ocene tega agregata, ki pa zajemajo razmeroma kratko časovno obdobje, zato smo pri analizi uporabili lastne ocene. Predstavili smo tudi komponente dohodka, kajti njihovo poznavanje je za oceno gibanja samega agregata dohodka prav tako pomembno. Nato smo navedli nekaj splošnih dejstev glede zasebne potrošnje in njenega gibanja v zadnjih letih in prešli na same kazalnike trošenja, na podlagi katerih sproti sklepamo, kako se bo gibala potrošnja in kakšna utegne biti pozneje uradna ocena za določeno obdobje (četrtletje, leto).

V drugem delu smo se ukvarjali z varčevanjem in zadolževanjem prebivalstva, kjer pa zaradi pomanjkanja podatkov nimamo popolnoma jasne slike, s tem pa tudi nimamo primerjave med državami v času. Varčevanje lahko po eni strani analiziramo na podlagi podatkov iz finančnih računov, po drugi pa lahko sestavimo bilanco varčevanja. Nimamo pa na voljo podatkov iz bilance stanja po nacionalnih računih, s tem pa tudi ne ocene stanovanjskega sklada ter poenotenih postavk iz finančnih in sektorskih računov. V zadnjem delu smo se lotili zadolževanja prebivalstva, ki je pri nas razmeroma slabo proučeno. V Sloveniji se z njim ne ukvarjamo dosti, zato smo nekaj več prostora namenili tudi predstavitvi makroekonomskih posledic zadolženosti in zadolževanja.

Slovenija je v obravnavanem obdobju šla tudi skozi tranzicijo in nasploh doživela vrsto sprememb, kar pa se kaže tudi na podatkih, ki so za določeno obdobje zaradi sprememb

metodologije neprimerljivi, njihovo gibanje kaže enkratne učinke ali pa jih še vedno ni na razpolago (npr. ocena stanovanjskega sklada).

Večino hipotez, ki smo jih postavili, nam je uspelo potrditi, vendar ne vseh:

- Struktura potrošnje slovenskih gospodinjstev se je v proučevanem obdobju približevala strukturi potrošnje v EU in je za zadnje leto, za katero so razpoložljivi podatki, že podobna strukturi v EU – lahko rečemo, da se je struktura potrošnje res približala strukturi EU (predvsem v smislu padanja deleža izdatkov, namenjenega za hrano in druge osnovne dobrine, ter večanje deleža za luksuzne dobrine), vendar so še vedno razlike v posameznih skupinah. Tako še vedno dajemo večji (prevelik) delež za hrano, alkoholne pijače, veliko manjši (premajhen) pa za skupino hoteli in restavracije. Večji delež pa slovenska gospodinjstva namenjajo tudi za komunikacije.
- Izbrani kratkoročni kazalniki potrošnje visoko korelirajo z gibanjem zasebne potrošnje – kratkoročni kazalniki so sicer koristna pomoč pri napovedovanju zasebne potrošnje, saj drugega instrumenta nimamo, koeficienti korelacije med njimi pa nam ne dajo enopomenskega odgovora o kakovosti spremljanih kazalnikov oziroma njihovi pomembnosti za spremljanje potrošnje. Ugotovili smo, da je zaradi velikega vpliva uvedbe DDV leta 1999 in kratke časovne vrste podatkov težko sklepati o enoznačnem vplivu kazalnikov na potrošnjo in bodo potrebne nadaljnje analize. Kljub vsemu lahko v grobem rečemo, da je predvsem rast posojil, prejemkov in prvič registriranih vozil najbolj povezana z rastjo potrošnje.
- Z naraščanjem možnosti za varčevanje zunaj bank je tudi delež dohodka, namenjenega varčevanju, večji – delež razpoložljivega dohodka, ki ga gospodinjstva namenjajo za varčevanje, je odvisen od dogodkov v posameznem letu, v opazovanem obdobju pa se ni bistveno povišal. Bolj kot to se je spremenila struktura varčevanja, in to v prid nebančnim oblikam nalaganja sredstev (predvsem v življenjsko varčevanje in vrednostne papirje). Prav tako so gospodinjstva morala začeti varčevati za starost, v alternativne oblike pa verjetno namenjajo denar tudi za določeno raven socialne varnosti.
- S povečanjem dohodka in zmanjševanjem obrestnih mer se povečuje kreditiranje prebivalstva – zadolževanje prebivalstva je močno predvsem od konca leta 2003, ko so se dohodki razbremenili prejšnjih posojil, najetih predvsem leta 1999. K nadaljnjemu zadolževanju je prispevalo predvsem približevanje EMU in s tem padanje obrestnih mer, ki pa je povezano tudi z odpiranjem finančnih trgov, kar je omogočilo raznovrstno ponudbo zadolževanja, tudi pri nebančnih posojilodajalcih. Zdi se, da je zadolževanje nekako v letu 2006 izgubilo zagon, čeprav so bili neto tokovi posojil še vedno visoki, vendar to verjetno ne bo imelo negativnih posledic na gospodarstvo v obliki segrevanja.

- Povečanje nakupov trajnih dobrin je povezano z večjim kreditiranjem prebivalstva – to se je prvič pokazalo že v letu 1999, nato pa spet v zadnjih letih, saj je stopnja rasti trajnih dobrin ponovno visoka.

Videli smo, da so vse tri analizirane komponente nedvomno povezane druga z drugo. Le ob hkratnem spremljanju vseh treh bomo lahko kakovostno ocenili potrošno in varčevalno vedenje gospodinjstev ter imeli osnovo za morebitno ukrepanje ekonomske politike.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

Seznam literature

1. 10 let Ankete o mnenju potrošnikov. Statistični urad RS. [URL: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=406], 31. 8. 2006.
2. Are UK households over-indebted?. London: OXERA, 2004. 73 str.
3. Aron Janine, Muellbauer John: Estimates of Household Sector Wealth for South Africa, 1970–2003. Review of Income and Wealth, New Haven, 52(2), June 2006, str. 285–307.
4. Artus Patrick, Lefeuvre Evariste: A better understanding of wealth effects. Flash. No. 2006–439. Ixis Corporate & Investment Bank. [URL: <http://www.ixis-cib.com/DocReader/index.aspx?d=6B3037502F4F66774D4B4C724F615362335A323070773D3D>], 3. 11. 2006.
5. Bertola Giuseppe, Hochguertel Stefan: Household Debt and Credit. Torino, Amsterdam: Università di Torino, VU University Amsterdam, 2005. 30 str.
6. Betti Gianni, Dourmachkin Neil, Rossi Maria Cristina, Verma Vijay, Yin Yaping: Study of the problem of Consumer Indebtedness: Statistical Aspects. Final Report. London: ORC Macro, 2001. 119 str.
7. Browning Martin, Crossley Thomas F.: The Lifecycle Model of Consumption and Saving. London: The Institute for Fiscal Studies, 2001. 39 str.
8. Campbell John Y., Mankiw N. Gregory: Permanent Income, Current Income, and Consumption. Journal of Business and Economic Statistics, 8(3), July 1990, str. 265–279.
9. Consumption, Investment and Saving in the EU: an assessment. Occasional Papers 20. European Commission, Economic and Financial Affairs. [URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_papers/occasionalpapers20_en.htm], november 2005.
10. Deaton Angus: Understanding Consumption. Oxford: Clarendon Press, 1992. 242 str.
11. DeBelle Guy: Macroeconomic Implications of Rising Household Debt. BIS Working Papers No 153. Basel: Bank for International Settlements, 2004. 41 str.
12. Dernburg Thomas F., McDougall M. Duncan: Macroeconomics: the measurement, analysis and control of aggregate economic activity. New York, etc.: McGraw Hill, 1963. 310 str.
13. Developments in private sector balance sheets in the euro area and the United States. ECB Monthly Bulletin, Frankfurt am Main, February 2004, str. 57–67.
14. Dreger Christian, Reimers Hans-Eggert: Consumption and income in the euro area: empirical evidence based on panel cointegration methods. Institute for Economic Research. [URL: <http://cemmap.ifs.org.uk/resources/files/ec2/dreger.pdf>], 26. 12. 2005.
15. Edwards Liam: Money Advice and Budgeting Service. Cork: MABS, 2004. [vir ni javno dostopen.]
16. Evans Michael K.: Macroeconomic Activity. Theory, Forecasting, and Control. An Econometric Approach. New York etc.: Harper & Row, 1969. 627 str.

17. Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov, ESR 1995. Ljubljana: Statistični urad RS, 2005. 437 str.
18. Ferik Barbara, Stiković Sašo: Slovenia. Pripravljeno ob srečanju Peer Review in the Field of Social Inclusion Policies on MABS. Ljubljana: UMAR, MDDSZ, 2004. [Vir ni javno dostopen.]
19. Ferik Barbara: Analiza izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo. Diplomsko delo. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2002. 84 str.
20. Ferik Barbara: Zadolževanje in prezadolženost prebivalstva. Delovni zvezek. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2007. 80 str.
21. Finančni računi Slovenije 2001–2004. Ljubljana: Banka Slovenije, 2005. 212 str.
22. Friedman Milton: A Theory of the Consumption Function. Princeton: Princeton University Press, 1957. 243 str.
23. Gujarati Damodar N.: Basic Econometrics. New York etc.: McGraw-Hill, 1995. 838 str.
24. Hadjimatheou George: Consumer Economics After Keynes. Theory and Evidence of the Consumption Function. New York: St. Martin's Press, 1987. 280 str.
25. Hall Robert E.: Stochastic implications of the life cycle-permanent income hypothesis: theory and evidence. Journal of Political Economy, Chicago, December 1978, str. 971–987.
26. Harrison Anne: Issues in measurement of wealth. Discussion prepared for the 29th General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth. [URL: <http://www.iariw.org/papers/2006PPT/Harrison-Aron.ppt>], 30. 9. 2006.
27. Hull Leslie: Financial Deregulation and Household Indebtedness. Discussion Paper Series 2003/01. Wellington: Reserve Bank of New Zealand, 2003. 28 str.
28. Ivanjko, Šime: Nujnost urejanja "osebnega" stečaja. Podjetje in delo, Ljubljana, 6(2005), str. 1096-1108.
29. Jalava Jukka, Kavonius Ilja Kristian: Durable Goods and Household Saving Ratios in the Euro Area. Paper prepared for the 29th General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth. [URL: <http://www.iariw.org/papers/2006/jalava.pdf>], 30. 9. 2006.
30. Japelli Tullio, Pagano Marco: Consumption and capital market comparison. American Economic Review, vol 79, 1989, str. 1088–1105.
31. Jesensko poročilo 2001. Slovenija: Ocena gospodarskih gibanj v letu 2001 in napoved za leto 2002. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 175 str.
32. Jesensko poročilo 2004. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2004. 102 str.
33. Jesensko poročilo 2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2005. 114 str.
34. Jesensko poročilo 2006. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 156 str.
35. Johnsson Helena, Kaplan Peter: An Econometric Study of Private Consumption Expenditure in Sweden. Working Paper No. 70. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1999. 42 str.
36. Juster Thomas F., Lupton Joseph P., Smith James P., Stafford Frank: The Decline in Household Saving and the Wealth Effect. 2004 FEDS papers. [URL: <http://www.federalreserve.gov/pubs/FEDS/2004/200432/200432pap.pdf>], 2004.

37. Kempson, Elaine: Over-indebtedness in Britain. A report to the Department of Trade and Industry. Bristol: Bristol University, Personal Finance Research Centre, 2002. 58 str.
38. Keynes John Maynard: Obča teorija zaposlenosti, kamate i novca. Zagreb: Cekade, 1987. 234 str.
39. Korczak Dieter: The Irish Money Advice and Budgeting Service (MABS). Discussion paper. München: GP Forschungsgruppe, 2004. [vir ni javno dostopen.]
40. Korczak Dieter: Überschuldung in Deutschland zwischen 1988 und 1999. Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Stuttgart etc.: Kohlhammer, 2001. 186 str.
41. Kuzmin Franc: Spremembe v strukturi osebne potrošnje kot dejavnik konjunktornih gibanj. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2002. 24 str.
42. Lavrač Ivo, Tavčar Branka, Zakotnik Ivanka: Sistem nacionalnih računov SAM (Social Accounting Matrix) Slovenija 1995. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 1998. 89 str.
43. Maki Dean M: The Growth of Consumer Credit and the Household Debt Sustainability. Washington: Federal Reserve System, 2000. 27 str.
44. McCarthy John: Debt, Delinquencies, and Consumer Spending. Current Issues in Economics and Finance, New York, 3(1997), 3. str. 1–6.
45. Metodologija in proces sestave finančnih računov. Ljubljana: Banka Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/publikacije-in-raziskave.asp?MapaId=922>], november 2006.
46. Mote Larry, Nolle Daniel E.: Special Studies - Rising Household Debt: A Long-run View. Quaterly journal, Department of the Office of the Comptroller of the Currency, U.S. Treasury Department. Washington, 24(2005), 1, str. 41–55.
47. Moulton Brent R.: Issues in measuring household net saving and wealth. Agenda item 2. OECD Meeting of national accounts experts, 9. – 12. 10. 2001. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2001. 6 str.
48. Murphy Robert G.: Household Debt and Aggregate Consumption Expenditure. Chesnut Hill: Boston College, 1999. 18 str.
49. Niemeläinen Sami, Sandström Taru, Säylä Markku, Törmälehto Veli-Matti: Housing Wealth in Finland. Paper prepared for the 29th General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth. [URL: http://www.iariw.org/papers/2006/sami_paper.pdf], 30. 9. 2006.
50. Norčič Oto: Razvoj in temelji sodobne ekonomske misli. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994. 322 str.
51. Norman Ben, Sebastia-Barriel Maria, Weeken Olaf: Equity wealth and consumption – the experience of Germany, France and Italy in an international context. Bank of England Quarterly Bulletin, London, Spring (2002), str. 78–85.
52. Nove varčevalne navade – priložnost za banke ali zavarovalnice? GfK Gral-Iteo. [URL: <http://www.gfk.si/Inovice.php?NID=1257>], marec 2005.
53. Perozek Maria G., Reinsdorf Marshall B.: Alternative Measures of Personal Saving. Bureau of Economic Analysis, US Department of Commerce. [URL: <https://bea.gov/bea/ARTICLES/2002/04April/0402PersonalSaving.pdf>], 2002.

54. Pomladansko poročilo 2000. Analiza gospodarskih gibanj za Slovenijo v letu 1999 in napovedi za leti 2000 in 2001. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2000. 215 str.
55. Pomladansko poročilo 2001. Analiza gospodarskih gibanj v letu 2000 in napovedi za obdobje 2001 do 2003. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 172 str.
56. Pomladansko poročilo 2002. Ocena gospodarskih gibanj v letu 2001 in analitična utemeljitev pomladanske napovedi gospodarskih gibanj v letih 2002 in 2003. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2002. 167 str.
57. Pomladansko poročilo 2003. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2003. 184 str.
58. Pomladansko poročilo 2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2005. 167 str.
59. Pomladansko poročilo 2006. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 196 str.
60. Poročilo o finančni stabilnosti 2005. Ljubljana: Banka Slovenije, 2006. 160 str.
61. Prinsloo Johann. W.: Household debt, wealth and saving. South Africa Reserve Bank Quarterly Bulletin, Pretoria, December 2002, str. 63–78.
62. Ramsay Diane: The Measurement of Net Worth in New Zealand. Paper prepared for the 29th General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth. [URL: http://www.iariw.org/papers/2006/ramsay_paper.pdf], 30. 9. 2006.
63. Reifner Udo, Kiesilainen Johanna, Huls Nik, Springeneer Helga: Consumer Overindebtedness and Consumer Law in the European Union. Final Report. Rotterdam etc.: Institute for financial services e.V., Erasmus University, Rotterdam/School of Law, University of Helsinki/Helsinki Collegium for Advanced Studies, 2003. 259 str.
64. Repovž Alenka: Statistika finančnih računov Slovenije. Statistični dnevi 2003. Statistični urad RS. [URL: http://www.stat.si/stat_radenci_2003.asp], 22. 12. 2006.
65. Samuelson Paul A., Nordhaus William D.: Macroeconomics. New York etc.: McGraw-Hill, 1995. 455 str.
66. SNA – System of National Accounts 1993. Brussels etc.: Commission of the European Communities – Eurostat etc., 1993. 711 str.
67. Su Vincent: Economic Fluctuations and Forecasting. New York: Harper Collins, 1996. 594 str.
68. Škrlec Šinkovec Mojca: Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo in revizija. Zbornik Statistični dnevi Radenci. Ljubljana: Statistični urad, 2003. 8 str.
69. Škrlec Šinkovec Mojca: Nefinančni sektorski računi. Statistični dnevi 2006. Statistični urad RS. [URL: http://www.stat.si/radenci/program_2006/D3_skrlec_šinkovec.doc], 22. 12. 2006.
70. Tackling Overindebtedness. Action Plan. London: Department of Trade and Industry, 2004. 81 str.
71. Takala, Kari: Studies in Time Series Analysis of Consumption, Asset Prices and Forecasting. Helsinki: Bank of Finland, 2001. 302 str.
72. Teplin Albert M.: The U. S. Flow of Funds Accounts and Their Uses. Federal Reserve Bulletin, Washington, July 2001, str. 431–441.

73. The Economist Guide to Economics Indicators. Making Sense of Economics. New York etc.: John Wiley & Sons, 1997. 209 str.
74. Tobin James: Essays in Economics – Volume 2, Consumption and Econometrics. Cambridge: The MIT Press, 1987. 318 str.
75. Tršelič Selan Ana: Analiza obnašanja gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 1997–2000 (na podlagi podatkov APG). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 63 str.
76. Tršelič Selan Ana: Metodološke značilnosti ankete o porabi gospodinjstev v Sloveniji in Evropski uniji. Ljubljana : Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2006a. 90 str.
77. Tršelič Selan Ana: Vzorci trošenja gospodinjstev v Sloveniji in Evropski uniji. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2006b. 76 str.
78. Turk Ivan: Uvod v empirično analizo potrošnje. Maribor: Založba Obzorja, 1962. 81 str.
79. Veronik, Jasna: SISBON – pomembna odločitev za finančni sistem v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 1/2, str. 1.
80. Viri in metode ocenjevanja bruto nacionalnega dohodka. Statistični urad RS. [URL: <http://www.stat.si/doc/vsebina/03/OpisMetodologijeBND-1.pdf>], december 2006.

Seznam virov

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke.
2. Bilten javnih financ. Ljubljana: Ministrstvo za finance, različne številke.
3. COICOP – Clasification of Individual Consumption by Purpose. United Nations Statistics Division. [URL: <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=5>], 11. 12. 2006.
4. Common operational European definition of overindebtedness, VT/2006/017. Calls for Tender/Grants of Directorate general for Employment, Social Affairs & Equal Opportunities. Open Call for Tenders. European Commission. Employment, Social Affairs & Equal Opportunities. [URL: http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/tenders/tenders_en.cfm?id=347], 28. 4. 2006.
5. Economic Outlook 57. Organisation for Economic Cooperation and Development, Geneva, 57(June 1995).
6. Economic Outlook Sources and Methods. EO Sources – Statistical annex tables – Corrigenda. [URL: <http://www.oecd.org/eco/sources-and-methods>. OECD], 4. 9. 2006.
7. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, različne številke.
8. Eurostat. Economy and Finance. [URL: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1090,1&_dad=portal&_schema=PORTAL].
9. Evropski sektorski računi. Posebna objava. Statistični urad RS. [URL: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=231], 2. 6. 2006.

10. Finančni podatki. Ekonomski odnosi s tujino. Potovanja. Banka Slovenije. [URL: http://www.bsi.si/iskalniki/pregled-financnih-podatkov.asp?PodrocjeId=275&PodPodrocjeId=&hSubmittedPodPo_drocje=0&MapaId=138].
11. Finančni trgi. Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke.
12. Flow of Funds Accounts of The United States. Federal Reserve Bank. [URL: <http://www.federalreserve.gov/RELEASES/z1/Current/z1.pdf>].
13. Interne ocene UMAR.
14. Interni podatki Agencije za zavarovalni nadzor.
15. Interni podatki Davčne uprave RS.
16. Interni podatki Ministrstva za finance.
17. Interni podatki Slovenskega zavarovalnega združenja.
18. Interni podatki Urada za varstvo potrošnikov.
19. Izplačane čiste plače in drugi osebni prejemki. Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. [URL: <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=656>].
20. Krediti in obrestne mere. Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke.
21. Letni program statističnih raziskovanj za 2006 (Uradni list RS, št. 99/05).
22. Mesečna informacija o dogajanjih na denarnem trgu. Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke.
23. Metodologije. Metodološka pojasnila za vsa statistična področja. Statistični urad RS. [URL: http://www.stat.si/metodologija_pojasnila.asp?pod=20], 3. 8. 2006
24. Navodilo o načinu, postopkih in udeležencih za izvajanje statističnega raziskovanja o prejemkih na račune in o izdatkih z računov poslovnih subjektov (Uradni list RS, št. 42/03).
25. Over-indebtedness Monitoring Paper. Department of Trade and Industry. [URL: <http://www.dti.gov.uk/consumers/consumer-finance/over-indebtedness/index.html>].
26. Pravilnik o poročanju dajalcev kreditov o sklenjenih kreditnih pogodbah in dogovorjeni efektivni obrestni meri (Uradni list RS, št. 75/04).
27. Predstavitev raziskovalne dejavnosti AJPES – Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. [URL: <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=425>].
28. Seznam kreditodajalcev, ki so pridobili dovoljenje za potrošniško kreditiranje. Urad za varstvo potrošnikov. [URL: http://www.uvp.gov.si/fileadmin/uvp.gov.si/pageuploads/pdf/Seznam_kreditodajalcev_01.pdf].
29. SI-STAT podatkovni portal. Statistični urad RS. [URL: <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>. Statistični urad RS].
30. Sklep o podrobnejši vsebini, načinu in rokih poročanja družbe za upravljanje države članice, ki v Republiki Sloveniji posluje preko podružnice in družbe za upravljanje države članice, ki v Republiki Sloveniji posluje neposredno (Uradni list RS, št. 89/04).

31. Sklep o sistemu zajamčenih vlog (Uradni list RS, št. 61/00).
32. Slovenia: 2006 Article IV Consultation Preliminary Conclusions of the IMF Mission. International Monetary Fund. [URL: <http://www.imf.org/external/np/ms/2006/032806.htm>], 28. 3. 2006.
33. Statistične informacije 168. 3 Nacionalni računi. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 1998.
34. Statistični letopis RS. Ljubljana: Statistični urad RS, različni letniki.
35. Statistični podatki s področja prometa. Direktorat za upravne in notranje zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve. [URL: <http://www.mnz.gov.si/index.php?id=4534>].
36. Uredba Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 1161/2005 o pripravi četrtnih nefinančnih sektorskih računov. Uradni list Evropske unije (št. L 19, 22. 7. 2005).
37. Uvedba evra v državni statistiki. Objavljanje statističnih podatkov. Statistični urad Republike Slovenije. [URL: http://www.stat.si/evro_objavljanje.asp.SURS], 22. 12. 2006.
38. Vodič po statistiki. Statistični urad Republike Slovenije. [URL: <http://www.stat.si/vodic.asp>], 3. 8. 2006.
39. Vzajemci.com. [URL: <http://www.vzajemci.com>].
40. Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 117/06).
41. Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 134/03).
42. Zakon o deviznem poslovanju (Uradni list RS, 23/99).
43. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 117/06).
44. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 54/04).
45. Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 40/04).
46. Zakon o množičnem vrednotenju nepremičnin (Uradni list RS, št. 50/06).
47. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99).
48. Zakon o potrošniških kreditih (Uradni list RS, št. 77/04).
49. Zakonu o varstvu kupcev stanovanj in enostanovanjskih stavb (Uradni list RS, št. 18/04).

SLOVARČEK IZRAZOV

(in)tangible assets	(ne)opredmetena sredstva
(net) financial assets	(neto) finančna sredstva
(non)financial assets	(ne)finančna sredstva
(non)produced assets	(ne)proizvedena sredstva
advice agency	svetovalna agencija
arrears	dolgovi; zaostanki pri odplačilih dolga
balance sheet	bilanca stanja, bilančna tabela
balancing items	izravnalne postavke
barter transactions	menjava dobrin in storitev
basic prices	osnovne cene
bonds	obveznice
buildings and structures	zgradbe in objekti
capital gains and losses	kapitalski dobički in izgube
capital gearing	razmerje med dolgom in premoženjem
capital transfers	kapitalski transferji
capitalization	kapitalizacija (npr. trajnih dobrin)
cash	gotovina
change in net worth due to saving and capital transfers account	račun sprememb neto vrednosti zaradi varčevanja in kapitalskih transferjev
Classification of Individual (final) Consumption by Purpose (households) (COICOP)	klasifikacija individualne (končne) potrošnje (gospodinjstev) po namenu (COICOP)
collateral	poroštvo; zavarovanje posojila
compensation of employees	sredstva za zaposlene
consumer bankruptcy	osebni stečaj
consumer credits	potrošniška posojila
consumer insolvency	plačilna nesposobnost (insolventnost) potrošnika
consumer price index (CPI)	indeks cen življenjskih potrebščin
consumption of fixed capital	potrošnja stalnega kapitala
consumption smoothing	prilagajanje/glajenje potrošnje
coverage	zajetje
credit bureaus, credit registries, credit reporting agencies	posojilne pisarne, kreditni registri ali agencije za kreditno poročanje; podjetja, ki sestavljajo zbirke podatkov o posojilojemalcih
credit line, line of credit	kreditna linija – komitent banke lahko v dogovorjenem obdobju kadar koli pridobi posojilo do določene višine
credit report	kreditno poročilo, ki ga izdajo posojilne pisarne o preteklih posojilih in plačilni disciplini prosilca za posojilo
credit union	posojilna zadruga, združenje
credit withdrawal	črpanje posojila
currency and deposits	gotovina in vloge
current prices	tekoče cene
current taxes on income, wealth, etc.	tekoči davki na dohodek, premoženje itd.
current transfers	tekoči transferji

debt advise	potrošniško oziroma dolžniško svetovanje
debt service ratio, debt service, debt servicing costs; household debt service burden, service of debt burden	koeficient odplačevanja (servisiranja) dolga – delež odplačil obresti in glavnice v razpoložljivem dohodku; obremenjenost gospodinjstev z dolgom
debt service-ing/-e ceilings/constraint	največji delež posojila v dohodku; omejitev za odplačevanje dolga
debt: consumer, housing, utility, tax, benefits, legal, employment, relationship	potrošniški dolg, stanovanjski, dolg do storitvenih podjetij, davčni, do socialnih skladov, do pravosodnih organov, iz zaposlitve, iz sorodstvenih razmerij
defined-benefit pension schemes/funds	pokojninske sheme/skladi z zagotovljenimi prejemki
delinquency rates, credit delinquencies	število neodplačanih dolgov
disposable income	razpoložljivi dohodek
dissaving	razvarčevanje
dividends	dividende
durable goods, consumer durables	trajno potrošno blago, trajne dobrine
economic growth	gospodarska rast
economic policy	ekonomska politika
economically significant prices	ekonomske pomembne cene
employees	zaposleni
employees' social contributions	socialni prispevki zaposlenih
employers (including own-account workers)	samozaposleni (delodajalci in samozaposleni brez zaposlenih)
employers' actual social contributions	dejanski socialni prispevki delodajalcev
employers' direct benefits	prejemki, ki jih neposredno plačujejo delodajalci
employers' imputed social contributions	pripisani socialni prispevki delodajalcev
employers' social contributions	socialni prispevki delodajalcev
equity (capital)	lastniški kapital (lahko pomeni tudi premoženje, delnice)
expenditures on goods and services produced on own account	dobrine in storitve, proizvedene za lastno porabo
final consumption expenditure of NPISG	izdatki NPISG za končno potrošnjo
financial account by debtor/creditor	finančni račun po dolžnikih/upnikih
financial assets/liabilities	finančna sredstva/obveznosti
financial fragility	finančna šibkost, ranljivost
financial instruments	finančni instrumenti
financial intermediaries	finančni posredniki
financial intermediation services indirectly measured (FISIM)	posredno merjene storitve finančnega posredništva (PMSFP)
financial leasing	finančni najem
financial transactions	finančne transakcije
fines and penalties	kazni in penali
fixed assets	osnovna sredstva
flow of funds accounts	račun toka sredstev, pri nas lahko račun finančnih tokov
full sequence of accounts	zaporedje vseh računov
gross domestic product	bruto domači proizvod (BDP)

gross fixed capital formation	bruto investicije
home equity loan, mortgage	hipotekarno posojilo
household final consumption expenditure	izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev
households	gospodinjstva
housing company	stanovanjsko podjetje
housing equity withdrawal (injection)	zavarovanje posojila s hipoteko; izvzemanje (dodajanje) stanovanjskega premoženja
housing services produced by owner-occupiers	proizvodnja stanovanjskih storitev za lastne potrebe (gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih)
human wealth	človeški kapital
imports of consumer goods	uvoz proizvodov za široko porabo
imputed values/rents/social contributions/social transfers	imputirane (pripisane) vrednosti/najemnine/socialni prispevki/socialni transferji
in own right	v lastnem imenu
income gearing	gl. debt service ratio
inflation premium	inflacijska premija – posojilodajalcem nadomešča izgubo zaradi razvrednotenja kupne moči denarja, ki ga posojilojemalci vračajo v prihodnosti; realna obrestna mera in inflacijska premija skupaj pomenita nominalno obrestno mero
instalment debt/loans, open accounts	plačilo blaga in storitev na obroke, prodaja na odprto
institutional sectors	institucionalni sektorji
insurance technical reserves	zavarovalnotehnične rezervacije
inventories	zaloge
investment vehicle	naložba
land underlying buildings and structures	zemljišča pod zgradbami in objekti
leasing	najem
leverage ratio, leverage of household	razmerje med dolgom in vrednostjo neto premoženja gospodinjstva (koeficient vzvoda, moč gospodinjstva); tudi »capital gearing«
life insurance claim	odškodnine iz življenjskega zavarovanja
liquidity constraints	likvidnostne omejitve, omejitve na izposojanje
loan to valuation ratio	delež nakupa, ki se lahko financira s posojilom
loans, credits	posojila
lotteries and gambling	loterije in igre na srečo
maintenance and repair	vzdrževanje in popravila
major improvements	velike izboljšave
margin credit	posojilo na podlagi vrednosti njihovih delniških portfeljev
memorandum item	pojasnjevalna postavka
mixed income	raznovrstni dohodek
mutual funds shares	delnice vzajemnih skladov
national accounts	nacionalni računi
net lending/net borrowing	neto posojanje/neto izposojanje
net worth	neto vrednost
net worth/wealth	neto vrednost/premoženje

noncorporate business	nekorporativna družba
non-durable goods	netrajno blago
non-life insurance claims	odškodnine iz neživljenjskega zavarovanja
non-performing loans	slaba posojila – posojila, ki jih posojilojemalci ne odplačujejo
non-profit institutions serving households (NPISH)	nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG)
operating surplus	poslovni presežek
options	opcije
other accounts receivable/payable	druge terjatve in obveznosti
other buildings and structures	druge zgradbe in objekti
other current transfers	drugi tekoči transferji
overdrafts	prekoračitve na bančnem računu; limit
owner-occupied dwellings/homes	stanovanja, v katerih bivajo lastniki
owner-occupier	gospodinjstvo, ki biva v lastnem stanovanju
pension funds	pokojninski skladi
pension schemes	pokojninske sheme
personal income tax	dohodnina
personal services	osebne storitve
precautionary savings	previdnostno varčevanje
production boundary	meja proizvodnje
propensity to consume/spend, save	nagnjenost k potrošnji/trošenju, varčevanju
property tax	zemljiški davek
property wealth	stanovanjsko premoženje
purchasers' prices	kupčeve cene
purchasing power standard	standard kupne moči (SKM)
quasi-corporation	neprava družba
random walk	slučajnostno gibanje spremenljivke
real holding gains or losses	realni dobički in izgube iz lastnine
remuneration	nadomestilo
rule of thumb consumers	potrošniki, ki trošijo na podlagi pravila palca – v skladu s tekočim dohodkom
saving rate	delež varčevanja v razpoložljivem dohodku (nagnjenost k varčevanju)
securities	vrednostni papirji
securities other than shares	vrednostni papirji razen delnic
securitisation	listninjenje – banka oz. posojilodajalec del lastnega tveganja zaradi izpada odstopi drugim; tehnika za preoblikovanje nelikvidnih sredstev v aktivi bank (hipotekarnih posojil, terjatev s kreditnih kartic) v vrednostne papirje, ki so pokriti s sredstvi
shares and other equity	delnice in drugi lastniški kapital
social benefits (in kind)	socialni prejemki (v naravi)
social contributions	socialni prispevki
social security schemes	sheme socialne varnosti
social transfers in kind	socialni transferji v naravi
store of wealth	hranilec vrednosti

structural basis	strukturna osnova
subsistence farms	samooskrbne kmetije
tangible (fixed) assets	opredmetena (osnovna) sredstva, fizično premoženje
un(secured) debt	(ne)zavarovan dolg
valuables	vrednostni predmeti
wholesale and retail trade	trgovina na drobno in debelo
zero-coupon bonds	brezkuponske obveznice